بِسْـــــــــــــــــمِ اللهِالرَّحْمَنِ الرَّحِيم

"Kağız və Qələm" hədisi üzərinə dəyərləndirmə!

islamihakikat.wordpress.com
2020/1441

Müəllif
Mohammad Aras
Tərcümə edən
Ruslan İmranoğlu

Mündəricat

Sünni anlayışında hadisənin şərhi........................2
Şiə anlayışında hadisənin şərhi............................3
Elm əhlinin bu hədisə verdiyi şərh.......................6
12 imam bu əhəmiyyətli hadisəni rəvayət etmə-mişlər..8
Nəbi (sallallahu aleyhi va səlləm) bu hadisədən sonra 4 gün daha yaşamışdır................................9
"Kağız və Qələm" gətirmək digər səhabələrin de-yildə, Hz.Əli'nin (radiyallahu anh) vəzifəsi idi..10
Əgər "Qələm və Kağız" hadisəsi Hz.Əli'nin (radi-yallahu anh) imamətinin yazıya tökülməsi üçün idisə, o zaman şiələrin dilləndirdiyi Qadir Xum hadisəsi bütün dəyərini itirməkdədir.................11
"Əsla yoldan sapmayasınız" sözüylə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) nə demək istəmişdir ?..12
Hz.Əli (radiyallahu anh) Hz.Ömər'in (radiyalla-hu anh) fikriylə razı olmalı idi.............................13
"Kağız və Qələm" hadisəsi öz ravilərinin və Sün-nə Əhl'inin nəzərində...13
İbni Abbas, "Qələm və Kağız" hadisəsinin əsas ravisi və bu hadisədən sonra onun sahib olduğu görüş...15

a) İbni Abbas (radiyallahu anh) Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) sağlamlıq vəziyyətinin cümə axşamı günü pisləşdiyinə inanmaqda idi..16
b) İbni Abbas "Qələm və Kağız" hadisəsi zamanı Hz.Ömər'i (radiyallahu anh) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) haqqında hörmətsiz sözlər sərf etməklə günahlandırmamışdır..........19
c) İbni Abbas'dan səhih şəkildə gələn rəvayətlərin heç birində açıq bir şəkildə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) üçün "sayıqlayır" sözünü söyləyənin Hz.Ömər olduğu bildirilməmişdir..22
d) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra İbni Abbas Hz.Ömər'i yaxşı xarakterli bir insan kimi tərifləmiş və onu sevdiyini söyləmişdir.................26
e) İbni Abbas Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in qələm və kağızı Hz.Əli'ni xəlifə təyin etmək üçün istədiyinə inanmırdı........................29
f) İbni Abbas Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in xəstəliyi əsnasında Hz.Əbu Bəkr'i təriflədiyinə, onu imamlığa keçirdiyinə və ilahi mesajı təbliğ etdiyini ifadə etdiyinə şahidlik etməkdədir...32

g) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra İbni Abbas Hz.Əbu Bəkr'in böyük kərəm sahibi olduğunu söyləmişdir...36
h) İbni Abbas Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va sələm)'in Hz.Ömər'dən razı bir şəkildə dünyadan köçdüyünə inanmışdır..............................37
i) Hz.Əli'nin Hz.Ömər'i ölüm döşəyindəykən tərifədiyinə İbni Abbas şahidlik etməkdədir........40
"Qələm və Kağız" hadisəsinin digər bir ravisi Cabir b.Abdullah və bu hadisədən sonra onun Hz. Ömər haqqındakı fikirləri....................................43
a) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz.Cabir Hz.Ömər və Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in bir-birlərinə qarşı sevgilərini göstərən hədis nəql etmişdir...45
b) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz.Cabir Hz.Ömər'in cəhənnəm atəşinə girməyənlərdən və yer üzünün ən xeyirlilərindən olduğuna şahidlik etməkdədir...46
c) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz.Cabir Hz.Ömər'in fəzilətindən və onun İslamdakı əhəmiyyətindən bəhs edən hədis nəql etmişdir.... 49
d) Hz.Ömər Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va

səlləm)'lə birlikdə olmağı öz nəfsinə və mala seçdiyinə dair Cabir'in şahidliyi..............................50
e) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz.Ömər ölüm döşəyindəykən Hz.Əli'nin onu təriflədiyinə dair Cabir'in şahidliyi..................................54
f) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Cabir b. Abdullah İmam Muhəmməd Baqir'ə namaz qıldırmışdır...57
"Qələm və Kağız" hadisəsində səhabənin anlayışını izləməmiz niyə önəmlidir? Xüsusəndə bu hadisənin ravilərinin..59
Hz.Ömər'in narahatlığı sevimli Peyğəmbərinin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi zərfindəki sağlıq vəziyyəti idi...63
__Şiə Arqumenti # 1:__ Əgər Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) özünü toparlaya bilməsi üçün tək buraxılmasına icazə verilməsi doğru idisə o zaman Əbu Bəkr xəstə yatağında təlimatlar verərkən bu yanaşma niyə tərk edildi?...............78
__Şiə Arqumenti # 2:__ Ömər dedi: "Şübhəsiz sizlər Yusuf'un zamanındakı qadınlar kimisiniz. Rasulullah xəstələndiyində gözünüzü sıxarsınız (yəni, ağlayarsınız), yaxşılaşarsa da boynuna minərsiniz. Rasulullah buyurdu ki, onları buraxın. Onlar

sizdən daha xeyirlidir"..80
Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey vəhy deyildi və o Allah'ın əmrinə itaətsizlik etmədi (Maâzallah)............86
__Şiə arqumenti # 3:__ Ömər'in vəkilliyini etməyə çalışanlar üzləri üstə yerə düşməkdədir.Çünki Ömər'in davranışları Qur'andakı Hz.Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va səlləm) itaətlə əlaqədar ayələrdəki hökmləri pozmaqdadır..........................105
__Şiə Arqumenti # 4:__ İbni Teymiyyə deyir ki, Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) insanların şübhəyə düşdüklərini gördüyü üçün səhifəni yazmağı tərk etdi..117
__Şiə Arqumenti # 5:__ Ömər'in kırtas (kağız və qələm)hadisəsində Hz.Peyğəmbərin son əmrini rədd etdiyinə dair bir şübhəniz varsa o zaman Şeyx Şuayb Arnautun səhih gördüyü "Müsnəd Əhməd", c.3, s.46 da yerləşən hədisə baxmanızı tövsiyyə edirik..121
__Şiə Arqumenti # 6:__ Gerçək budur ki, kralçılar tərəfindən də qəbul edilən bir Qur'an ayəsinə söykənərək ölümü yaxınlaşan bir kimsənin vəsiyyət yazması fərzdir..126
__Şiə Arqumenti # 7:__ Biz şiələr inanırıq ki,Hz.Pey-

ğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey vacib bir əmr idi və o kağıza əhl'i beyt'dən olan 12 imamın adını yazdıracaqdı...131
Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz. Ömər'in fikrini qəbul etdisə niyə insanlardan çölə çıxmalarını istədi?......................................142
Şiə Arqumenti # 8: Ömər hörmətsiz və pis xasiyyətli bir rəftara sahib idi. Hucurat/2 ayəsi Əbu Bəkr və Ömər haqqında nazil olmuşdu............149
Şiə Arqumenti # 9: Əllamə əş- Şəhristani İslam'dakı bölünmələr ilə əlaqədar "Əl Miləl vən Nihəl " kitabında Səhabələr arasındakı ixtilafların yaranmasının başlanğıc nöqtəsinin cümə axşamı günü baş vermiş bu fəlakətdən qaynaqlandığını isbat etmişdir...157
Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) kimin üçün səhifəni yazdırmaq istəyirdi və başqa zaman fürsət olduğu halda nə üçün yazdırmadı?..161
Şiə Arqumenti # 10: Səhabələrin arasında Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) mövla Əli'ni (radiyallahu anh) xəlifə təyin etmək üçün bir vəsiyyət yazdığına dair fikir mövcud idi....194
Şiə Arqumenti # 11: Sünni alimi Şah İsmayıl Şa-

hid "Mənsabə İmamət" adlı kitabında zikr edir: "Əgər Əli'ni (xəlifə) təyin etsəniz ki, edəcəyinizi sanmıram onu sizi Əl Tariqul Mustaqim'ə (dümdüz yola) aparan Hâdi (hidayət edici) və Mehdi olaraq görərsiniz"...205
Şiə Arqumenti # 12: Səhabə Hz.Peyğəmbərə "ən yaxın qohumlarını xəbərdar et" deyə əmr edildiyi missiyasının ilk günlərindən bəri vəsiyyətin Əli'nin xəlifə təyin edilməsi mövzusunda olduğunun fərqində idi ki, o ilk günlərdə qohumlarını dəvət etmiş və islamın çağırışını yaymışdır...... 210
Şiə Arqumenti # 13: Əhl'i Sünnə'nin böyük alimlərindən İmam Abdulhəmid əl Qazali'nin fikri açıqca göstərməkdədir ki, Hz.Peyğəmbər Qadir Xum'da elan etdiyi şeyi kağıza yazdırmaq istəmişdir..219
Sünni inanc və fikirlərini müdafiə etmək üçün sünni qaynaqların şiələr qarşısında istifadə edilməsi uyğundurmu?...224

Giriş

Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) əfəndimizin həyatının son dövrlərində meydana gəlmiş qələm və kağız (kırtas) hadisəsinin məşhur rəvayəti söz mövzusu olduğunda bununla əlaqədar bir çox müzakirə və mübahisələr ortaya atılmaqdadır. Əhl'i Sünnə'nin hədissəl arqumentlərinin sağlam olduğuna və müxaliflərinin pis düşüncələr və pis niyyətli şərhlər xaricində heç bir şey edə bilməyəcəyinə inanmaqla birlikdə, bu mübahisənin əsassız arqumentlərdən və təkrarlardan qaçınılaraq daha sürətli bir şəkildə həll edilə biləcəyini düşünürük.

Hər şeydən əvvəl, yalnız istinad üçün rəvayəti verək. İbni Abbas'dan belə nəql edilir: *"Rasulullahın (sallallahu aleyhi va səlləm) vəfatına yaxın idi. İçlərində Ömər b.Xattab'ında olduğu bir qrup Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) evində idilər. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) buyurdu: 'Mənə qələm və kağız gətirin sizə elə bir şey yazım ki, məndən sonra əsla sapmayasınız'.Ömər b.Xattab dedi ki, 'Peyğəmbərin***

ağrıları şiddətləndi, bizim yanımızda Allah'ın kitabı var, o bizə yetər!' Peyğəmbərin zövcələri və evdə olanlar mübahisə etməyə başladılar. Kimisi Ömər'lə eyni fikirdə idi, kimisidə ona qarşı idi. Mübahisə və çəkişmə uzanınca Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) 'Qalxın gedin. Mənim yanımda belə çəkişməniz uyğun deyil' deyə eşitdirdi.

Ubeydullah b.Abbas dedi: 'Çox təəssüf ki, onların mübahisə və səs-küyləri üzündən Allah Rəsulunun(sallallahu aleyhi va səlləm) o vəsiyyətinin yazılmasına mane olundu". *(Səhih Muslim)*

Əhl'i Sünnət və şiə bu hadisəni müzakirə etdikləri zaman onların arqumentləri ümumiyyətlə belədir:

1- Sünni anlayışında hadisənin şərhi:

Hz.Ömər (radiyallahu anh) Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyindən dolayı əziyyət çəkdiyini gördü. O, Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) bütün həyatı boyunca Ümməti öyrətməyə və bütün səyiylə doğru şəkildə təlimatlandırmağa sərf etdiyini bilirdi. Hz.Ömər

(radiyallahu anh) Peyğəmbərin(sallallahu aleyhi va səlləm) belə ciddi bir sağlıq vəziyyətində özünü yormasını istəməmiş və xəstəliyinin ciddi bir şəkildə irəliləyə biləcəyindən və hətta onun ölümünə yol aça biləcəyindən qorxduğu üçün onun dinlənməsini və sağlamlığına qovuşmasını istəmişdir.

2- Şiə anlayışında hadisənin şərhi:

Ümmət bu gün Ömər'in (radiyallahu anh) Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyətinin yazılmasına zorla mane olduğu üçün haqqdan sapmışdır. Vəsiyyət yəqin ki, Əli'nin (radiyallahu anh) imaməti, Peygamberin(sallallahu aleyhi va səlləm) qəyyumu və hidayət rəhbəri olması kimi həyati məlumatlardan meydana gələcəkdi. Ömər xilafəti ələ keçirməyi planladığı üçün özünü dəstəkləyəcək bir qrupla gəlmiş və siyasi səbəblərdən Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyətini yazmasına mane olmuşdu.

Oxucularımızın görəcəyi üzrə hər iki fikirdə şazzdır və iki tərəf arasında sonu gəlməyən uzun müzakirələrə gətirib çıxarmaqdadır. Əgər sünni

Anlayışı doğrudursa Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) bu hadisə baş verdikdən sonra Ömər'dən (radiyallahu anh) razı olması lazımdır və yaxud şiə anlayışı doğrudursa Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Ömər'ə (radiyallahu anh) qızması və ona lənət etməsi lazım idi.

Qısacası bu hadisə üzərində hökm verəcək şiə və sünni anlayışları deyildə, İbni Abbas'ın özüdür. Bu hədis bizə bu hadisəyə şəxsən şahid olan gənc Abdullah b.Abbas yoluyla gəlməkdədir. O evdə idi və o evin əhlinə yaxın kəslərdən idi. Bu səbəblə Abdullah b.Abbas, bu hökmü bizlərə verə biləcək və məsələni həll edə biləcək tək adamdır.

Abdullah b.Abbas'ın, Ömər b.Xattab ölümcül yaralandıqdan sonra ölüm döşəyində onunla danışdığı sözlərini belə oxumaqdayıq:

يا أمير المؤمنين، ولئن كان ذلك لقد صحبت رسول الله صلى الله عليه وسلم فأحسنت صحبته، ثم فارقته وهو عنك راضٍ

"Ey əmir'əl möminin. Əgər bu yara sənin ölü-

münə səbəb olacaqsa (bil ki) Rasulullaha (sallallahu aleyhi va səlləm) yaxşı bir səhabə oldun və o səndən razı bir şəkildə bu dünyadan ayrıldı". *(Səhih əl-Buxari)*

Nəticə olaraq, Sünni şərhin sağlam və doğru bir təməl üzərinə oturdulduğunu görməkdəyik. Çünki Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Ömər'dən (radiyallahu anh) razı bir şəkildə vəfat etmişdir və şiə şərhinin batil üzrə qurulduğunu göstərməkdədir.

Elm əhlinin bu hədisə verdiyi şərhə baxaq

Əllamə İbn Həcər əl Əsqalani *"Fəthul Bâri"* əsərində bu hədisin müvafiq bölümünü belə açıqlayır:

وكان عمر رضي الله عنه فهم من ذلك أنه يقتضي التطويل قال القرطبي وغيره ائتوني أمر وكان حق المامور أن يبادر للامتثال لكن ظهر لعمر رضي الله عنه مع طائفة أنه ليس على الوجوب وأنه من باب الإرشاد إلى الاصلح فكرهوا أن يكلفوه من ذلك ما يشق عليه في تلك الحالة مع استحضارهم قوله تعالى ما فرطنا في الكتاب من شيء وقوله تعالى تبيانا لكل شيء ولهذا قال عمر حسبنا كتاب الله وظهر لطائفة أخرى أن الأولى أن يكتب لما فيه من امتثال أمره وما يتضمنه من زيادة الإيضاح ودل أمره لهم بالقيام على أن أمره الأول كان على الاختيار ولهذا عاش صلى الله عليه و سلم بعد ذلك أياما ولم يعاود أمرهم بذلك ولو كان واجبا لم يتركه لاختلافهم لأنه لم يترك التبليغ لمخالفة من خالف وقد كان الصحابة يراجعونه في بعض الأمور ما لم يجزم بالأمر فإذا عزم امتثلوا وسيأتي بسط ذلك في كتاب الاعتصام إن شاء الله تعالى وقد عد هذا من موافقة عمر رضي الله عنه

"Ömər (radiyallahu anh) bunun xəstəliyi uzadacağını anlamışdı. (Əbul Abbas) Əl Qurtubi və digərləri dedilər: "Gətirin" sözü bir əmrdir. Əmri alan adamın əmrə dərhal itaət etməsidir. Lakin, Ömər'ə və onunla birlikdə bir qrupa bunun "vacib" mənasında olmadığı, bunun daha yaxşı olana irşad/istiqamətləndirmə mənasında olduğu müəyyən oldu və belə bir halda ona ağır olacaq bu işi etməsini xoş qarşılamadılar. Bununla birlikdə Uca Allah'ın bu kəlamları onların ağlında idi: "Kitabda heç bir şeyi əskik buraxmadıq" Və "Hər şeyin açılaması olaraq". Bu səbəblə Ömər, "Allah'ın kitabı bizə yetər" demişdi. Digər qrupa isə müəyyən olan bu idi: Övla/Uyğun olan yazılmasıdır. Çünki, bu hərəkətlə onun əmrinə uyulmuş olar və yazmaqda əlavə izah mövcuddur.

Onun o iki qrupa qalxmalarını əmr etməsi, Onun birinci əmrinin mütləq deyil, seçim haqqı verən bir əmr olduğuna işarə edir. Bu səbəblədir ki, bundan sonra O (sallallahu əleyhi və səlləm) bir neçə gün yaşadı. Lakin əmri onlara yenidən təkrarlamadı. Əgər bu vacib olsaydı, onların mübahisələri səbəbiylə bunu tərk etməzdi. Çünki, o

müxalif çıxanın müxalifətinə görə təbliği tərk etməmişdir. Səhabələr onun verdiyi bəzi əmrlər qətilik ifadə etmədiyi müddətcə ona müxalif görüşlərlə müraciət edirdilər. Lakin, qətilik ifadə etdiyi zaman itaət edirdilər. Uca Allah diləsə bu mövzunun açıqlaması irəlidə *"Kitabul İtisam"* ***da gələcək. Bu hadisə Ömər'in görüşlərinin Din ilə üst-üstə düşdüyü yerlərdən sayılmışdır."*** *(İbn Həcər əl Əsqalani, Fəthul Bâri bi Şərhi Səhih'il Buxari, 1 /208-209, Beyrut, Dar'ul Mə'ərifə, Sələfiyyə Nəşri)*

İndi mövzunu fərqli yönlərdən açıqlamağa çalışaq.

12 imam bu əhəmiyyətli hadisəni rəvayət etməmişlər

Biz *"**Qələm və Kağız**"* hədisini səhih şiə rəvayətlərində görə bilmirik. Bu hadisə haqqında bir dənə də olsun səhih şiə rəvayəti yoxdur. Şiə kitablarında bu əhəmiyyətli mövzunun önəmsəməməsi olduqca təəccüblüdür. Şiələr bu hadisəylə əlaqədar Hz.Öməri (radiyallahu anh) ittiham edərkən əslində gerçək ittihamın bu hadisəni rə-

vayət etməyən şiə imamları üzərində olduğunu unutmaqdadırlar. Onları bu ittihamlardan bəri tutan tək şey isə onların bu hadisəni hər hansı bir əhəmiyyətə sahib bir hadisə kimi qiymətləndirməmiş olmalarıdır. Şiə kitablarında 12 imamın rəvayətlərində Səhabələrin bir nömrəli hədəf olmalarına baxmayaraq şiə kitablarında səhih bir şəkildə bu rəvayətin olmaması şiə imamlarınında bu rəvayətdə bir səhv görmədiklərini göstərməkdədir. Əgər bu hadisə reallaşmış və şiə imamlar bunu izah etməmişssə, bu şiə imamlarının məlumatı haqqında ciddi qayğılar doğurmaqdadır.

Nəbi (sallallahu aleyhi va səlləm) bu hadisədən sonra 4 gün daha yaşamışdır

Bu hadisə çərşənbə günü baş vermiş və Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'də bazar ertəsi günü vəfat etmişdi. Yəni Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in bunu yazdıra biləcəyi 4 günü daha vardı . Əli (radiyallahu anh) və Bəni Haşim Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) hüzurunda idilər və onların hamısı oxuma yazma bilirdilər. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va

səlləm) sonrakı bu günlər içində bunu yazdırmaq istədiyinə dair hər hansı bir rəvayət yoxdur. Bu iki səbəbdən ola bilər. Ya o bunu vacib görməmiş, çünki ona vəhy ediləni insanlara çatdırmaq onun vəzifəsi idi, yaxud da onsuz da insanlara daha əvvəl izah etdiyi şey idi ki, bunu yazdıraraq vurğulamaq istəmişdi. Gerçək bu ki, Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyətini yazdırmamışdı və bu şiələrin Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyətində Əlini (radiyallahu anh) imam olaraq təyin edəcəkdi iddialarının mənasız olduğuna işarədir. Çünki Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) ona vəhy ediləni çatdırmaqla məsul idi.

"Kağız və Qələm" gətirmək digər səhabələrin deyildə, Hz.Əli'nin (radiyallahu anh) vəzifəsi idi

Digər səhabələr qonaq idilər. Kağız və qələm gətirmək onların deyil, əksinə Əli, Aqil və digər ev əhlinin vəzifəsi idi. Qonağın qonaq olduğu evdə kağız və qələm gətirməsini düşünmək məntiqsiz olardı.

Əgər "Qələm və Kağız" hadisəsi Hz.Əli'nin (radiyallahu anh) imamətinin yazıya tökülməsi üçün idisə, o zaman şiələrin dilləndirdiyi Qadir Xum hadisəsi bütün dəyərini itirməkdədir

Qələm və kağız hadisəsi Hz.Əli'nin (radiyallahu anh) imamətinin bəyanının yazılması üçün dəlil ola bilməz. Çünki şiələr iddia edirlər ki, Qadir Xum hadisəsi Hz.Əli'nin (radiyallahu anh) imamətinin bəyanıdır. Bu səbəbdən Hz.Əli'nin (radiyallahu anh) imaməti səhabələrdən böyük bir birliyin qarşısında eşitdirilmişsə Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) evindəki kiçik bir yığıncaqda Əli'nin (radiyallahu anh) əllərində bunu yazdırmaq istədiyini söyləmək məntiqsiz olardı. Əgər Qadir Xum hadisəsindən sonra belə insanlar haqqdan sapdılarsa qələm və kağız hadisəsi onların bu sapmasının qarşısını ala bilməzdi. Beləcə, kağız və qələm hadisəsi nə Hz.Əli'nin (radiyallahu anh) imamətiylə əlaqədar nə də başqa yeni bir şeylə əlaqədar ola bilər.

"Əsla yoldan sapmayasınız" sözüylə Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) nə demək istəmişdir?

Bu ifadədən iki nəticə çıxara bilərik. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) bunu ya ümmətin hamısı üçün yaxud da ümmətin içərisində olan hər bir fərd üçün söyləmişdir. İkincisi qeyri-mümkündür. Çünki Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) 72 firqənin haqqdan sapacağını bildirmişdir. Yəni Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) bununla bütün ümməti nəzərdə tutmuşdur və bütün ümmət əvvəlki ümmətlər kimi haqqdan üz döndərməmişdir. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyətini təkrarən yazdırmamışdır. Çünki o bütün ümmətin sapmayacağını bilirdi. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyətini təkrarən yazmamasına səbəb Hz.Ömər'in (radiyallahu anh) Qur'an bizə yetər (Qur'an olduğu halda ümmət haqqdan sapmaz) sözüylə razı olduğundan yaxud da başqa bir səbəbdən ola bilər.

Hz.Əli (radiyallahu anh) Hz.Ömər'in (radiyallahu anh) fikriylə razı olmalı idi

Bu vəziyyət belə olmalı idi. Çünki əgər başqa cür olsaydı, Əli niyə mübahisə edirdi ki? Əgər o bunun yazılmasını istəsəydi ev əhlindən olduğu halda qələm və kağız gətirməsinə kim mane ola bilərdi ki? Kağız və qələm gətirmək onun vəzifəsi idi. O, mübahisənin nəticəsinə qədər gözləməyə bilərdi. Onun bunun yazılmasını istədiyinə inanmaq məntiqli deyil. Bəni Haşim də evdə olduğundan və özü də orada tək olmadığından qonaqları tərəfindən təzyiqə məruz qala bilməzdi. Yəni, Hz.Əli (radiyallahu anh) bunun yazılmasını istəsəydi kağız və qələm gətirər və Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyətini yazardı.

"Kağız və Qələm" hadisəsi öz ravilərinin və Sünnə Əhl'inin nəzərində

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) bu dünyadan ayrılmasına səbəb olan xəstəliyi təxminən iki həftə sürdü. Bu müddət ərzində Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəli-

yi yavaş yavaş ağırlaşdı və yatağa düşməsinə səbəb oldu. Bu xəstəlik hətta yüksək atəş, şiddətli baş ağrıları, özündən getmələr və şüurunun gedib gəlməsinə səbəb olmaqda idi. Kağız və qələm hadisəsidə onun vəfatından dörd gün əvvəl cümə axşamı günü meydana gəldi. Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) müsəlmanlara bəzi tövsiyələr yazmaq üçün kağız və qələm istəmişdir. Ancaq, Hz.Ömər (radiyallahu anh) Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) ağrılarının artdığını fərqinə vararaq digər müsəlmanlara ***" Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) olduqca xəstədir, bizimlə birlikdə Allah'ın kitabı var və bu bizə kifayətdir"*** demişdi.

Digər səhabələrin xüsusilə də bu hadisənin əsas ravisi İbni Abbas'ın bu hadisəni necə anladığını diqqətə almadan şiələr bu qələm və kağız hadisəsi üzərində böyük bir qışqırıq qopardılar. Bu hadisənin əsas ravisi İbni Abbas'ın anlayışına müxalif bir şəkildə şiələr bu mövzu haqqındakı hədisləri şişirdərək Ömər b.Xattab (radiyallahu anh)'a qarşı bir növ dəlil olaraq istifadə etməkdədirlər. Lakin məsələnin həqiqəti budur ki, Hz.

Ömər əleyhinə qaldırılan bu iddialar rafizi şiələr-in fərziyyə və fərziyyələrə söykənən qarışqa yuvasından dağ etmək kimi melodramik təlxəkliklərindən başqa bir şey deyil. Bu məqaləmizdə söz mövzusu hadisəni obyektiv və məqbul bir şəkildə özünün əsas ravilərinin anlayışında və şiə iddialarına da cavab vermək surətiylə ələ alacayıq.

İbni Abbas, "Qələm və Kağız" hadisəsinin əsas ravisi və bu hadisədən sonra onun sahib olduğu görüş

Abdullah b.Abbas (radiyallahu anh) Kırtas hədisi olaraqda bilinən qələm və kağız hadisəsinin əsas ravilərindən biridir. Şiələr Hz.Ömər'ə istiqamətli iddialarını dəstəkləmək üçün İbni Abbas'ın bu rəvayətini və onun bu hadisə üzərinə verdiyi reaksiyasını tez-tez gündəmə gətirməkdədirlər.

Bu səbəblə sevimli oxucularımızın bu hadisədən sonra İbni Abbas'ın (radiyallahu anh) Hz. Ömər (radiyallahu anh) haqqında görüşünün nə istiqamətdə olduğunu təqdim etmək istəməkdəyik. O, bu hadisə səbəbindən Hz.Öməri (radiyallahu anh) tənqid etmiş yaxud onu Hz. Peyğəm-

bərə (sallallahu aleyhi va səlləm) hörmətsizlik və təhqirlə günahlandırmışdırmı? Mövzuya bu yönlərdən baxmaq çox əhəmiyyətlidir. Çünki Hz. Ömər'ə nifrət etdikləri üçün şiələr tərəfindən ortaya atılan iddiaların bir çoxu fərziyyələrə söykənməkdədir. Bu səbəbdən bu hadisə haqqında ədalətli və tərəfsiz dünyagörüşü əldə etmək üçün bu hadisənin əsas ravisinin bu hadisədən sonra Hz.Ömər'i necə qiymətləndirdiyinə baxmaq ən yaxşısıdır. Açıqdır ki, tərəfsiz şəkildə gerçəyi axtaranlar İbni Abbas'ın anlayışını şiənin fərziyyələrə və təxminlərə söykənən iddialarına seçəcəklər.

a) İbni Abbas (radiyallahu anh) Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) sağlamlıq vəziyyətinin cümə axşamı günü pisləşdiyinə inanmaqda idi

İbn Abbas belə deyir: ***"O cümə axşamı Allah Rəsulu'nun xəstəlikdən ötəri ağrısı olduqca artmışdı"***. *(Səhihul Buxari c.5, s.438, #4431)* və *(Səhihul Buxari c.1, s.121, #114)*

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHĀZĪ* — ٦٤ - كتاب المغازي — 438

عن عبد الله بن عباس رضي الله عنهما، عن أم الفضل بنت الحارث قالت: سمعت النبي ﷺ يقرأ في المغرب بالمرسلات عرفاً، ثم ما صلى لنا بعدها حتى قبضه الله. [راجع: ٧٦٣]

4430. Narrated Ibn 'Abbās رضي الله عنهما: 'Umar bin Al-Khaṭṭāb رضي الله عنه used to let Ibn 'Abbās sit beside him, so 'Abdur-Raḥmān bin 'Amr said to 'Umar, "We have sons similar to him (in age)." 'Umar replied, "(I respect him) because of his status that you know." 'Umar then asked Ibn 'Abbās about the meaning of this Holy Verse:

"When there comes the Help of Allāh (to you, O Muḥammad ﷺ against your enemies) and the Conquest (of Makkah)." (V.110:1)

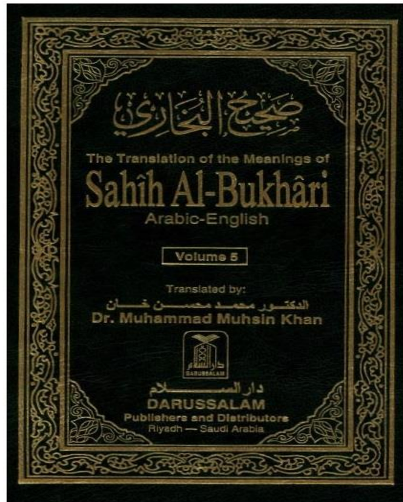
Ibn 'Abbās replied, "That indicated the approaching death of Allāh's Messenger ﷺ which Allāh informed him." 'Umar said, "I do not know of it except what you know."

٤٤٣٠ - حدثنا محمد بن عرعرة: حدثنا شعبة، عن أبي بشر، عن سعيد ابن جبير، عن ابن عباس قال: كان عمر ابن الخطاب رضي الله عنه يدني ابن عباس، فقال له عبد الرحمن بن عوف: إن لنا أبناء مثله، فقال: إنه من حيث تعلم. فسأل عمر ابن عباس عن هذه الآية ﴿إذا جاء نصر الله والفتح﴾ فقال: أجل رسول الله ﷺ أعلمه إياه، فقال: ما أعلم منها إلا ما تعلم. [راجع: ٣٦٢٧]

4431. Narrated Ibn 'Abbās رضي الله عنهما: Thursday! And how great that Thursday was! The ailment of Allāh's Messenger ﷺ became worse (on Thursday) and he said, "Fetch me something so that I may write to you something after which you will never go astray." The people (present there) differed in this matter, and it was not right to differ before a Prophet. Some said, "What is wrong with him? (Do you think) he is delirious (seriously ill)?[1] Ask him (to understand his state)." So they went to the Prophet ﷺ and asked him again. The Prophet ﷺ said, "Leave me, for my present state is better

٤٤٣١ - حدثنا قتيبة: حدثنا سفيان، عن سليمان الأحول، عن سعيد ابن جبير قال: قال ابن عباس: يوم الخميس، وما يوم الخميس، اشتد برسول الله ﷺ وجعه فقال: «ائتوني أكتب لكم كتاباً لن تضلوا بعده أبداً»، فتنازعوا ولا ينبغي عند نبي تنازع، فقالوا: ما شأنه أهجر؟ استفهموه فذهبوا يردون

(1) (H. 4431) The speaker wants to urge others to fulfil the Prophet's order.

3 – THE BOOK OF KNOWLEDGE — ٣ - كتاب العلم — 121

retaliation, having the killer killed." In the meantime a man from Yemen came and said, "O Allāh's Messenger! Get that written for me." The Prophet ﷺ ordered his Companions to write that for him. Then a man from Quraish said, "Except *Al-Idhkhir* (a type of grass that has good smell) O Allāh's Messenger, as we use it in our houses and graves." The Prophet ﷺ said, "Except *Al-Idhkhir* i.e. *Al-Idhkhir* is allowed to be plucked."

فقال: اكتب لي يا رسول الله، فقال: «اكتبوا لأبي فلان»، فقال رجل من قريش: إلا الإذخر يا رسول الله، فإنا نجعله في بيوتنا وقبورنا، فقال النبي ﷺ: «إلا الإذخر». [انظر: ٢٤٣٤، ٦٨٨٠]

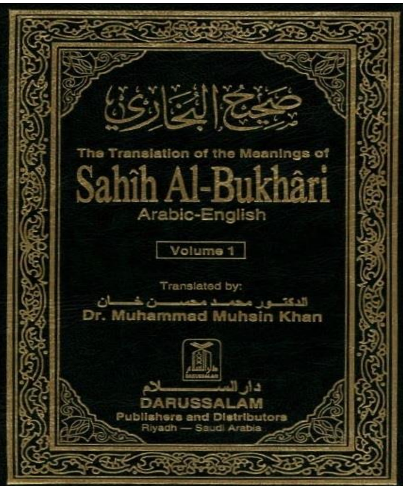
113. Narrated Abū Hurairah رضي الله عنه: There is none among the Companions of the Prophet ﷺ who has narrated more *Aḥādīth* than I except 'Abdullāh bin 'Amr (bin Al-'Āṣ) who used to write them and I never did the same.

١١٣ - حدثنا علي بن عبد الله قال: حدثنا سفيان قال: حدثنا عمرو قال: أخبرني وهب بن منبه عن أخيه قال: سمعت أبا هريرة يقول: ما من أصحاب النبي ﷺ أحد أكثر حديثاً عنه مني إلا ما كان من عبد الله بن عمرو، فإنه كان يكتب ولا أكتب. تابعه معمر، عن همام، عن أبي هريرة.

114. Narrated 'Ubaidullāh bin 'Abdullāh: Ibn 'Abbās رضي الله عنهما said, "When the ailment of the Prophet ﷺ became worse, he said, 'Bring for me (writing) paper and I will write for you a statement after which you will not go astray.' But 'Umar said, 'The Prophet ﷺ is seriously ill, and we have got Allāh's Book with us and that is sufficient for us.' But the Companions of the Prophet ﷺ differed about this and there was a hue and cry. On that the Prophet ﷺ said to them, 'Go away (and leave me alone). It is not right that you should quarrel in front of me.'"

Ibn 'Abbās came out saying, "It was most unfortunate (a great disaster) that Allāh's Messenger ﷺ was prevented from writing that statement for them because of their

١١٤ - حدثنا يحيى بن سليمان قال: حدثني ابن وهب قال: أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عبيد الله بن عبد الله، عن ابن عباس قال: لما اشتد بالنبي ﷺ وجعه قال: «ائتوني بكتاب أكتب لكم كتاباً لا تضلوا بعده»، قال عمر: إن النبي ﷺ غلبه الوجع وعندنا كتاب الله حسبنا، فاختلفوا وكثر اللغط، قال: قوموا عني ولا ينبغي عندي التنازع، فخرج ابن

Eyni şəkildə oxuyuruq ki, İbni Abbas dedi: ***Dedi ki,"O gün Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi ağırlaşmışdı. Mənə bir kürək sümüyü gətirin (dedi)".*** *(Səhihul Buxari c.4, s.248, # 3168)*

long as Allâh keeps you here."

ما أقَرَّكُمُ اللهُ».

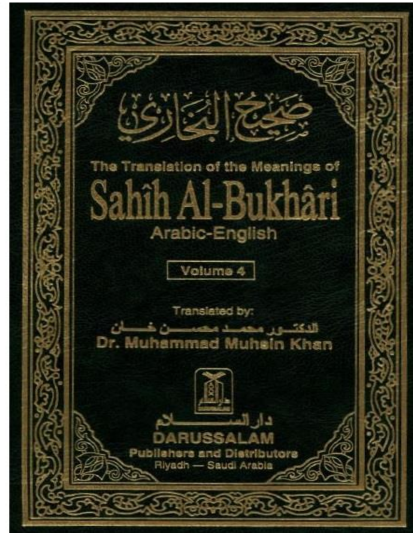
3167. Narrated Abû Hurairah رضي الله عنه: While we were in the mosque, the Prophet ﷺ came out and said, "Let us go to the Jews." We went out till we reached Bait-ul-Midrâs. He said to them, "If you embrace Islâm, you will be safe. You should know that the earth belongs to Allâh and His Messenger, and I want to expel you from this land. So, if anyone amongst you owns some property, he is permitted to sell it, otherwise you should know that the earth belongs to Allâh and His Messenger."

٣١٦٧ - حدَّثَنا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ: حدَّثَنا اللَّيْثُ قالَ: حدَّثَني سَعِيدٌ المَقْبُرِيُّ، عَنْ أبِيهِ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قالَ: بَيْنما نَحْنُ في المَسْجِدِ، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقالَ: «انْطَلِقُوا إلى يَهُودَ»، فَخَرَجْنا حتَّى جِئْنا بَيْتَ المِدْرَاسِ، فَقالَ: «أسْلِمُوا تَسْلَمُوا، واعْلَمُوا أنَّ الأرْضَ للهِ ورَسُولِهِ، وإنِّي أُرِيدُ أنْ أُجْلِيَكُمْ مِنْ هَذِهِ الأرْضِ، فَمَنْ يَجِدْ مِنْكُمْ بِمالِهِ شَيْئاً فَلْيَبِعْهُ، وإلَّا فاعْلَمُوا أنَّ الأرْضَ للهِ ورَسُولِهِ». [انظر: ٦٩٤٤، ٧٣٤٨]

3168. Narrated Sa'îd bin Jubair that he heard Ibn 'Abbâs رضي الله عنهما saying, "Thursday! And (you know not) what Thursday is?" After that Ibn 'Abbâs wept till the stones on the ground were soaked with his tears. On that I asked Ibn 'Abbâs, "What is (about) Thursday?" He said, "When the condition (i.e., health) of Allâh's Messenger ﷺ deteriorated, he said, 'Bring me a bone of scapula, so that I may write something for you after which you will never go astray.' The people differed in their opinions, although it was improper to differ in front of a Prophet. They said, 'What is wrong with him? Do you think he is delirious?(1) Ask him (to understand).' The Prophet ﷺ replied, 'Leave me as I am in a better state than what you are asking me to do.'(2) Then the

٣١٦٨ - حدَّثَنا مُحَمَّدٌ: حدَّثَنا ابنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سُلَيمانَ بن أبي مسلم الأحْوَلِ: سَمِعَ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ: سَمِعَ ابنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما يَقُولُ: يَوْمُ الخَمِيسِ وَما يَوْمُ الخَمِيسِ؟ ثُمَّ بَكَى حتَّى بَلَّ دَمْعُهُ الحَصَى، قُلْتُ: يَا ابن عَباسٍ، مَا يَومُ الخَمِيسِ؟ قالَ: اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَجَعُهُ، فَقالَ: «ائْتُوني بِكَتِفٍ أكْتُبْ لَكُمْ كِتاباً لاتَضِلُّوا بَعْدَهُ أبَداً». فَتَنازَعُوا ولا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنازُعٌ، فَقالُوا: ما لَهُ أهَجَرَ؟ اسْتَفْهِمُوهُ، فَقالَ: «ذَرُوني

(1) (H. 3168) The speakers here disapproved of the opinion of other people who suggested that the Prophet ﷺ should not be asked to write as he was seriously ill.
(2) (H. 3168) This means: I am busy preparing myself to meet my Lord, and that is better than the worldly affairs you are asking me to talk to you about.

İbn Abbas dedi: ***Dedi ki, "O gün Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) vəziyyəti ağırlaşmışdı və o dedi..."*** *(Səhih Muslim, c.4, s.375, #1637)*

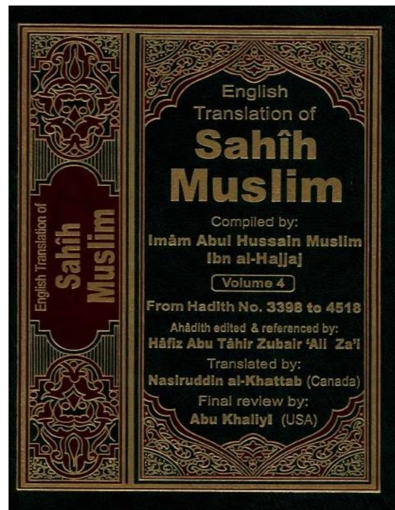
he make a will for him? He was leaning on my chest' - or she said: 'in my lap - and he called for a bowl, then he fell into my lap and I did not realize that he had died. So when did he make a will for him?"'

عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ أَنَّ عَلِيًّا كَانَ وَصِيًّا، فَقَالَتْ: مَتَىٰ أَوْصَىٰ إِلَيْهِ؟ فَقَدْ كُنْتُ مُسْنِدَتَهُ إِلَىٰ صَدْرِي - أَوْ قَالَتْ حَجْرِي - فَدَعَا بِالطَّسْتِ، فَلَقَدِ انْخَنَثَ فِي حَجْرِي، وَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُ مَاتَ، فَمَتَىٰ أَوْصَىٰ إِلَيْهِ؟.

[4232] 20 - (1637) It was narrated that Sa'eed bin Jubair said: "Ibn 'Abbâs said: 'Thursday and what a Thursday!' Then he wept until his tears wet the pebbles. I said: 'O Abû 'Abbâs, what about Thursday?' He said: 'The Messenger of Allâh ﷺ took a turn for the worse, and he said: "Come to me and I will dictate for you a document, so you will not go astray after I am gone." But they argued (about that), and it is not appropriate to argue in the presence of a Prophet. They said: "What is the matter with him? Is he delirious? Try to find out what he means."[1] He said: "Let me be. The state in which I am now is better. I urge you to do three things: Expel the idolators from the Arabian Peninsula, and reward the delegations as I used to do."

[٤٢٣٢] ٢٠-(١٦٣٧) حَدَّثَنَا سَعِيدُ ابْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ - وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ - قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَوْمُ الْخَمِيسِ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ! ثُمَّ بَكَىٰ حَتَّىٰ بَلَّ دَمْعُهُ الْحَصَىٰ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبَّاسٍ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ؟ قَالَ: اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَجَعُهُ، فَقَالَ: «ائْتُونِي أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدِي» فَتَنَازَعُوا، وَمَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنَازُعٌ، وَقَالُوا: مَا شَأْنُهُ؟ أَهَجَرَ؟ اسْتَفْهِمُوهُ، قَالَ: «دَعُونِي، فَالَّذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ، أُوصِيكُمْ بِثَلَاثٍ:

[1] That is, some of them thought that it was better that he not be bothered with that, due to the strain on his condition, while others thought that it should be considered an order from him. Then some of them asked the others whether they thought that there was something wrong with him; maybe they thought he was delirious, and that is why they did not want him to write? And then they told them that rather, they should listen to what he is saying and try to understand it. See *Minnat Al-Mun'im*.

Rəy: Hz.Ömər və digər səhabələr kimi İbni Abbas da cümə axşamı günü Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in sağlıq vəziyyətinin pisləşdiyinə inanmaqda idi. Belə ki, bu Hz.Ömər'in ortaya çıxardığı bir şey deyildi, əksinə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in sağlıq vəziyyəti cümə axşamı günü həqiqətəndə ağırlaşmışdı.

b) İbni Abbas "Qələm və Kağız" hadisəsi zamanı Hz.Ömər'i (radiyallahu anh) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) haqqında hörmətsiz sözlər sərf etməklə günahlandırmamışdır

Qələm və kağız hadisəsi haqqındakı rəvayəti istifadə edən şiələr Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə təhqir və hörmətsizlik etdiyini iddia edərək Hz.Ömər'ə hücum etməyi sevərlər. Ancaq onların bütün iddiaları fərziyyə və spekulyasiyalara dayanmaqdadır. Kənar yandan bu hadisənin əsas ravisi İbni Abbas Hz.Ömər'i Hz. Peyğəmbərə hörmətsiz və təhqir ehtiva edən sözlər istifadə etməklə heç bir zaman günahlandır-

mamışdır. İbni Abbas'ın tək etiraz etdiyi şey, səhabənin Hz.Peyğəmbərin hüzurunda bir-biriylə mübahisə və münaqişəsi idi ki, İbni Abbas'a görə bu doğru bir şey deyildi.

İbn Abbas dedi: ***"Sonra oradakılar niza (çəkişmə, bozuşma) edərək münaqişə etməyə başladılar. Oysa ki, Peyğəmbərin yanında niza etmek doğru deyildir".*** *(Səhihul Buxari c.4, s.248, #3168)*

58 – THE BOOK OF *AL-JIZYA* | 248 | ٥٨ - كتاب الجزية والموادعة

long as Allāh keeps you here."

3167. Narrated Abū Hurairah رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: While we were in the mosque, the Prophet ﷺ came out and said, "Let us go to the Jews." We went out till we reached Bait-ul-Midrās. He said to them, "If you embrace Islām, you will be safe. You should know that the earth belongs to Allāh and His Messenger, and I want to expel you from this land. So, if anyone amongst you owns some property, he is permitted to sell it, otherwise you should know that the earth belongs to Allāh and His Messenger."

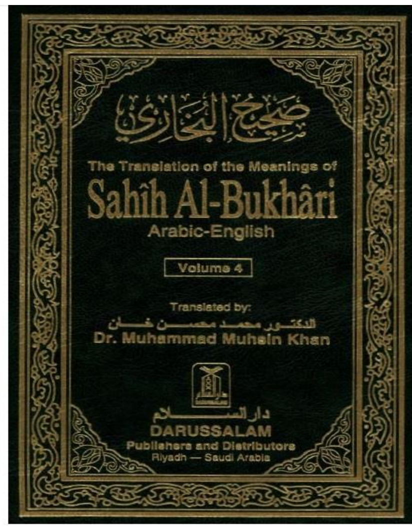
3168. Narrated Sa'īd bin Jubair that he heard Ibn 'Abbās رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا saying, "Thursday! And (you know not) what Thursday is?" After that Ibn 'Abbās wept till the stones on the ground were soaked with his tears. On that I asked Ibn 'Abbās, "What is (about) Thursday?" He said, "When the condition (i.e., health) of Allāh's Messenger ﷺ deteriorated, he said, 'Bring me a bone of scapula, so that I may write something for you after which you will never go astray.' The people differed in their opinions, although it was improper to differ in front of a Prophet. They said, 'What is wrong with him? Do you think he is delirious?[1] Ask him (to understand).' The Prophet ﷺ replied, 'Leave me as I am in a better state than what you are asking me to do.'[2] Then the

ما أقَرَّكُمُ اللهُ».

٣١٦٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ: حَدَّثَنا اللَّيْثُ قالَ: حَدَّثَني سَعِيدٌ المَقْبُرِيُّ، عَنْ أبِيهِ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قالَ: بَيْنما نَحْنُ في المَسْجِدِ، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقالَ: «انْطَلِقُوا إلى يَهُودَ»، فَخَرَجْنا حَتَّى جِئْنا بَيْتَ المِدْرَاسِ، فَقالَ: «أسْلِمُوا تَسْلَمُوا، واعْلَمُوا أنَّ الأرْضَ للهِ ورَسُولِهِ، وإنِّي أُرِيدُ أنْ أُجْلِيَكُمْ مِنْ هَذِهِ الأرْضِ، فَمَنْ يَجِدْ مِنْكُمْ بِمالِهِ شَيْئاً فَلْيَبِعْهُ، وإلَّا فاعْلَمُوا أنَّ الأرْضَ للهِ ورَسُولِهِ». [انظر: ٦٩٤٤، ٧٣٤٨]

٣١٦٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ: حَدَّثَنا ابنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سُلَيمانَ بن أبي مسلم الأحْوَلِ: سَمِعَ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ: سَمِعَ ابنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما يَقُولُ: يَوْمُ الخَمِيسِ وَما يَوْمُ الخَمِيسِ؟ ثُمَّ بَكَى حَتَّى بَلَّ دَمْعُهُ الحَصَى، قُلْتُ: يَا ابن عَباسٍ، مَا يَوْمُ الخَمِيسِ؟ قالَ: اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وجَعُهُ، فَقالَ: «ائْتُوني بِكَتِفٍ أكْتُبْ لَكُمْ كِتاباً لاتَضِلُّوا بَعْدَهُ أبَداً». فَتَنازَعُوا ولا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنازُعٌ، فَقالُوا: ما لَهُ أهَجَرَ؟ اسْتَفْهِمُوهُ، فَقالَ: «ذَرُوني

(1) (H. 3168) The speakers here disapproved of the opinion of other people who suggested that the Prophet ﷺ should not be asked to write as he was seriously ill.
(2) (H. 3168) This means: I am busy preparing myself to meet my Lord, and that is better than the worldly affairs you are asking me to talk to you about.

İbn Abbas: ***"Müsibətin ən böyüyü, Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) ilə bu naməni özlərinə yazmasının arasına girən ixtilaf və səs-küyləridir, deyirdi".*** *(Səhihul Buxari c.5, s.439, #4432)*

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHĀZĪ* | 439 | ٦٤ - كتاب المغازي

than what you call me for." Then he ordered them to do three things. He said, "Turn *Al-Mushrikūn* [polytheists, pagans, idolaters, and disbelievers in the Oneness of Allāh and in His Messenger Muḥammad (ﷺ)] out of the Arabian Peninsula; respect and give gifts to the foreign delegations as you have seen me dealing with them." (Sa'īd bin Jubair, the subnarrator said that Ibn 'Abbās kept quiet as regards the third order, or he said, "I forgot it.")(1)

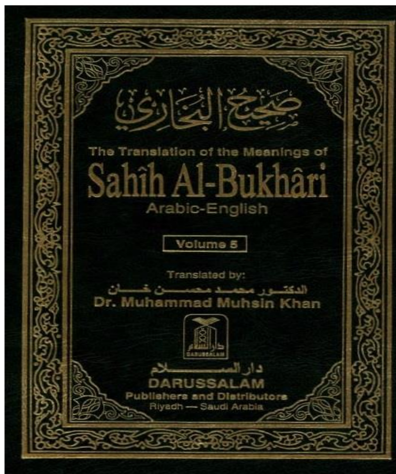
[See Vol. 1, *Ḥadīth* No.114)

4432. Narrated 'Ubaidullāh bin 'Abdullāh: Ibn 'Abbās رضي الله عنهما said, "When Allāh's Messenger ﷺ was on his deathbed and there were some men in the house, he said, 'Come near, I will write for you something after which you will not go astray.' Some of them (i.e., his Companions) said, 'Allāh's Messenger ﷺ is seriously ill and you have the Qur'ān. Allāh's Book is sufficient for us.' So, the people in the house differed and started disputing. Some of them said, 'Give him writing material so that he may write for you something after which you will not go astray.' While the others said the other way round. So when their talk and differences increased, Allāh's Messenger ﷺ said, 'Go away.' Ibn 'Abbās used to say, "No doubt, it was very unfortunate (a great disaster) that Allāh's Messenger ﷺ was prevented from writing for them that writing because of their differences and noise."(2)

عليه فقال: «دعوني فالذي أنا فيه خير مما تدعونني إليه»، وأوصاهم بثلاث، قال: «أخرجوا المشركين من جزيرة العرب، وأجيزوا الوفد بنحو ما كنت أجيزهم»، وسكت عن الثالثة أو قال: فنسيتها. [راجع: ١١٤]

٤٤٣٢ - حدثنا علي بن عبد الله: حدثنا عبد الرزاق: أخبرنا معمر، عن الزهري، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة، عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: لما حضر رسول الله ﷺ وفي البيت رجال فقال النبي ﷺ: «هلموا أكتب لكم كتابا لا تضلوا بعده»، فقال بعضهم: إن رسول الله ﷺ قد غلبه الوجع وعندكم القرآن، حسبنا كتاب الله. فاختلف أهل البيت واختصموا، فمنهم من يقول: قربوا يكتب لكم كتابا لا تضلوا بعده، ومنهم من يقول غير ذلك، فلما أكثروا اللغو والاختلاف قال رسول الله ﷺ: «قوموا». قال عبيد الله: فكان يقول ابن عباس: إن الرزية كل الرزية ما حال بين رسول الله ﷺ وبين أن

(1) (H. 4431) See the footnote of *Ḥadīth* No.3168, Vol.4.
(2) (H. 4432) See *Ḥadīth* No.114 Volume I and *Ḥadīth* No.3168, Volume 4. for details.

İbni Abbas: *"Müsibətin ən böyüyü, Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) ilə bu naməni özlərinə yazmasının arasına girən ixtilaf və səs-küyləridir, deyirdi"*. (Səhih Muslim c.4, s.377, #1637c)

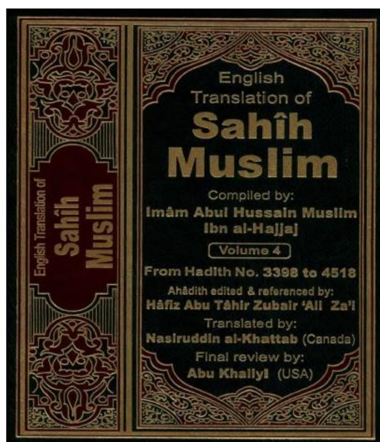
The Book Of Wills | 377 | كتاب الوصية

overcome with pain, and you have the Qur'ân; the Book of Allâh is sufficient for us.' The people in the house disagreed, and they argued. Some of them said: 'Come close and let the Messenger of Allâh ﷺ dictate for you a document after which you will not go astray.' Others agreed with what 'Umar said. When their idle talk and argument in the presence of the Messenger of Allâh ﷺ became too much, the Messenger of Allâh ﷺ said: 'Get up and leave.'"

'Ubaidullâh said: "Ibn 'Abbâs used to say: 'What a calamity it was when the Messenger of Allâh ﷺ was prevented from dictating that document for them because of their disagreement and noise.'"

وفي البيت رجال فيهم عمر بن الخطاب، فقال النبي ﷺ: «هلم أكتب لكم كتابا لا تضلون بعده»، فقال عمر: إن رسول الله ﷺ قد غلب عليه الوجع، وعندكم القرآن، حسبنا كتاب الله، فاختلف أهل البيت، فاختصموا، منهم من يقول: قربوا يكتب لكم رسول الله ﷺ كتابا لن تضلوا بعده، ومنهم من يقول ما قال عمر، فلما أكثروا اللغو والاختلاف عند رسول الله ﷺ، قال رسول الله ﷺ: «قوموا».

قال عبيد الله: فكان ابن عباس يقول: إن الرزية كل الرزية ما حال بين رسول الله ﷺ وبين أن يكتب لهم ذلك الكتاب، من اختلافهم ولغطهم.

İbn Abbas dedi: *"Oradakılar niza (çəkişmə, bozuşma) edərək münaqişə etməyə başladılar, hal-*

buki Peyğəmbərin yanında niza etmək doğru deyildir". *(Səhih Muslim, c.4, s.375, #1637a)*

The Book Of Wills 375 كتاب الوصية

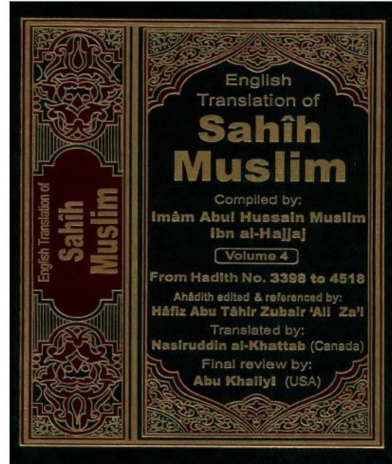
he make a will for him? He was leaning on my chest' - or she said: 'in my lap - and he called for a bowl, then he fell into my lap and I did not realize that he had died. So when did he make a will for him?'"

عن الأسود بن يزيد قال: ذكروا عند عائشة أن عليا كان وصيا، فقالت: متى أوصى إليه؟ فقد كنت مسندته إلى صدري - أو قالت حجري - فدعا بالطست، فلقد انخنث في حجري، وما شعرت أنه مات، فمتى أوصى إليه؟.

[4232] 20 - (1637) It was narrated that Sa'eed bin Jubair said: "Ibn 'Abbâs said: 'Thursday and what a Thursday!' Then he wept until his tears wet the pebbles. I said: 'O Abû 'Abbâs, what about Thursday?' He said: 'The Messenger of Allâh ﷺ took a turn for the worse, and he said: "Come to me and I will dictate for you a document, so you will not go astray after I am gone." But they argued (about that), and it is not appropriate to argue in the presence of a Prophet. They said: "What is the matter with him? Is he delirious? Try to find out what he means."[1] He said: "Let me be. The state in which I am now is better. I urge you to do three things: Expel the idolators from the Arabian Peninsula, and reward the delegations as I used to do."

[٤٢٣٢] ٢٠-(١٦٣٧) حدثنا سعيد ابن منصور وقتيبة بن سعيد وأبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد - واللفظ لسعيد - قالوا: حدثنا سفيان عن سليمان الأحول، عن سعيد بن جبير قال: قال ابن عباس: يوم الخميس وما يوم الخميس! ثم بكى حتى بل دمعه الحصى، فقلت: يا أبا عباس وما يوم الخميس؟ قال: اشتد برسول الله ﷺ وجعه، فقال: «ائتوني أكتب لكم كتابا لا تضلوا بعدي» فتنازعوا، وما ينبغي عند نبي تنازع، وقالوا: ما شأنه؟ أهجر؟ استفهموه، قال: «دعوني، فالذي أنا فيه خير، أوصيكم بثلاث:

[1] That is, some of them thought that it was better that he not be bothered with that, due to the strain on his condition, while others thought that it should be considered an order from him. Then some of them asked the others whether they thought that there was something wrong with him; maybe they thought he was delirious, and that is why they did not want him to write? And then they told them that rather, they should listen to what he is saying and try to understand it. See *Minnat Al-Mun'im*.

Rəy: Görüldüyü üzrə İbni Abbas'ın (radiyallahu anh) tək etirazı və peşmanlığı səhabənin Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in hüzurunda bir-biriylə mübahisə və münaqişə etmələri idi.

c) İbni Abbas'dan səhih şəkildə gələn rəvayətlərin heç birində açıq bir şəkildə Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) üçün "sayıqlayır" sözünü söyləyənin Hz.Ömər olduğu bildirilməmişdir

Hz.Ömər'in (radiyallahu anh) müəyyən bir şə-

kildə "sayıqlayır" sözünü istifadə etdiyi doğru deyil. İbni Abbas'dan Hz.Ömər'in Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) üçün "sayıqlayır" sözünü istifadə etdiyini açıqca ifadə edən heç bir səhih rəvayət yoxdur. Bütün səhih rəvayətlərdə "sayıqlayır" sözünün "bəzi insanlar" tərəfindən deyildiyini görməkdəyik ki, bu səbəbdən onların şəxsiyyəti müəyyən deyil. Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in hüzurunda mübahisə edən iki qrupdan hansının bu ifadəni istifadə etdiyi mövzusunda bir müəyyənlik yoxdur. Çünki bəzi rəvayətlərə görə bu sual ifadə edən formada bir sual şəklində istifadə edilmişdir ki, bu da özlüyündə bu ifadəni istifadə edənlərin Hz.Ömər'ə qarşı olan və ona ixtilaf edən qrup olduğunu eyham etməkdədir.

Digər tərəfdən İbni Abbas'dan gələn səhih rəvayətlərdə Hz.Ömər Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi səbəbiylə şiddətli bir ağrı çəkdiyini açıqca ifadə etməkdədir.

İbn Abbas dedi: ***"Ağrısı şiddətləndiyi zaman Nəbi (sallallahu aleyhi va səlləm), "mənə bir sə-***

hifə gətirin, sizlərə ondan sonra sapmayacağınız bir şey yazım" buyurdu. Ömər isə, ***"Nəbi (sallallahu aleyhi va səlləm)'in ağrısı çox şiddətləndi (dedi)".*** *(Səhihul Buxari, c.1, s.121, #114)*

3 – THE BOOK OF KNOWLEDGE | 121 | ٣ - كتاب العلم

retaliation, having the killer killed." In the meantime a man from Yemen came and said, "O Allāh's Messenger! Get that written for me." The Prophet ﷺ ordered his Companions to write that for him. Then a man from Quraish said, "Except *Al-Idhkhir* (a type of grass that has good smell) O Allāh's Messenger, as we use it in our houses and graves." The Prophet ﷺ said, "Except *Al-Idhkhir* i.e. *Al-Idhkhir* is allowed to be plucked."

فَقالَ: اكْتُبْ لي يا رَسُولَ اللهِ، فَقالَ: «اكتُبُوا لِأَبي فُلانٍ»، فَقالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ: إلّا الإِذْخِرَ إلا الإذخِرَ يا رَسُولَ اللهِ، فإنّا نَجْعَلُه في بُيُوتِنا وقُبُورِنا، فَقال النَّبِيُّ ﷺ: «إلّا الإِذْخِرَ». [انظر: ٢٤٣٤، ٦٨٨٠]

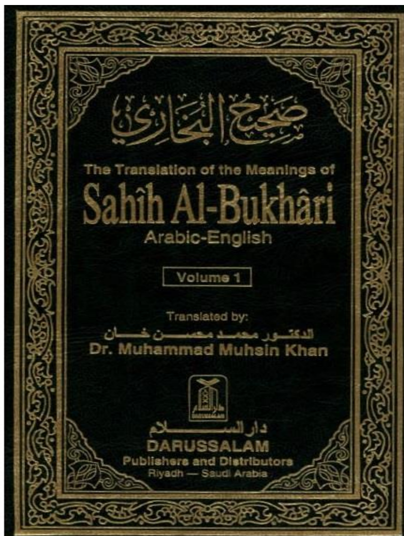
113. Narrated Abū Hurairah رضي الله عنه: There is none among the Companions of the Prophet ﷺ who has narrated more *Aḥādīth* than I except 'Abdullāh bin 'Amr (bin Al-'Āṣ) who used to write them and I never did the same.

١١٣ - حدَّثنا عليُّ بنُ عَبْدِ اللهِ قالَ: حدَّثنا سُفْيانُ قالَ: حدَّثنا عَمْرٌو قالَ: أخْبَرَني وَهْبُ بنُ مُنَبِّهٍ عَنْ أخيه قالَ: سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: ما مِنْ أصْحابِ النَّبِيِّ ﷺ أحَدٌ أكثرَ حَديثاً عَنْهُ مِنّي إلّا ما كانَ مِنْ عَبْدِ اللهِ بنِ عَمْرٍو، فإنَّهُ كانَ يَكْتُبُ ولا أكْتُبُ. تَابَعَهُ مَعْمَرٌ، عَنْ هَمّامٍ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ.

114. Narrated 'Ubaidullāh bin 'Abdullāh: Ibn 'Abbās رضى الله عنهما said, "When the ailment of the Prophet ﷺ became worse, he said, 'Bring for me (writing) paper and I will write for you a statement after which you will not go astray.' But 'Umar said, 'The Prophet ﷺ is seriously ill, and we have got Allāh's Book with us and that is sufficient for us.' But the Companions of the Prophet ﷺ differed about this and there was a hue and cry. On that the Prophet ﷺ said to them, 'Go away (and leave me alone). It is not right that you should quarrel in front of me.'"

Ibn 'Abbās came out saying, "It was most unfortunate (a great disaster) that Allāh's Messenger ﷺ was prevented from writing that statement for them because of their

١١٤ - حدَّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ بنِ سُلَيْمانَ قالَ: حدَّثني ابنُ وَهْبٍ قال: أخْبَرَني يُونُسُ عَنِ ابنِ شِهابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابنِ عَبّاسٍ قالَ: لَمّا اشْتَدَّ بالنَّبِيِّ ﷺ وَجَعُهُ قالَ: «ائْتُوني بِكتابٍ أكْتُبْ لكمْ كِتاباً لا تَضِلُّوا بَعْدَهُ»، قالَ عُمَرُ: إنَّ النَّبِيَّ ﷺ غَلَبَهُ الوَجَعُ وَعِنْدَنا كِتابُ اللهِ حَسْبُنا، فاخْتَلَفُوا وكَثُرَ اللَّغَطُ، قالَ: قُومُوا عَنّي وَلا يَنْبَغِي عِنْدِي التَّنازُعُ، فَخَرَجَ ابنُ

İbni Abbas rəvayət etdi: ***"Rasulullah'ın vəfatı yaxınlaşdığı zaman, evində, içlərində Ömər ibnu' l-Xattab'ın da olduğu bəzi adamlar varkən, Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm): - "Haydi (mənə yazı yazacaq bir şey gətirin də) sizə bir kitab (yəni vəsiyyətnamə) yazdırım ki, bundan sonra yolunuzu çaşmayasınız!"*** buyurdu.Bunun üzrinə Ömər: "***Peyğəmbərin xəstəliyi şübhəsiz ağırlaşmışdır (dedi)".*** *(Səhihul Buxari c.7, s.279, #7366)*

Eyni şəkildə oxuyuruq: İbni Abbas'dan nəqlən xəbər verdi. Belə demiş: *"Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) evdə içlərində Ömər b.Xattab'-ında olduğu bir sıra kəslərin olduğu halda intizara gəlincə "Gətirin sizə bir namə yazım, ondan sonra bir daha sapmazsınız"!* buyurdu. Bunun üzərinə Ömər, *"Həqiqətən Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə xəstəlik qələbə çaldı".*

(Səhih Muslim, c.4, s.376-377, #1637c)

Rəy: Bu səbəblə Hz.Ömər'in bunu söylədiyini düşünənlər fikirlərini səhih rəvayətlərə deyildə fərziyyələrə söykəmişlər. Hz.Ömər tərəfindən deyilən sözləri açıqca ifadə edən rəvayətləri göz ardı edibdə naməlum ifadələrin olduğu rəvayətlər üzərindən bir nəticəyə çatmaq doğru deyil.

d) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra İbni Abbas Hz.Ömər'i yaxşı xarakterli bir insan kimi tərifləmiş və onu sevdiyini söyləmişdir

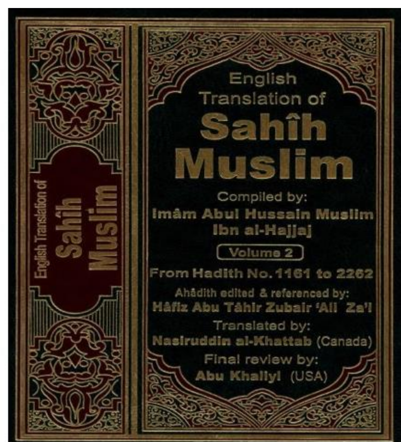
İbni Abbas dedi: ***"Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) səhabələrinin bir çoxlarından eşitdim. Ömər b.Xattab da bunlardandır. O mənə ən sevimli olanı idi".*** *(Səhih Muslim c.2, s.346, # 826)*

The Book Of The Virtues ... 346 كتاب فضائل القرآن وما يتعلق به

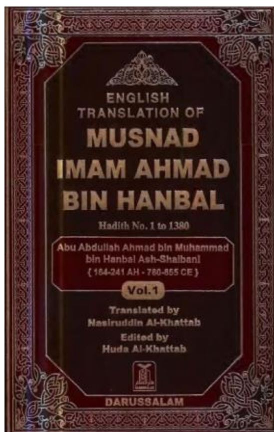
narrated from Abû Hurairah that the Messenger of Allâh ﷺ forbade offering *Ṣalât* after the *'Aṣr* prayer until the sun has set, and after the *Subḥ* prayer until the sun has risen.

[1921] 286 - (826) It was narrated that Ibn 'Abbâs said: "I heard more than one of the companions of the Messenger of Allâh ﷺ - including 'Umar bin Al-Khaṭṭâb, who was the dearest of them to me - say that the Messenger of Allâh ﷺ forbade prayers after the *Fajr* prayer until the sun had risen and after *'Aṣr* until the sun had set."

[1922] 287 - (...) It was narrated from Qatâdah with this chain (a similar *Ḥadîth* as no. 1921), except that in the *Ḥadîth* of Sa'eed and Hishâm it says: "After *Subḥ* until the sun has risen brightly."

İbn Abbas dedi: ***"Nəzərimdə çox dəyərli bir çox kimsə (ki, məncə onların ən qiymətlisi Hz.Ömər idi) bu barədə şahidlik etdilər".*** *(Müsnəd Əhməd, c.1, s.85-86, #110, İsnad Səhih; Müsnəd Əhməd, c.1, s.95, #130)*

Musnad 'Umar bin Al-Khattab ؓ — 85 — مسند عمر بن الخطاب ؓ

Your Messenger ﷺ say: "Every Prophet has a close confidant and my close confidant is Abu 'Ubaidah bin al-Jarrah." The people objected to that, and said: What about the prominent figures of Quraish? meaning Banu Fihr. Then he said: If my time comes, and Abu 'Ubaidah has died, then I appoint Mu'adh bin Jabal as my successor, and if my Lord, may He be glorified and exalted, asks me why I appointed him as my successor, I will say: I heard Your Messenger say: "He will be gathered on the Day of Resurrection as a leader of scholars."

Comments: [*Hasan lighairihi*]

109. It was narrated from Sa'eed bin al-Musayyab that 'Umar bin al-Khattab said: A boy was born to the brother of Umm Salamah, the wife of the Prophet ﷺ, and they called him al-Waleed. The Prophet ﷺ said: "You have called him by the name of your pharaoh, for there will be among this *ummah* a man who is called al-Waleed and he will be worse to them than Pharaoh was to his people."

Comments: [Its *isnad* is *da'eef*]

110. It was narrated that Ibn 'Abbas said: Some men of good character, among whom was 'Umar, testified before me, and the best of them in my view was 'Umar, that the Prophet of Allah ﷺ used to say: "There is no prayer after 'Asr prayer until the sun sets, and there is no prayer after *Fajr* prayer until the sun rises."

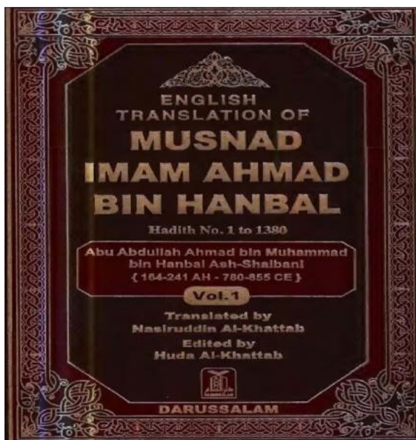
Comments: [Its *isnad* is *saheeh*, al-Bukhari (581) and Muslim (826)]

١١٠- حَدَّثَنَا بَهْزٌ: حَدَّثَنَا أَبَانُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: شَهِدَ عِنْدِي رِجَالٌ مَرْضِيُّونَ فِيهِمْ عُمَرُ، وَأَرْضَاهُمْ عِنْدِي عُمَرُ: أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: «لَا صَلَاةَ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ». [انظر: ١٣٠، ٢٧٠، ٢٧١، ٣٥٥، ٣٦٤]

تخريج: إسناده صحيح، خ: (٥٨١) م: (٨٢٦)

Musnad 'Umar bin Al-Khattab ؓ — 86 — مسند عمر بن الخطاب ؓ

111. It was narrated from al-Harith bin Mu'awiyah al-Kindi, that he travelled to meet 'Umar bin al-Khattab and ask him about three things. He came to Madinah and 'Umar asked him: What brought you here? He said: (I came) to ask you about three things. He said: What are they? He said: A woman and I may be in a confined space and the time for prayer comes, but if we both pray she will be standing next to me, and if she prays behind me she will have to go out of the space. 'Umar said: Put a cloth to serve as a screen between you and her, and let her pray alongside you if you wish. (And I asked) about the two *rak'ahs* after 'Asr and he said: The Messenger of Allah ﷺ told me not to do them. He said: (And I asked) about stories (for preaching), because they wanted me to tell them stories. He said: Whatever you want. It was as if he did not want to tell him not to do that. He said: I only wanted to follow what you say. He said: I am afraid that if you tell them stories (for preaching), you will think that you are better than them, then you will tell them stories and think that you are better than them, until you imagine that you are as far above

Musnad 'Umar bin Al-Khattab ؓ — 95 — مسند عمر بن الخطاب ؓ

although they are among the wealth of Allah, may He be glorified and exalted. Sa'eed bin Zaid said: Why don't you suggest a man among the Muslims so that the people may follow your advice? Abu Bakr did that and the people followed his advice and trusted him. 'Umar said: I have noticed too much greed and ambition, and I will leave this matter to be decided by these six people with whom the Messenger of Allah ﷺ was pleased when he died. Then 'Umar said: If one of the two men were still alive, I would have referred to this matter to him and I would have trusted him: Salim the freed slave of Abu Hudhaifah and Abu 'Ubaidah bin al-Jarrah.

Comments: [Its *isnad* is *da'eef* because of the weakness of 'Ali bin Zaid bin Jud'an]

130. It was narrated that Ibn 'Abbas said: Some righteous men, including 'Umar - and the most righteous of them in my view was 'Umar - confirmed when I was present that the Messenger of Allah ﷺ said: "There is no prayer after *Fajr* until the sun rises and there is no prayer after *'Asr* until the sun sets."

Comments: [Its *isnad* is *saheeh*, al-Bukhari (581) and Muslim (826)]

١٣٠- حَدَّثَنَا عَفَّانُ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ: حَدَّثَنِي أَبُو الْعَالِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: شَهِدَ عِنْدِي رِجَالٌ مَرْضِيُّونَ فِيهِمْ عُمَرُ _ وَأَرْضَاهُمْ عِنْدِي (١/ ٢١) عُمَرُ _: أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «لَا صَلَاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ». [راجع: ١١٠]

تخريج: إسناده صحيح، خ: (٥٨١) م: (٨٢٦)

131. It was narrated from Ibn 'Abbas that 'Umar bin al-Khattab ؓ held onto the corner of the Ka'bah and said: I know that you are only a stone; if I had not seen

İbni Abbas'dan rəvayət edildi ki, Allah Azzə və

Cəllə'nin *"İş mövzusunda onlarla müşavirə et"* sözü haqqında dedi: ***"(onlardan qəsd) Əbu Bəkr və Ömər'dir"***. *(Mustədrək alə Səhiheyn, c.3, s.74, # 4436)*

المستدرك على الصحيحين

للإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن عبد الله الحاكم النيسابوري
المتوفى ٤٠٥ هـ

مع تضمينات الإمام الذهبي في التلخيص والميزان والعراقي في أماليه والمناوي في فيض القدير وغيرهم من العلماء الأجلاء

أول طبعة مرقمة الأحاديث ومقابلة على عدة مخطوطات

دراسة وتحقيق
مصطفى عبد القادر عطا

الجزء الثالث

كتاب الهجرة، كتاب المغازي والسرايا، كتاب معرفة الصحابة

دار الكتب العلمية
Dar Al-Kotob Al-ilmiyah
DKI

٧٤ .... ٣١ ـ كتاب معرفة الصحابة / حـ ٤٤٣٥ ـ ٤٤٣٧

بكر تجدوه زاهداً في الدنيا راغباً في الآخرة وإن تولوا عمر تجدوه قوياً أميناً لا تأخذه في الله تعالى لومة لائم وإن تولوا علياً تجدوه هادياً مهدياً يسلك بكم الطريق».

هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه.

وشاهده حديث حذيفة بن اليمان.

٣٣/٤٤٣٥ ـ حدثنا علي بن عبدالله الحكيمي ببغداد، ثنا العباس بن محمد الدوري، ثنا الأسود بن عامر بن شاذان، ثنا شريك بن عبدالله، عن عثمان بن عمير، عن شقيق بن سلمة، عن حذيفة رضي الله عنه قال: قالوا: يا رسول الله لو استخلفت علينا؟ قال: «إن أستخلف عليكم خليفة فتعصوه ينزل بكم العذاب» قالوا: لو استخلفت علينا أبا بكر. قال: «إن أستخلفه عليكم تجدوه قوياً في أمر الله ضعيفاً في جسده» قالوا: لو استخلفت علينا عمر قال: «إن أستخلفه عليكم تجدوه قوياً أميناً لا تأخذه في الله لومة لائم» قالوا: لو استخلفت علينا علياً قال: «إنكم لا تفعلوا وإن تفعلوا تجدوه هادياً مهدياً يسلك بكم الطريق المستقيم».

عثمان بن عمير هذا هو أبو اليقظان.

٣٤/٤٤٣٦ ـ أخبرنا أبو جعفر محمد بن أحمد البغدادي، ثنا يحيى بن أيوب العلاف بمصر، ثنا سعيد بن أبي مريم، أنبأ سفيان بن عيينة، عن عمرو بن دينار، عن ابن عباس رضي الله عنهما في قوله عز وجل: ﴿وشاورهم في الأمر﴾ [آل عمران: ١٥٩] قال: أبو بكر، وعمر رضي الله عنهما.

هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه.

٣٥/٤٤٣٧ ـ أخبرني أبو عبد الرحمن بن أبي الوزير التاجر، ثنا أبو حاتم الرازي، ثنا محمد بن عبدالله الأنصاري، ثنا أشعث بن /عبد الملك الحمراني، عن الحسن، عن أبي ٣/٧١
بكرة رضي الله عنه أن النبي ﷺ قال: «من رأى منكم رؤيا؟» فقال رجل: أنا رأيت كأن ميزاناً نزل من السماء فوزنت أنت وأبو بكر فرجحت أنت بأبي بكر، ووزن عمر وأبو بكر فرجح أبو بكر، ووزن عمر وعثمان فرجح عمر، ثم رفع الميزان فرأينا الكراهية في وجه رسول الله ﷺ.

٤٤٣٥ ـ قال في التلخيص: عثمان أبو اليقظان ضعفوه، وشريك [بن عبد الله] شيعي لين الحديث.
٤٤٣٦ ـ قال في التلخيص: على شرط البخاري ومسلم.
٤٤٣٧ ـ قال في التلخيص: أشعث [بن عبد الملك] هذا ثقة، لكن ما احتجا به.

Rəy: İbni Abbas'ın qələm və kağız hadisəsindən sonra Hz.Ömər'i yüksək bir şəkildə tərifləməsi onun kağız və qələm hadisəsindən sonra Hz.Ömər'in Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə hörmətsizlik yaxud təhqir etdiyinə inanmadığını göstərməkdədir. Və bu şiənin fərziyyə və spekulyasiyalara söykənən iddialarını rədd etməkdədir. Üzərində dayanılması lazım olan nöqtə budur ki, əgər kağız və qələm hadisəsinin

əsas ravisi İbni Abbas Hz.Ömər'in Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə təhqir və hörmətsizlik etdiyini düşünsəydi niyə Hz.Ömər'i tərifləsin ki? Bir kimsə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'i burax öz atasına belə hörmətsizlik və təhqir edən bir kimsəni tərifləyərmi?

e) İbni Abbas Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in qələm və kağızı Hz.Əli'ni xəlifə təyin etmək üçün istədiyinə inanmırdı

İbni Abbas tərəfindən nəql edilən aşağıdakı rəvayətdə görürük ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in vəfatından üç gün əvvəl (cümə günü ki, Hz.Peyğəmbər bazar ertəsi vəfat etmişdir) Əli b.Əbu Talib (radiyallahu anh) və Abbas b.Abdul Muttalib (radiyallahu anh) Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in xəlifəsinin kim olacağı istiqamətində hər hansı bir fikirə sahib deyildilər. İbni Abbas'ın Hz.Əli'nin anlayışına qarşı səssizliyini və Hz.Əli'nin görüşünə etirazda olmamış olması onun Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in qələm və kağızı Hz.Əli'ni xəlifə təyin etmək üçün istədiyinə inanmadığına də-

lildir.

Ka'b ibn Malik xəbər verdi; ona da İbn Abbas belə xəbər vermişdir: *"Əli ibn Əbi Talib (radiyallahu anh), Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in vəfat etdiyi xəstəliyi əsnasında, Peyğəmbər'in yanından çölə çıxdığında insanlar 'Ya Əba'l-Həsən! Rasulullah (bu gecə) necə səhərlədi ? deyə soruşdular. Əli: 'Allaha həmd olsun, xəstəlikdən bəri' (yəni yaxşılaşmış) olaraq səhərlədi ! deyə cavab verdi. Əli'nin bu cavabı üzərinə atam Abbas, Əli'nin əlini tutdu da Əli'yə: 'Sən Peyğəmbər'in öləcəyini (yaxud: Bu həqiqəti) görüb düşünürsənmi? Vallah sən üç gün sonra əsanın, yəni başqasının qulu (məmuru) olacaqsan!.*
Vallah mən Rasulullah'ın bu xəstəliyindən yaxında öləcəyini qüvvətlə sanıram. Çünki mən Abdulmuttalib oğullarının üzlərindəki ölüm əlamətini (təcrübəmlə) bilməkdəyəm. İndi sən bizi Rasulullah'ın yanına apar da biz (Haşimilər adına özündən sonra xəlifəlik) işinin kimdə olacağını özündən soruşaq. Əgər bu iş bizdə olacaqsa, biz bunu (Rasulullah'ın sağlığında) bilək. Bizdən başqasında olacaqsa özünə söyləyək də bu işi bi-

zə vəsiyyət etsin! dedi.

Bunun üzərinə Əli: Vallah əgər biz bu işi Rasulullah'a soruşar, O da bizi bundan məhrum etsə, (onun vəfatından) sonra insanlar bunu (dəlil gətirərək, xəlifəliyi) bizə əbədi olaraq verməzlər. Bu səbəblə mən bu xəlifəlik məsələsini Rasulullah'a əbədi olaraq soruşmaram! deyə and içdi". *(Səhih-ul Buxari c.5, s.444-445, #4447)*

445 64 – THE BOOK OF AL-MAGHĀZĪ

Allāh's Messenger ﷺ this morning?" 'Alī replied, "He has recovered with the Grace of Allāh." 'Abbās bin 'Abdul-Muṭṭalib held him by the hand and said to him, "In three days you, by Allāh, will be ruled (by somebody else)[1]. And by Allāh, I feel that Allāh's Messenger ﷺ will die from this ailment of his, for I know how the faces of the offspring of 'Abdul-Muṭṭalib look at the time of their death. So let us go to Allāh's Messenger ﷺ and ask him who will take over the caliphate. If it is given to us, we will know as to it, and if it is given to somebody else, we will inform him so that he may tell the new ruler to take care of us." 'Alī said, "By Allāh, if we asked Allāh's Messenger ﷺ for it (i.e., the caliphate) and if he refused to give it to us, the people will never give it to us after that. And by Allāh, I will not ask Allāh's Messenger ﷺ for it."

4448. Narrated Anas bin Mālik رضي الله عنه: While the Muslims were offering the *Fajr* prayer on Monday, and Abū Bakr was leading them in *Ṣalāt* (prayer), suddenly, Allāh's Messenger ﷺ lifted the curtain of 'Āishah's dwelling and looked at them while they were in the rows of the *Ṣalāt* (prayer) and smiled. Abū Bakr retreated to join the

(1) (H. 4447) He means that the Prophet ﷺ will die and you will be under the authority of a new ruler.

444 64 – THE BOOK OF AL-MAGHĀZĪ

Allāh's Messenger ﷺ became seriously ill, he started covering his face with his woolen sheet, and when he felt short of breath, he removed it from his face and said, 'That is so! Allāh's Curse be on the Jews and the Christians, as they took the graves of their Prophets as (places of worship),' intending to warn (the Muslims) of what they had done."

4445. Narrated Ubaidullāh: 'Āishah said, "I argued with Allāh's Messenger ﷺ repeatedly about that matter [i.e., his order that Abū Bakr should lead the people in *Ṣalāt* (prayer) in his place when he was ill], and what made me argue so much was, that it never occurred to my mind that after the Prophet ﷺ, the people would ever love a man who had taken his place, and I felt that anybody standing in his place, would be a bad omen to the people, so I wanted Allāh's Messenger ﷺ to give up the idea of chosing Abū Bakr [to lead the people in *Ṣalāt* (prayer)]."

4446. Narrated 'Āishah رضي الله عنها: The Prophet ﷺ died while he was between my chest and chin, so I never dislike the death agony for anyone after the Prophet ﷺ.

4447. Narrated 'Abdullāh bin 'Abbās رضي الله عنهما: 'Alī bin Abī Ṭālib came out of the house of Allāh's Messenger ﷺ during his fatal illness. The people asked, "O Abū Hasan (i.e., 'Alī)! How is the health of

صحيح البخاري

The Translation of the Meanings of

Sahîh Al-Bukhâri

Arabic-English

Volume 5

Translated by:

الدكتور محمد محسن خان

Dr. Muhammad Muhsin Khan

دار السلام

DARUSSALAM

Publishers and Distributors

Riyadh — Saudi Arabia

Rəy: Bu Kırtas hədisinin əsas ravisinin, şiənin batil görüşünə qarşı olduğunun dəlilidir. Kırtas hədisinin əsas ravisi Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in kağız və qələmi Hz.Əli'ni (radiyallahu anh) xəlifə təyin etmək üçün istədiyinə inanmamışdır. İbni Abbas'a görə hətta Əli'nin

özü və atası Abbas belə Hz.Peyğəmbər'in kağız və qələmi Hz.Əli'ni xəlifə təyin etmək üçün istədiyinə inanmamışdır.

f) İbni Abbas Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in xəstəliyi əsnasında Hz.Əbu Bəkr'i tərifədiyinə, onu imamlığa keçirdiyinə və ilahi mesajı təbliğ etdiyini ifadə etdiyinə şahidlik etməkdədir

İbni Abbas dedi ki*, "Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm), vəfatı ilə nəticələnən xəstəliyi əsnasında başını bir bez ilə bağlamış olduğu halda məscidə çıxdı və minbər üzərinə oturdu.*
Allaha həmd və səna etdi və sonra belə buyurdu: 'Bu şübhəsiz ki, insanlar içində nəfsi və malı etibarilə mənim üzərimdə Əbu Bəkr b.Əbu Kuhafə'dən çox mənn və atası olan heç bir kimsə yoxdur. İnsanlardan bir dost edəcək olsaydım, şübhəsiz Əbu Bəkr'i özümə dost edərdim. Lakin İslam üzündən olan hullət (yəni dərin dostluq) daha fəzilətlidir.Əbu Bəkr'in kiçik qapısından başqa məscidə açılan qapıların hamısını mənim tərəfimdən bağlayın". *(Səhih ibn Hibban c.15, s.275, #6860: İs-*

nad Səhih ; Müsnəd Əbu Yə'la #2558)

٦١ ـ كتاب إخباره ﷺ عن مناقب الصحابة، رجالهم ونسائهم ٢٧٥

أربعين ألفاً(١). [٨ : ٣]

ذِكْرُ البيانِ بأنَّ أبا بكرٍ رضيَ الله عنه كان مِنْ آمَنِّ الناسِ على رسولِ الله ﷺ بماله ونفسه

٦٨٦٠ ـ أخبرنا أبو يعلى، حدَّثنا أبو خيثمة، حدثنا وهبُ بنُ جريرٍ، حدَّثنا أبي، قال: سَمِعْتُ يَعلى بنَ حكيمٍ، يُحَدِّثُ عن عكرمةَ

عن ابنِ عبَّاسٍ أنَّ رسولَ الله ﷺ خَرَجَ في مرضِهِ الذي ماتَ فيهِ عاصِباً رأسَهُ، فجَلَسَ على المِنْبَرِ، فحَمِدَ الله، وأثنى عليه، ثُمَّ قالَ: «إنهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ أحدٌ أمَنَّ عَلَيَّ بِنَفْسِهِ ومَالِهِ مِن ابْنِ أبِي قُحافَةَ، وَلَو كُنْتُ مُتَّخِذاً مِن النَّاسِ خَلِيلاً، لاتَّخَذْتُ أبا بَكْرٍ، وَلكنْ خُلَّةُ الإسْلامِ، سُدُّوا عَنِّي كُلَّ خَوْخَةٍ فِي المَسْجِدِ غَيْرَ خَوْخَةِ أبِي بَكْرٍ»(٢). [٨ : ٣]

(١) إسناده صحيح على شرط مسلم، رجاله ثقات رجال الشيخين غير أبي زرعة الرازي ـ واسمه عُبيد الله بن عبد الكريم بن يزيد ـ فمن رجال مسلم. سعيد بن سليمان: هو الواسطي أبو عثمان الضبي، وأبو أسامة: هو حماد بن أسامة. وهذا الحديث انفرد بإخراجه المؤلف، ولم يرد في المصادر التي وقعت لنا.

(٢) إسناده صحيح على شرط البخاري، رجاله ثقات رجال الشيخين غير عكرمة مولى ابن عباس، فمن رجال البخاري، وقد قرنه مسلم بغيره وهو في «مسند أبي يعلى» (٢٥٨٤).

وأخرجه أبو بكر القطيعي في زياداته على «فضائل الصحابة» (١٣٤) عن أحمد بن الحسن عبد الجبار، عن أبي خيثمة، بهذا الإسناد.

وأخرجه البخاري (٤٦٧) في الصلاة: باب الخوخة والممر في =

صَحِيح ابن حِبَّان بترتيب ابن بلبان

تأليف

الأمير علاء الدين علي بن بلبان الفارسي
المتوفى سنة ٧٣٩ هـ

المجلد الخامس عشر

حققه وخرج أحاديثه وعلق عليه
شعيب الأرنؤوط

مؤسسة الرسالة

Rəy: Xəstəliyinin son dövründə Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əbu Bəkr'i xüsusilə təriflәmişdir.

İbni Abbas belə dedi: ***"Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) pərdəni açdı. Xalq Əbu Bəkr'in arxasında səff olmuşdular. (Bunu görüncə): 'Ey nâs! Bu şübhəsiz ki müsəlmanın görəcəyi yaxud ona göstərilәcək saleh yuxudan başqa peyğəmbərliyin müjdəçilərindən heç bir şey qalmamışdır. Diqqət edin ki, mən ruku və ya səcdə halında Qur'an oxumaqdan nəhy olundum. Ruku da Allah Təalanı təzim edin, səcdədə isə dua etməyə***

çalışın! Çünki səcdə halında duanızın müstəcəb olması çox ümid ediləndir" buyurdular. *(Səhih Muslim, c.1, s.590, #479)*

The Book Of *Aṣ-Ṣalât* 590 كتاب الصلاة

Chapter 41. The Prohibition Of Reciting The Qur'ân While Bowing And Prostrating

[1074] 207 - (479) It was narrated that Ibn 'Abbâs said: "The Messenger of Allâh ﷺ (during his fatal illness) drew back the curtain and the people were lined up in rows behind Abû Bakr. He said: 'O people, there is nothing left of the glad tidings of Prophethood except a good dream that a Muslim sees or that is seen for him. Be it-known that I have been forbidden to recite the Qur'ân when bowing or prostrating. As for bowing, glorify your Lord [the Mighty and Sublime] therein, and as for prostrating, strive in supplication, for it is deserving of a response (from your Lord).'"

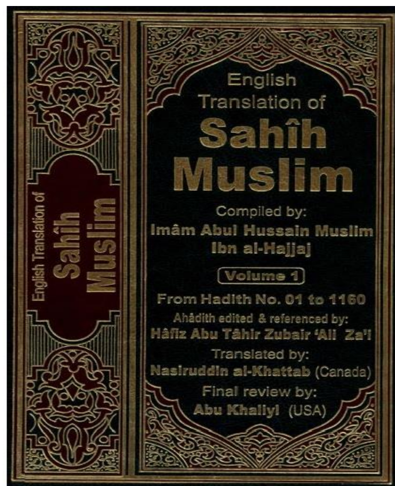
[1075] 208 - (...) It was narrated that 'Abdullâh bin 'Abbâs said: "The Messenger of Allâh ﷺ drew back the curtain, and his head was bandaged during the sickness of which he died. He said: 'O Allâh, have I conveyed (the message)?' (And he repeated this) Three times.

(المعجم ٤١) - (بَابُ النهي عن قرآءة القرآن في الركوع والسجود)

(التحفة ٤١)

[١٠٧٤] ٢٠٧-(٤٧٩) حَدَّثَنَا سَعِيدُ ابْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ ابْنُ حَرْبٍ؛ قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ؛ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السِّتَارَةَ، وَالنَّاسُ صُفُوفٌ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْ مُبَشِّرَاتِ النُّبُوَّةِ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُسْلِمُ، أَوْ تُرَىٰ لَهُ، أَلَا وَإِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا، وَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ [عَزَّ وَجَلَّ]، وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ». قَالَ: أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ

[١٠٧٥] ٢٠٨-(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ أَيُّوبَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السِّتْرَ، وَرَأْسُهُ مَعْصُوبٌ

Abdullah b.Abbas'dan belə dediyi rəvayət edildi: ***"Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) pərdəni açdı. Vəfatına müncər olan bu xəstəliyində başı sarıqlı idi. Və üç dəfə: Allahım, təbliğ etdimmi? dedi (sonra bunları əlavə etdi): 'Heç şübhə yox ki, saleh bir qulun görəcəyi yaxud özünə göstəriləcəyi yuxudan başqa Peyğəmbərliyin müjdəçilərindən heç bir şey qalmamıştır. Diqqət yetirin ki, mən ruku və ya səcdə halında Qur'an oxumaqdan nəhy olundum. Ruku da Allah Təalanı təzim edin, səcdədə isə dua etməyə çalışın!***

Çünki səcdə halında duanızın müstəcab olması çox ümid ediləndir" buyurdular. *(Sünən Nəsai, c.2 , s.150, #1121; Səhih Muslim, c.1, s.590, #479)*

The Book of The *At-Taṭbîq* .. 150 كتاب التطبيق

forbade the people. He forbade me from wearing gold rings, wearing *Qassî*, wearing clothes dyed with safflower *Mufaddamah*,[1] and from reciting the Qur'ân when prostrating or bowing. (*Sahîh*)

دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: نَهَانِي حِبِّي ﷺ عَنْ ثَلَاثٍ لَا أَقُولُ نَهَى النَّاسَ، نَهَانِي عَنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ، وَعَنْ لُبْسِ الْقَسِّيِّ، وَعَنِ الْمُعَصْفَرِ الْمُفَدَّمَةِ، وَلَا أَقْرَأُ سَاجِدًا وَلَا رَاكِعًا.

تخريج: [صحيح] تقدم، ح:١٠٤٢، وأخرجه مسلم، ح:٤٨٠/٢١٢ من حديث داود بن قيس به، وهو في الكبرى، ح:٧٠٥.

Comments:

See *Hadîth* 1041, 1042, 1043.

1120. 'Alî said: "The Messenger of Allâh ﷺ forbade me from reciting the Qur'ân when bowing or prostrating." (*Sahîh*)

١١٢٠ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السَّرْحِ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ؛ ح وَالْحَارِثُ بْنُ مِسْكِينٍ قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ: أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيًّا قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أَقْرَأَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا.

تخريج: أخرجه مسلم، الصلوة، باب النهي عن قراءة القرآن في الركوع والسجود، ح:٤٨٠/٢٠٩ عن أحمد بن عمرو بن السرح به، وهو في الكبرى، ح:٧٠٦.

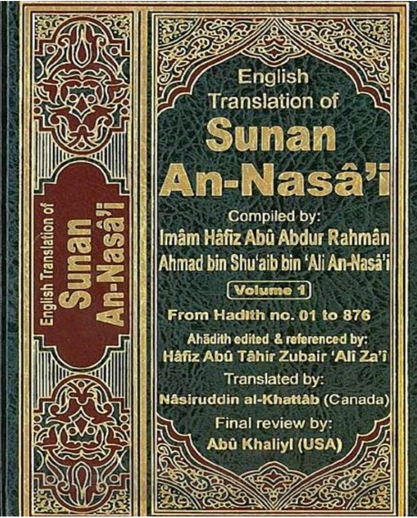
Chapter 62. The Command To Strive Hard In Supplication When Prostrating

(المعجم ٦٢) - **بَابُ** الْأَمْرِ بِالِاجْتِهَادِ فِي الدُّعَاءِ فِي السُّجُودِ (التحفة ٤٠٩)

1121. It was narrated that 'Abdullâh bin 'Abbâs said: "The Messenger of Allâh ﷺ drew aside the curtain when he had a cloth wrapped around his head during his final illness, and said: 'O Allâh, I have conveyed (the Message)'

١١٢١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ الْمَرْوَزِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ - هُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ - قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ

[1] See No. 5318.

The Book Of *Aṣ-Ṣalât* 590 كتاب الصلاة

Chapter 41. The Prohibition Of Reciting The Qur'ân While Bowing And Prostrating

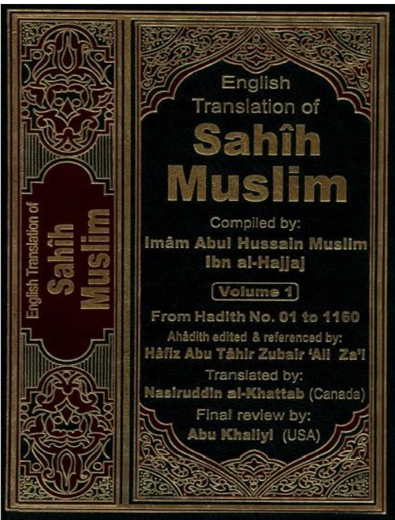
(المعجم ٤١) - (بَابُ النهي عن قرآءة القرآن في الركوع والسجود) (التحفة ٤١)

[1074] 207 - (479) It was narrated that Ibn 'Abbâs said: "The Messenger of Allâh ﷺ (during his fatal illness) drew back the curtain and the people were lined up in rows behind Abû Bakr. He said: 'O people, there is nothing left of the glad tidings of Prophethood except a good dream that a Muslim sees or that is seen for him. Be it-known that I have been forbidden to recite the Qur'ân when bowing or prostrating. As for bowing, glorify your Lord [the Mighty and Sublime] therein, and as for prostrating, strive in supplication, for it is deserving of a response (from your Lord).'"

[١٠٧٤] ٢٠٧-(٤٧٩) حَدَّثَنَا سَعِيدُ ابْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ ابْنُ حَرْبٍ؛ قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ؛ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السِّتَارَةَ، وَالنَّاسُ صُفُوفٌ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْ مُبَشِّرَاتِ النُّبُوَّةِ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُسْلِمُ، أَوْ تُرَى لَهُ، أَلَا وَإِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا، وَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ [عَزَّ وَجَلَّ]، وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ». قَالَ: أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ

[1075] 208 - (...) It was narrated that 'Abdullâh bin 'Abbâs said: "The Messenger of Allâh ﷺ drew back the curtain, and his head was bandaged during the sickness of which he died. He said: 'O Allâh, have I conveyed (the message)?' (And he repeated this) Three times.

[١٠٧٥] ٢٠٨-(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ أَيُّوبَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السِّتْرَ، وَرَأْسُهُ مَعْصُوبٌ

Rəy: Yuxarıdakı rəvayətlərdə diqqət çəkən nöq-

tə budur ki, Hz.Muhəmməd (sallalahu aleyhi va səlləm) xəstə olduğu zaman insanları Hz.Əbu Bəkr'in arxasında namaz qılarkən gördüyü zaman ilahi mesajı çatdırdığını təkrarlamışdır.

g) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra İbni Abbas Hz.Əbu Bəkr'in böyük kərəm sahibi olduğunu söyləmişdir

Qasım b.Muhəmməd (radiyallahu anh) belə anladır: *"Həzrəti Aişə (radiyallahu anhə) xəstə olmuşdu. İbni Abbas (radıyallahu anh) onu ziyarətə gəldi və belə dedi: - Ey möminlərin anası, sən Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) və Əbu Bəkr (radiyallahu anh) kimi iki böyük kərəm sahibi mürşid və şəfaətçinin yanına gedirsən!" (Nə xoşbəxt sənə! Artıq narahatlıq etmə, rahat ol!)*

(Səhihul Buxari c.5, s.75, #3771)

62 – THE VIRTUES OF THE COMPANIONS OF THE PROPHET ﷺ — 75

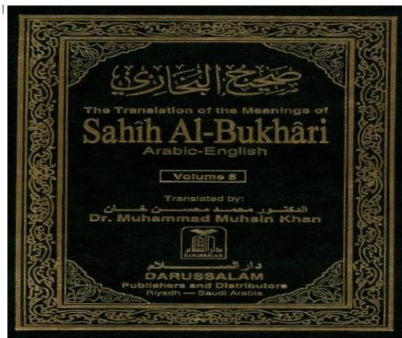
Fir'aun (Pharaoh). And the superiority of 'Āishah to other women is like the superiority of *Tharīd* (i.e., an Arabic dish) to other meals."

3770. Narrated Anas bin Mālik رضي الله عنه: Allāh's Messenger ﷺ said, "The superiority of 'Āishah over other women is like the superiority of *Tharīd* to other meals."

3771. Narrated Al-Qāsim bin Muhammad: Once 'Āishah became sick and Ibn 'Abbās went to see her and said, "O Mother of the believers! You are leaving for truthful forerunners, i.e., for Allāh's Messenger ﷺ and Abū Bakr.

3772. Narrated Abū Wā'il: When 'Alī sent 'Ammār and Al-Hasan to (the people of) Kūfa to urge them to fight, 'Ammār addressed them saying, "I know that she (i.e., 'Āishah) is the wife of the Prophet ﷺ in this world and in the Hereafter, but Allāh has put you to test, whether you will follow Him (i.e., Allāh) or her."(1)

(1) (H. 3772) Allāh's Order is to obey the *Imām* (i.e., 'Alī رضي الله عنه) and for the ladies to stay at home. [See the Qur'ān (V. 33:33)].

h) İbni Abbas Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in Hz.Ömər'dən razı bir şəkildə dünyadan köçdüyünə inanmışdır

əl-Misvər ibn Məhramə (radiyallahu anh) belə demişdir: ***"Ömər (radiyallahu anh) vurulduğu zaman narahatlıqlanmağa başladı. Dərhal (çox sevdiyi) İbn Abbas yanına gələrək narahatlığını aradan qaldırmaq və təsəlli etmək məqsədiylə: - Ey Möminlərin Əmiri! Əgər bu vurulmadan ölüm olsa, vəziyyətdən o qədər narahatlıq etmə! And olsun, şübhəsiz sən Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə yar və həmdəm oldun və ona çox gözəl dostluq etdin. Sonra Rasulullah'dan o, səndən xoşnud olaraq ayrıldın. Ondan sonra Əbu Bəkr'ə yoldaş oldun. Ona da çox yaxşı yoldaş oldun. Sonra Əbu Bəkr'dən də o, səndən xoşnud və razı olaraq ayrıldın. Sonra Peyğəmbərin və Əbu Bəkr'in bu qədər yoldaşlarına dost oldun. Bunlara da çox gözəl dostluq etdin. Əgər sən (bu dəfə) səhabələrdən ayrılsan, şübhəsiz onlar səndən xoşnud və razı olduqları halda ayrılacaqsan! "*** dedi. *(Səhihul Buxari c.5, s.36, #3692; Səhihul Bu-*

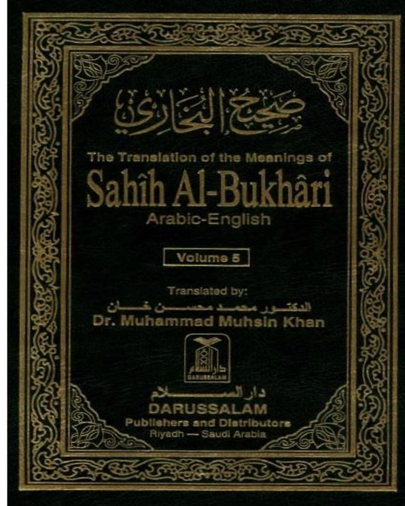
xari c.7, s.427, Kitab 62, #26 (Tr); Səhih ibn Hibban c.15, s.314-315, #6891; Mustədrəkul Hakim, c.3, s.98, #4515)

36 | ٦٢ - كتاب فضائل أصحاب النبي ﷺ 62 - THE VIRTUES OF THE COMPANIONS OF THE PROPHET ﷺ

وعَلَيْهِ قَمِيصٌ اجترّه»، قالُوا: فَما أوَّلْتَهُ يا رَسُولَ اللهِ؟ قالَ: «الدِّينُ».
[راجع: ٢٣]

٣٦٩٢ - حَدَّثَنا الصَّلْتُ بنُ مُحَمَّدٍ: حدَّثَنا إسماعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ: حدَّثنا أيُّوبُ، عَنِ ابنِ أبي مُلَيْكَةَ، عَنِ المِسْوَرِ ابنِ مَخْرَمَةَ قالَ: لَمَّا طُعِنَ عُمَرُ جَعَلَ يألَمُ، فقالَ لَهُ ابنُ عبَّاسٍ، وكأنَّهُ يُجزِّعُهُ: يا أمِيرَ المُؤمِنِينَ ولَئِنْ كانَ ذاكَ لَقَدْ صَحِبْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فأحْسَنْتَ صُحْبَتَهُ ثُمَّ فارَقْتَ وهُوَ عَنْكَ راضٍ. ثُمَّ صَحِبْتَ أبا بكْرٍ فأحْسَنْتَ صُحْبَتَهُ، ثُمَّ فارَقْتَ وهُوَ عَنْكَ راضٍ. ثُمَّ صَحِبْتَ صَحَبَتَهُمْ فأحْسَنْتَ صُحْبَتَهُمْ. ولَئِنْ فارَقْتَهُمْ لَتُفارِقَنَّهُمْ وهُمْ عَنْكَ راضُونَ. قالَ: أمَّا ما ذَكَرْتَ مِنْ صُحْبَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ورِضاهُ فإنَّ ذَلِكَ مَنٌّ مِنَ اللهِ تَعالى مَنَّ بِهِ عَلَيَّ. وأمَّا ما ذَكَرْتَ مِنْ صُحْبَةِ أبي بَكْرٍ ورِضاهُ فإنَّما ذَلِكَ مَنٌّ مِنَ اللهِ جَلَّ ذِكْرُهُ مَنَّ بِهِ عَلَيَّ، وأمَّا ما تَرَى مِنْ جَزَعِي فَهُوَ مِنْ أجلِكَ، ومِنْ أجْلِ أصْحابِكَ، واللهِ لَوْ أنَّ لي طِلاعَ الأرْضِ ذَهَباً، لافْتَدَيْتُ بِهِ مِنْ عَذابِ اللهِ عَزَّ وجَلَّ قَبْلَ أنْ أراهُ. قالَ حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ: حدَّثنا أيُّوبُ، عَنِ ابنِ أبي مُلَيْكَةَ، عَنِ ابنِ عبَّاسٍ: دَخَلْتُ على عُمَرَ: بِهذا.

3692. Narrated Al-Miswar bin Makhrama: When 'Umar was stabbed, he showed signs of agony. Ibn 'Abbās, as if intending to encourage 'Umar, said to him, "O chief of the believers! Never mind what has happened to you, you have been in the company of Allāh's Messenger ﷺ and you kept good relations with him and you parted with him (i.e., he died) while he was pleased with you. Then you were in the company of Abū Bakr and kept good relations with him and you parted with him (i.e., he died) while he was pleased with you. Then you were in the company of the Muslims, and you kept good relations with them, and if you leave them, you will leave them while they are pleased with you." 'Umar said, (to Ibn 'Abbās), "As for what you have said about the company of Allāh's Messenger ﷺ and his being pleased with me, it is a favour, Allāh تعالى did to me; and as for what you have said about the company of Abū Bakr and his being pleased with me, it is a favour, Allāh جل ذكره did to me; and concerning my impatience which you see, is because of you and your companions. By Allāh! If (at all) I had gold equal to the earth (quantity), I would have ransomed myself with it from the punishment of Allāh عز وجل before I meet Him."

Sahihi Buhari 16 Cilt

Kitâbu Fadâili Ashâbu'n-Nebî/3437

demektir, nihâyet develer suya kandılar da orada eylenip kaldılar demektir, demiştir.

٢٦ — حدثنى الوَلِيدُ بنُ صالِحٍ حدثنا عِيسَى بنُ يُونُسَ حدثنا عُمَرُ ابنُ سَعِيدِ بنِ أبى الحُسَيْنِ المَكِّىّ عن ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عن ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال إنّى لَوَاقِفٌ فى قَوْمٍ فَدَعَوُا اللّهَ لِعُمَرَ بنِ الخَطَّابِ وقَدْ وُضِعَ عَلى سَرِيرِهِ إذَا رَجُلٌ مِنْ خَلْفِى قَدْ وَضَعَ مِرْفَقَهُ عَلى مَنْكِبِى يَقُولُ رَحِمَكَ اللّهُ إنْ كُنْتُ لأرْجُو أنْ يَجْعَلَكَ اللّهُ مَعَ صاحِبَيْكَ لأنّى كَثِيرًا مِمّا كُنْتُ أسْمَعُ رسُولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَقُولُ كُنْتُ وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ وفَعَلْتُ وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ وانطَلَقْتُ وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ فإنْ كُنْتُ لأرْجُو أنْ يَجْعَلَكَ اللّهُ مَعَهُما فالتَفَتُّ فإذَا هُوَ عَلِىُّ بنُ أبى طالِبٍ •

26-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben, Umer ibnu'l-Hattâb tâbutu üzerine konmuş olduğu hâlde onun için Allah'a duâ eden cemâatin içinde ayakta dikildim. Bu sırada bir adam arkamda dirseğini omuzum üzerine koymuş da şöyle diyordu:

— (Yâ Umer!) Allah sana merhamet etti. Ben muhakkak Allah'ın seni iki dostunla (Peygamber ve Ebû Bekr'le) berâber bulunduracağını kuvvetle umuyordum. Çünkü ben, Rasûlullah(S)'tan çok defa bir düzeye: *"Ben, Ebû Bekr ve Umer'le şöyle oldum; ben Ebû Bekr ve Umer'le şöyle yaptım; ben Ebû Bekr ve Umer'le şuraya gittim"* derken işitir dururdum. Bunun için ben, Allah'ın seni muhakkak iki dostunla berâber bulunduracağını kuvvetle ümîd ederdim.

(İbn Abbâs dedi ki:) Bir de dönüp baktım ki, bu sözleri söyleyen Alî ibn Ebî Tâlib(R)'dir [37].

٢٧ — حدثنى مُحَمَّدُ بنُ يَزِيدَ الكُوفىّ حدثنا الوَلِيدُ [illegible] الأوزاعِىّ عن يَحْيَى بنِ أبى كثيرٍ عن مُحَمَّدِ [illegible] قال سألتُ عبْدَ اللّهِ بنِ عمرٍو [illegible] رسُولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم قال [illegible] النبىّ صلى اللّهُ عليه وسلم وهوَ يُصَلّى

37 Hadîs, Ebû Bekr ile Umer'in faziletlerine delâlet eder, [illegible] Bekr'in Umer ve diğerlerine üstünlüğü menkabesidir. Çünkü [illegible] hatta Peygamber'in zikretmesinde de [illegible] gelmektedir. Bu hadis [illegible] de de biraz farkla [illegible].

427 / 492

صَحِيحُ ابْنِ حِبَّان
بِتَرْتِيبِ
ابْنِ بَلْبَان

تأليف

الأمير علاء الدين علي بن بلبان الفارسي
المتوفى سنة ٧٣٩هـ

المجلد الخامس عشر

حققه وخرج أحاديثه وعلق عليه
شعيب الأرنؤوط

مؤسسة الرسالة

فقالَ مَنْ حَوْلَهُ: ما أوَّلتَ يا نبيَّ الله ذلك؟ قالَ: «الدِّينُ»(١). [٣:٨]

ذِكْرُ رِضا المصطفى ﷺ عَنْ عُمَرَ بنِ الخطاب
رضي الله عنه عِنْدَ فِراقه الدُّنيا

٦٨٩١ ـ أخبرنا أبو يعلى، حدثنا غسانُ بنُ الربيع، حدثنا ثابتُ ابنُ يزيد، عن داودَ بنِ أبي هندٍ، عن الشعبيِّ

عن ابنِ عبَّاس أنَّه دخل على عُمَرَ حينَ طُعِنَ، فقال: أَبْشِرْ يا أميرَ المؤمنينَ، أَسْلَمْتَ مَعَ رسولِ الله ﷺ حِينَ كفرَ الناسُ،

(١) إسناده صحيح على شرط مسلم، رجاله ثقات رجال الشيخين، غير منصور بن أبي مزاحم، فمن رجال مسلم، وهو في «صحيحه» (٢٣٩٠) في فضائل الصحابة: باب من فضائل عمر رضي الله عنه، عن منصور بن أبي مزاحم، بهذا الإسناد.

وأخرجه أحمد ٣/٨٦، والدارمي ٢/١٢٧، والبخاري (٢٣) في الإيمان: باب تفاضل أهل الإيمان في الأعمال، و(٧٠٠٨) في التعبير: باب القمص في المنام، ومسلم (٢٣٩٠)، والترمذي (٢٢٨٦) في الرؤيا: باب في رؤيا النبي ﷺ اللبن والقمص، والنسائي في «فضائل الصحابة» (٢٠)، وفي الرؤيا كما في «التحفة» ٣/٣٢٨، وفي «المجتبى» ٨/١١٣ ـ ١١٤ في الإيمان: باب زيادة الإيمان، وأبو يعلى (١٢٩٠)، والبغوي (٣٢٩٤) من طرق عن إبراهيم بن سعد، به.

وأخرجه البخاري (٣٦٩١) في فضائل الصحابة: باب مناقب عمر بن الخطاب، و(٧٠٠٩) في التعبير: باب جر القميص في المنام، من طريقين عن الليث بن سعد، عن عُقيل بن خالد، عن الزهري، به.

وأخرجه عبد الرزاق (٢٠٣٨٥)، ومن طريقه أحمد ٥/٣٧٣ ـ ٣٧٤، والترمذي (٢٢٨٥) عن معمر، عن الزهري، عن أبي أمامة بن سهل بن حُنيف، عن بعض أصحاب النبي ﷺ.

وقاتلتَ مَعَ رسولِ الله ﷺ حينَ خَذَلَهُ الناسُ، وتوفِّي رَسُولُ الله ﷺ وهو عنكَ راضٍ، ولم يَخْتَلِفْ في خلافَتِك رَجُلانِ، وقُتِلْتَ شهيداً. فقال: أَعِدْ، فأعادَ فقالَ: المغرورُ مَنْ غَرَرْتُموهُ، لو أنَّ ما عَلَى ظَهْرِها مِن بَيْضاءَ وصَفْراءَ، لا فْتَدَيْتُ بِهِ مِنْ هولِ المُطَّلَعِ(١). [٣:٨]

ذِكْرُ البيانِ بأنَّ الشيطانَ قد كانَ يَفِرُّ مِنْ
عُمَرَ بنِ الخطاب في بَعْضِ الأحايين

٦٨٩٢ ـ أخبرنا الحسنُ بنُ سفيان، حدثنا أبو بكر بنُ أبي شيبة، حدثنا زيدُ بن الحُباب، حدثني حسينُ بنُ واقد، حدثني عبدُ الله بنُ بُرَيْدَةَ

عن أبيه أن رسولَ الله ﷺ قال: «إني لأُحْسِبُ الشَّيْطَانَ يَفِرُّ مِنْكَ يا عُمَرُ»(٢). [٣:٨]

(١) غسان بن الربيع روى عنه أحمد ويحيى بن معين وأبو يعلى وخلق، وذكره المؤلف في «الثقات» ٩/٢، وقال الدارقطني: ضعيف، وقال مرة: صالح، وقال الخطيب في «تاريخه» ١٢/٣٣٠: كان نبيلاً فاضلاً ورعاً، وقال الذهبي في «الميزان» ٣/٣٣٤: كان صالحاً ورعاً ليس بحجة في الحديث، قلت: وقد توبع، ومن فوقه ثقات من رجال الصحيح.

وأخرجه الحاكم ٣/٩٢ عن الحسن بن يعقوب العدل، حدثنا يحيى بن أبي طالب، حدثنا عبد الوهّاب بن عطاء، حدثنا داود بن أبي هند، بهذا الإسناد.

وقوله: «من هول المطَّلع» قال ابن الأثير: يريد به الموقف يوم القيامة أو ما يُشْرَفُ عليه من أمر الآخرة عقيب الموت، فشبهه بالمطلع الذي يُشْرَفُ عليه من موضع عال.

(٢) إسناده صحيح على شرط مسلم. وهو في «مصنف ابن أبي شيبة» ١٢/٢٩، وعنه أخرجه ابن أبي عاصم في «السنّة» (١٢٥١).

المُسْتَدْرَك
عَلَى الصَّحِيحَيْن

للإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن عبد الله الحاكم النيسابوري

مع تضمينات الإمام الذهبي في التلخيص والميزان والعراقي في أماليه والمناوي في فيض القدير وغيرهم من العلماء الأجلاء

أول طبعة مرقمة الأحاديث ومقابلة على عدة مخطوطات

دراسة وتحقيق
مصطفى عبد القادر عطا

كتاب الهجرة، كتاب المغازي والسرايا، كتاب معرفة الصحابة

الجزء الثالث

منشورات
محمد علي بيضون
لنشر كتب السنة والجماعة
دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

معه فأفرق منهم سبعة ومات منهم ستة واحتمل عمر رضي الله عنه فذهب به وماج الناس حتى كادت الشمس تطلع قال: فنادى عبد الرحمن بن عوف أيها الناس الصلاة الصلاة ففزع إلى الصلاة قال: فتقدم عبد الرحمن فصلى بهم فقرأ بأقصر سورتين في القرآن قال: فلما انصرف توجه الناس إلى عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: فدعا بشراب لينظر ما مدى جرحه فأتي بنبيذ فشربه قال: فخرج فلم يدر أدم هو أم نبيذ قال: فدعا بلبن فأتي به فشر به فخرج من جرحه فقالوا: لا بأس عليك يا أمير المؤمنين قال: إن كان القتل بأساً فقد قتلت.

١١١/٤٥١٣ - حدثنا أبو بكر بن إسحاق، وعلي بن حمشاد قالا: ثنا بشر بن موسى، ثنا الحميدي، ثنا سفيان، ثنا يحيى بن سعيد أنه سمع سعيد بن المسيب يقول: لما
٣/٩٢ صدر عمر بن الخطاب عن منى في آخر حجة حجها أناخ بالبطحاء ثم كوم كومة / ببطحاء ثم طرح عليها صنفة ردائه ثم استلقى ومد يديه إلى السماء فقال: اللهم كبر سني وضعفت قوتي وانتشرت رعيتي فاقبضني إليك غير مضيع ولا مفرط ثم قدم في ذي الحجة فخطب الناس فقال: أيها الناس إنه قد سننت لكم السنن وفرضت لكم الفرائض وتركتكم على الواضحة وضرب بإحدى يديه على الأخرى إلا أن تميلوا بالناس يميناً وشمالاً فما انسلخت ذو الحجة حتى قتل عمر رضي الله عنه وسمعت سعيد بن المسيب يقول: طعن أبو لؤلؤة الذي قتل عمر اثني عشر رجلاً بعمر فمات منهم ستة وأفرق منهم ستة وكان معه سكين له طرفان فطعن به نفسه فقتلها.

١١٢/٤٥١٤ - حدثني أبو بكر محمد بن أحمد بن بالويه الجلاب، ثنا محمد بن أحمد بن النضر، ثنا معاوية بن عمرو، ثنا زائدة، عن ليث، عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: عاش عمر ثلاثاً بعد أن طعن ثم مات فغسل وكفن.

١١٣/٤٥١٥ - أخبرنا الحسن بن يعقوب العدل، ثنا يحيى بن أبي طالب، ثنا عبد الوهاب بن عطاء، ثنا داود بن أبي هند، عن عامر، عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: دخلت على عمر حين طعن فقلت: ابشر بالجنة يا أمير المؤمنين أسلمت حين كفر الناس وجاهدت مع رسول الله ﷺ حين خذله الناس وقبض رسول الله ﷺ وهو عنك راض ولم يختلف في خلافتك إثنان وقتلت شهيداً فقال: أعد علي فأعدت عليه فقال: والله الذي لا إله غيره لو أن لي ما على الأرض من صفراء وبيضاء لافتديت به من هول المطلع.

Rəy: Yuxarıdakı rəvayətdə qələm və kağız hadisəsindən sonra İbni Abbas Hz.Ömər'in Hz. Peyğəmbərlə yaxşı əlaqələri olduğunu və onun

Hz.Ömər'dən xoşnud olaraq ayrıldığına inandığını ifadə etməkdədir. Bu şiənin bir qarışqa yuvasından bir dağ etdiklərinə və məsələni fərziyyə və təxminlərlə necə şişirtdiklərinə açıq dəlildir… Kırtas hədisinin əsas ravisi olan İbni Abbas Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in Hz. Ömər'dən xoşnud olaraq bu dünyadan ayrıldığına inanmaqdadır.

i) Hz.Əli'nin Hz.Ömər'i ölüm döşəyindəykən tərifədiyinə İbni Abbas şahidlik etməkdədir

Aşağıdakı rəvayətdə Hz.Ömər ölüm döşəyindəykən Hz.Əli'nin onu tərifləməsinə dair İbni Abbas'ın şahidliyini görməkdəyik. Hz.Əli Hz. Ömər'in xeyirli əməllərdə var olduğunu bildirmişdir. Əgər Hz.Ömər şiələrin təsvir etmək istədiyi kimi Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə təhqir və hörmətsizlik edən biri olsaydı Hz.Əli onu bu şəkildə tərifləməzdi.

İbni Əbi Muleykə'dən nəqlən xəbər verdi. (Demiş ki, ***"Mən İbni Abbas'ı bunu söyləyərkən eşitdim: Ömər b.Xattab tənəşirin üzərinə qoyuldu. Və qaldırılmadan əvvəl xalq ona dua və səna ed-***

ərək üzərinə salavat gətirərək ətrafını sardılar. Mən də içlərində idim. Arxamdan çiynimdən tutan bir adamdan başqa məni belinlədən olmadı. Ona baxdım, bir də nə görüm Əli imiş. Ömər'ə rəhmət oxudu və bunu söylədi: 'Geriyə heç bir kimsə buraxmadın ki, mənim üçün onun əməli kimi əməllə Allah'a qovuşmaq səninkindən daha məqbul olsun. Allah'a and olsun! Mən Allah'ın səni iki dostunla birlikdə qoyacağını bilirdim.... Çünki mən çox dəfələr Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm)'i 'Mən Əbu Bəkr və Ömər'lə birlikdə gəldim, Əbu Bəkr və Ömər'lə bərabər girdim, Əbu Bəkr və Ömər'lə birlikdə çıxdım' buyurarkən eşidirdim".(Səhihul Buxari, c.5, s.32, #3685)

62 – THE VIRTUES OF THE COMPANIONS OF THE PROPHET ﷺ ٦٢ - كتاب فضائل أصحاب النبي ﷺ | 32

قَالَ عُمَرُ: فَأَنْتَ أَحَقُّ أَنْ يَهَبْنَ يَا رَسُولَ اللهِ، ثُمَّ قَالَ عُمَرُ: يَا عَدُوَّاتِ أَنْفُسِهِنَّ، أَتَهَبْنَنِي وَلَا تَهَبْنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ؟ فَقُلْنَ: نَعَمْ، أَنْتَ أَفَظُّ وَأَغْلَظُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إِيهاً يَا ابْنَ الخَطَّابِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ سَالِكاً فَجّاً قَطُّ إِلَّا سَلَكَ فَجّاً غَيْرَ فَجِّكَ». [راجع: ٣٢٩٤]

3684. Narrated 'Abdullāh: We have been powerful since 'Umar embraced Islām.

٣٦٨٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ المُثَنَّى: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ: حَدَّثَنَا قَيْسٌ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: مَا زِلْنَا أَعِزَّةً مُنْذُ أَسْلَمَ عُمَرُ. [انظر: ٣٨٦٣]

3685. Narrated Ibn 'Abbās رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: When (the dead body of) 'Umar was put on his deathbed, the people gathered around him and invoked (Allāh) and prayed for him before the body was taken away, and I was amongst them. Suddenly I felt somebody taking hold of my shoulder and found out that he was 'Alī bin Abī Ṭālib. 'Alī invoked Allāh's Mercy for 'Umar and said, "O 'Umar! You have not left behind you a person whose deeds I like to imitate and meet Allāh with more than I like your deeds. By Allāh! I always thought that Allāh would keep you with your two companions, for very often I used to hear the Prophet ﷺ saying, 'I, Abū Bakr and 'Umar went (somewhere); I, Abū Bakr and 'Umar entered (somewhere); and I, Abū Bakr and 'Umar went out'."

٣٦٨٥ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ: أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ: أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: وُضِعَ عُمَرُ عَلَى سَرِيرِهِ فَتَكَنَّفَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ وَيُصَلُّونَ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ وَأَنَا فِيهِمْ، فَلَمْ يَرُعْنِي إِلَّا رَجُلٌ آخِذٌ مَنْكِبِي فَإِذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَتَرَحَّمَ عَلَى عُمَرَ وَقَالَ: مَا خَلَّفْتَ أَحَداً أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَلْقَى اللهَ بِمِثْلِ عَمَلِهِ مِنْكَ، وَايْمُ اللهِ إِنْ كُنْتُ لَأَظُنُّ أَنْ يَجْعَلَكَ اللهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ. وَحَسِبْتُ أَنِّي كُنْتُ كَثِيراً أَسْمَعُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «ذَهَبْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ. وَدَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ.

صحيح البخاري
The Translation of the Meanings of
Sahîh Al-Bukhâri
Arabic-English
Volume 5
Translated by:
الدكتور محمد محسن خان
Dr. Muhammad Muhsin Khan
دار السلام
DARUSSALAM
Publishers and Distributors
Riyadh — Saudi Arabia

Qeyd: Şiələr bu bölümdə olan bütün rəvayətlərin Əhl'i Sünnə rəvayətləri olduğu dolayısıyla bu hədislərin onlar üçün hüccət olmadığı istiqamətində etiraz edə bilərlər. Bu etiraza bir neçə istiqamətdən cavab verilə bilər ki, onlardan biri budur. Bu rəvayətləri zikr etməyimizin səbəbi, Sünni kəsimi bu mövzuda məlumatlandırmaqdır və bu hədislər onlar üçün hüccətdir…

Buna görə də onların səhih rəvayətlər işığında hadisəni doğru bir şəkildə anlamaları lazımdır.

Şiələrə gəlincə bunu deyərik: İlk etapda bu hadisəni Hz.Ömər'ə hücum etmək üçün istifadə edə bilməzlər. Çünki şiə qaynaqlarında bu mövzuda gələn bütün rəvayətlər zəifdir. Bu səbəbdən bir sünni onlara belə cavab verə bilər: "Bu hadisə şiə kitablarına görə mötəbər deyil, çünki şiə kitablarında bu mövzuyla əlaqədar olan bütün rəvayətlər şiə hədis elminə görə zəifdir. Şiə kitablarında bu mövzuda mötəbər rəvayət olmadığı halda əgər bir şiə səhih sünni rəvayətlərini istifadə edərək sünnilərlə edilən bir mübahisəyə qatılmaq istəyərlərsə bu vəziyyətdə bu hissədə göstərdiyimiz kimi onların səhv anlamalarını və fərziyyələrini

təməl alaraq iddialarını çürüdən Əhl'i Sünnə kitablarından gələn digər səhih rəvayətləridə qəbul etmələri lazımdır. Onların Əhl'i Sünnə kitablarındakı rəvayətlərin bəzilərini albalı alır kimi seçərək digər səhih rəvayətləri rədd etmə haqqına sahib deyildilər.

"Qələm və Kağız" hadisəsinin digər bir ravisi Cabir b.Abdullah və bu hadisədən sonra onun Hz.Ömər haqqındakı fikirləri

Cabir b.Abdullah (radiyallahu anh) qələm və kağız hadisəsini doğru bir şəkildə rəvayət edən digər bir səhabədir. Lakin Cabir'in rəvayəti çox qısa olduğundan şiələrin İbni Abbas'ın rəvayətindən alıntı etdikləri sıxlıqda Cabir'in rəvayətindən alıntı edərkən görə bilməməkdəyik. Buna səbəb onun rəvayət etdiyinin qısa olması səbəbindən şiənin bu mövzudakı qışqırıqlarını dəstəkləməməkdədir.

Cabir rəvayət etdi: ***"Rasulullah (sallallahu aleyhi va sələm) vəfatına doğru ondan sonra onların azmamaları və çaşmamalarına səbəb olacaq bir şey yazmaq üçün bir səhifə istədi, evdə səslər***

yüksəldi. Ömər b.Xattab danışdı və Rasulullah onu rədd etdi". *(Müsnəd Əbu Yə'la, c.3, s.394-395, #1871)*

Rəy: Görüldüyü üzrə Cabir'in səhih rəvayəti çox qısadır və bu üzdəndir ki, şiələr İbni Abbas'-ın rəvayətini dilləndirdikləri sıxlıqda Cabir'in rəvayətini dilləndirməməkdədirlər. Çünki bu rəvayət onların bu mövzudakı gündəm maddələrini dəstəkləməməkdədir. Hər nəysə,bu hadisə Cabir b.Abdullah tərəfindəndə qısaca rəvayət edildiyi üçün bu hadisədən sonra onun Hz.Ömər haqqındakı görüş və tutumunu da paylaşmamız lazım olduğunu düşünməkdəyik. Əgər Cabir b.Abdullah Hz.Ömər'in qələm və kağız hadisəsi əsnasın-

da Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə hörmətsizlik və təhqir etdiyini düşünmüş olsaydı, bu hadisədən sonra onu bu cür hörmətlə xatırlamaz və fəzilətlərindən danışmazdı.

a) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz. Cabir Hz.Ömər və Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in bir-birlərinə qarşı sevgilərini göstərən hədis nəql etmişdir

Hz.Cabir (radiyallahu anh) anladır: ***"Rasulullah (aleyhissalatu vəssalam) buyurdular ki: "Mən özümü cənnətə girmiş gördüm. Deyərkən Əbu Talha'nın xanımı Rumeysa ilə qarşılaşdım (radiyallahu anhumə). Bir də xışırtı qulağıma gəldi. " Bu kim(in xışırtısı)?" dedim. "Bilal(ın)!" dedilər. Həyətində bir cariyə olan bir köşk gördüm. "Bu kimə aid?" dedim. "Ömər İbnu'l-Xattab'ındır!" dedilər. İçinə girib baxmağı arzu etdim. Ancaq sənin qısqanc olduğunu xatırladım və geri döndüm!" Ömər, bu söz üzərinə ağladı və: "Anam Atam sənə fəda olsun, Sənə qarşı da mı qısqanc olacam ey Allahın Rəsulu!"*** dedi. *(Səhihul Buxari c.5, s.29, #3679)*

62 – THE VIRTUES OF THE COMPANIONS OF THE PROPHET ﷺ ٦٢ - كتاب فضائل أصحاب النبي ﷺ 29

Abī Mu'aiṭ coming to the Prophet ﷺ while he was offering *Ṣalāt* (prayer). 'Uqba put his sheet round the Prophet's neck and squeezed it very severely. Abū Bakr came and pulled 'Uqba away from the Prophet ﷺ and said, "Do you intend to kill a man just because he says: 'My Lord is Allāh, and he has brought forth to you the Evident Signs from your Lord?' "

عَنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْرَاهِيمَ، عَنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيرِ قالَ: سأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بنَ عَمْرٍو عَنْ أَشَدِّ ما صَنَعَ المُشْرِكُونَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ، قالَ: رَأَيْتُ عُقْبَةَ بنَ أبي مُعَيطٍ جاءَ إلى النَّبيِّ ﷺ وهُوَ يُصَلِّي فَوَضَعَ رِدَاءَهُ في عُنُقِهِ فَخَنَقَهُ بِهَا خَنْقاً شَدِيداً فَجَاءَهُ أبُو بَكْرٍ حتَّى دَفَعَهُ عَنْهُ ﷺ فقالَ: ﴿أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ ٱللَّهُ وَقَدْ جَآءَكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ مِن رَّبِّكُمْ﴾. [انظر: ٤٨١٥، ٥٨٥٦]

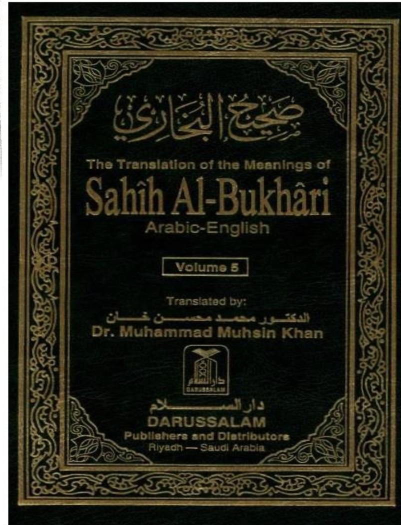
(6) CHAPTER. The merits of 'Umar bin Al-Khaṭṭāb Abī Ḥafṣ Al-Qurashī Al-'Adawī رَضِيَ اللهُ عَنهُ.

(٦) **بابُ** مَناقِبِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ أبي حَفْصٍ القُرَشِيِّ العَدَوِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

3679. Narrated Jābir bin 'Abdullāh رَضِيَ اللهُ عَنهُما: The Prophet ﷺ said, "I saw myself (in a dream) entering Paradise, and behold! I saw Ar-Rumaiṣā', Abū Ṭalḥa's wife. I heard footsteps. I asked, 'Who is it?' Somebody said, 'It is Bilāl.' Then I saw a palace and a lady sitting in its courtyard. I asked, 'For whom is this palace?' Somebody replied, 'It is for 'Umar.' I intended to enter it and see it, but I thought of your ('Umar's) *Ghaīra*[1] (and gave up the thought).' " 'Umar said, "Let my parents be sacrificed for you, O Allāh's Messenger! How dare I think of my *Ghaīra* (self-respect) being offended by you?"

٣٦٧٩ - حدَّثَنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ: حدَّثَنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ المَاجِشُونِ: حدَّثَنا مُحَمَّدُ بنُ المُنْكَدِرِ، عَنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما قالَ: قالَ النَّبِيُّ ﷺ: «رَأَيْتُنِي دَخَلْتُ الجَنَّةَ فإذَا أنا بالرُّمَيْصاءِ امْرَأَةِ أبي طَلْحَةَ، وسَمِعْتُ خَشَفَةً فَقُلْتُ: مَنْ هذا؟ فَقالَ: هذا بِلالٌ، ورَأَيْتُ قَصْراً بِفِنائِهِ جارِيَةٌ، فَقُلْتُ: لِمَنْ هذا؟ فَقالَ: لِعُمَرَ، فأَرَدْتُ أنْ أدْخُلَهُ فأنْظُرَ إلَيْهِ، فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ»، فَقالَ عُمَرُ: بأبي وأُمِّي يا رَسُولَ اللهِ أعَلَيْكَ أغارُ؟. [انظر: ٥٢٢٦، ٧٠٢٤]

(1) (H. 3679) *Ghaīra*: This Arabic word covers a wide meaning including self-respect, jealousy as regard women and it is a feeling of fury with great anger when one's honour and prestige is challenged or injured.

Rəy: Qələm və kağız hadisəsindən sonra Cabir b.Abdullah Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in Hz.Ömər'in sarayını cənnətdə görməsini və onların bir-birlərinə qarşı sevgi və hörmətlərindən bəhs edən hədis rəvayət etmişdir.

b) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz. Cabir Hz.Ömər'in cəhənnəm atəşinə girməyənlərdən və yer üzünün ən xeyirlilərindən olduğuna şahidlik etməkdədir

Cabir rəvayət etdi: *"Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) dedi: '(Hudeybiyyə günü) ağac altında bey'ət edənlərdən heç kim (cəhənnəm) atəş-*

inə girməyəcək". (Camiut Tirmizi, c.6, s.481, #3860)

Chapters On *Al-Manāqib* 481 أبواب المناقب

[He said:] There are narrations on this topic from 'Umar, 'Imrān bin Ḥuṣain and Buraidah.
[Abū 'Eīsā said:] This *Ḥadīth* is *Ḥasan Ṣaḥīḥ*.

شَهَادَاتُهُمْ أَيْمَانَهُمْ».
[قَالَ:] وفِي الْبَابِ عَنْ عُمَرَ وعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ وبُرَيْدَةَ.
[قَالَ أَبُو عِيسَى: وَ]هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

تخريج: متفق عليه، وأخرجه البخاري، الرقاق، باب ما يحذر من زهرة الدنيا والتنافس فيها، ح:٦٤٢٩ من حديث الأعمش ومسلم، ح:٢٥٣٣ من حديث إبراهيم النخعي به * وفي الباب عن عمر [تقدم:٢١٦٩] وعمران بن حصين [تقدم:٢٢٢١، ٢٢٢٢] وبريدة [أحمد:٥/ ٣٥٠، ٣٥٧].

Comments:

This narration proves that the best period was the period of the Prophet ﷺ and his Companions, and after that, the period of the followers of the Companions and still after them the period of those who followed the followers of the Companions. After these three periods the people will not care about their vows or their testimony. Sometimes they will swear first and then give the evidence, and sometimes they will give witness first and then swear.

Chapter 57. What Has Been Related About The Virtues Of Those Who Pledged Under The Tree

(المعجم ٥٧) - بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ مَنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ (التحفة ١٣٢)

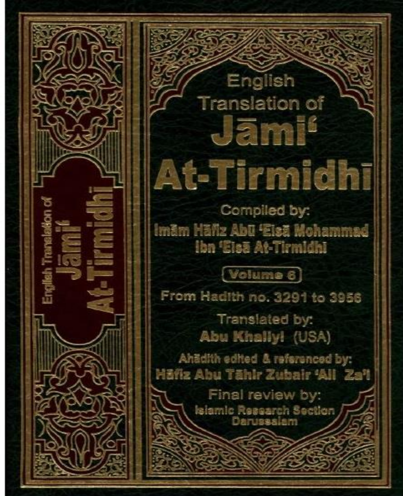
3860. Jābir narrated that the Messenger of Allāh ﷺ said: "None of those who gave the pledge under the tree shall enter the Fire." (*Ṣaḥīḥ*)
[Abū 'Eīsā said:] This *Ḥadīth* is *Ḥasan Ṣaḥīḥ*.

٣٨٦٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ».
[قَالَ أَبُو عِيسَى:] هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

تخريج: [إسناده صحيح] وأخرجه أبو داود، السنة، باب: في الخلفاء، ح:٤٦٥٣ عن قتيبة به ورواه مسلم، ح:٢٤٩٦ من حديث جابر بن عبدالله عن أم مبشر به رضي الله عنهما.

Comments:

Those people who took the oath of allegiance under the tree, popularly known as *'Bait Ar-Rizwān'* are among the favorites of Allāh ﷻ therefore; all these people will directly go to Paradise. They were fourteen hundred in number.

Cabir b.Abdullah'a görə Hz.Ömər (radiyallahu anh) Hudeybiyyə'də ağac altında Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'ə bey'ət edənlərdən biriydi.

Cabir b.Abdullah rəvayət etdi: Demiş: ***"(Hudeybiyyə günü) Min dörd yüz adam idik. Ona (Hz.Peyğəmbərə), Ömər ağacın altında (ki bu ağac böyük bir tikan ağacı idi) əlindən tutmuş olduğu halda bey'ət etdik. İbnü Qays Əl-Ənsari'nin babasından başqa hamımız ona bey'ət etdik. O, dəvəsinin qarnı altına gizləndi. Ravi əlavə etdi: Ona biz, qaçmayacağımıza dair bey'ət etdik,***

ölüm üzərinə bey'ət etmədik". *(Səhih Muslim, c.5, s.191-192, #1856)*

The Book of Leadership 192

which was an acacia. We swore allegiance to him, except for Jadd bin Qais Al-Anṣâri, who hid beneath the belly of his camel.'"

[4810] 70 - (...) Abû Az-Zubair told me that he heard Jâbir being asked: "Did the Prophet ﷺ accept the oath of allegiance in Dhul-Ḥulaifah?" He said: "No, but he offered prayers there. And he did not receive the oath of allegiance beside any tree except the tree that was in Al-Ḥudaibiyah."

Ibn Juraij said: "Abû Az-Zubair told me that he heard Jâbir bin 'Abdullâh say: 'The Prophet ﷺ prayed (offered supplication) over the well of Al-Ḥudaibiyah.'"

[4811] 71 - (...) It was narrated that Jâbir said: "On the day of Al-Ḥudaibiyah we were fourteen hundred. The Prophet ﷺ said to us: 'Today you are the best of people on earth.'" Jâbir said: "If I could see, I would show you the spot where the tree was (under which the Prophet ﷺ took the oath)."

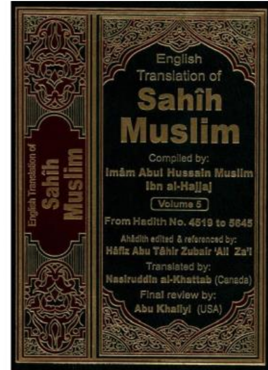
The Book of Leadership 191

Chapter 18. It Is Recommended For The Army To Swear Allegiance To The Ruler When Intending To Fight, And An Account Of *Ba'it Ar-Riḍwân* Beneath The Tree

[4807] 67 - (1856) It was narrated that Jâbir said: "On the day of Al-Ḥudaibiyah we were fourteen hundred, and we swore allegiance to him (ﷺ) while 'Umar was holding his hand beneath the tree, which was an acacia. And we swore allegiance, pledging not to flee (from battle) but we did not swear to fight to the death."

[4808] 68 - (...) It was narrated that Jâbir said: "We did not swear allegiance to the Messenger of Allâh ﷺ pledging to fight to the death, but we swore that we would not flee."

[4809] 69 - (...) It was narrated from Ibn Juraij: "Abû Az-Zubair told me that he heard Jâbir being asked: 'How many (persons) were they on the day of Al-Ḥudaibiyah?' He said: 'We were fourteen hundred, and we swore allegiance to him (ﷺ) while 'Umar was holding his hand beneath the tree,

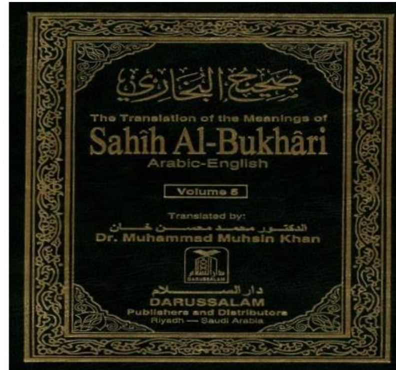
Cabir b.Abdullah rəvayət etdi: ***"Hudeybiyyə günü Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) bizə dedi: Sizlər yer üzünün ən xeyirlilərisiniz! Biz 1400 nəfər idik. Əgər indi görsəydim sizə (altında beyət etdiyimiz) ağacı göstərərdim. Sâlim dedi: " Bizim sayımız 1400 idi"***. *(Səhihul Buxari c.5, s.295 , #4154)*

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHÂZÎ* 295

4153. Narrated Qatâda: I said to Sa'id bin Al-Musaiyab, "I have been informed that Jâbir bin 'Abdullâh said that the number (of *Al-Ḥudaibiya* Muslim warriors) was fourteen hundred." Sa'id said to me, "Jâbir narrated to me that they were fifteen hundred who gave the *Bai'a* (pledge) to the Prophet ﷺ on the day of *Al-Ḥudaibiya*."

4154. Narrated Jâbir bin 'Abdullâh رضي الله عنهما: On the day of *Al-Ḥudaibiya*, Allâh's Messenger ﷺ said to us, "You are the best people on the earth!" We were fourteen hundred then. If I could see now, I would have shown you the place of the tree [beneath which the *Bai'a* (pledge) was given by us]. Sâlim said, "Our number was fourteen hundred."

4155. 'Abdullâh bin Abi Aûfa رضي الله عنه said, "The people (who gave the *Bai'a* (pledge) under the tree numbered thirteen hundred and the number of Bani Aslam was one-eight of the emigrants."

Rəy: Cabir'in bu rəvayətlərindən Hz.Ömər'in ağac altında beyət edənlərdən olduğu üçün cəhənnəm atəşinə girməyənlərdən və yer üzünün ən xeyirli insanlarından olduğunu görməkdəyik.

c) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz. Cabir Hz.Ömər'in fəzilətindən və onun İslamdakı əhəmiyyətindən bəhs edən hədis nəql etmişdir

Abdullah b.Muhəmməd b.Aqil b.Əbi Talib, Cabir ibn Abdullah'dan: Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) dedi: *"**Əbu Bəkr və Ömər bu dində başda olan eşitmə və görmə kimidir**"*. *(Şərh Üsul E'tiqad Əhlus-Sunnə vəl Cəmâat, c.2, s.1140, #2507, isnad Həsən; Silsilə əl-Əhadis əs-Səhihə, c.2 , s.457, # 815, isnad Həsən)*

(١١٤٠) شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة

منهم أحد يرفع رأسه من حبوته إلا أبو بكر وعمر فإنه يتبسّم إليهما ويتبسمان إليه.

٢٥٠٧ ـ أنا محمد بن الحسين الفارسي وعبد الواحد بن محمد قالا: أنا محمد بن مخلد قال: نا أبو يعلى زكريا بن يحيى الساجي قال: نا الحكم بن مروان قال: نا الحسن ابن صالح عن عبد الله بن محمد بن عقيل:

عن جابر بن عبد الله قال: قال رسول الله ﷺ: «أبو بكر وعمر من هذا الدين كمنزلة السمع والبصر من الرأس».

٢٥٠٨ ـ أنا جعفر بن عبد الله بن يعقوب قال: نا محمد بن هارون الروياني قال: نا نصر بن علي ومحمد بن بشار قالا: نا أبو أحمد قال: نا مسعر: /ح/.

رواه الترمذي (٣٦٦٨) وأحمد (٣/ ١٥٠) وأبو يعلى (٦/ ١١٦، ٢٠٩) وعبد بن حميد في «المنتخب» (١٢٩٨) وابن عدي (٢/ ٢٠٥) وعبد الله بن أحمد في «زوائد فضائل الصحابة» (٢٣٩، ٦٦٩)

وإسناده ضعيف لضعف الحكم بن عطية ومع أنه قد وثق إلا أن هذا الحديث يعد منكراً ولذا أورده ابن عدي في «الكامل» والذهبي في «الميزان».

(٢٥٠٧) حديث حسن:

شرح أصول

اعتقاد أهل السنة والجماعة

من الكتاب والسنة وإجماع الصحابة والتابعين ومن بعدهم

تأليف

الشيخ الإمام العلامة الحافظ أبي القاسم هبة الله

ابن الحسن بن منصور الطبري اللالكائي

المتوفى سنة ٤١٨ هـ

خرج أحاديثه وعلق عليه

أبو يعقوب نشأت بن كمال المصري

المجلد الثاني

مكتبة دار البصيرة

بالإسكندرية

سلسلة
الأحاديث الصحيحة
وشيء من فقهها وفوائدها

محمد ناصر الدين الألباني

المجلد الثاني
٥٠١ - ١٠٠٠

مكتبة المعارف للنشر والتوزيع
لصاحبها سعد بن عبد الرحمن الراشد
الرياض

وأما حديث (خط) عن جابر فهو صحيح ، وإسناده حسن ؛ لكنه يختلف في متنه عن هذا بعض الشيء ؛ ولذلك رأيت أن أفرده بالتخريج ، وهو الآتي :

٨١٥ - (أبو بكرٍ وعمرُ مِنْ هذا الدِّينِ كمنزلةِ السمعِ والبصرِ مِنَ الرأسِ) .

أخرجه الطبراني والخطيب في «تاريخ بغداد» (٨/٤٥٩ - ٤٦٠) من طريق عبد الله بن محمد بن عقيل عن جابر بن عبد الله قال : قال رسول الله ﷺ : فذكره .

قلت : وهذا إسناد حسن رجاله كلهم ثقات ، وفي ابن عقيل كلام من قبل حفظه لا ينزل به حديثه عن هذه المرتبة التي ذكرنا .

وأخرجه ابن شاهين في «فضائل العشرة المبشرين بالجنة» من «السنة» له (رقم ٧٠ - نسختي) من طريقين عن الحكم بن مروان : ثنا فرات بن السائب عن ميمون بن مهران عن ابن عمر :

«أن النبي ﷺ أراد أن يبعث رجلاً في حاجة مهمة ، وأبو بكر عن يمينه وعمر عن يساره ، فقال له علي بن أبي طالب : ألا تبعث أحد هذين؟ فقال : » فذكره .

لكن الفرات هذا متروك فلا يستشهد به .

ومن طريقه رواه الطبراني كما في «المجمع» (٩/٥٢) ، وأبو نعيم في «الحلية» (٤/٩٣) .

وله شاهدان آخران من حديث عمرو بن العاص وحذيفة بن اليمان .

أخرجهما الهيثمي في «مجمع الزوائد» (٩/٥٢ - ٥٣) .

- ٤٥٧ -

d) Hz.Ömər Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'lə birlikdə olmağı öz nəfsinə və mala seçdiyinə dair Cabir'in şahidliyi

Cabir b.Abdullah rəvayət etdi ki, *"Biz Huneyn vadisinə yönəlincə, Tirhamə vadilərindən birinin geniş çuxurlarından dayanmadan enir, enirdik. Səhərin alaca qaranlığı idi. Onlar bizdən əvvəl vadiyə getmişlər və vadinin gizli yollarını və dar keçidlərini tutub müsəlmanları pusquya salmaq üçün toplanmış, hazırlanmış və üstlənmişdilər. Biz daha hələ yoxuşdan aşağı enirdik ki, Vallah, yaxşıca hazırlanmış olaraq birliklər halında yek bədən üzərimizə hücum etdilər. Kimsə kimsəni gözləmədən hər kəs dönərək qaçışırdı.Rasulullah*

(sallallahu aleyhi va səlləm sağ tərəfə dönərək: " Ey insanlar. Hara? Mənə gəlin, mən Allah'ın elçisiyəm, mən Abdullah'ın oğlu Muhəmmədəm" deyirdi. Dəvələrə minilməz oldu və onlar bir-birinə qarışdı, xalq ala bildiyinə qaçıb gedirdi. Peyğəmbərimizin yanında,mühacir və ənsardan bəzi kəslərlə, ailə xalqından başqa kimsə qalmamışdı. Mühacirlərdən yanında qalan Hz. Əbu Bəkr (radiyallahu anh) və Hz.Ömər (radiyallahu anh), əhl'i beyt'indən Hz.Əli (radiyallahu anh), Abbas, Əbu Sufyan b.əl-Haris, Rəbiyə b.əl-Haris, Fadl b. Abbas, Ümmü Əymən'in oğlu Əymən b.Ubeyd və Usamə b.Zeyd idi".

Cabir b.Abdullah dedi ki, "Həvazin'lilərdən bir adam qırmızı bir dəvənin üzərində əlində uzun bir mizrağın ucuna ilişmiş qara bir bayraq olduğu halda Həvazin'lilərin önünə düşmüş, onlardan arxasında birini tutsa mizrağı ilə vurur, qarşısında kimsə yoxdursa gedir, arxasındakılar da onu təqib edirdilər". *(Müsnəd Əhməd, c.23, s.273-275, #15027, İsnad Həsən)*

مُسْنَد الإمام أحمد بن حنبل
(١٦٤-٢٤١هـ)
حقق هذا الجزء وخرّج أحاديثه وعلّق عليه
شعيب الأرنؤوط — عادل مرشد
سعيد اللحام
الجزء الثالث والعشرون
مؤسسة الرسالة

Rəy: Cabir b.Abdullah'a görə Hz.Ömər Huneyn döyüşündə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'lə birlikdə mövqeyini tərk etməyərək döyüşənlərdən biriydi.

Cabir b.Abdullah (radiyallahu anh) belə dedi: " ***Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) cümə günü ayaqda olduğu ərəfədə Mədinə'yə bir karvan gəldi. Bunun üzərinə Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm)'in səhabələri karvana doğru getdilər. Hətta Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in bərabərində on iki adamdan başqa kimsə qalmadı. Əbu Bəkr və Ömər də bu qalanların içərisində idilər. Bunun üzərinə bu ayə nazil oldu: "Onlar bir ticarət yaxud bir əyləncə gördükləri zaman ona yönəlib dağıldılar".***

(Səhih Muslim, c.2, s.382, #863)

The Book Of *Jumu'ah*... 382 كتاب الجمعة

[1998] (...) It was narrated from Ḥuṣain with this chain (a similar *Ḥadīth* as no. 1997), and he said: when the Messenger of Allâh ﷺ was delivering a *Khuṭbah*, but he did not say, standing.

[1999] 37 - (...) It was narrated that Jâbir bin 'Abdullâh said: We were with the Prophet ﷺ on a Friday when a caravan arrived. The people went out to it and no one was left except twelve men, of whom I was one. Then Allâh revealed the words: "And when they see some merchandise or some amusement they disperse headlong to it, and leave you standing."[1]

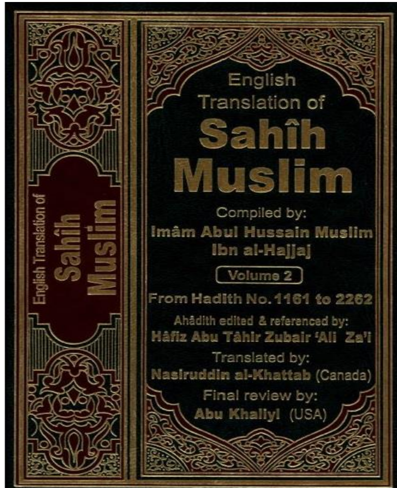
[2000] 38 - (...) It was narrated that Jâbir bin 'Abdullâh said: While the Prophet ﷺ was standing on a Friday, a caravan arrived in Al-Madînah and the Companions of the Messenger of Allâh ﷺ rushed towards it, until there was no one left with him except twelve men, among whom were Abû Bakr and 'Umar. Then this verse was revealed: "And when they see some merchandise or some amusement they disperse headlong to it, and leave you standing."[2]

[1] *Al-Jumu'ah* 62:11.
[2] *Al-Jumu'ah* 62:11.

[١٩٩٨] (...) وحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ وَقَالَ: وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْطُبُ وَلَمْ يَقُلْ: قَائِمًا.

[١٩٩٩] ٣٧-(...) وحَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي الطَّحَّانَ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ سَالِمٍ وَأَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَدِمَتْ سُوَيْقَةٌ قَالَ: فَخَرَجَ النَّاسُ إِلَيْهَا، وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، أَنَا فِيهِمْ قَالَ: فَأَنْزَلَ اللهُ: ﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا﴾ إِلَى آخِرِ الآيَةِ.

[٢٠٠٠] ٣٨-(...) وحَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ: أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ: أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ وَسَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ قَائِمٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إِذْ قَدِمَتْ عِيرٌ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَابْتَدَرَهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مَعَهُ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ قَالَ: وَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ:

Rəy: Kağız və qələm hadisəsindən sonra Cabir b.Abdullah Hz.Ömər'in əsla maddi çıxar arxasında qaçmadığını ifadə etmişdir. Hz.Ömər'ə gəlincə o bu ayədə vəsf edilənlərdəndir: ***"Allah'ın, ucaldılmasına və içlərində adının xatırlanmasına icazə verdiyi evlərdə heç bir ticarətin və heç bir alış verişin özlərini, Allah'ı xatırlamaqdan, namazı qılmaqdan, zəkatı verməkdən yayındırmadığı bəzi adamlar, buralarda səhər axşam onu təsbeh edərlər. Onlar, ürəklərin və gözlərin dikilib qalacağı bir gündən qorxarlar".*** *(ən-Nur, 36-37)*

e) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Hz. Ömər ölüm döşəyindəykən Hz.Əli'nin onu təriflədiyinə dair Cabir'in şahidliyi

"Bizə Sufyan Cəfərus (Sadiq'dən) o atasından o da Cabir b.Abdullah'dan:*"(Ömər vəfat etdiyi zaman) Əli bin Əbu Talib Ömər'in yanına daxil oldu və o kəfənlənmiş halda idi. Dedi: "Sallallahu aleykə". Daha sonra dedi: "İnsanlar içərisində bu kəfənlənmiş adamın əməl dəftəriylə Allah'ın hüzuruna çıxmağı daha çox sevəcəyim başqa bir kimsə yoxdur".* *(Ma'rifə vəl-Tarix, c.2, s.745; Mustədrək alə Səhiheyn, c.3, s. 100, #4523; Tarixul-Mədinə, c.3, s.937 & 940). Bu hədisin Səhih Buxari'də şahidi vardır (Səhihul Buxari 3685; Səhihul Buxari c. 7, s.427 (Tr))*

لم يحفظ ، حدثنا عمرو عوداً وبدءاً وقال أخبرني عبدالله بن محمد .

حدثنا أبو بكر حدثنا سفيان حدثنا عمرو عن يحيى بن جعدة قال : سمعت زاذان فروخ يقول : مسجد الحرام سبعة أجربة ونصف ، ومسجد الكوفة تسعة أجربة ونصف . قال سفيان : أظنه أساس ابن الزبير.

وقال : حدثنا سفيان حدثنا جعفر(١) عن أبيه عن جابر بن عبدالله قال : دخل علي بن أبي طالب على عمر وهو مسجى فقال : صلى الله عليك [ما](٢) من الناس أحد أحب إليّ من أن ألقى الله بما في صحيفته من هذا المسجى عليه .

قال سفيان : فقال بشر بن الصيرفي ـ وكان معنا ـ : لم فوالله لما في صحيفته ـ يعني جعفر ـ أكبر مما في صحيفته . ـ يعني عمر ـ . قال سفيان : فأردت أن أرفع يدي فأضرب أنفه ، فقال لي الحسن بن عمارة : دَعه فإن هذا ضال .

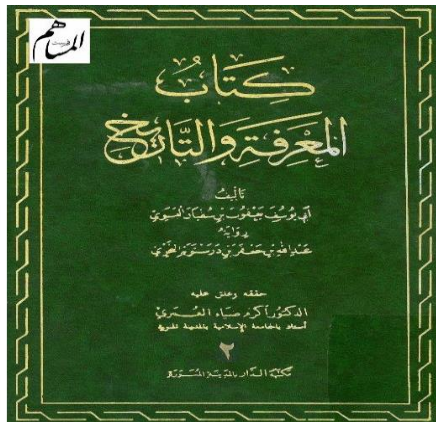
قال : وحدثنا سفيان حدثنا عمرو قال مرة : سمعت عطاء ، وقال مرة سمعت طاوساً يقول : سمعت ابن عباس يقول : احتجم رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو محرم . قال سفيان : فلا أدري رواه عمرو عنهما أو كانت واحدة من المرتين ـ وهم ـ .

قال سفيان : وقد ذكر (٢٣٣ ب) لي أنه سمعه منهما .

قال أبو بكر : ورأيت في كتاب ابن أخي عمرو بن دينار وهذا الحديث عنهما .

(١) ابن محمد (الصادق) .
(٢) الزيادة يقتضيها السياق .

ـ ٧٤٥ ـ

المستدرك على الصحيحين

للإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن عبد الله الحاكم النيسابوري

مع تضمينات الإمام الذهبي في التلخيص والميزان والعراقي في أماليه والمناوي في فيض القدير وغيرهم من العلماء الأجلاء

أول طبعة مرقمة الأحاديث ومقابلة على عدة مخطوطات

دراسة وتحقيق
مصطفى عبد القادر عطا

كتاب الهجرة، كتاب المغازي والسرايا، كتاب معرفة الصحابة

الجزء الثالث

منشورات
محمد علي بيضون
لنشر كتب السنة والجماعة
دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

القاضي، ثنا أبو يوسف القاضي، عن يحيى بن سعيد الأنصاري، عن أنس رضي الله عنه قال: قبض عمر رضي الله عنه وهو ابن ثلاث وستين سنة.

١٢٠/٤٥٢٢ – أخبرنا أحمد بن محمد بن بالويه، ثنا محمد بن عثمان بن أبي شيبة، ثنا أحمد بن عبد الله بن يونس، ثنا زهير، عن يزيد بن أبي زياد، عن أبي جحيفة، عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: إن كان عمر حصناً حصيناً يدخل الإسلام فيه ولا يخرج منه فلما أصيب عمر انثلم الحصن فالإسلام يخرج منه ولا يدخل فيه إذا ذكر الصالحون فحيهلا بعمر.

١٢١/٤٥٢٣ – حدثنا أبو محمد المزني، ثنا محمد بن عبد الله الحضرمي، ثنا
٣/٩٤ عبد الله بن عمر بن أبان، ثنا سفيان بن عيينة، عن / جعفر بن محمد، عن أبيه، عن
جابر بن عبد الله رضي الله عنهما أن علياً دخل على عمر وهو مسجى فقال: صلى الله عليك ثم قال: ما من الناس أحد أحب إلي أن ألقى الله بما في صحيفته من هذا المسجى.

قال الحاكم: أخبار الشورى ما يصح منها مخرجه بعد وفاة أبي بكر الصديق رضي الله عنه موصولة بأخبار سقيفة بني ساعدة.

١٢٢/٤٥٢٤ – حدثنا أبو سهل بن زياد القطان إملاء، ثنا أبو قلابة، ثنا أبي، ثنا جعفر بن سليمان، عن مالك بن دينار قال: سمع صوت بجبل تبالة حين قتل عمر بن الخطاب رضي الله عنه:

شعر

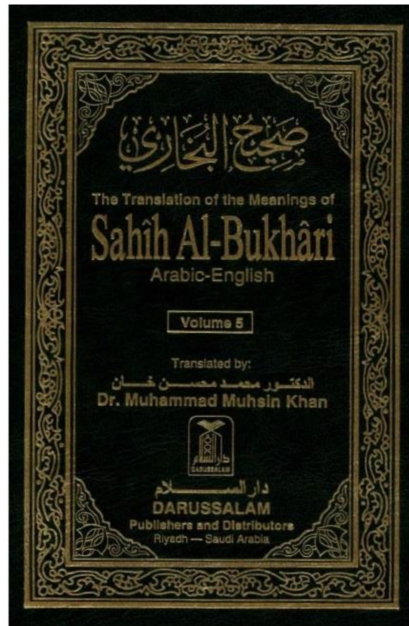
ليبك على الإسلام من كان باكياً   فقد أوشكوا هلكى وما قدم العهد
وأدبرت الدنيا وأدبر خيرها   وقد ملها من كان يوقن بالوعد

فنظروا فلم يروا شيئاً.

١٢٣/٤٥٢٥ – حدثنا أبو سهل بن زياد، ثنا أبو قلابة، ثنا أشهل بن حاتم، ثنا ابن عوف، عن الشعبي قال: رثت عاتكة بنت زيد بن عمرو بن نفيل عمر رضي الله عنه فقالت:

شعر

عين جودي بعبرة ونحيب   لا تملي على الإمام الصليب

قَالَ عُمَرُ: فَأَنْتَ أَحَقُّ أَنْ يَهَبْنَ يَا رَسُولَ اللهِ، ثُمَّ قَالَ عُمَرُ: يَا عَدُوَّاتِ أَنْفُسِهِنَّ، أَتَهَبْنَنِي وَلا تَهَبْنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ؟ فَقُلْنَ: نَعَمْ، أَنْتَ أَفَظُّ وأَغْلَظُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إيهاً يَا ابنَ الخَطَّابِ، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ما لَقِيَكَ الشَّيْطانُ سالِكاً فَجّاً قَطُّ إلَّا سَلَكَ فَجّاً غَيْرَ فَجِّكَ». [راجع: ٣٢٩٤]

٣٦٨٤ - حَدَّثَنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى: حدَّثَنا يَحْيَى، عَنْ إسمَاعِيلَ: حدَّثَنا قَيْسٌ قالَ: قالَ عَبْدُ اللهِ: ما زِلْنا أَعِزَّةً مُنْذُ أَسْلَمَ عُمَرُ. [انظر: ٣٨٦٣]

3684. Narrated 'Abdullāh: We have been powerful since 'Umar embraced Islām.

٣٦٨٥ - حَدَّثَنا عَبْدانُ: أَخْبَرَنا عَبْدُ اللهِ: أَخْبَرَنا عُمَرُ بنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابنِ أبي مُلَيْكَةَ: أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: وُضِعَ عُمَرُ على سَرِيرِهِ فَتَكَنَّفَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ ويُصَلُّونَ قَبْلَ أنْ يُرْفَعَ وأنا فِيهِمْ، فَلَمْ يَرُعْنِي إلَّا رَجُلٌ آخِذٌ مَنْكِبِي فإذَا عَلِيُّ بنُ أبي طَالِبٍ فَتَرَحَّمَ عَلى عُمَرَ وقالَ: ما خَلَّفْتَ أحَداً أَحَبَّ إليَّ أنْ أَلْقَى اللهَ بِمِثْلِ عَمَلِهِ مِنْكَ، وايْمُ اللهِ إنْ كُنْتُ لأَظُنُّ أنْ يَجْعَلَكَ اللهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ. وحَسِبْتُ أنّي كُنْتُ كَثِيراً أَسْمَعُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «ذَهَبْتُ أنا وأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ. ودَخَلْتُ أنا وأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ.

3685. Narrated Ibn 'Abbās رضي الله عنهما: When (the dead body of) 'Umar was put on his deathbed, the people gathered around him and invoked (Allāh) and prayed for him before the body was taken away, and I was amongst them. Suddenly I felt somebody taking hold of my shoulder and found out that he was 'Alī bin Abī Ṭālib. 'Alī invoked Allāh's Mercy for 'Umar and said, "O 'Umar! You have not left behind you a person whose deeds I like to imitate and meet Allāh with more than I like your deeds. By Allāh! I always thought that Allāh would keep you with your two companions, for very often I used to hear the Prophet ﷺ saying, 'I, Abū Bakr and 'Umar went (somewhere); I, Abū Bakr and 'Umar entered (somewhere); and I, Abū Bakr and 'Umar went out'."

Sahihi Buhari 16 Cilt

Kitâbu Fadâili Ashâbu'n-Nebî/3437

demektir, nihâyet develer suya kandılar da orada eylenip kaldılar demektir, demiştir.

٢٦ـــ حدّثنى الوَلِيدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا عِيسَى بنُ يُونُسَ حدّثنا عُمَرُ
ابنُ سَعِيدِ بنِ أبي الحُسَيْنِ المَكِّىّ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى
اللّهُ عنهما قال إنّى لَوَاقِفٌ فى قَوْمٍ فَدَعَوُا اللّهَ لِعُمَرَ بنِ الخَطّابِ وقَدْ وُضِعَ
عَلى سَرِيرِهِ إذَا رجُلٌ مِنْ خَلْفِى قَدْ وَضَعَ مِرْفَقَهُ على مَنْكِبِى يَقُولُ رَحِمَكَ اللّهُ
إنْ كُنْتُ لأَرْجُو أنْ يَجْعَلَكَ اللّهُ مَعَ صاحِبَيْكَ لِأنّى كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُ أسْمَعُ
رسُولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم يَقُولُ كُنْتُ وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ وفَعَلْتُ وأبو
بكْرٍ وعُمَرُ وانطَلَقْتُ وأبو بَكرٍ وعُمَرُ فإنْ كُنْتُ لأرْجُو أنْ يَجْعَلَكَ اللّهُ مَعَهُما
فالْتَفَتُّ فإذَا هُوَ عَلِىُّ بنُ أبى طالِبٍ •

26-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben, Umer ibnu'l-Hattâb tâbutu üzerine konmuş olduğu hâlde onun için Allah'a duâ eden cemâatin içinde ayakta dikildim. Bu sırada bir adam arkamda dirseğini omuzum üzerine koymuş da şöyle diyordu:

— (Yâ Umer!) Allah sana merhamet etti. Ben muhakkak Allah'ın seni iki dostunla (Peygamber ve Ebû Bekr'le) berâber bulunduracağını kuvvetle umuyordum. Çünkü ben, Rasûlullah(S)'tan çok defa bir düzeye: *"Ben, Ebû Bekr ve Umer'le şöyle oldum; ben Ebû Bekr ve Umer'le şöyle yaptım; ben Ebû Bekr ve Umer'le şuraya gittim"* derken işitir dururdum. Bunun için ben, Allah'ın seni muhakkak iki dostunla berâber bulunduracağını kuvvetle ümîd ederdim.

(İbn Abbâs dedi ki:) Bir de dönüp baktım ki, bu sözleri söyleyen Alî ibn Ebî Tâlib(R)'dir [37].

٢٧ـــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ يَزِيدَ الكُوفِىّ حدّثنا الوَلِيدُ عنِ الأوزاعِىّ عن
يَحْيَى بنِ أبى كَثِيرٍ عن مُحَمَّدِ [illegible] الزُّبَيْرِ قال سألْتُ عبْدَ
اللّهِ بنَ عمرٍو [illegible] رسُولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم
قال [illegible] النبىّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم وهوَ يُصَلّى

37 Hadîs, Ebû Bekr ile Umer'in faziletlerine delâlet eder. Lâkin [illegible] maksad [illegible] Bekr'in Umer ve diğerlerine üstünlüğü menkabesidir. Çünkü [illegible] hatta Peygamber'in zikretmesinde de [illegible] gelmektedir. Bu hadîs Umer'in [illegible] de de biraz farkla gelecektir.

427 / 492

Rəy: Burada Hz.Ömər ölüm döşəyindəykən Hz. Əli'nin onu övdüyünə dair Cabir'in ifadəsini görməkdəyik. Hz.Əli Hz.Ömər kimi xeyirli əməllərdə var olmağı her mömin kimi istəməkdədir. Əgər Hz.Ömər Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va sələm)'ə təhqir etmiş və bu dünyadan Hz.Ömər'dən xoşnud olmadan vəfat etmiş olsaydı Hz.Əli Hz.Ömər'i bu şəkildə öyməzdi.

f) "Qələm və Kağız" hadisəsindən sonra Cabir b.Abdullah İmam Muhəmməd Baqir'ə namaz qıldırmışdır

Muhəmməd ibn Əli (ibn Hüseyn ibn Əli ibn Əbu Talib) əl Haşimi belə dedi: ***"Cabir b.Abdullahın yanına girdik. O yanına girən birliyi(n hər fərdinə) kim olduğunu soruşdu. Nəhayət sual mənə çatdı. Mən Muhəmməd bin Əli bin Hüseyn deyə özümü təqdim etdim. Bunun üzərinə əlini başıma uzatdı sonra ən yuxarıdakı köynək düyməmi açdı. Sonra ən aşağıdakı düyməmi çıxardı. Mən o vaxt gənc bir oğlan idim. Mənə: "Ey Qardaşımın oğlu, istədiyini soruş dedi. Məndə ondan soruşdum. Özü âma halda idi. Namaz vaxtı gəlmişdi. Toxunmuş bir örtü içində ona bürünərək qalxdı. Onu çiyninə hər qoyuşunda örtü kiçik olduğundan hər iki tərəfi özünə dönürdü. Ridası yəni başındakı çəngəl ayaqlı asqı üzərində idi. Bizə namaz qıldırdı. Dərhal sonra: "Mənə Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm)'in həccindən xəbər ver dedim".*** *(Səhih Muslim, c.3, s.343-344, #1218)*

The Book Of Hajj 344 كتاب الحج

bin Husain.' He placed his hand on my head, then he undid my upper button and my lower button, then he placed his hand on my chest. At that time I was a young boy. He said: 'Welcome to you, O son of my brother. Ask whatever you want.' So I asked him. He was blind, and the time for prayer became due, so he got up, wearing a blanket which he wrapped around himself; every time he put it over his shoulders, the ends slipped back down, because it was too small, and his *Ridâ'* was hanging beside him on the clothes hook. He led us in prayer, then I said: 'Tell us about the *Hajj* of the Messenger of Allâh ﷺ.' He gestured with his hand and counted nine, and said: 'The Messenger of Allâh ﷺ stayed for nine years (in Madinah) during which he did not perform *Hajj*, then in the tenth year he announced to the people that the Messenger of Allâh ﷺ was going for *Hajj*. Many people came to Al-Madinah, all of them seeking to follow the Messenger of Allâh ﷺ and do what he did.

"We set out with him until we came to Dhul-Hulaifah, where Asmâ' bint 'Umais gave birth to Muhammad bin Abi Bakr. She sent word to the Messenger of Allâh ﷺ, asking: "What should I do?" He said: "Perform *Ghusl*, wrap your private part in a cloth,

ابْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، فَسَأَلَ عَنِ الْقَوْمِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ، فَقُلْتُ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، فَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى رَأْسِي فَنَزَعَ زِرِّي الْأَعْلَى، ثُمَّ نَزَعَ زِرِّي الْأَسْفَلَ، ثُمَّ وَضَعَ كَفَّهُ بَيْنَ ثَدْيَيَّ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ شَابٌّ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِكَ يَا ابْنَ أَخِي! سَلْ عَمَّ شِئْتَ، فَسَأَلْتُهُ، وَهُوَ أَعْمَى، وَحَضَرَ وَقْتُ الصَّلَاةِ، فَقَامَ فِي نِسَاجَةٍ مُلْتَحِفًا بِهَا، كُلَّمَا وَضَعَهَا عَلَى مَنْكِبِهِ رَجَعَ طَرَفَاهَا إِلَيْهِ مِنْ صِغَرِهَا، وَرِدَاؤُهُ عَلَى جَنْبِهِ عَلَى الْمِشْجَبِ، فَصَلَّى بِنَا، فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَقَالَ بِيَدِهِ، فَعَقَدَ تِسْعًا، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَكَثَ تِسْعَ سِنِينَ لَمْ يَحُجَّ، ثُمَّ أَذَّنَ فِي النَّاسِ فِي الْعَاشِرَةِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَاجٌّ، فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ بَشَرٌ كَثِيرٌ، كُلُّهُمْ يَلْتَمِسُ أَنْ يَأْتَمَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ، وَيَعْمَلَ مِثْلَ عَمَلِهِ، فَخَرَجْنَا مَعَهُ، حَتَّى أَتَيْنَا ذَا الْحُلَيْفَةِ، فَوَلَدَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَأَرْسَلَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ، كَيْفَ أَصْنَعُ؟ قَالَ: «اغْتَسِلِي، وَاسْتَثْفِرِي بِثَوْبٍ وَأَحْرِمِي» فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي

The Book Of Hajj 343 كتاب الحج

decision about your marriages to these women, for no man will be brought to me having married a woman for a specific length of time, but I will have him stoned.

[2948] (...) Qatâdah narrated it with this chain (a *Hadith* similar to no. 2947), and he said in the *Hadith*: "Separate your *Hajj* from your *'Umrah*, for that is most proper for your *Hajj*, and most proper for your *'Umrah*."

[2949] 146 - (1216) It was narrated that Jâbir bin 'Abdullâh [may Allâh be pleased with them] said: "We came with the Messenger of Allâh ﷺ saying: '*Labbaik bil-Hajj* (Here we are at Your service for *Hajj*),' then the Messenger of Allâh ﷺ told us to make it *'Umrah*."

Chapter 19. The *Hajj* Of The Prophet ﷺ

[2950] 147 - (1218) It was narrated from Ja'far bin Muhammad, that his father said: "We entered upon Jâbir bin 'Abdullâh, and he asked about the people, until he came to me. I said: 'I am Muhammad bin 'Ali

وَالْعُمْرَةَ [لِلَّهِ]، كَمَا أَمَرَكُمُ اللهُ، وَأَبِتُّوا نِكَاحَ هَذِهِ النِّسَاءِ، فَلَنْ أُوتَى بِرَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً إِلَى أَجَلٍ، إِلَّا رَجَمْتُهُ بِالْحِجَارَةِ.

[٢٩٤٨] (...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ: فَافْصِلُوا حَجَّكُمْ مِنْ عُمْرَتِكُمْ، فَإِنَّهُ أَتَمُّ لِحَجِّكُمْ، وَأَتَمُّ لِعُمْرَتِكُمْ.

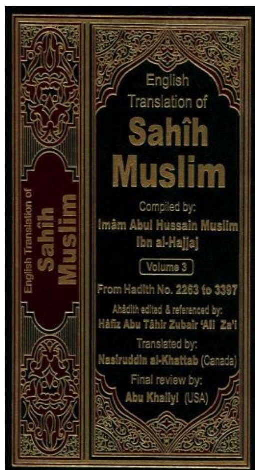
[٢٩٤٩] ١٤٦-(١٢١٦) وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ، جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ - قَالَ خَلَفٌ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ - عَنْ أَيُّوبَ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ [رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا] قَالَ: قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَنَحْنُ نَقُولُ: لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً.

[راجع: ٢٩٤٣]

(المعجم ١٩) - (بَابُ حجة النبي ﷺ)

(التحفة ١٩)

[٢٩٥٠] ١٤٧-(١٢١٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، جَمِيعًا عَنْ حَاتِمٍ - قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمَدَنِيُّ - عَنْ جَعْفَرِ

Rəy: Cabir b.Abdullah'ın öz evində Muhəmməd Baqir'ə namaz qıldırdığını görməkdəyik. Əgər o, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)'in kağız və qələmi əhl'i beyt'dən olan 12 imamın adını yazmaq üçün istədiyinə, yaxut da onları xəlifələr olaraq seçdiyinə inanmış olsaydı əhl'i beyt'dən olan Muhəmməd Baqir'in hüzurunda namaz qıldırmazdı. Cabir b.Abdullah'ın Muhəmməd əl Baqir'ə namaz qıldırmasının səbəbi budur ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) ***"ən bilgili olanınız namaz qıldırsın"*** deyə əmr etmişdir. *(Bax: Səhih Muslim #673 və eyni şəkildə Sünən ən-Nəsai #781)*

"Qələm və Kağız" hadisəsində səhabənin anlayışını izləməmiz niyə önəmlidir? Xüsusəndə bu hadisənin ravilərinin

Qələm və kağız hədisinin əsas ravisinin hadisəni necə anladığını zikr etməmizin son dərəcədə

əhəmiyyətli olduğunu düşünməmizin səbəbi Uca Allah'ın bu ayəsidir, ***"İnsanların inandıqları kimi siz də inanın" deyildiyində isə, "Biz də ağılsızlar kimi iman'mı edək?" deyərlər. Yaxşı bilin ki, əsl ağılsızlar özləridir, lakin bilməzlər".*** *(Bəqərə,13)*

Səhabənin iman və anlayışını izləməmiz əhəmiyyətlidir, çünki Qur'an bizə onlar kimi inanmamızı əmr etməkdədir. Ayrıca daha sonra ortaya çıxan azğın məzhəb və təriqətlər dini mətnləri həva və həvəsləri istiqamətində şərh etməyə çalışdılar. Səhabələr onlarla qarşı-qarşıya qaldıqlarında bu azğın firqələrin anladıqları tərzdə Qur'an və hədislərin şərh oluna bilməyəcəyini öz anlayışlarıyla ortaya qoydular və onları rədd etdilər.

İbni Abbas münazara əsnasında xaricilərə dedi: ***"Sizə Nəbi'nin (sallallahu aleyhi va salləm) səhabələri olan Mühacir və Ənsar'dan onların dediklərini sizlərə təbliğ etmək üçün gəlirəm. Onlar (Quran və Sünnə'dən) nə söylədiklərini bilən kəslərdir, Qur'an onların önlərində nazil olmuşdur***

və onlar vəhyi (Qur'anı) anlamada sizdən daha alimdirlər". *(Mustədrəkul Hakim, c.2, s.179-180, # 2713, Hakim dedi: Muslim şərtlərinə görə səhihdir)*

المستدرك على الصحيحين

للإمام الحافظ أبي عبد الله الحاكم النيسابوري رحمه الله تعالى

طبعة متضمنة انتقادات الذهبي رحمه الله

وبذيله

تتبع أوهام الحاكم التي سكت عليها الذهبي

لأبي عبد الرحمن مقبل بن هادي الوادعي

الجزء الثاني

دار الحرمين للطباعة والنشر والتوزيع

Bənzər şəkildə İmam Həsən əl Bəsri'də belə demişdir: ***"Onlar Muhəmməd'in (sallallahu aleyhi va sələm) səhabələridirlər. Yollarından sapmadan ürəkdə ən yaxşıları və elmdə ən dərinləridir. Allah tərəfindən Peyğəmbərinə (sallallahu aleyhi va sələm) dostluq etmək və dini sağlamlaşdırmaq üçün seçilmişlər. Onların davranış və yollarını izləyin, çünki Vallah onlar hidayət üzrədirlər".*** *(Əş Şəriə, Acurri, c.4, s.1685-1686, #1161 , İsnad Həsən)*

Səhabədən sonra gələn insanlardan heç kimsə səhabənin sahib olduğu elmi dərinliyə sahib deyildirlər. Çünki onlar Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) tərəfindən hədislər söylənərkən orada idilər, şərtləri və Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) onu nə üçün söylədiyini bilirdilər. Hədisləri ilk əldən təcrübə edir və yaşayırdılar. Bu mövzularda onlardan sonra gələnlərdən daha çox imkan sahibi idilər və onlardan sonra gələnlər yalnız bu elmin qabığına toxunmuşlar. Buna görədir ki, Həsən əl Bəsri insanlara səhabənin anlayışını əsas almağı tövsiyyə etməkdə idi.

Hz.Ömər'in narahatlığı sevimli Peyğəmbərinin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi zərfindəki sağlıq vəziyyəti idi

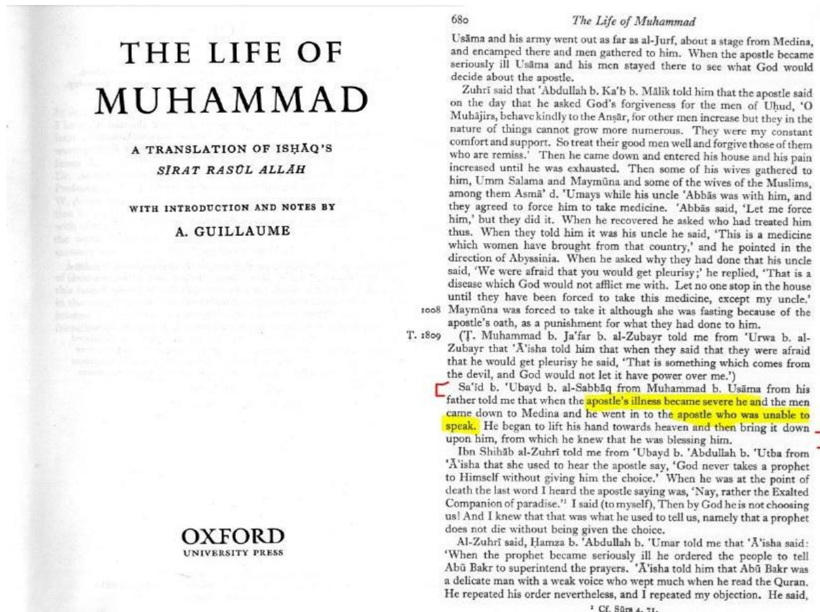
Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi əsnasında şiddətli ağrı və atəşdən üzüntülüydü. Hz.Ömər onun qayınatası idi və onu öz nəfsindən daha çox sevməkdə idi. Bu səbəblə Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va sələəm) sağlamlıq vəziyyətindən narahatlıq duyurdu. Bu əsnada Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyin səbəb olduğu şiddətli ağrı səbəbiylə danışmaqda çətinlik çəkirdi. Bu səbəblə Hz.Ömər onun daha çox ağrı çəkməməsi üçün danışmamasını istəyirdi. Bu üsyan yaxud müxalifət deyildə, bir sevgi və şəfqətin işarəsi idi.

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyinin son dövründə şiddətli ağrılar çəkdiyini ifadə edən bəzi rəvayətləri zikr edək.

Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) bir adamın çəkəcəyi ağrının iki qatı ağrı çəkməkdə idi. Abdullah (bin Məsud) belə dedi: ***"Rasulullah 'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyində bəd-***

əni qızdırmanın hərarətindən şiddətlə sarsıldığı sırada hüzuruna girdim. Əlimlə ona toxundum. Sonra "Ya Rasulullah, siz qızdırmanın hərarətindən çox iztirab çəkirsiniz" dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm): "Bəli mən sizdən iki adamın iztirabla yerə çırpılması qədər şiddətli bir iztiraba məruzam" dedi. *(Səhih Muslim, c.6, s. 438-439, #2571; Səhihul Buxari c.7, s.309, #5648)*

Səid bin Ubeyd bin əs Səbbaq, Muhəmməd bin Usamə'dən o da atasından (Usamə bin Zeyd'dən) rəvayət etdi ki, o mənə dedi ki, ***"Rasulallah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi şiddətləndiyində o və bərabərindəki adamlar Mədinə'yə getdilər. O Rasulallah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) yanına gəldi. Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) (xəstəliyi səbəbiylə) danışa bilmirdi. Əlini səmaya qaldırdı və onun üzərinə qoydu. Bundan onun üçün dua etdiyini anladı".*** *(İbn İshaq, Sirə Rasulullah, s.680; Tarixul-Təbəri c.9, s.178-179)*

THE LIFE OF MUHAMMAD

A TRANSLATION OF ISḤĀQ'S SĪRAT RASŪL ALLĀH

WITH INTRODUCTION AND NOTES BY A. GUILLAUME

OXFORD UNIVERSITY PRESS

680 *The Life of Muhammad*

Usāma and his army went out as far as al-Jurf, about a stage from Medina, and encamped there and men gathered to him. When the apostle became seriously ill Usāma and his men stayed there to see what God would decide about the apostle.

Zuhrī said that 'Abdullah b. Ka'b b. Mālik told him that the apostle said on the day that he asked God's forgiveness for the men of Uḥud, 'O Muhājirs, behave kindly to the Anṣār, for other men increase but they in the nature of things cannot grow more numerous. They were my constant comfort and support. So treat their good men well and forgive those of them who are remiss.' Then he came down and entered his house and his pain increased until he was exhausted. Then some of his wives gathered to him, Umm Salama and Maymūna and some of the wives of the Muslims, among them Asmā' d. 'Umays while his uncle 'Abbās was with him, and they agreed to force him to take medicine. 'Abbās said, 'Let me force him,' but they did it. When he recovered he asked who had treated him thus. When they told him it was his uncle he said, 'This is a medicine which women have brought from that country,' and he pointed in the direction of Abyssinia. When he asked why they had done that his uncle said, 'We were afraid that you would get pleurisy;' he replied, 'That is a disease which God would not afflict me with. Let no one stop in the house until they have been forced to take this medicine, except my uncle.'
1008 Maymūna was forced to take it although she was fasting because of the apostle's oath, as a punishment for what they had done to him.

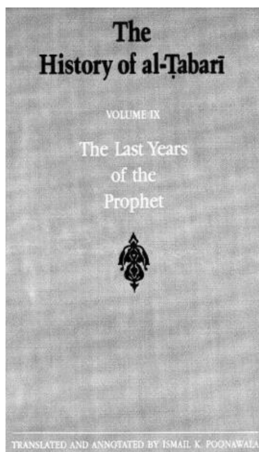
T. 1809 (Ṭ. Muhammad b. Ja'far b. al-Zubayr told me from 'Urwa b. al-Zubayr that 'Ā'isha told him that when they said that they were afraid that he would get pleurisy he said, 'That is something which comes from the devil, and God would not let it have power over me.')

Sa'īd b. 'Ubayd b. al-Sabbāq from Muhammad b. Usāma from his father told me that when the apostle's illness became severe he and the men came down to Medina and he went in to the apostle who was unable to speak. He began to lift his hand towards heaven and then bring it down upon him, from which he knew that he was blessing him.

Ibn Shihāb al-Zuhrī told me from 'Ubayd b. 'Abdullah b. 'Utba from 'Ā'isha that she used to hear the apostle say, 'God never takes a prophet to Himself without giving him the choice.' When he was at the point of death the last word I heard the apostle saying was, 'Nay, rather the Exalted Companion of paradise.'[1] I said (to myself), Then by God he is not choosing us! And I knew that that was what he used to tell us, namely that a prophet does not die without being given the choice.

Al-Zuhrī said, Ḥamza b. 'Abdullah b. 'Umar told me that 'Ā'isha said: 'When the prophet became seriously ill he ordered the people to tell Abū Bakr to superintend the prayers. 'Ā'isha told him that Abū Bakr was a delicate man with a weak voice who wept much when he read the Quran. He repeated his order nevertheless, and I repeated my objection. He said,

[1] Cf. Sūra 4. 71.

178 The Last Years of the Prophet

him, while his uncle al-'Abbās b. 'Abd al-Muṭṭalib was with him. They agreed to force him to take medicine. Al-'Abbās said, "Let me force him," and [the Messenger of God] was forced.[1231] After the Messenger of God recovered he asked who had done that with him. They said that it was his uncle al-'Abbās. Pointing in the direction of Abyssinia, the Prophet said, "This is a medicine brought by women from that country." When he asked why they had done it, al-'Abbās replied, "O Messenger of God, we were afraid that you might have pleurisy (*dhāt al-janb*)."[1232] He replied, "That is a disease with which God would not afflict me. Let no one remain in the house until he is forced to take this medicine except my uncle." Although Maymūnah had fasted, she was forced to take it because of the Messenger of God's oath as a retribution for what they had done [to him].[1233]

Ibn Ḥumayd—Salamah—Muḥammad b. Isḥāq—Muḥammad b. Ja'far b. al-Zubayr[1234]—'Urwah—'Ā'ishah: When they said that they were afraid that he might have pleurisy, he said, "It is from
[1810] Satan and God would not inflict it on me."

Hishām b. Muḥammad—Abū Mikhnaf—al-Ṣaq'ab b. Zuhayr—the jurists of al-Ḥijāz: When the Messenger of God's illness from which he died grew severe until he became unconscious, all of his family (i.e., his wives, his daughter [Fāṭimah], al-'Abbās b. 'Abd al-Muṭṭalib and 'Alī b. Abī Ṭālib) gathered [round him]. Asmā' bt. 'Umays said, "This pain of his is nothing but pleurisy, so force him to take medicine." We did so, and, after he had recovered, he inquired who had done that to him. When they replied that [it was] Asmā' bt. 'Umays who thought that he might have pleurisy, he said, "May God protect me from such an affliction! I am more honorable to Him than [that I should have] such [a disease]."

Ibn Ḥumayd—Salamah—Muḥammad b. Isḥāq—Sa'īd b. 'Ubayd al-Sabbāq[1235]—Muḥammad b. Usāmah b. Zayd[1236]—his father Usāmah b. Zayd: When the Messenger of God's illness became

1231. Ibn Isḥāq: And they forced him.
1232. Lane, *Lexicon*, s.v. j-n-b.
1233. Addition from Ibn Isḥāq. Cf. Ibn Sa'd, *Ṭabaqāt*, II/2, 31–32; Balādhurī, *Ansāb*, I, 545–46; Buhl, *Leben*, 353.
1234. Died between 110/728–29 and 120/738. Ibn Ḥajar, *Tahdhīb*, IX, 93.
1235. Ibid., IV, 61.
1236. Ibid., IX, 35.

The Events of the Year 11 179

severe, I and the people came down [from where we were encamped] to Medina and went[1237] to the Messenger of God. As he was tongue-tied, he began to lift his hand toward heaven and put it down upon me, so I understood that he was praying for me.

Ibn Ḥumayd—Salamah—Ibn Isḥāq—al-Zuhrī—'Ubaydallāh b. 'Abdallāh—'Ā'ishah: Very often I used to hear the Messenger of God say, "God never takes a prophet's life without giving him the choice."[1238]

Abū Kurayb—Yūnus b. Bukayr[1239]—Yūnus b. 'Amr[1240]—his father [Abū Isḥāq 'Amr al-Sabī'ī]—al-Arqam b. Shuraḥbīl:[1241] I asked Ibn 'Abbās, "Did the Messenger of God make a will?" "No," he replied. I asked, "How was that?" He replied: The Mes-
senger of God asked for 'Alī, but 'Ā'ishah said, "[I wish] you had [1811]
asked for Abū Bakr!" Ḥafṣah said, "[I wish] you had asked for 'Umar!" So all of them gathered before the Messenger of God. He asked them to disperse, for he would call them if there should be any need, and they went away. [At another time] the Messenger of God asked whether the time for prayer had drawn close. They said, Yes. When he ordered that Abū Bakr should lead the people in prayer 'Ā'ishah said, "He is a delicate man, so order 'Umar." He did that,[1242] but 'Umar replied, "I will not lead while Abū Bakr is present." So Abū Bakr led [them in prayer]. The Messenger of God got some relief [from the pain], so he went out [to the mosque]. When Abū Bakr heard his movement, he stepped backward, so the Messenger of God pulled at his clothes asking him to stand in his place. He sat down [near Abū Bakr] and recited from where Abū Bakr had left off.

1237. Ibn Isḥāq: And I went. This was on Sunday. For details see Wāqidī, *Maghāzī*, III, 1119–20; Ibn Sa'd, *Ṭabaqāt*, II/2, 137; II/2, 41.
1238. Ibn Isḥāq adds: When the Messenger of God was on the point of death, the last word I heard him saying was, "[Nay], rather the Exalted Companion is from paradise." I said, "Then, by God, he is not choosing us." I knew that he used to tell us, "A prophet does not die until he has been given the choice." For further details, see Ibn Sa'd, *Ṭabaqāt*, II/2, 27–28.
1239. He is one of the main transmitters of Ibn Isḥāq's *Sīrah* and died in 199/814–15. Ibn Ḥajar, *Tahdhīb*, XI, 434–36; Duri, *Rise*, 33n., 36.
1240. Died ca. 158/774–75. Ibn Ḥajar, *Tahdhīb*, XI, 433–34.
1241. Ibid., I, 198–99.
1242. Some traditions state that 'Umar led the people in prayer, but when the Messenger of God heard his voice he expressed his disapproval and asked for Abū Bakr. See Ibn Sa'd, *Ṭabaqāt*, II/2, 21–22; Balādhurī, *Ansāb*, I, 554–55.

Rəy: Bu rəvayətdə Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyin verdiyi şiddətli narahatlıq səbəbindən danışmaqda çətinlik çəkdiyini görməkdəyik. Gerçəkdə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyin səbəb olduğu şiddətli ağrı səbəbiylə bir neçə dəfə huşunu itirmişdir.

Salim İbnu Ubeyd anladır: ***"Rasulullah əleyhissalatu vəssalam xəstəliyi əsnasında bir ara huşunu itirmişdi. Sonra ayıldı və: "Namaz vaxtı girdimi?" deyə soruşdu. "Bəli!" dedilər. "Bilal'a söyləyin əzan oxusun! Əbu Bəkr'ə söyləyin o da xalqa imamlıq etsin!" buyurdular. Sonra təkrar huşunu itirdi. Az sonra ayıldı. Ayılar ayılmaz: "***

Namaz vaxtı girdimi?" deyə soruşdu. "Bəli!" dedilər. "Elə isə Bilal'a söyləyin əzan oxusun və Əbu Bəkr'ə söyləyin o da xalqa imamlıq etsin!" buyurdular. *(Sünən ibn Macə, c.2, s.241-242, #1234 , İsnad Səhih)*

Əgər şiələr Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəlik səbəbiylə şiddətli ağrı çəkdiyini qəbul etmirlərsə o zaman onlara öz qaynaqlarında keçən rəvayətləri təqdim etmək istəyərik. Şiə hədis kitablarında belə oxumaqdayıq.

"Şərcil Ümmü Fadl bin Abbas'dan rəvayət etdi: ***"Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) dünyadan köçməsinə səbəb olan xəstəlik şiddətləndi və o huşsuzluq (huşunu itirmə) keçirdi. Özünə gəldiyində bizləri ağladığımız halda gördü".*** *(Əmali, Əl Tusi , c.1, s.320-321)*

Şiə rəvayəti hətta yazır ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyin şiddətindən elə ağrı çəkirdi ki, Hz.Həsən və Hz.Hüseyn onun bu vəziyyətini görüncə ağladılar və Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) onları tanıya bilmədi.

İbni Abbas rəvayət edir: ***"Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstə idi. Həsən və Hüseyn ağlayırdı. Buna görə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əli'yə bu iki ağlayan (uşaq) kimlərdir? deyə soruşdu. Əli (radiyallahu anh) dedi: Onlar Həsən və Hüseyn'dir.*** *(Əmali Saduk, s.452, məclis 92, hədis #6; Əmali Saduk, s.592, məclis 92, hədis #6 urdu)*

Bu səbəblə xəstəliyin verdiyi yorğunluğun Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) danışmasına necə təsir etdiyi və bunun səhabələri necə narahatlıqlandırdığı rahatca aydın ola bilməkdədir. Bu *"Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) olduqca xəstədir"* deyən Hz.Ömər'in də bu

xəstəliyi müşahidə etməsi idi. İbni Abbas'ın özü də rəvayətin başlanğıcında bu hadisənin Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi şiddətlənib ağrıları artdığı zaman baş verdiyini söyləmişdir. *(Bax: əl-Buxari #114)*

3 – THE BOOK OF KNOWLEDGE — ٣ - كتاب العلم — 121

retaliation, having the killer killed." In the meantime a man from Yemen came and said, "O Allāh's Messenger! Get that written for me." The Prophet ﷺ ordered his Companions to write that for him. Then a man from Quraish said, "Except *Al-Idhkhir* (a type of grass that has good smell) O Allāh's Messenger, as we use it in our houses and graves." The Prophet ﷺ said, "Except *Al-Idhkhir* i.e. *Al-Idhkhir* is allowed to be plucked."

فقال: اكتب لي يا رسول الله، فقال: «اكتبوا لأبي فلان»، فقال رجل من قريش: إلا الإذخر إلا الإذخر يا رسول الله، فإنا نجعله في بيوتنا وقبورنا، فقال النبي ﷺ: «إلا الإذخر». [انظر: ٢٤٣٤، ٦٨٨٠]

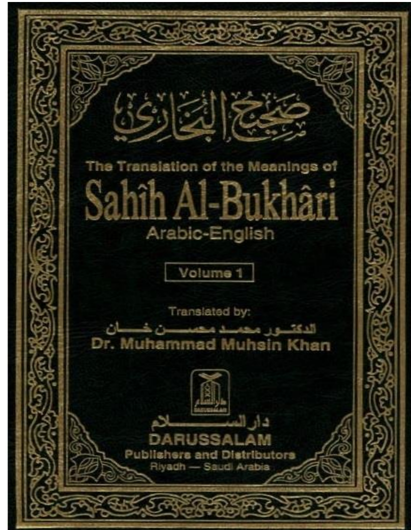
113. Narrated Abū Hurairah رضي الله عنه: There is none among the Companions of the Prophet ﷺ who has narrated more *Ahādīth* than I except 'Abdullāh bin 'Amr (bin Al-'Ās) who used to write them and I never did the same.

١١٣ - حدثنا علي بن عبد الله قال: حدثنا سفيان قال: حدثنا عمرو قال: أخبرني وهب بن منبه عن أخيه قال: سمعت أبا هريرة يقول: ما من أصحاب النبي ﷺ أحد أكثر حديثا عنه مني إلا ما كان من عبد الله بن عمرو، فإنه كان يكتب ولا أكتب. تابعه معمر، عن همام، عن أبي هريرة.

114. Narrated 'Ubaidullāh bin 'Abdullāh: Ibn 'Abbās رضي الله عنهما said, "When the ailment of the Prophet ﷺ became worse, he said, 'Bring for me (writing) paper and I will write for you a statement after which you will not go astray.' But 'Umar said, 'The Prophet ﷺ is seriously ill, and we have got Allāh's Book with us and that is sufficient for us.' But the Companions of the Prophet ﷺ differed about this and there was a hue and cry. On that the Prophet ﷺ said to them, 'Go away (and leave me alone). It is not right that you should quarrel in front of me.'"

Ibn 'Abbās came out saying, "It was most unfortunate (a great disaster) that Allāh's Messenger ﷺ was prevented from writing that statement for them because of their

١١٤ - حدثنا يحيى بن سليمان قال: حدثني ابن وهب قال: أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عبيد الله بن عبد الله، عن ابن عباس قال: لما اشتد بالنبي ﷺ وجعه قال: «ائتوني بكتاب أكتب لكم كتابا لا تضلوا بعده»، قال عمر: إن النبي ﷺ غلبه الوجع وعندنا كتاب الله حسبنا، فاختلفوا وكثر اللغط، قال: قوموا عني ولا ينبغي عندي التنازع، فخرج ابن

İmam əl Beyhəqi yazır: ***"Ömər bin Xattab'ın (bu ifadələri istifadə etməsinin ardındakı) məqsədi Hz.Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyin qələbə çaldığını gördüyü zaman onun üzərindən məşəqqəti götürmək idi".*** *(Dəlailun Nubuvvə, c.7, s.184)*

دلائل النبوة

ومعرفة أحوال صاحب الشريعة

لأبي بكر أحمد بن الحسين البيهقي

(٣٨٤ - ٤٥٨) هـ

السفر السابع

يطبع لأول مرة عن عشر نسخ خطية

وثق أصوله وخرج حديثه وعلق عليه

الدكتور عبد المعطي قلعجي

دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

دار الريان للتراث

الله ، فاختلف أهلُ البيت ، واختصموا ، فمنهم من يقول : قربوا يكتبُ لكم رسول الله ﷺ ، ومنهم من يقول ما قال عمر . فلما أكثروا اللغو والاختلاف عند رسول الله ﷺ ، قال النبيُّ ﷺ : قوموا .

قال عبد الله : فكان ابن عباس يقول : إن الرزية ، كل الرزية ما حالَ بين رسول الله ﷺ ، وبين أن يكتب لهم ذلك الكتاب لاختلافهم ، ولغطهم .

رواه البخاري في الصحيح .

عن علي بن المديني ، وغيره ، ورواه مسلم ، عن مُحمد بن رافع وغيره . عن عبد الرّزاق[٩] .

وإنما قصد عمرُ بن الخطاب (رضي الله عنه) بما قال التخفيف على رسول الله ﷺ حين رآه ، قد غلب عليه الوجع ، ولو كان ما يُريدُ النبيُّ ﷺ أن يكْتُبَ لهم شيئاً مفروضاً ، لا يستغنونَ عنه . لم يتركه باختلافهم ولغطهم لقول الله عزَّ وجل « بلِّغْ ما أنزل إليك من ربِّك »[١٠] كما لم يترك تبليغ غيره بمخالفة من خالفه ، ومعاداة من عاداه ، وإنما أراد ما حكى سفيانُ بن عيينة عن أهل العلم قبله ، أن يكتب استخلاف أبي بكرٍ . ثم ترك كِتْبَتَه اعتماداً على ما علم من تقدير الله تعالى ، ذلك كما هم به في ابتداء مرضه حين قال : وارأساه ، ثم بدا له أن لا يكتبُ ، وقال : يأبىٰ الله والمؤمنون إلا أبا بكرٍ ، ثم نبّه أمته على خلافته ، باستخلافه إياه في الصلاة حين عجز عن حضورها ، وإن كان المراد به

(٩) أخرجه البخاري في : ٦٤ ـ كتاب المغازي (٨٣) باب مرض رسول الله ﷺ ووفاته ، الحديث (٤٤٣٢) فتح الباري (٨ : ١٣٢) .

وأخرجه مسلم في : ٢٥ ـ كتاب الوصية ، (٥) باب ترك الوصية لمن ليس له شيء يوصي فيه ، الحديث (٢٢) ، ص (٣ : ١٢٥٩) .

(١٠) من الآية الكريمة (٦٧) من سورة المائدة .

١٨٤

Hz.Ömər'i narahat edən Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) sağlamlıq vəziyyəti idi. Bu səbəbdəndə onun ağrılarının artmasına səbəb olacağı üçün danışmamasını istəmişdir. Bu onun sevimli Peyğəmbərinə (sallallahu aleyhi va səlləm) olan marağı, sevgisi və şəfqətindən qaynaqlanırdı.

Belə oxumaqdayıq: ***"Abdullah bin Hişam: Hz. Peyğəmbərlə (sallallahu aleyhi va səlləm) birlikdəydik. O Ömər'in əlini tutmuşdu. Ömər ona dedi:"Ey Allah'ın Rəsulu sən mənə, nəfsim xaric hər şeydən daha çox sevimlisən". Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) isə ona "Xeyr ey Ömər,***

nəfsim əlində olan Allah'a and olsun ki, sən məni nəfsindən də daha çox sevmədikcə gerçək iman etmiş ola bilməzsən" demişdir. Hz.Ömər (radiyallahu anh)'da ona "Vallah indi sən mənə nəfsimdən də daha çox sevimlisən" dediyində, Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm)"indi imanın kamala çatmışdır ey Ömər" dedi. *(Səhihul Buxari, c.8, s.333, #6632)*

83 – THE BOOK OF OATHS AND VOWS — ٨٣ - كتاب الأيمان والنذور — 333

Muḥammad! By Allāh, if you knew what I know, you would weep much and laugh little."

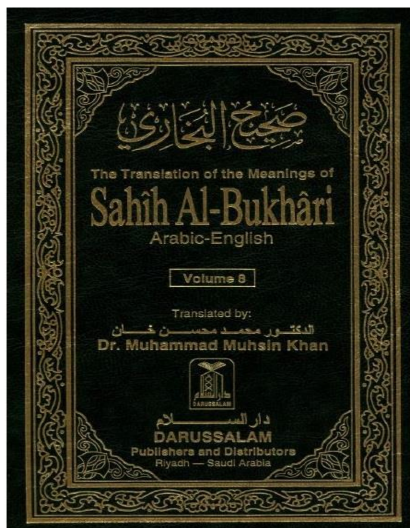
عَبْدَةُ، عَنْ هِشامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أبيهِ، عَنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أنَّهُ قالَ: «يا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، واللهِ لَو تَعْلَمونَ ما أعْلَمُ لَبَكَيْتُمْ كَثيراً ولَضَحِكْتُمْ قَليلاً». [راجع: ١٠٤٤]

6632. Narrated 'Abdullāh bin Hishām رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: We were with the Prophet ﷺ and he was holding the hand of 'Umar bin Al-Khaṭṭāb. 'Umar said to him, "O Allāh's Messenger! You are dearer to me than everything except my ownself." The Prophet ﷺ said, "No, by Him in Whose Hand my soul is, (you will not have complete Faith) till I am dearer to you than your ownself." Then 'Umar said to him, "However, now, by Allāh, you are dearer to me than my ownself." The Prophet ﷺ said, "Now, O 'Umar, (now you are a believer)."

٦٦٣٢ - حَدَّثَنا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمانَ: حَدَّثَني ابْنُ وَهْبٍ: أخْبَرَني حَيْوَةُ: حَدَّثَني أبو عُقَيْلٍ زُهْرَةُ بْنُ مَعْبَدٍ: أنَّهُ سَمِعَ جَدَّهُ عَبْدَ اللهِ بْنَ هِشامٍ قالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ فَقالَ لَهُ عُمَرُ: يا رَسُولَ اللهِ، لَأنْتَ أحَبُّ إلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إلَّا مِنْ نَفْسِي، فَقالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لا والَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أكونَ أحَبَّ إلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ». فَقالَ لَهُ عُمَرُ: «فإنَّهُ الآنَ واللهِ لَأنْتَ أحَبُّ إلَيَّ مِنْ نَفْسِي». فَقالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الآنَ يا عُمَرُ». [راجع: ٣٦٩٤]

6633, 6634. Narrated Abū Hurairah and Zaid bin Khālid: Two men had a dispute in the presence of Allāh's Messenger ﷺ. One of them said, "O Allāh's Messenger! Judge between us according to Allāh's Laws." The other, who was wiser, said, "Yes, O Allāh's Messenger! Judge between us according to Allāh's Laws and allow me to speak." The Prophet ﷺ said, "Speak." He said, "My son was a labourer serving this (person) and he committed illegal sexual intercourse with his wife. The people said that my son is to be stoned to death, but I ransomed him with one hundred sheep and a slave-girl. Then I asked the learned people, who informed me that

٦٦٣٣، ٦٦٣٤ - حَدَّثَنا إسْماعيلُ قالَ: حَدَّثَني مالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعودٍ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بْنِ خالِدٍ أنَّهُما أخْبَراهُ أنَّ رَجُلَيْنِ اخْتَصَما إلى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقالَ أحَدُهُما: اقْضِ بَيْنَنا بِكِتابِ اللهِ، وقالَ الآخَرُ وهُوَ أفْقَهُهُما: أجَلْ يا رَسُولَ اللهِ، فاقْضِ بَيْنَنا بِكِتابِ اللهِ وَائْذَنْ لي أنْ أتَكَلَّمَ، قالَ: «تَكَلَّمْ».

Buna bənzər başqa bir rəvayət bu rəvayəti dəstəkləyici xüsusiyyətdədir.

Əslam rəvayət etdi ki, ***"Hz. Ömər Hz.Fatimə'yə dedi: "Vallah mənə atandan və ondan sonra sən-***

dən daha sevimli kimsə yoxdur". *(əl-Əhad vəl Məsani, c.5, s.360, #2952; Tarixi Bağdad, c.5, s.168)*

١٩٥١ ـ **حدثنا** عمر بن الخطاب نا أبو صالح نا سفيان بن عيينة عن ابن أبي نجيح عن أبيه عن رجل سمع علي بن أبي طالب رضي الله عنه يقول: سألت رسول الله ﷺ فقلت: أينا أحب إليك أنا أو فاطمة؟ قال:

«فاطمة أحب إليّ منك وأنت أعز عليّ منها».

٢٩٥٢ ـ **حدثنا** أبو بكر بن أبي شيبة نا محمد بن بشر عن عبيد الله بن عمر عن زيد بن أسلم عن أبيه أن عمر قال لفاطمة رضي الله عنهما: والله ما كان أحداً أحب إليّ من أبيك ولا أحداً أحب إلي بعد أبيكِ منك.

٢٩٥٣ ـ **حدثنا** هدبة بن خالد نا حماد بن سلمة عن عليّ بن زيد عن أنس رضي الله عنه أن النبي ﷺ كان يمر ببيت فاطمة رضي الله عنها ستة أشهر إذا خرج إلى صلاة الفجر فيقول:

«يا أهل البيت إنما يُريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا».

= ١٠٠٧ كلهم من طريق أبي عوانة به نحوه، ولفظ الترمذي وأبي داود الطيالسي فيه زيادة. قال الترمذي هذا حديث حسن وكان شعبة يضعف عمر بن أبي سلمة.

٢٩٥١ ـ رواه الطبراني في الأوسط عن أبي هريرة قال: قال علي نحوه كما في مجمع الزوائد ٩/٢٠٢، قال الشيخ ناصر في ضعيف الجامع ٥/٨٩ ضعيف.

٢٩٥٢ ـ رواه الحاكم في المستدرك ٣/١٥٥ من طريق عبيد الله بن عمر به نحوه، قال الحاكم صحيح الإسناد على شرط الشيخين، قال الذهبي غريب عجيب.

٢٩٥٣ ـ رواه الترمذي كتاب التفسير ٥/٣١ رقم ٣٢٥٩ وأحمد ٣/٢٥٩، ٢٨٥ وابن أبي شيبة في المصنف ١٢/١٢٧ رقم ١٢٣٢٢ وأبو داود الطيالسي كما في

٣٦٠

الآحاد والمثاني

المجلد الخامس

تأليف

ابن أبي عاصم

٢٠٦ ـ ٢٨٧

تحقيق الدكتور

باسم فيصل أحمد الجوابرة

أستاذ الحديث المشارك بجامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية

دار الراية

١٦٨ .... أحمد بن محمد

أَخْبَرَنَا أَحْمَد بن مُحَمَّد العَتِيقِيّ، أَخْبَرَنَا أبو الفَرَج أَحْمَد بن مُحَمَّد بن بَشَّار الصَّيْرَفِيُّ ـ في سنة سبع وثمانين وثلاثمائة ـ قال: حَدَّثَنَا أَحْمَد بن مُحَمَّد بن إِسْمَاعِيل الأدمي، حَدَّثَنَا الفَضْل بن سَهْل الأعرج، حَدَّثَنَا مُحَمَّد بن بِشْر، حَدَّثَنَا عُبَيْد الله بن عُمَر، عن زَيْد بن أسلم، عن أبيه. قال: قال عُمَر بن الخطاب لفاطمة: يا بنت رسول الله ﷺ، ما كان أحد من الناس أحب إلينا من أبيك ، وما أحد بعد أبيك أحب إلينا منك.

٢٦١٦ – أَحْمَد بن مُحَمَّد بن بِشْر بن علي بن مُحَمَّد بن جَعْفَر، أبو بَكْر المُقرئ، المعروف بابن الشَّارب:

مرورودي الأصل. حدث عن مُحَمَّد بن مُحَمَّد بن سُلَيْمان الباغندي، حَدَّثَنَا عنه أبو بَكْر البَرْقَانيُّ وسألته عنه فقال: ثقة.

أَخْبَرَنَا البَرْقَانيُّ، أَخْبَرَنَا أَحْمَد بن مُحَمَّد بن بِشْر المرورودي المُقرئ ـ يعرف بابن الشَّارب ـ حَدَّثَنَا مُحَمَّد بن مُحَمَّد بن سُلَيْمان، حَدَّثَنَا هَارُون الإيلي، حَدَّثَنَا أبو ضمرة، عن عُبَيْد الله بن عُمَر عن وَاقِد بن سلامة، عن الرقاشي، عن أَنَس بن مالك. قال: قال رسول الله ﷺ: «ما من عَبْد إلاّ في رأسه حكمة بيد ملك [1]». وروى الحديث.

٢٦١٧ – أَحْمَد بن مُحَمَّد بن تَمِيم بن مَرْوَان، أبو الحُسَيْن الوَاسِطِي:

قدم بغداد في سنة ثلاث وعشرين وثلاثمائة، وحدث بها عن أَحْمَد بن الفَرَج الفَارسي، والسرى بن يَحيى الكُوفِيّ، والفَضْل بن العَبَّاس الرَّازِيّ، وأَحْمَد بن يَحيى ابن خَالِد بن حَيَّان الرقي. روى عنه المُعَافى بن زَكَريا الجُرَيري، وأبو القَاسِم بن الثلاج.

أَخْبَرَنَا أبو الحَسَن علي بن مُحَمَّد بن عَبْد الوَاحِد البَلَديُّ، حَدَّثَنَا المُعَافى بن زَكَريا الجُرَيري، حَدَّثَنَا أَحْمَد بن مُحَمَّد بن تَمِيم الوَاسِطِي، أَخْبَرَنَا أَحْمَد ـ يعني ابن الفَرَج الفَارسي ـ حَدَّثَنَا حَفْص بن أبي دَاوُد، عن الهَيْثَم بن حبيب، عن مُحَمَّد بن المنكدر،

٢٦١٦ – هذه الترجمة برقم ٢٣٠١ في المطبوعة .
انظر : الأنساب ، للسمعاني (٧/٢٤٣) .
(١) انظر الحديث في : كنز العمال ٥٧٤٤ .
٢٦١٧ – هذه الترجمة برقم ٢٣٠٢ في المطبوعة .

تاريخ بغداد

أو مدينة السلام

تأليف

الإمام الحافظ أبي بكر أحمد بن علي الخطيب البغدادي

المتوفى ٤٦٣هـ

دراسة وتحقيق

مصطفى عبد القادر عطا

الجزء الخامس

Bu səbəbdən Hz.Ömər'in niyyəti sağlam idi. Necə ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) belə demişdir: *"**Əməllərin qiymәti ancaq niyyətlərə görədir. Bir kimsə niyyət etdiyi nə isə əlinə keçəcək olan ancaq odur**".* *(Səhihul Buxari #6689; Səhih Muslim #1907(Tr)*

83 - THE BOOK OF OATHS AND VOWS — ٨٣ - كتاب الأيمان والنذور — 361

saying, "The (reward of) deeds depend upon the intentions; and every person will get the reward according to what he has intended. So whoever emigrates for the sake of Allâh and His Messenger, then his emigration will be considered to be for Allâh and His Messenger, and whoever emigrates for the sake of worldly gain or to marry a women, then his emigration will be considered to be for what he emigrated for."[1]

حدثنا عبد الوهاب قال: سمعت يحيى بن سعيد يقول: أخبرني محمد بن إبراهيم: أنه سمع علقمة بن وقاص الليثي يقول: سمعت عمر بن الخطاب رضي الله عنه يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول: «إنما الأعمال بالنية، وإنما لامرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله، فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها أو امرأة يتزوجها، فهجرته إلى ما هاجر إليه». [راجع: ١]

(24) CHAPTER. If a person gives his property in charity because of a vow and as an expiation for sins (in repentance).

(٢٤) بابٌ: إذا أهدى ماله على وجه النذر والتوبة

6690. Narrated Ka'b bin Mâlik in the last part of his narration about the three who remained behind (from the battle of Tabûk). (I said), "As a proof of my true repentance (for not joining the battle of Tabûk), I shall give up all my property for the sake of Allâh and His Messenger (as an expiation for that sin)." The Prophet ﷺ said (to me), "Keep some of your wealth, for that is better for you."

٦٦٩٠ - حدثنا أحمد بن صالح: حدثنا ابن وهب: أخبرني يونس، عن ابن شهاب: أخبرني عبد الرحمن بن عبد الله بن كعب بن مالك، وكان قائد كعب من بنيه حين عمي، قال: سمعت كعب بن مالك يقول في حديثه: ﴿وعلى الثلاثة الذين خلفوا﴾، فقال في آخر حديثه: إن من توبتي أن أنخلع من مالي صدقة إلى الله ورسوله، فقال النبي ﷺ: «أمسك عليك بعض مالك فهو خير لك». [راجع: ٢٧٥٧]

(25) CHAPTER. If someone makes some food unlawful for himself.

(٢٥) بابٌ: إذا حرم طعاماً.

(1) (H. 6689) In the Hereafter, everyone will be judged according to his intentions.

83 - THE BOOK OF OATHS AND VOWS — ٨٣ - كتاب الأيمان والنذور — 360

Abû Ṭalḥa sent you?" I said, "Yes." Then Allâh's Messenger ﷺ said to those who were with him, "Get up and proceed." I went ahead of them (as their forerunner) and came to Abû Ṭalḥa and informed him about it. Abû Ṭalḥa said, "O Umm Sulaim! Allâh's Messenger ﷺ has come (with his Companions) and we have no food to feed them." Umm Sulaim said, "Allâh and His Messenger know better." So Abû Ṭalḥa went out (to receive them) till he met Allâh's Messenger ﷺ. Allâh's Messenger ﷺ came in company with Abû Ṭalḥa and they entered the house. Allâh's Messenger ﷺ said, "O Umm Sulaim! Bring whatever you have." So she brought that (barley) bread and Allâh's Messenger ﷺ ordered that bread to be broken into small pieces, and then Umm Sulaim poured over it some butter from a leather butter container, and then Allâh's Messenger ﷺ said what Allâh wanted him to say, (i.e., invoked Allâh to bless that food). Allâh's Messenger ﷺ then said, "Admit ten men." Abû Ṭalḥa admitted them and they ate to their fill and went out. He (ﷺ) again said, "Admit ten men." He admitted them, and in this way all the people ate to their fill, and they were seventy or eighty men."

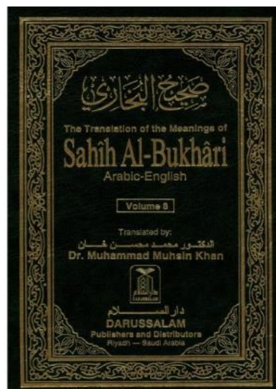
الخبز ببعضه ثم أرسلتني إلى رسول الله ﷺ، فذهبت فوجدت رسول الله ﷺ في المسجد ومعه الناس، فقمت عليهم، فقال رسول الله ﷺ: «أأرسلك أبو طلحة؟». قلت: نعم، فقال رسول الله ﷺ لمن معه: «قوموا». فانطلقوا، وانطلقت بين أيديهم حتى جئت أبا طلحة فأخبرته، فقال أبو طلحة: يا أم سليم، قد جاء رسول الله ﷺ، وليس عندنا من الطعام ما نطعمهم، فقالت: الله ورسوله أعلم، فانطلق أبو طلحة حتى لقي رسول الله ﷺ، فأقبل رسول الله ﷺ وأبو طلحة معه حتى دخلا، فقال رسول الله ﷺ: «هلمي يا أم سليم ما عندك». فأتت بذلك الخبز، قال: فأمر رسول الله ﷺ بذلك الخبز ففت، وعصرت أم سليم عكة لها فأدمته، ثم قال فيه رسول الله ﷺ ما شاء الله أن يقول، ثم قال: «ائذن لعشرة». فأذن لهم فأكلوا حتى شبعوا ثم خرجوا، ثم قال: «ائذن لعشرة». فأذن لهم فأكل القوم كلهم وشبعوا، والقوم سبعون أو ثمانون رجلاً.

(23) CHAPTER. The intention in taking oaths.

(٢٣) بابُ النية في الأيمان

6689. Narrated 'Umar bin Al-Khaṭṭâb رضي الله عنه: I heard Allâh's Messenger ﷺ

٦٦٨٩ - حدثنا قتيبة بن سعيد:

Sahihi Muslim Cilt 1-8

ابْنُ زَيْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي الثَّقَفِيَّ) . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ .
أَخْبَرَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ (يَعْنِي
ابْنَ غِيَاثٍ) وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ . ح وَحَدَّثَنَا
ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِإِسْنَادِ مَالِكٍ ؛ وَمَعْنَى حَدِيثِهِ .
وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَى الْمِنْبَرِ يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

(45) PEYGAMBER (S) İN: «AMELLER ANCAK NİYETLE (MU'TEBER) DİR» SÖZÜ İLE CİHÂD VE DİĞER AMELLERİN DE BUNA DAHİL BULUNDUĞU BÂBI

155 — (1907) ....: Umer İbnu'l-Hattâb (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Ameller (in kıymeti) ancak niyete göredir. Bir kimse niyet ettiği ne ise eline geçecek olan ancak odur. Artık herkimin hicreti Allâh'a ve Rasûlüne yönelmiş ise, onun hicreti Allâh'a ve Rasûlünedir. Her kim de nâil olacağı bir dünyâ veya evleneceği bir kadından dolayı

64. Hadisin ma'nâsı şudur: Gâziler selâmetle geldiler ve ganimet aldılarsa onların ecirleri, selâmetle gelmiyen yahut selâmetle gelib de ganimet alınıyanların ecrinden daha azdır. Ganimet, onların gazâ ücretlerinden bir cüz'ün mukabilidir. Bu onlara hâsıl olunca, gazâ karşılığı olan ücretlerinin üçde ikisini dünyâda almış olurlar ve bu ganimet ecr cümlesinden olur.

KİTABU'L-İMARE 113

hicret etmişse, onun hicreti de (Allâh'ın ve Rasûlunün rızâsına değil) hicretine sebeb olan şeyedir» [65].

Buna bənzər şəkildə şiə rəvayətində görürük. Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) dedi: ***"Möminin niyyəti əməllərindən xeyirlidir və kafirin niyyəti əməllərindən daha şərlidir. Hər kəs niyyəytinə görə əməl edər".***

(əl-Kafi, c.2, s.72, #1665)

Al-Kafi – Vol. 2 of 8

intention in obedience to Allah concerning the aspects through which He is obeyed. As for you, O 'Isa, you will not be a believer until you can distinguish the abrogating from the abrogated.' I then said, 'May Allah keep my soul in service for your cause, what is distinguishing the abrogating from the abrogated?' The Imam said, 'Is it not true that you obey an Imam with good intention and in good faith, and when that Imam passes away and another Imam comes, you settle your soul on obedience to him with good intention and in good faith?' I said, 'Yes, I do so.' The Imam said, 'This is distinguishing the abrogating from the abrogated.'"

H 1661, CH 38, h 5
Ali ibn Ibrahim has narrated from his father from ibn Mahbub from Jamil from Harun ibn Kharijah from abu 'Abd Allah, recipient of divine supreme covenant, who has said the following:
"Abu 'Abd Allah, recipient of divine supreme covenant, has said, 'There are three kinds of worship: there are people who worship Allah, the Most Majestic, the Most Holy, because of fear. This kind of worship is the worship of slaves. There are people who worship Allah, the Most Blessed, the Most High, for His rewards. This is the worship of people for hire. There are people who worship Allah, the Most Majestic, the Most Holy, for His love. This is the worship of free people and this is the best kind of worship.'"

H 1662, CH 38, h 6
Ali has narrated from his father from al-Nawfali from al-Sakuni from abu 'Abd Allah, recipient of divine supreme covenant, who has said the following:
"The Messenger of Allah has said, 'How ugly is poverty after riches, sin in destitution and worst of all worshipping Allah and then giving up His worship.'"

H 1663, CH 38, h 7
Al-Husayn ibn Muhammad has narrated from Mu'alla ibn Muhammad from al-Washsha' from 'Asim ibn Humayd from abu Hamza from Ali ibn al-Husayn, recipient of divine supreme covenant, who has said the following:
"Ali ibn al-Husayn, recipient of divine supreme covenant, has said, 'One who fulfills what Allah has made obligatory upon him, he, among the people, is the one who worships the most.'"

Chapter Thirty Nine
The Intention

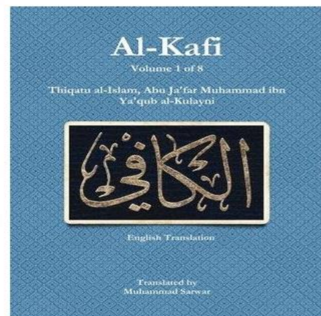
باب النِّيَّة

H 1664, CH 39, h 1
Ali ibn Ibrahim has narrated from his father from ibn Mahbub from Malik ibn 'Atiyah from abu Hamza from Ali ibn al-Husayn, recipient of divine supreme covenant, who has said the following:
"Ali ibn al-Husayn, recipient of divine supreme covenant, has said, 'There can be no deed without intention.'"

H 1665, CH 39, h 2
Ali has narrated from his father from al-Nawfali from al-Sakuni from abu 'Abd Allah, recipient of divine supreme covenant, who has said the following:
"The Messenger of Allah has said, 'The intention of the believer is better than his deeds, and the intention of the unbeliever is more wicked than his deeds. Everyone acts according to his intention.'"

H 1666, CH 39, h 3
A number of our people have narrated from Ahmad ibn Muhammad from ibn Mahbub from Hisham ibn Salim from abu Basir from abu 'Abd Allah, recipient

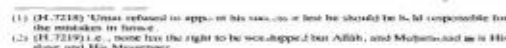
72

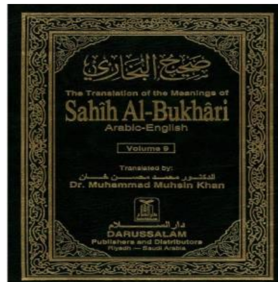
Şiələr, Ömər Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Əli'nin xilafəti haqqında yazacağını anlamışdı və buna görə də mane oldu şəklindəki fərziyyə və iddialarında israr etsələr, onlara Buxari'dəki bu hədislə cavab verərik. *(Səhihul Buxari #4447)*

Əli (radiyallahu anh) Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) qələm və kağız istəməsini özünü xəlifə təyin etmək istəməsi şəklində əsla düşünmədi. Əgər Hz.Ömər'in Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) bir xəlifə təyin etmək üçün kağız və qələmi istədiyi şəklində düşündüyünü fərz etsək belə heç şübhəsiz Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi dövründəki etdiyi Hz.Əbu Bəkr'i namaz qıldırması üçün imamlığa keçirməsi və s. kimi davranışlarından Hz.Əbu Bəkr'i xəlifə olaraq seçmək istəməsi olaraq düşünərdi. Ancaq Hz.Ömər düşündü ki, bu müsəlman liderlər üçün qiyamətə qədər bir Sünnə halını alacaq və onlar sevdikləri namizədləri müsəlmanlara məsləhətləşmədən öz xələfləri kimi təyin edəcəklər. Bu səbəbdəndə Hz.Ömər Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) bunu

yazdırmaması lazım olduğu görüşünə vardı. Hz. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Ömər'in keçmişdə görüşlərini qəbul etdiyi kimi bu görüşünü də qəbul etdi. Buna görə də heç bir hökmdar öz xələfini Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Sünnə'sinə nisbət edərək öndə gələn müsəlmanlarla məsləhətləşmədən təyin edə bilməzdi. Əgər bu iddianın xətrinə Hz.Ömər'in kağız və qələm istənməsini bir xəlifə təyin etmək üçün istənildiyini düşündüyünü fərz etmiş olsaydıq o zaman bu zikr etdiklərimiz Hz. Ömər'in bu görüşünün ardındakı hikmət olmuş olardı. Ayrıca Hz.Ömər ölüm yatağındaykən oğlu Abdullah'ı xələfi təyin etməsi istənildiyində Hz.Ömər'in*"Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) xələf təyin etməmişdir"* deyərək bu təklifi rədd etdiyi də unudulmamalıdır. *(Bax: Səhihul Buxari #7218)*

(1) (H.7218) 'Umar refused to app... [illegible] lest he should be held responsible for the mistakes in future.
(2) (H.7219) i.e., none has the right to be worshipped but Allāh, and Muhammad ﷺ is His slave and His Messenger.

(1) (H.7217) 'Aishah complained of a headache.
(2) (H.7217) Lest some people should say that the right of ruling belongs to them, or some others should wish for becoming the caliph instead of Abū Bakr.

Şiə Arqumenti # 1

Şiə saytı yazır: Əgər Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) özünü toparlaya bilməsi üçün tək buraxılmasına icazə verilməsi doğru idisə o zaman Əbu Bəkr xəstə yatağında təlimatlar verərkən bu yanaşma niyə tərk edildi?

عن عائشة رضي الله عنها قالت: كان عثمان يكتب وصية أبي بكر فأغمي على أبي بكر فجعل عثمان يكتب فكتب عمر، فلما أفاق قال: ما كتبت ؟ قال: كتبت عمر. قال كتبت الذي أردت أن آمرك به ولو كتبت نفسك لكنت لها أهلا.

Aişə (radiyallahu anhə) dedi: ***"Osman Əbu Bəkr'in vəsiyyətini yazırdı ki, Əbu Bəkr (xəstəliyindən ötəri) huşsuzluq (huşunu itirmə) keçirdi. Bunun üzərinə Osman Ömər'in adını yazdı. Əbu Bəkr oyandığında ondan soruşdu: 'Nə yazdın?' O (Osman) dedi: Ömər'i yazdım". O (Əbu Bəkr) dedi: 'Sən mənim söyləmək istədiyimi yazdın, hətta onun yerinə öz adını yazsaydın belə sən ona la-***

yiq olardın ". *(Tarixul Mədinə, c.2, s.667)*

Cavab:

Şiələrin bu arqumentinə cavab vermək üçün bəzi nöqtələri göz qarşısında saxlamamız lazımdır. Birincisi, rafizi saytı Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) hüzurunda mübahisə edən iki qrupu gözdən qaçırmış kimi görünməkdədir. Halbuki Hz.Əbu Bəkr'in məsələsində bunu bilməməkdəyik. O vəsiyyəti yazmaq istədiyində istər insanlar olsun, yaxud da xüsusilə qələm və kağız hadisəsində Ömər'lə eyni fikirdə olan qrupdan insanlar onun ətrafında toplanmışlarmı bunu bilməməkdəyik. İkincisi Hz.Osman qələm və kağız hadisəsi zamanı vəsiyyətin yazılması lazım olduğunu düşünən qrupa mənsub ola bilər. Üçüncüsü qələm və kağız hadisəsində Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) özü vəsiyyəti yazma fikrindən imtina etdi. Əgər yazmağı istəsəydi Ömər oranı tərk etdiyi zaman, yaxud bazar ertəsi gününə qədər sonrakı günlərdə yazdıra bilərdi. O (sallallahu aleyhi va səlləm) insanların doğru adamı xəlifə olaraq seçəcəyindən əmin idi

və buna görə də vəsiyyəti yazma fikrini tərk etdi. Hz.Əbu Bəkr'in məsələsində isə o özündən sonra nələrin olacağını bilmirdi, ondan sonra insanlar arasında ixtilaf çıxacağından qorxmaqda idi. Buna görə bu məsələni bir qisim öndə gələn səhabəylə müşavirə etdi və onlarında təsdiqləməsi üzərinə nəhayət vəsiyyəti yazdırdı. Hz.Osman'da Əbu Bəkr'in bu mövzunu müşavirə etdiyi öndə gələn səhabələrdən olduğu üçün vəsiyyət yazılmadan əvvəl də Hz.Ömər'in adının vəsiyyətdə yazılması lazım olduğunun fərqində idi.

Şiə Arqumenti # 2

Şiə saytı yazır: Ömər Hadisə əsnasındakı öz rolunu xatırlayarkən belə söyləməkdədir: Ömər belə deyir: ***"Peyğəmbər xəstələndiyində kağız və divit istədi. Sizə ondan sonra sapmamanız üçün bir şeylər yazım buyurdu. Qadınlar pərdə arxasından dedilər ki, Rasulullah'ın nə dediyini eşitmirsinizmi?!' (Ömər deyir ki, qadınlara) dedim ki, Şübhəsiz sizlər Yusuf'un zamanındakı qadınlar kimisiniz. Rasulullah xəstələndiyində gözünüzü sıxarsınız (yəni, ağlayarsınız), yaxşılaşar-***

sa da boynuna minərsiniz. Rasulullah buyurdu ki, onları buraxın. Onlar sizdən daha xeyirlidir " . *(Ət Tabaqatul Kəbir, c.2 s.305)*

Görüldüyü üzrə evdəki xanımlar Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) əmrini olduqca açıq qəbul etmiş və anlamışlar ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) açıq bir zehin halındaykən bu əmri vermişdir.

<u>Cavab:</u>

Hədisin isnadıyla birlikdə ərəbcə mətni belədir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ ، حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، قَالَ : كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَنَا وَبَيْنَ النِّسَاءِ حِجَابٌ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " اغْسِلُونِي بِسَبْعِ قِرَبٍ ، وَأْتُونِي بِصَحِيفَةٍ وَدَوَاةٍ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَدًا " ، فَقَالَ النِّسْوَةُ : ائْتُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحَاجَتِهِ . قَالَ عُمَرُ : فَقُلْتُ : اسْكُتْنَ فَإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُهُ ، إِذَا مَرِضَ عَصَرْتُنَّ أَعْيُنَكُنَّ ، وَإِذَا صَحَّ أَخَذْتُنَّ بِعُنُقِهِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " هُنَّ خَيْرٌ مِنْكُمْ !

Bu rəvayət isnadında yalançı ravi Muhəmməd bin Ömər əl Vaqidi olması səbəbindən olduqca zəifdir.

İmam Əhməd bin Hənbəl dedi: *"**O kəzzabdır (yalançı)**".* *(ət-Du'əfəul-Kəbir, əl-Uqeyli, 4/108, İsnad Səhih)*

كتاب الضعفاء الكبير

تصنيف الحافظ

أبي جعفر محمد بن عمرو بن موسى بن حماد العقيلي المكي

السفر الرابع

حققه ووثقه

الدكتور عبد المعطي أمين قلعجي

دار الكتب العلمية

قال أبو عبد الله ، قال أحمد بن حنبل : هو كذاب

İmam İshaq bin Rahavey dedi: *"**Mənə görə o (Vaqidi) hədis uyduranlardandır**".* *(əl-Cərh vət Tə'-dil, İbn Əbi Hâtim, c.8, s.21, İsnad Səhih)*

كتاب الجرح والتعديل

الطبعة الاولى

İmam Əbu Hâtim ər Razi dedi: ***"Mətruk'ul hədisdir".*** *(əl-Cərh vət Tə'dil, İbn Əbi Hâtim, c.8, s.21)*

كتاب الجرح و التعديل ٢١ (محمد) ج ٤ ـ قسم ١

[و سألت ـ ١] فرأيت وجه هشيم يتغير و قام الواقدى نخرج فقال هشيم لئن كان كذابا فما فى الدنيا مثله ، و ان كان صادقا فما فى الدنيا مثله . نا عبد الرحمن نا يونس بن عبد الاعلى قال قال [لى ـ ٢] الشافعى : كتب الواقدى كذب . حدثنا عبد الرحمن نا احمد بن سلمة النيسابورى نا اسحاق بن منصور قال قال احمد بن حنبل : كان الواقدى يقلب الاحاديث يلقى حديث ابن اخى الزهرى على معمر و نحو هذا ، قال اسحاق ابن راهويه كما وصف و أشد لانه عندى ممن يضع الحديث . حدثنا عبد الرحمن انا ابو بكر بن ابى خيثمة فيما كتب الى قال سمعت يحيى بن معين يقول : لايكتب حديث الواقدى [الواقدى ـ ٣] ليس بشىء . نا عبد الرحمن قال سألت ابى عن محمد بن عمر الواقدى المدينى فقال : متروك الحديث قال يحيى بن معين : نظر نا فى (٥ م ١٥) حديث الواقدى فوجدنا حديثه عن المدنيين عن شيوخ مجهولين احاديث مناكير فقلنا يحتمل ان تكون تلك الاحاديث المناكير منه و يحتمل ان تكون منهم ، ثم نظرنا الى حديثه عن ابن ابى ذئب و معمر فانه يضبط حديثهم فوجدناه قد حدث عنهما بالمناكير فعلمنا انه منه فتركنا حديثه . نا عبد الرحمن قال سألت ابا زرعة عن محمد بن عمر الواقدى فقال : ضعيف . قلت يكتب حديثه ؟ قال : مايعجبنى الا على الاعتبار ، ترك الناس حديثه .

٩٣ ـ محمد [بن عمر ـ ٣] بن على بن عطاء بن مقدم روى عن ابيه و ريحان بن سعيد الناجى و امية بن خالد و ابى زكير يحيى بن محمد بن قيس و ابن ابى عدى و غندر سمعت ابى يقول ذلك ، سمع منه ابى فى الرحلة الثالثة . نا عبد الرحمن قال سئل ابى عنه فقال : صدوق .

٩٤ ـ محمد بن عمر بن عبد الله الرومى بصرى روى عن شعبة و على بن على الرفاعى و عبيد الله بن سعيد قائد الاعمش و محمد بن ثور الصنعانى

(١) من م (٢) من ك (٣) سقط من م .

٨

كتاب الجرح و التعديل

تأليف

الامام الحافظ شيخ الاسلام ابى محمد عبد الرحمن بن ابى حاتم محمد بن ادريس بن المنذر التميمى الحنظلى الرازى

(المتوفى ٣٢٧ هـ رح)

القسم الاول من المجلد الرابع

من باب تسمية من روى عنه العلم ممن يسمى محمدا و اسم ابيه عبيد الله . محمد بن عبيد الله . الى آخر ترجمة . ندى المعروف بابى سعيد بن عباد الموصلى .

عن النسخة المحفوظة فى كوپريلى [تحت رقم ٢٧٨] استنبول و عن النسخة المحفوظة فى مكتبة دار الكتب المصرية [تحت رقم ٨٩١]

الطبعة الاولى

بمطبعة مجلس دائرة المعارف العثمانية بحيدر آباد الدكن الهند

١٣٧٢ هـ ـــ ١٩٥٣ م

دار الكتب العلمية

بيروت ـ لبنان

İmam Buxari dedi: ***"Mətruk'ul hədisdir". Əhməd, İbn Numeyr, İbnul Mübarək və İsmayıl bin Zəkəriyyə onu tərk etmişlər".*** *(ət-Du'əfəul-Kəbir lil Uqeyli, c.4, s.107, İsnad Səhih)*

الواقدي ١٠٧

وهذا رُوى بإسنادٍ أصلح من هذا(٢٤٥) .

١٦٦٦ — محمد بن عمر بن واقد الواقدى (مدينى)(٢٤٦) :

حدثني آدم بن موسى ، قال : سمعت البخاري ، قال : محمد بن عمر ابن واقد الواقدي (مديني) ، سكن بغداد كان قاضياً ، قال البخاري : متروك الحديث ، تركه أحمد ، وآبن نمير(٢٤٧) ، وآبن المبارك ، وإسماعيل بن زكريا .

حدثنا عبد الله بن أحمد ، حدثني أبي ، قال : سمعتُ وَكيع يقول لأبي عبد الرحمن يعني الضرير ، وحدث بحديث زَمْعة في غسل حصى الجمار فقال : لو كنت عند الواقدي لحدثك بكذا وكذا ، يعني كذا وكذا(٢٤٨) حديث .

قال أبي : كان الواقدي يبعث إلى المتّهي يستعير كتبه يقول : يدخلها في كتبه ، وكنا نرى أن عنده كتباً من كتب الزُّهريّ ، فكان يجمل ، وربما قال : يجمع يقول : فلان ، وفلان ، عن الزهري حديث نبهان ، عن معمر ، والحديث لم يروه معمّر إنما هو حديث يونس رواه عبد الرزاق ، عن يونس . كان يجمل الحديث ليس هو من حديث معمر أو سمعت أبي مرة أخرى يقول ما أشك

(٢٤٥) أخرجه بإسنادٍ صحيح البخاري في : ١٣ — كتاب العيدين (٤) باب الأكل يوم الفطر من طريق محمد بن عبدالرحيم ، حدثنا سعيد بن سليمان ، حدثنا هُشيم ، قال : أخبرنا عبيدالله بن أبي بكر ، عن أنس ، قال : « كان رسول الله ﷺ لا يغدو يوم الفطر حتى يأكل تمرات » الفتح (٢ : ٤٤٦) .

وأخرجه الترمذي في كتاب الجمعة ، من طريق قتيبة ، عن هشيم ، وهو عند ابن ماجة في الصيام من طريق جبارة بن المغلس ، عن هشيم ، عن عبيدالله بن أبي بكر ، وأخرجه الإمام أحمد في مسنده (٣ : ١٢٦) ، وأخرجه ابن حبان عن أبي بكر بن أبي شيبة ، والحاكم عن عمرو بن عون ، وابن خزيمة عن أحمد بن منيع ، كلهم عن هشيم ، عن محمد بن إسحاق ، عن حفص بن عبيدالله بن أنس .

(٢٤٦) محمد بن عمر بن واقد الواقدي : متروك ، مع سعة علمه . من التاسعة . الميزان (٣ : ٦٦٢) ، التقريب (٢ : ١٩٤) .

(٢٤٧) العبارة في « التاريخ الكبير » (١ : ١ : ١٧٨) .

(٢٤٨) رُسمت في (أ) : كذى وكذى .

كتاب

الضعفاء الكبير

تصنيف الحافظ

أبي جعفر محمد بن عمرو بن موسى بن حماد العقيلي المكي

السفر الرابع

حققه ووثقه

الدكتور عبد المعطي أمين قلعجي

دار الكتب العلمية

İmam Muslim dedi: *"Mətruk'ul hədisdir"*. *(əl-Kunə vəl Əsmə ,İmam Muslim, s.499, #1952)*

١٩٤٩ ــ أبو عبد الله بشر بن بكر التنيسي(١) سمع الأوزاعي.

١٩٥٠ ــ أبو عبد الله محمد بن يزيد بن خنيس المكي(٢) سمع الثوري ووهيب بن(٣) الورد وسعيد بن حسان(٤).

١٩٥١ ــ أبو عبد الله محمد بن الفضل بن عطية النجاري(٥) متروك الحديث.

١٩٥٢ ــ أبو عبد الله محمد بن عمر بن واقد الواقدي(٦) قاضي بغداد متروك الحديث.

١٩٥٣ ــ أبو عبد الله عبد الملك بن إبراهيم الجدي(٧) سمع شعبة وحماد بن سلمة.

١٩٥٤ ــ أبو عبد الله محمد بن المتوكل السري العسقلاني(٨) سمع الوليد بن مسلم وسعيد بن بشير.

---

(١) ثقة يغرب من التاسعة ــ خ د س ق ــ (تقريب ٤٤).

(٢) مقبول من التاسعة ــ ت س ــ (تقريب ٣٢٤).
قال ابن حبان يجب أن يعتبر حديثه إذا بين السماع في خبره. ووثقه أبو حاتم. (الجرح ١٢٧/١/٤)، (كاشف ١٠٨/٣)، (ت التهذيب ٥٢٣/٩).

(٣) وهيب بن الورد. القرشي. ثقة من كبار السابعة ــ م د ت س ــ (تقريب ٣٧٢).

(٤) المخزومي. صدوق له أوهام من السادسة ــ م ت س ق ــ (تقريب ١٢٠).

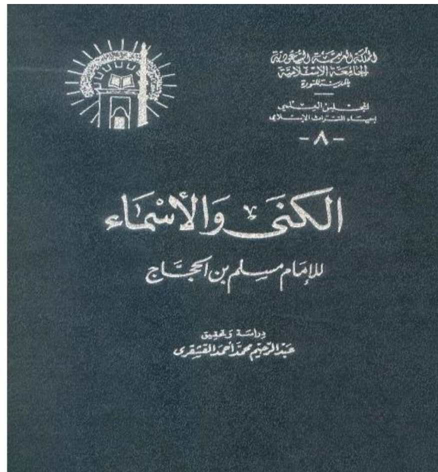
(٥) كذبوه من الثامنة ــ ت ق ــ (تقريب ٣١٥).
البخاري. في ص ــ المحاربي. وأعتقد أن الصواب ما في ظ لأنه سكن بخارى فنسب إليها.

(٦) متروك مع سعة علمه من التاسعة ــ ق ــ (تقريب ٣١٣).
سمع الأوزاعي وابن جريج روى عنه الشافعي والشاذكوني. مات سنة سبع ومائتين. (ت الكبير ١٧٨/١/١)، (الجرح ٢٠/١/٤)، (ت بغداد ٣١٣)، (ميزان ٦٦٢/٣)، (ت التهذيب ٣٦٤/٩).

(٧) الجدي ــ بضم الجيم وتشديد الدال. صدوق من التاسعة ــ خ د ت س ــ (تقريب ٢١٨).

(٨) صدوق عارف له أوهام كثيرة. من العاشرة ــ د ــ (تقريب ٣١٧). مات ــ سنة ثمان وثلاثين ومائتين. (الجرح ١٠٥/١/٤)، (خلاصة ٣٥٧).

٤٩٩

İmam Nəsai dedi: *"Mətruk'ul hədisdir"*. *(ət-Du'əfə ən-Nəsai, s.217, #557)*

(٥٥٧) محمد بن عُمر الوَاقِدي، متروك الحديث.
(٥٥٨) محمد بن عون الخراساني، متروك الحديث.
(٥٥٩) محمد بن جابر اليماني، ضعيف.

---

(٥٥٧) قاضي بغداد عن مالك ومعمر. قال البخاري: متروك الحديث، مات سنة تسع ومائتين. صاحب تصانيف. قال ابو حاتم: متروك. وقال ابن معين: ليس بثقة. وقال الدارقطني: فيه ضعف. وقال النسائي ايضاً: يضع الحديث.

الصغير ص/١٠٤، الكبير ١/١٧٨، المجروحين ٢/٢٩٠، كتاب الجرح والتعديل ٨/٢٠، الكاشف ٣/٧٣، المغني ٢/٦١٩، الميزان ٣/٦٦٢، التقريب ٢/١٩٤، تهذيب التهذيب ٩/٣٦٣، خلاصة تذهيب تهذيب الكمال ص/٣٥٣.

(٥٥٨) قال البخاري: عن نافع، روى عنه يعلى، منكر الحديث. وعن ابن معين قال: ليس بشيء.

الصغير ص/١٠٤، الكبير ١/١٩٧، المجروحين ٢/٢٧٢، كتاب الجرح والتعديل ٨/٤٧، الكاشف ٣/٧٦، المغني ٢/٦٢٢، الميزان ٣/٦٧٦، التقريب ٢/١٩٧، تهذيب التهذيب ٩/٣٨٤، لسان الميزان ٧/٣٧١، خلاصة تذهيب تهذيب الكمال ص/٣٥٤ ـ ٣٥٥.

(٥٥٩) السحيمي، هو أخو أيوب. عن حماد بن أبي سليمان، وقيس بن طلق. قال البخاري: ليس بالقوي عندهم. قال أحمد: لا يحدث عنه الا شر منه. ضعفه ابن معين.

الصغير ص/٩٩، الكبير ١/٥٣، المجروحين ٢/٢٧٠، كتاب الجرح والتعديل ٧/٢١٩. الكاشف ٣/٢٤، المغني ٢/٥٦١، الميزان ٣/٤٩٧، التقريب ٢/١٤٩، تهذيب التهذيب ٩/٨٨، لسان الميزان ٧/٣٥٣، خلاصة تذهيب تهذيب الكمال ص/٣٣٠.

٢١٧

İmam Bəndar bin Bəşşar dedi: *"Vaqidi'dən da-*

ha böyük yalançı görmədim". *(Tarixul Bağdad, c.4 , s.22, İsnad Səhih)*

تاريخ مدينة السلام

وأخبار محدثيها وذكر قطانها العلماء
من غير أهلها ووارديها

تأليف
الإمام الحافظ أبي بكر أحمد بن علي بن ثابت
الخطيب البغدادي
٣٩٢ - ٤٦٣ هـ

المجلد الرابع

محمد بن عمر – آخر المحمدين
١٢٠٣ – ١٨٤٧

حققه، وضبط نصه، وعلق عليه
الدكتور بشار عواد معروف

سمعت محمد بن إدريس الشافعي يقول: الواقدي وصل حديثين، يعني لا يوصلان.

أخبرنا علي بن أبي علي البَصْري، قال: حدثنا أحمد بن عبدالله بن أحمد الدُّوري الوَرّاق، قال: حدثنا محمد بن عبدالله المُستعيني، قال: حدثنا عبدالله ابن علي بن المديني، قال: حدثني أبي، قال: جعل إنسان يحدث ابن المبارك عن الواقدي، فقال: صرنا إلى بَحْر الواقدي.

حدثنا أبو بكر البَرْقاني، قال: أخبرنا أبو أحمد الحُسين بن علي التَّميمي، قال: حدثنا أبو عَوَانة يعقوب بن إسحاق الإسفراييني، قال: حدثنا أبو بكر المَرُّوذي، قال[1]: سمعته، يعني أحمد بن حنبل، يُسْأل عن الواقدي، فقيل له: قال ابن المبارك: دعونا من بَحْر الواقدي، فقال: شهدتُ وكيعًا وقد سألوه عن حديث في مَسْح الخُفين، فقال: لو كنتَ عند الواقدي لحدثك هكذا[2].

قرأتُ على محمد بن علي المُعَدّل، عن يوسف بن إبراهيم الجُرجاني، قال: أخبرنا أبو[3] نُعَيم بن عَدِي، قال: سمعت إسحاق بن أبي عِمْران، قال: سمعت بُندار بن بشار يقول: ما رأيتُ أكذب شفتين من الواقدي.

أخبرنا علي بن محمد الدَّقّاق، قال: قرأنا على الحُسين بن هارون، عن ابن سعيد، قال: حدثني محمد بن عبدالله بن سُليمان، قال: سمعت ابن نُمير، وذكر حديثًا، فقلت له: يا أبا عبدالرحمن تملي هذا؟ قال: هو عن الواقدي ولستُ أحب أن أحدّث عنه. فقلت: نحن نعرفه. فقال: أكتبه على جهة المعرفة، ثم أملاه عليّ.

أخبرنا ابن الفَضْل القطان، قال: أخبرنا علي بن إبراهيم المُسْتملي،

(١) العلل (٢٤٨).
(٢) جعل ناشر م هذه اللفظة في أول الخبر الآتي، وهو خطأ بيّن.
(٣) في م: «نعيم بن عدي»، خطأ، وهو عبدالملك بن محمد بن عدي يُكنى أبا نُعيم، وستأتي ترجمته في موضعها من الكتاب (١٢/ الترجمة ٥٥٣٩).

٢٢

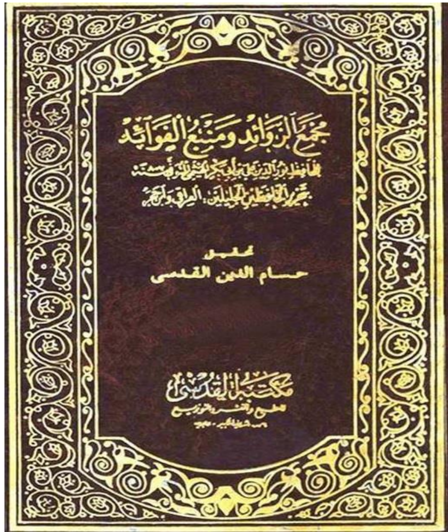
Əl Heysəmi dedi: ***"Cumhur onu zəif saymışdır"*** . *(Məcməuz-Zəvaid, c.3, s.255)*

٢٥٥

ﷺ من أدرك عرفة قبل طلوع الفجر فقد أدرك الحج . رواه الطبراني في الكبير والاوسط وفيه عمر بن قيس المكي وهو ضعيف متروك . في رواية في الاوسط قبل أن تطلع الشمس ، ولكن النسخة سقيمة وقد تقدم حديث لابن عباس الحج عرفات في باب الوقوف .

﴿ باب الدفع من عرفة والمزدلفة ﴾

عن المسور بن مخرمة قال خطبنا رسول الله ﷺ بعرفات فحمد الله وأثنى عليه ثم قال أما بعد فان أهل الشرك والاوثان كانوا يدفعون من هذا الموضع إذا كانت الشمس على رؤس الجبال كأنها عمائم الرجال في وجوهها وانا ندفع بعد أن تغيب وكانوا يدفعون من المشعر الحرام اذا كانت الشمس منبسطة . رواه الطبراني في الكبير ورجاله رجال الصحيح . وعن أبي بكر الصديق أن رسول الله ﷺ لما غربت الشمس بعرفة أفاض ومن المزدلفة قبل طلوع الشمس . رواه الطبراني في الاوسط وفيه الواقدي ضعفه الجمهور . وعن ميسرة الاشجعي عن عبد الله بن عمر أنه حج معه حتى وقف بعرفات فقال له ياميسرة اسند في الجبل قال فقمت فلما أفاض الناس ذهبت لادفع ناقتي فقال لي مه عنقا بين المنفين فلما تعدت الجبل قال انزل ياأبا عبد الرحمن قال سير ياميسرة فلما دفعنا الى جمع قام فأذن ثم أقام الصلاة فصلى المغرب ثم أقام فصلى العشاء الآخرة ثم أصبحنا ففعل كما فعل في المشعر الاول ثم قال كان المشركون لا يفيضون من عرفات حتى تعمم الشمس في الجبال فيصير في رؤسها كعمائم الرجال في وجوههم وأن رسول الله ﷺ كان لا يفيض حتى تغرب الشمس وكان المشركون لا يفيضون من جمع حتى يقولون اشرق ثبير فلا يفيضون حتى تصير الشمس في رؤوس الجبال كعمائم الرجال في وجوههم وأن رسول الله ﷺ كان يفيض قبل أن تطلع الشمس - قلت في الصحيح بعضه . رواه الطبراني في الاوسط وفيه جعفر بن ميسرة الاشجعي وهو ضعيف . وعن جابر رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ قال لا تدفعوا يوم عرفة حتى يدفع الامام . رواه الطبراني في الاوسط وفيه ابن لهيعة وحديثه حسن وبقية رجاله رجال الصحيح . وعن عبد الرحمن بن يزيد قال حججنا مع ابن مسعود

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey vəhy deyildi və o Allah'-ın əmrinə itaətsizlik etmədi (Maâzallah)

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey qəti olan bir şey deyildi. Əgər Allah Rəsulu (sallallahu aleyhi va səlləm) vacib olan bir şeyi yazdırmaq istəsəydi cümə axşamı günündən vəfat etdiyi bazar ertəsi gününə qədər bunu yazdırardı.*(Bax: Səhihul Buxari #1387)*

23 – THE BOOK OF FUNERALS [*AL-JANĀ'IZ*] | ٢٣ - كتاب الجنائز | 270

the little children around him were the offspring of the people. And the one who was kindling the fire was Mālik, the gate-keeper of the Hell-fire. And the first *Dār* in which you entered was the house of the common believers, and the second *Dār* was of the martyrs. I am Jibrīl (Gabriel) and this is Mikāel (Michael). Raise your head.' I raised my head and saw a thing like a cloud over me. They said, 'That is your place.' I said, 'Let me enter my place.' They said, 'You still have some life which you have not yet completed, and when you complete (that remaining portion of your life) you will then enter your place.'" (See H.No. 7047).

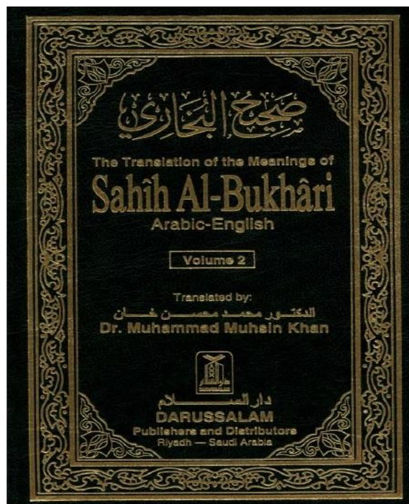
دَخَلْتَ، دارُ عامَّةِ المُؤْمِنِينَ. وأمّا هٰذِهِ الدّارُ فَدارُ الشُّهَدَاءِ، وأنا جِبْرِيلُ وَهٰذَا مِيكائِيلُ، فارْفَعْ رأسَكَ. فَرَفَعْتُ رأسِي فإذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحابِ، قالا: ذَاكَ مَنْزِلُكَ. قُلْتُ: دَعاني أدْخُلْ مَنْزِلي، قالا: إنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمْرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ، فَلَوِ اسْتَكْمَلْتَ أتَيْتَ مَنْزِلَكَ». [راجع: ٨٤٥]

(94) CHAPTER. Dying on Monday.

(٩٤) بابُ مَوْتِ يَوْمِ الاثْنَيْنِ

1387. Narrated Hishām's father: 'Āishah رَضِيَ اللهُ عَنها said, "I went to Abū Bakr رَضِيَ اللهُ عَنهُ (during his fatal illness) and he asked me, 'In how many garments was the Prophet ﷺ shrouded?' She replied, 'In three *Saḥūliyya* pieces of white cloth of cotton, and there was neither a shirt nor a turban among them.' Abū Bakr further asked her, 'On which day did the Prophet ﷺ died?' She replied, 'He died on Monday.' He asked, 'What (day) is today?' She replied, 'Today is Monday.' He added, 'I hope I shall die sometime between this morning and tonight.' Then he looked at a garment that he was wearing during his illness and it had some stains of saffron. Then he said, 'Wash this garment of mine and add two more garments and shroud me in them.' I said, 'This is worn out.' He said, 'A living person has more right to wear new clothes than a dead one; the shroud is only for the body's pus.' He did not die till it was the night of Tuesday and was buried before the morning."

١٣٨٧ - حَدَّثَنا مُعَلّى بنُ أسَدٍ: حَدَّثَنا وُهَيْبٌ، عَنْ هِشامٍ، عَنْ أبِيهِ، عَنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنها قالَتْ: دَخَلْتُ عَلى أبي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقالَ: في كَمْ كَفَّنْتُمُ النَّبِيَّ ﷺ؟ قالَتْ: في ثَلاثَةِ أثْوَابٍ بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ، لَيْسَ فِيها قَمِيصٌ وَلا عِمامَةٌ. وَقالَ لَها: في أيِّ يَوْمٍ تُوُفِّيَ النَّبِيُّ ﷺ؟ قالَتْ: يَوْمَ الِاثْنَيْنِ. قالَ: فأيُّ يَوْمٍ هٰذَا؟ قالَتْ: يَوْمُ الِاثْنَيْنِ. قالَ: أرْجُو فِيما بَيْني وَبَيْنَ اللَّيْلِ، فَنَظَرَ إلى ثَوْبٍ عَلَيْهِ كانَ يُمَرَّضُ فِيهِ، بِهِ رَدْعٌ مِنْ زَعْفَرَانٍ. فَقالَ: اغْسِلُوا ثَوْبِي هٰذَا وَزِيدُوا عَلَيْهِ ثَوْبَيْنِ فَكَفِّنُوني فِيهِما. قُلْتُ: إنّ هٰذَا خَلَقٌ. قالَ: إنَّ الحَيَّ أحَقُّ بالجَدِيدِ مِنَ المَيِّتِ، إنَّما هُوَ لِلْمُهْلَةِ. فَلَمْ يُتَوَفَّ حَتّى

Onu yazdırmaq üçün dörd günü vardı, lakin o yazdırmadı. Hər vaxt onun yazılmasına mane olacaq Ömər orada olmadığı halda belə o nə Əli'yə nə də başqa bir əhl'i beyt mənsubuna bunu yaz-

dırdı. Əgər Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) zəruri bir şey yazmaq istəsəydi insanların ixtilafı və ya başqa bir şey səbəbindən onu tərk etməsi düşünülə bilməzdi.Eynilə Məkkə'də müşriklərin müxalifətinə baxmayaraq öz təbliğini tərk etmədiyi kimi.

İmam Zəhəbi yazır: *"**Hz.Ömər Hz.Peyğəmbəri (sallallahu aleyhi va səlləm) şiddətli ağrı çəkərkən gördüyündə təhfif etməsinin səbəbi Allah'ın dinimizi tamamlandığını (Maidə,3) bilməsindən ötəridir. Əgər o kitabın (səhifənin) yazdırılması vacib olsaydı Nəbi (sallallahu aleyhi va səlləm) onu qətiliklə yazdırar və tərk etməzdi**"*. *(Tarixul İslam, c.1, s.813)*

كتاباً لن تَضِلُّوا بعده أبداً». فقال: إنّ رسول الله ﷺ قد غَلَبَ عليه الوَجَعُ وعندكم القرآن، حسْبُنا كتابُ الله. فاختلف أهلُ البيت فاختصموا، فمنهم من يقول: قرِّبوا يكتب لكم رسولُ الله ﷺ، ومنهم مَنْ يقول ما قال عمر، فلمّا أكثروا اللَّغوَ والاختلافَ عند رسولِ الله ﷺ، قال النبي ﷺ: «قُومُوا». فكان ابن عبّاس يقول: إنّ الرَّزِيّة كلَّ الرَّزِيّة ما حالَ بين رسولِ الله ﷺ وبين أنْ يكتبَ لهم ذلك الكتاب لاختلافهم ولَغَطِهم. مُتَّفقٌ عليه(۱).

وإنّما أراد عمر رضي الله عنه التخفيفَ عن رسول الله ﷺ، حين رآهُ شديدَ الوَجَع، لِعِلْمه أنَّ الله قد أكمل دِينَنا، ولو كان ذلك الكتاب واجباً لَكَتَبَه النّبي ﷺ لهم، ولَمّا أخَلَّ به.

وقال يونس، عن الزُّهريّ، عن حمزة بن عبدالله، عن أبيه، قال: لمّا اشتدَّ برسولِ الله ﷺ وَجَعُهُ قال: «مُرُوا أبا بكر فلْيُصَلِّ بالنّاس». فقالت له عائشة: يا رسولَ الله إنّ أبا بكر رجلٌ رقيق، إذا قام مقامك لم يُسْمِع النّاسَ من البُكاء. فقال: «مُرُوا أبا بكر فلْيُصَلِّ بالنّاس». فَعَاوَدَتْهُ مثلَ مَقالَتِها، فقال: «أنْتُنَّ صَواحِباتُ يوسف، مُرُوا أبا بكر فلْيُصَلِّ بالنّاس». أخرجه البخاري(۲).

وقال محمد بن إسحاق، عن الزُّهريّ، عن عُبَيْدالله بن عبدالله، عن ابن عبّاس، عن أُمّه أمّ الفَضْل قالت: خرج إلينا رسول الله ﷺ وهو عاصِبٌ رأسَه في مَرَضِه، فصلّى بنا المغربَ، فقرأ بالمُرْسَلاتِ، فما صلّى بعدَها حتّى لقيَ الله، يعني فما صلّى بعدها بالنّاس. وإسناده حَسَن.

ورواه عُقَيْل، عن الزُّهريّ، ولفظه: أنّها سمعت رسول الله ﷺ يقرأ في المغرب بالمُرْسَلات، ما صلّى لنا بعدها. البخاري(۳).

وقال موسى بن أبي عائشة، عن عُبَيْدالله بن عبدالله، حدّثَتْني عائشة، قالت: ثَقُلَ رسولُ الله ﷺ فقال: «أصَلَّى النّاسُ»؟ فقلنا: لا، هم ينتظرونك. قال: «ضَعُوا لي ماءً في المِخْضَب». ففعلنا، فاغتسل، ثمّ ذهب

(۱) البخاري ۱/ ۳۹، ومسلم ٥/ ۷٥، ودلائل النبوة ۷/ ۱۸۳ - ۱۸٤.
(۲) البخاري ۱/ ۱۸۲ و ۹/ ۱۲۰، ودلائل النبوة ۷/ ۱۸٦.
(۳) البخاري ٦/ ۱۱، ودلائل النبوة ۷/ ۱۸۹ - ۱۹۰.

۸۱۳

تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام

لمؤرخ الإسلام شمس الدين أبي عبدالله محمد بن أحمد بن عثمان الذهبي

المتوفى ۷٤۸هـ - ۱۳۷٤م

المجلد الأول

المغازي والترجمة النبوية

حققه، وضبط نصه، وعلق عليه

الدكتور بشار عواد معروف

İmam əl Beyhəqi yazır: *"Əgər Nəbi (sallallahu aleyhi va səlləm) tərk edilməyəcək lazımlı bir şeyi yazmağı istəmiş olsaydı o zaman Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) (orada olan) ixtilafı və səs-küyləri səbəbiylə onu tərk edə bilməzdi. Çünki Allah Qur'anda belə buyurmuşdur: "(Ey Peyğəmbər) Rəbbindən sənə endiriləni (əskiksiz bir şəkildə) təbliğ et". Necə ki, müxalifət edənin müxalifəti və düşmənlik edənin düşmənliyi səbəbiylə təbliği tərk etməmişdir".* (Dəlailun Nubuvvə, c.7, s.184)

دلائل النبوة ﷺ

ومعرفة أحوال صاحب الشريعة

لأبي بكر أحمد بن الحسين البيهقي

(٣٨٤ - ٤٥٨) هـ

السفر السابع

يطبع لأول مرة عن عشر نسخ خطية

وثق أصوله وخرج حديثه وعلق عليه

الدكتور عبد المعطي قلعجي

دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

دار الريان للتراث

الله ، فاختلف أهلُ البيت ، واختصموا ، فمنهم من يقول : قربوا يكتبُ لكم رسول الله ﷺ ، ومنهم من يقول ما قال عمر . فلما أكثروا اللغو والاختلاف عند رسول الله ﷺ ، قال النبيُّ ﷺ : قوموا .

قال عبد الله : فكان ابن عباس يقول : إن الرزية ، كل الرزية ما حالَ بين رسول الله ﷺ ، وبين أن يكتب لهم ذلك الكتاب لاختلافهم ، ولغطهم .

رواه البخاري في الصحيح .

عن علي بن المديني ، وغيره ، ورواه مسلم ، عن مُحمد بن رافع وغيره . عن عبد الرّزاق(٩) .

وإنما قصد عمرُ بن الخطاب (رضي الله عنه) بما قال التخفيف على رسول الله ﷺ حين رآه، قد غلب عليه الوجع ، ولو كان ما يُريدُ النبيُّ ﷺ أن يكْتُبَ لهم شيئاً مفروضاً ، لا يستغنونَ عنه . لم يتركه باختلافهم ولغطهم لقول الله عزّ وجل « بلِّغْ ما أنزل إليك من ربِّك »(١٠) كما لم يترك تبليغ غيره بمخالفة من خالفه ، ومعاداة من عاداه ، وإنما أراد ما حكى سفيانُ بن عيينة عن أهل العلم قبله ، أن يكتب استخلاف أبي بكرٍ . ثم ترك كِتْبَتَه اعتماداً على ما علم من تقدير الله تعالى، ذلك كما هم به في ابتداء مرضه حين قال : وارأساه ، ثم بدا له أن لا يكتبُ ، وقال : يأبىٰ الله والمؤمنون إلا أبا بكرٍ ، ثم نبّه أمته على خلافته ، باستخلافه إياه في الصلاة حين عجز عن حضورها ، وإن كان المراد به

(٩) أخرجه البخاري في : ٦٤ ـ كتاب المغازي (٨٣) باب مرض رسول الله ﷺ ووفاته ، الحديث (٤٤٣٢) فتح الباري (٨ : ١٣٢) .
وأخرجه مسلم في : ٢٥ ـ كتاب الوصية ، (٥) باب ترك الوصية لمن ليس له شيء يوصي فيه ، الحديث (٢٢) ، ص (٣ : ١٢٥٩) .

(١٠) من الآية الكريمة (٦٧) من سورة المائدة .

١٨٤

Əllamə Qadı İyad yazır: *"Uləma bu hədisi şərifin mənası haqqında ixtilaf etdilər. Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) onlara özünə*

kırtas (kağız və qələm) gətirməsini əmr etdikdən sonra necə ixtilaf edərlər? Uləmanın bir qismi deyir ki, "Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) əmrlərinin vacib olması, məndub olması və yaxud mübah olması qərinələrlə aydın olar. Bəlkə (evdə olanların) bir qisminə Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) sözlərinin dəlalətindən anladıqları xüsus zahir olmuşdur ki, Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) buyurduğu qəti bir əmr deyildi. Əksinə elə bir əmr idi ki, onların ixtiyarına buraxılmışdı. (Evdə olanların) bir qismi isə bunu anlamadılar da Hz. Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va səlləm) bu xüsusu soruşub öyrənin dedilər. Vaxta ki, onlar aralarında ixtilaf etdilər (bir şeydə qərar qıla bilmədilər).Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) əmrindən imtina etdi, çünki bu qəti bir əmr deyildi. (Çünkü qəti bir əmr olsaydı Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) onu tərk etməzdi). Hz.Ömər'in (radiyallahu anh) rəyini doğru görmələri də Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) əmrini tərk etməsinə səbəb olmuşdur.

Sonra bu uləmalar dedilər ki, Hz.Ömər'in (ra-

diyallahu an) bu işdən qaçınması (Hz.Peyğəmbərin) o halda ikən kitabı yazdırmasını üzərinə götürməsindən özü zəhmət və məşəqqət çəkəcəyindən qorxmasından idi. Necə ki, Ömər (radiyallahu anh): "Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi ağırlaşdı" demişdir. *(Əş Şəfa, s.735-736)*

İmam Əbul Abbas əl Qurtubi dedi: ***"Gəlin sizə bir yazı yazım ki, məndən sonra yolunuzu sapmayasınız" sözünə gəldikdə heç şübhə yoxdur ki, burada «gəlin» sözü əmr və istəkdir. Bu söz orada olanların hamısına ünvanlanmışdır. Bu sözə əməl etmək əgər vacib olsaydı, onu eşidən və orada olan hər kəsə ona əməl etməyə tələsmək hər kəsə lazımlı olardı. Xüsusilə də bu kəlamda "***

Məndən sonra yolunuzu sapmayasınız" ifadəsi mövcuddur. Lakin, Ömər'ə və onunla olan taifəyə bu zahir olmuşdur ki, bu kəlam vacib olmağa deyil daha yaxşı olana yönəltməyə dəlalət etməkdədir.

Bununla birlikdə Qur'ani Kərim'də Allah bütün (xeyirli) şeylərə yönəltmiş və buyurmuşdur: "Biz kitabı sənə, hər şeyin açıqlayıcısı olaraq endirdik" (Nəhl,89). Bununla birlikdə Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) içində olduğu ağır bir (xəstəlik) halı vardır ki, buna görə (Hz.Ömər) onun çətinliyə və məşəqqətə dözməsini xoş görmədi. Beləcə, onlara zahir oldu ki, bu halda yazı yazmasa daha yaxşıdır. Digər bir taifə isə zahiri vəziyyətə görə problemin aradan qalxması və daha çox açıqlama olması üçün yazının yazılmasını istəmişdilər. Kaş ki, bu gerçəkləşərdi. Lakin, Allah'ın qədəri baş tutdu və Allah istədiyini edər. Buna baxmayaraq, birinci taifə qınanılmaz. Çünki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) nə onları zəmm etmiş, nə də onları danlamışdır. Əksinə, orada olan hər kəsə (hər iki fikirdə olanlara) dedi ki, "Məni buraxın (qalxın yan-

ımdan). Üzərində olduğum vəziyyət daha xeyirlidir".*(əl-Mufhim limə əşqalə min təlhisi Kitâbi Muslim c.4, s.558-559)*

Dr.İbrahim bin Amir əl-Rahili yazır: ***"Buradan anlayırıq ki, Səhabələr arasında ixtilaf onların Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) sözlərini öz içtihatlarına görə anlamaları səbəbiylə meydana gəlmişdir.. O zaman Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) onları üzrlü görüb onlardan hər hansı birini danlamadığı və kitabın (vəsiyyətin) yazılmasına qarşı olan taifənin görüşünü alaraq o kitabı (vəsiyyəti) yazmağı tərk etmə (görüşünə) döndüyü halda səhabə nə üçün cüzi bir məsələdə ixtilaf etmələri səbəbindən qınansın ki?"*** *(əl-İntisar Lil-Sahəb vəl-Âl, s.139)*

الانتصار للصحب والآل من افتراءات
السماوي الضال

Hafiz İbni Həcər yazır: Əl Mâziri dedi:*"Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) onlara belə bir əmr verməsi ilə səhabələrin ixtilaf etməsinin caiz olması bəzən əmrlərin vaciblikdən çıxmasına dəlil olduqda baş verməkdədir ki, burada da bu əmrin mütləq şəkildə yerinə yetirilməsi lazım olan bir əmr olmamasına dəlalət edən dəlil vardır. Əksinə, məsələ ixtiyari (seçimə bağlı) idi. Bu səbəbdən də onların seçimləri fərqli oldu.*
Ömər də ona açıq olan qərinəyə (dəlilə) əsaslanaraq bunu Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) qatı şəkildə əmr etmədiyini düşünərək belə bir yazının yazılmasından imtina etmişdi".
(Fəthul Bari, c.8, s.133-134)

فتح الباري

شرح صحيح الإمام أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري

للإمام الحافظ

أحمد بن علي بن حجر العسقلاني

الجزء الثامن

المكتبة السلفية

İmam İbni Həcər ayrıca belə demişdir: ***"Onlara üç şey vəsiyyət etdi" hədisində keçən onun (Hz. Peyğəmbərin) ifadəsi dəlildir ki, Nəbinin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey zəruri bir əmr deyildi. Əgər özünə təbliğ etməsi əmr edilmiş bir şey olsaydı onların baş verən ixtilafları səbəbiylə onu tərk etməzdi. Allah onun təbliğini yerinə yetirməsinə mane olanı cəzalandırardı. Əgər vacib bir əmr olsaydı Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) "Onlara müşrikləri çıxarın vəsiyyət etməsi" vəziyyətində olduğu kimi (bunu) ləfzlə təbliğ edərdi".*** *(Fəthul Bari, c.8, s. 134)*

فتح الباري

بشرح صحيح الإمام أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري

للإمام الحافظ

أحمد بن علي بن حجر

العسقلاني

٨٥٢ – ٧٧٣

الجزء الثامن

رقم كتبه وأبوابه وأحاديثه واستقصى أطرافه، ونبه على أرقامها في كل حديث

محمد فؤاد عبد الباقي

المكتبة السلفية

İbni Teymiyyə yazır: *"Bu kitabın (vəsiyyətin) yazılması o zaman Allah'ın ona (peyğəmbərə) yazmasını və təbliğini vacib etdiyi bir şey deyildi. Əgər elə olsaydı Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) Allah'ın ona əmr etdiyini tərk etməzdi".* *(Minhəcus Sunnə, c.6, s.315-316)*

منهاج السنة النبوية

في نقض كلام الشيعة القدرية

لابن تيمية

تحقيق

الدكتور محمد رشاد سالم

الجزء السادس

١٤٠٦ – ١٩٨٦

İbni Teymiyyə yazır: *"Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) kitabı (vəsiyyəti) yazmağı öz ixtiyarı ilə tərk etmişdir və bunda görüş ayrılığı yoxdur. Əgər o kitabı (vəsiyyəti) yazdırmağı irada etsəydi ona kim mane ola bilərdi ki".* *(Minhacus Sunnə, c.6, s.317)*

منهاج السنة النبوية

في نقض كلام الشيعة القدرية

لابن تيمية

أبي العباس تقي الدين أحمد بن عبد الحليم

تحقيق

الدكتور محمد رشاد سالم

الجزء السادس

١٤٠٦ - ١٩٨٦

الله عليه وسلم فيما أفتى أبوبكر وعمر. وهذا ثابت من حديث ابن عيينة عن عبدالله بن أبي يزيد عن ابن عباس.

ومن عرف حال ابن عباس علم أنه كان يفضل أبابكر وعمر عَلَى عليّ رضي الله عنه.

ثم إن النبي صلى الله عليه وسلم ترك كتابة الكتاب باختياره، فلم يكن في ذلك نزاع، ولو استمر على إرادة الكتاب ما قدر أحد أن يمنعه.

ومثل هذا النزاع قد كان يقع في صحته ماهو أعظم منه. والذي وقع بين أهل قباء وغيرهم كان أعظم من هذا بكثير، حتى أنزل فيه: ﴿وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾ [سورة الحجرات: ٩]، لكن رُوي أنه كان بينهم قتال بالجريد والنعال[1].

ومن جهل الرافضة أنهم يزعمون أن ذلك الكتاب كان كتابه بخلافة عليّ، وهذا ليس في القصة مايدل عليه بوجهٍ من الوجوه. ولا [في]

(١) جاء هذا في حديث عن أنس رضي الله عنه في: البخاري ٣/١٨٣ (كتاب الصلح، الباب الأول) ونصه: أن أنساً رضي الله عنه قال: قيل للنبي صلى الله عليه وسلم «لو أتيت عبدالله بن أُبيّ، فانطلق إليه النبي صلى الله عليه وسلم وركب حماراً، فانطلق المسلمون يمشون معه، وهي أرض سبخة، فلما أتاه النبي صلى الله عليه وسلم قال: إليك عني والله لقد آذاني نتن حمارك. فقال رجل من الأنصار منهم: والله لحمار رسول الله صلى الله عليه وسلم أطيب ريحا منك. فغضب لعبد الله رجل من قومه فشتمه، فغضب لكل واحد منهما أصحابه، فكان بينهما ضرب بالجريد والأيدي والنعال، فبلغنا أنها أنزلت: (وإن طائفتان من المؤمنين اقتتلوا فأصلحوا بينهما) والحديث أيضا في: مسلم ٣/١٤٢٤ (كتاب الجهاد والسير، باب في دعاء النبي صلى الله عليه وسلم وصبره على أذى المنافقين)؛ المسند (ط. الحلبي) ٣/١٥٧، ٢١٩. وانظر تفسير ابن كثير ٧/٣٥٣-٣٥٤.

- ٣١٧ -

Hz.Ömər Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyinin ağırlaşdığını anlayınca onu rahatlaşdırmaq və üzərindəki yükü götürmək istəmişdir. Ancaq tənqidçilər Ömər'ə Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) əmrinə itaətsizlik haqqını kim verdi, onun buna haqqı yoxdur deyə etiraz edə bilərlər. Cavab olaraq deyər-

ik ki, Hz.Ömər'ə Hz.Peyğəmbərin əmrinin qəti olmadığını göstərən işarə fərqinə vardığından ötəri öz ictihadını tətbiq etmişdir. Bu Hz.Peyğəmbərin Hz.Əli'dən namaza qalxmasını istədiyi zaman təqdiri ilahini dəlil olaraq istifadə etməsinə bənzəməkdədir. Hz.Əli Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) verdiyi bu əmrin qəti bir əmr olduğunu düşünmürdü. *(Bax: Sünən ən-Nəsai, c.2, s.460, #1612, Səhih)*

Book of *Qiyâm Al-Lail* ... 460 **كتاب قيام الليل وتطوع النهار**

1612. It was narrated from 'Alî bin Abî Ṭâlib that the Prophet ﷺ came to him and Fâṭimah at night and said: "Won't you pray?" I said: "O Messenger of Allâh, our souls are in the hand of Allâh and if He wants to make us get up, He will make us get up." The Messenger of Allâh ﷺ went away when I said that to him. Then, as he was leaving I heard him striking his thigh and saying: But, man is ever more quarrelsome than anything.[1] *(Ṣaḥîḥ)*

١٦١٢ - أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ أَنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ حَدَّثَهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ طَرَقَهُ وَفَاطِمَةَ فَقَالَ: «أَلَا تُصَلُّونَ؟» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّمَا أَنْفُسُنَا بِيَدِ اللهِ فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَهَا بَعَثَنَا، فَانْصَرَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ قُلْتُ لَهُ ذٰلِكَ، ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُدْبِرٌ يَضْرِبُ فَخِذَهُ وَيَقُولُ: ﴿وَكَانَ ٱلْإِنسَٰنُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾. [الكهف: ٥٤]

تخريج: أخرجه مسلم، صلوة المسافرين، باب الحث على صلوة الليل وإن قلت، ح: ٧٧٥ عن قتيبة، والبخاري، التهجد، باب تحريض النبي ﷺ على قيام الليل ... إلخ، ح: ١١٢٧ من حديث الزهري به، وهو في الكبرى، ح: ١٣١١.

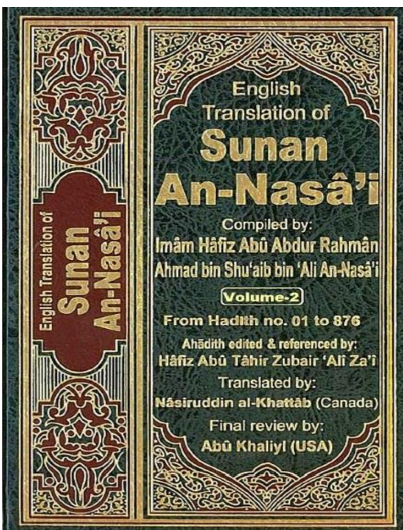
Comments:

"Our souls": this expression is based on the fact that in sleep the soul completely departs from man and it goes forth according to the command of Allâh, Most High, as is mentioned in the Qur'ân, "Allâh takes the souls at the time of their death and which has not yet died in its sleep." (*Az-Zumar* 39: 42). Hence, one awakens only when his soul is returned.

1613. It was narrated from 'Alî bin Husain, from his father, that his grandfather 'Alî bin Abî Ṭâlib said: "The Messenger of Allâh ﷺ came in to Fâṭimah and I, one night and woke us up to pray, then he went back to his house and prayed for part of the night, and he did not hear any movement from us. He came back to us and woke us up, and said: 'Get up and pray.' I sat up, rubbing my eyes, and said: 'By Allâh, we will only pray that which Allâh has decreed for us; our souls are in the

١٦١٣ - أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ: حَدَّثَنِي عَمِّي قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: حَدَّثَنِي حَكِيمُ بْنُ حَكِيمِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعَلَى فَاطِمَةَ مِنَ اللَّيْلِ فَأَيْقَظَنَا لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى بَيْتِهِ فَصَلَّى هَوِيًّا مِنَ اللَّيْلِ فَلَمْ يَسْمَعْ لَنَا حِسًّا،

[1] *Al-Kahf* 18:54.

Şeyx Əli Tantavi yazır: ***"Məncə Hz. Peyğəmbərlə (sallallahu aleyhi va səlləm) uzun sürən yoldaşlığına söykənərək öz fikrini söyləməyə vərdişkar idi. Çünki bunu etmə icazəsinə sahib ol-***

duğunu bilirdi. Onun Rasulullaha (sallallahu aleyhi va səlləm) bir şeyi necə təklif etdiyini, ondan bir şey istədiyini və ona bir şey soruşduğunu izah edən bir çox rəvayətlər mövcuddur. Rasulullah əgər o haqlıdırsa onun fikirlərini təsdiq edər əgər səhv idisə düzəldərdi. Rasulullah "mənə bir kağız gətirin sizə bir şey yazım" dediyində Ömər hər vaxt vərdiş etdiyi kimi "Allah'ın kitabı bizə kafidir" deyərək öz fikrini təklif etdi və Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) onunla razılaşdı. (Əgər o buna davam edib) ifadəni yazdırmaq istəsəydi, Ömər'ə səssiz dayanmasını söyləyər və istədiyi şeyi edərdi". *(Əhbar Ömər, s. 45-46)*

أكتب لكم كتاباً لا تضلّوا بعده.

قال عمر رضي الله عنه: إن النبي ﷺ غلبه الوجع وعندنا كتاب الله حسبنا! فاختلفوا وكثر اللّغط قال: قوموا عني، ولا ينبغي عندي التنازع، فخرج ابن عباس يقول: إن الرزية كلّ الرزية ما حال بين رسول الله ﷺ وبين كتابه[1].

وقد رأى العلماء هذا الحديث من المشكلات، وسلكوا في تأويله مسالك، منها:

إن أوامر الرسول ﷺ وإن كان الأصل فيها الوجوب، إلا أن الأمر قد يرد للاباحة، أو للتخيير، كما هو مقرر في علم الأصول، وفي علم المعاني، ويفهم ذلك بقرائن الأحوال، ولعلّ عمر ومن أقره من الصحابة على ما قال، فهموا من هذا الأمر أن الرسول ﷺ لم يرد به الايجاب بل التخيير.

وإن عمر لما رأى ما برسول الله ﷺ من الوجع، خشي أن يشق عليه إملاء الكتاب، وأن يتعبه، فقال ما قال اشفاقاً عليه ﷺ، وإيثاراً لراحته، يؤيد ذلك قوله (إن النبي غلبه الوجع وعندنا كتاب الله حسبنا).

وإن عمر لم يقل حسبنا كتاب الله، ردّاً على أمر الرسول، بل ردّاً على من نازعه من الصحابة.

وغير ذلك.

والذي أراه أن عمر قد تعود خلال صحبته الطويلة للرسول أن يبدي له رأيه لما يعلم من إذنه له بذلك ولرضاه عنه، وقد مرّ من أخبار صحبته، مواقف كثيرة كان يقترح فيها على رسول الله أموراً، ويطلب منه أموراً، ويسأله عن أمور، فكان الرسول ﷺ يقرّه على ما فيه الصواب، ويرده عن الخطأ. فلما قال الرسول ﷺ: (ائتوني أكتب لكم كتاباً)، اقترح عليه عمر على عادته التي

(١) البخاري ٢: ٣٧ ومسند أحمد ١: ٣٢٤.

٤٥

عوّده الرسول، أن يكتفي بكتاب الله. فأقره الرسول ﷺ على ذلك، ولو كان يريد الكتابة، لاسكت عمر ولأمضى ما يريد، هذا كله إن صح هذا الحديث متناً كما صح سنداً، وصحة سند الحديث برواية البخاري له مثلاً، لا يلزم منه حتماً خلوّ متنه من العلل، وهو على كل حال حديث آحاد لا يفيد العلم ولا اليقين.

موقفه يوم قبض رسول الله

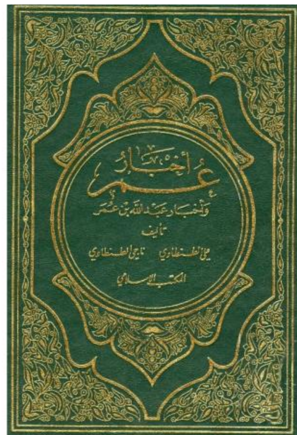
لما توفي رسول الله ﷺ قام عمر فقال:

إن رجالاً من المنافقين يزعمون أن رسول الله قد توفي، وإنه والله ما مات، ولكنه ذهب إلى ربه كما ذهب موسى بن عمران وقد غاب عن قومه أربعين ليلة ثم رجع اليهم بعد أن قيل قد مات، والله ليرجعنّ رسول الله ﷺ كما رجع موسى فليقطعنّ أيدي رجال وأرجلهم زعموا أن رسول الله مات.

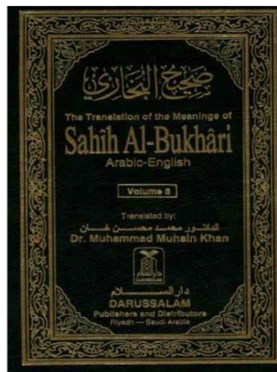
وأقبل أبو بكر رضي الله عنه ـ وكان غائباً في السُّنح (أي في عوالي المدينة) ـ حتى نزل على باب المسجد، حين بلغه الخبر، وعمر يكلم الناس، فلم يلتفت إلى شيء حتى دخل على رسول الله في بيت عائشة، وهو مسجّى في ناحية البيت عليه بُرْد حبرة (وهو بردٌ من اليمن) فأقبل حتى كشف عن وجهه ثم أقبل عليه، فقبّله ثم قال: بأبي أنت وأمي، أما الموتة التي كتب الله عليك فقد ذقتها، ثم لن تصيبك بعدها موتة أبداً، ثم ردّ الثوب على وجهه، ثم خرج وعمر يكلم الناس، فقال: على رسلك يا عمر أنصت، فأبى إلا أن يتكلم، فلما رآه أبو بكر لا ينصت أقبل على الناس، فلما سمع الناس كلامه أقبلوا عليه وتركوا عمر، فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال:

أيها الناس! من كان يعبد محمداً فإن محمداً قد مات، ومن كان يعبد الله فإن الله حيّ لا يموت، ثم تلا هذه الآية: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللهَ شَيْئاً وَسَيَجْزِي اللهُ الشَّاكِرِينَ﴾.

٤٦

Şeyx Əli Tantavi'nin söylədikləri həqiqətən doğrudur. Onun bu şərhini dəstəkləyən bir neçə səhih hədis mövcuddur. Məsələn bu rəvayətdə görürük ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Ömər'in bir təklifini rədd etmişdir. *(Bax: Səhihul Buxari, c.6, s.148-149, #4670)*

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Ömər'in başqa bir təklifini qəbul etdiyi digər səhih bir hədis mövcuddur. *(Bax: Səhih Muslim , c .1, s.128-130, #31)*

Görülür ki, Hz.Ömər qəti olmadığını düşündüyü məsələlərdə Hz.Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va səlləm) təkliflər etmişdir. Hz.Peyğəmbərdə (sallallahu aleyhi va səlləm) ya təklifləri qəbul edər ya da rədd edərdi. Nə Allah nə də Peyğəmbəri (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Ömər'i bundan ötəri itaətsizliklə ittiham etməmişlər.

Əgər qələm və kağız hadisəsi zamanı Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey vacib bir əmr olsaydı Qur'an ayəsinə qarşı olacağı üçün kimsə tərəfindən bunu etməsi əngəllənə bilməzdi. Çünki Allah belə söyləməkdədir: ***"Ey Rəsul! Rəbbindən sənə endiriləni təbliğ et. Əgər bunu etməzsənsə onun elçiliyini etməmiş olarsan. Allah səni insanlardan qoruyacaq. Doğrusu Allah, kafirlər birliyinə rəhbərlik etməz".****(Maidə,67)*

Əl Hafiz İbn Həcər yazır: ***"Gerçək budur ki, Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz. Ömər'ə etiraz etməməsi onun görüşünün doğru olduğunu düşündüyünü göstərməkdədir. Hz.Ömər "Allah'ın kitabı bizə yetər" dediyi zaman***

Allah'ın "Biz kitabda heç bir şeyi əskik buraxmadıq" (Ən'am ,8) ayəsinə ətf edilməkdə idi. Hz. Ömər'in məqsədi Hz.Peyğəmbəri (sallallahu aleyhi va səlləm) böyük çətinlik içərisində gördüyündən onun üzərindəki yükü götürmək idi. Belə ki, onun yazmaq istədiyi şeyin onsuz edə bilməyəcəkləri bir şey olduğunu hiss etmişdi. Əgər vəziyyət belə olsaydı Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) ixtilaflar səbəbiylə onu tərk etməzdi. Bu görüş İbni Abbas'ın "Nə böyük bir müsibətdi".. sözüylə qınanılamaz, çünki Ömər qətiliklə ondan daha alim idi"._(Fəthul Bari, c.8, s.134)_

٦٤ ـ كتاب المغازى ١٣٤

يقارنها ماينقلها من الوجوب ، فكأنه ظهرت منه قرينة دلت على أن الأمر ليس على التحتم بل على الاختيار فاختلف اجتهادهم . وصمم عمر على الامتناع لما قام عنده من القرائن بأنه ﷺ قال ذلك عن غير قصد جازم ، وعزمه ﷺ كان إما بالوحى وإما بالاجتهاد ، وكذلك تركه إن كان بالوحى فبالوحى وإلا فبالاجتهاد أيضا ، وفيه حجة لمن قال بالرجوع إلى الاجتهاد فى الشرعيات . وقال النووى : اتفق قول العلماء على أن قول عمر « حسبنا كتاب الله » من قوة فقهه ودقيق نظره ، لأنه خشى أن يكتب أمورا ربما عجزوا عنها فاستحقوا العقوبة لكونها منصوصة ، وأراد أن لا ينسد باب الاجتهاد على العلماء. وفى تركه ﷺ الإنكار على عمر إشارة إلى تصويبه رأيه ، وأشار بقوله « حسبنا كتاب الله » إلى قوله تعالى ﴿ ما فرطنا فى الكتاب من شىء ﴾ . ويحتمل أن يكون قصد التخفيف عن رسول الله ﷺ لما رأى ما هو فيه من شدة الكرب ، وقامت عنده قرينة بأن الذى أراد كتابته ليس مما لا يستغنون عنه ، إذ لو كان من هذا القبيل لم يتركه ﷺ لأجل اختلافهم ، ولا يعارض ذلك قول ابن عباس إن الرزية الخ ، لأن عمر كان أفقه منه قطعا. وقال الخطابى : لم يتوهم عمر الغلط فيما كان النبى ﷺ يريد كتابته ، بل امتناعه محمول على أنه لما رأى ما هو فيه من الكرب وحضور الموت خشى أن يجد المنافقون سبيلا الى الطعن فيما يكتبه وإلى حمله على تلك الحالة التى جرت العادة فيها بوقوع بعض ما يخالف الاتفاق فكان ذلك سبب توقف عمر ، لا أنه تعمد مخالفة قول النبى ﷺ ولا جواز وقوع الغلط عليه حاشا وكلا . وقد تقدم شرح حديث ابن عباس فى أواخر كتاب العلم ، وقوله « وقد ذهبوا يردون عنه » يحتمل أن يكون المراد يردون عليه أى يعيدون عليه مقالته ويستثبتونه فيها ، ويحتمل أن يكون المراد يردون عنه القول المذكور على من قاله . قوله (فقال دعونى : فالذى أنا فيه خير مما تدعونى اليه) قال ابن الجوزى وغيره : يحتمل أن يكون المعنى دعونى فالذى أعاينه من كرامة الله التى أعدها لى بعد فراق الدنيا خير مما أنا فيه فى الحياة ، أو أن الذى أنا فيه من المراقبة والتأهب للقاء الله والتفكر فى ذلك ونحوه أفضل من الذى تسألوننى فيه من المباحثة عن المصلحة فى الكتابة أو عدمها . ويحتمل أن يكون المعنى فان امتناعى من أن أكتب لكم خير مما تدعوننى اليه من الكتابة . قلت : ويحتمل عكسه أى الذى أشرت عليكم به من الكتابة خير مما تدعوننى اليه من عدمها بل هذا هو الظاهر ، وعلى الذى قبله كان ذلك الأمر اختبارا وامتحانا فهدى الله عمر لمراده وخفى ذلك على غيره . وأما قول ابن بطال : عمر أفقه من ابن عباس حيث اكتفى بالقرآن ولم يكتف ابن عباس به ، وتعقب بأن اطلاق ذلك مع ما تقدم ليس بجيد : فان قول عمر « حسبنا كتاب الله » لم يرد أنه يكتفى به عن بيان السنة ، بل لما قام عنده من القرينة ، وخشى من الذى يترتب على كتابة الكتاب مما تقدمت الإشارة اليه ، فرأى أن الاعتماد على القرآن لا يترتب عليه شىء مما خشيه ، وأما ابن عباس فلا يقال فى حقه لم يكتف بالقرآن مع كونه حبر القرآن وأعلم الناس بتفسيره وتأويله ، ولكنه أسف على ما فاته من البيان بالتنصيص عليه لكونه أولى من الاستنباط والله أعلم . وسيأتى فى كفارة المرض فى هذا الحديث زيادة لابن عباس وشرحها إن شاء الله تعالى . قوله (وأوصاهم بثلاث) أى فى تلك الحالة ، وهذا يدل على أن الذى أراد أن يكتبه لم يكن أمرا متحتما لأنه لو كان مما أمر بتبليغه لم يكن يتركه لوقوع اختلافهم ، ولعاقب الله من حال بينه وبين تبليغه ، ولبلغه لهم لفظا كما أوصاهم باخراج المشركين وغير ذلك ، وقد عاش بعد هذه المقالة أياما وحفظوا عنه أشياء لفظا ، فيحتمل أن يكون مجموعها ما أراد أن يكتبه والله أعلم . وجزيرة العرب تقدم بيانها فى كتاب الجهاد . وقوله « أجيزوا

فتح البارى

بشرح صحيح الإمام أبى عبد الله محمد بن إسمعيل البخارى

للإمام الحافظ

أحمد بن على بن حجر

العسقلانى

٧٧٣ — ٨٥٢

الجزء الثامن

رقم كتبه وأبوابه وأحاديثه

واستقصى أطرافه ، ونبه على أرقامها فى كل حديث

محمد فؤاد عبد الباقى

المكتبة السلفية

Buradan görürük ki, Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va bsəlləm) yazdırmaq istədiyi şey qəti

bir əmr deyildi. Bu səbəbdəndə yazmaq istədiyi şeyin fikrindən daşındı və onu yazmağa ehtiyac olmadığını hiss etdi. Başqa bir deyişlə Hz.Ömər'in fikriylə razılaşdı və bu səbəblə də onu yazmağı tərk etdi. Necə ki, bir dəfə Allah Rəsulu (sallallahu aleyhi va səlləm) belə buyurmuşdur: " ***Allah haqqı Ömərin dilinə və ürəyinə qoymuşdur*** ". *(Cəmi ət Tirmizi #3682, Səhih)*

Chapters On *Al-Manāqib* 362 أبواب المناقب

Chapter (...) "Indeed Allāh Has Put The Truth Upon The Tongue And In The Heart Of 'Umar"

(المعجم . . .) - بَابٌ: [«إِنَّ اللهَ جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ»] (التحفة ٤٩)

3682. Nāfi' narrated from Ibn 'Umar, that the Messenger of Allāh ﷺ said: "Indeed Allāh has put truth upon the tongue and in the heart of 'Umar."

He said: "And Ibn 'Umar said: 'No affair occurred among the people, except that they said something about it, and 'Umar said something about it'" or he said – "Ibn Al-Khaṭṭāb" – Khārijah (one of the narrators) had a doubt about it – "except that the Qur'ān was revealed in line with what 'Umar had said.'" (*Ṣaḥīḥ*)

[Abū 'Eīsā said:] There are narrations on this topic from Al-Faḍl bin 'Abbās, Abū Dharr and Abū Hurairah. This *Ḥadīth* is *Ḥasan Ṣaḥīḥ Gharīb* from this route. [Khārijah bin 'Abdullāh Al-Anṣārī is Ibn Sulaimān bin Zaid bin Thābit, and he is trustworthy].

٣٦٨٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ - هُوَ الْعَقَدِيُّ -: حَدَّثَنَا خَارِجَةُ بْنُ عَبْدِاللهِ - هُوَ الْأَنْصَارِيُّ - عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللهَ جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ». قَالَ: وقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا نَزَلَ بِالنَّاسِ أَمْرٌ قَطُّ فَقَالُوا فِيهِ وَقَالَ فِيهِ عُمَرُ أَوْ قَالَ ابْنُ الْخَطَّابِ فِيهِ - شَكَّ خَارِجَةُ - إِلَّا نَزَلَ فِيهِ الْقُرْآنُ عَلَى نَحْوِ مَا قَالَ عُمَرُ.

[قَالَ أَبُو عِيسَى:] وفِي الْبَابِ عَنِ الْفَضْلِ ابْنِ عَبَّاسٍ وأَبِي ذَرٍّ وأَبِي هُرَيْرَةَ [و]هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هٰذَا الْوَجْهِ. [وخَارِجَةُ ابْنُ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيُّ - هُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ وهُوَ ثِقَةٌ -].

تخريج: [صحيح] وأخرجه أحمد: ٢/ ٩٥ عن أبي عامر به وصححه ابن حبان، ح: ٢١٨٥ وللحديث شواهد عنده، ح: ٢١٨٤ وغيره * وفي الباب عن الفضل بن عباس [البخاري في التاريخ الكبير: ٧/ ١١٤] وأبي ذر [أبو داود، ح: ٢٩٦٢ وابن ماجه، ح: ١٠٨] وأبي هريرة [أحمد: ٢/ ٤٠١ وابن حبان، ح: ٢١٨٤].

Comments:

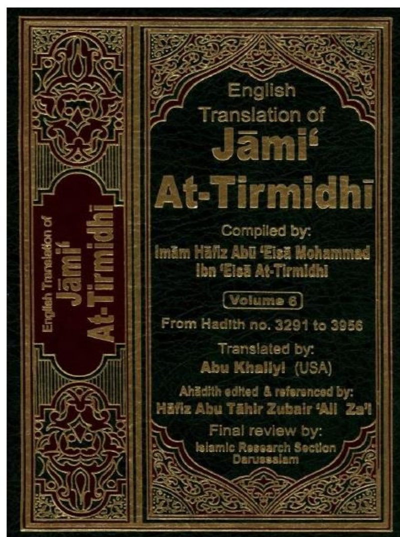
This narration proves 'Umar's maturity of opinion and power of deduction, therefore, the number of his statements confirmed in the Qur'ān are more than twenty. But this does not prove 'Umar's superiority over Abū Bakr.

Chapter (...) 'Umar Accepted Islam Due To The Affect Of His ﷺ Supplication...

(المعجم . . .) - بَابٌ [إِسْلَامِ عُمَرَ عَلَى إِثْرِ دُعَائِهِ ﷺ . . .] (التحفة ٥٠)

3683. Ibn 'Abbās narrated that the Prophet ﷺ said: "O Allāh honor

٣٦٨٣ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ: حَدَّثَنَا يُونُسُ ابْنُ بُكَيْرٍ عَنِ النَّضْرِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ عِكْرِمَةَ،

Buna şahid olacaq başqa bir rəvayətdə Əbu Zər 'dəndir. *(Bax: Mustədrək alə Səhiheyn, c.3, s.99, # 4562)*

(الجزء الثالث) ٣١- كتاب معرفة الصحابة رضي الله تعالى عنهم ٩٩

٤٥٦٢- حدثنا أبو علي الحسين بن علي الحافظ ثنا عبدان الأهوازي ثنا هارون بن إسحاق الهمداني ثنا أبو خالد الأحمر عن هشام ابن الغاز وابن عجلان ومحمد بن إسحاق عن مكحول عن غضيف(١) بن الحارث عن أبي ذر رضي الله عنه قال: مر فتى على عمر فقال عمر: نعم الفتى، قال: فتبعه أبو ذر فقال: يا فتى استغفر لي، فقال: يا أبا ذر أستغفر لك وأنت صاحب رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم؟ قال: استغفر لي، قال: لا أو تخبرني فقال: إنك مررت على عمر رضي الله عنه فقال: نعم الفتى، وإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول: «إن الله جعل الحق على لسان عمر وقلبه».

هذا حديث صحيح على شرط الشيخين(١) ولم يخرجاه بهذه السياقة.

٤٥٦٣- حدثنا أبو الحسين عبد الصمد بن علي بن مكرم البزار ببغداد ثنا جعفر بن أبي عثمان الطيالسي ثنا إسحاق بن محمد الفروي ثنا عبد الملك بن قدامة الجمحي عن عبد الرحمن ابن عبد الله بن دينار عن أبيه عن عبد الله بن عمر أن عمر بن الخطاب رضي الله عنه جاء والصلاة قائمة وثلاثة نفر جلوس أحدهم أبو جحش الليثي قال: قوموا فصلوا مع رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم، فقام اثنان وأبى أبو جحش أن يقوم فقال له عمر: صلّ يا أبا جحش مع النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم، قال: لا أقوم حتى يأتيني رجل هو أقوى مني ذراعًا(2) وأشد مني بطشًا فيصرعني ثم يدس وجهي في التراب، قال عمر: فقمت إليه فكنت أشد منه ذراعًا وأقوى منه بطشًا فصرعته ثم دسست وجهه في التراب، فأتى علي عثمان فحجزني فخرج عمر بن الخطاب مغضبًا حتى انتهى إلى النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم، فلما رآه النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم ورأى الغضب في وجهه قال: «ما رابك يا أبا حفص؟» فقال: يا رسول الله أتيت على نفر جلس على باب المسجد وقد أقيمت الصلاة وفيهم أبو جحش الليثي فقام الرجلان، فأعاد الحديث ثم قال عمر: والله يا رسول الله ما كانت معونة عثمان إياه إلا أنه ضافه ليلة فأحب أن يشكرها له،

(١) غضيف بالغين المعجمة وبالضاد المعجمة مصغرًا ١٢ «تقريب» (مصححه).

(١) لم يخرجا لهارون بن إسحاق، وهشام بن الغاز لم يخرج له البخاري إلا تعليقًا ولم يخرج له مسلم، وكذا مسلم لم يعتمد على ابن عجلان ولا على ابن اسحاق فلا يقال على شرطهما. والحديث بطرقه صالح للحجية.

(2) ذراعين. (مصححه).

المستدرك على الصحيحين

للإمام الحافظ أبي عبد الله الحاكم النيسابوري رحمه الله تعالى

طبعة متضمنة انتقادات الذهبي رحمه الله

وبذيله

تتبع أوهام الحاكم التي سكت عليها الذهبي

لأبي عبد الرحمن مقبل بن هادي الوادعي

الجزء الثالث

دار الحرمين للطباعة والنشر والتوزيع

Üstəlik bizim fikrimizi dəstəkləyən digər bir hadisə də Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi əsnasında Hz.Əbu Bəkr'in xilafəti üçün bir yazı yazmaq istəməsidir. Lakin daha sonra özü bu fikirdən daşınmış, bunu özü etmiş və ona kimsə mane olmamışdır. Çünki o Hz. Əbu Bəkr'in xəlifə seçiləcəyindən vəhylə xəbərdar idi. *(Bax: Səhih Muslim #2387)*

Virtues Of The Companions 243 كتاب فضائل الصحابة

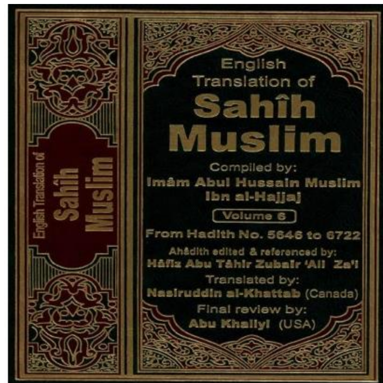
فَكَلَّمَتْهُ فِي شَيْءٍ، فَأَمَرَهَا بِأَمْرٍ، بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبَّادِ بْنِ مُوسَى.

[6181] 11 - (2387) It was narrated that 'Âishah said: "The Messenger of Allâh ﷺ said to me when he was sick: 'Call your father Abû Bakr and your brother for me, so that I may write a document, for I fear that someone might wish (for succession) and say: "I am more entitled to it," when Allâh and the believers insist on Abû Bakr.'"

[٦١٨١] ١١-(٢٣٨٧) حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ: أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ: حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ، فِي مَرَضِهِ: «ادْعِي لِي أَبَا بَكْرٍ، أَبَاكِ، وَأَخَاكِ، حَتَّى أَكْتُبَ كِتَابًا، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَمَنَّى مُتَمَنٍّ وَيَقُولُ قَائِلٌ: أَنَا أَوْلَى، وَيَأْبَى اللهُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَّا أَبَا بَكْرٍ».

[6182] 12 - (1028) It was narrated that Abû Hurairah said: "The Messenger of Allâh ﷺ said: 'Who among you is fasting today?' Abû Bakr said: 'I am.' He said: 'Who among you has followed a funeral today?' Abû Bakr said: 'I have.' He said: 'Who among you has fed a poor person today?' Abû Bakr said: 'I have.' He said: 'Who among you has visited a sick person today?' Abû Bakr said: 'I have.' The Messenger of Allâh ﷺ said: 'These qualities are not combined in a person but he will enter Paradise.'"

[٦١٨٢] ١٢-(١٠٢٨) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ: حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِي ابْنَ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيَّ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ صَائِمًا؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ: «فَمَنِ اتَّبَعَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ جَنَازَةً؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ: «فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مِسْكِينًا؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ: «فَمَنْ عَادَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مَرِيضًا؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا اجْتَمَعْنَ فِي امْرِئٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ». [راجع: ٢٣٧٤]

Bu göstərməkdədir ki, Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey Allah'ın zəruri bir əmri deyildi.

İbni Abbas'ın ağlaması və onu *"böyük bir müsibət"* adlandırması biz Əhl'i Sünnə'yə qarşı bir arqument meydana gətirməz. Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) vəsiyyəti yazdırmaması Hz.Əbu Bəkr'in xilafətə keçməsindən şübhə duyan biri üçün böyük bir itki olacaq. Çünki səhih rəvayətlərə görə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əbu Bəkr'in xilafətini yazdırmaq istəmişdi. Əgər Allah Rəsulu (sallallahu aleyhi va səlləm)o sənədi yazsaydı bütün şübhələr aradan qaldırılmış olacaqdı.Eyni şəkildə İbni Abbas bunu *"böyük fəlakət"* adlandırdı, çünki özüdə Hz.Əbu Bəkr'in xilafətə təyini haqqında eyni düşünən kəslər arasında idi. Onun zamanında Hz.Əbu Bəkr'in xilafətini rədd edən kəslər ümməti aldadaraq qarışıqlığa və qırğına sürüdülər. Bu məktubun yazılması bütün bu qan tökülməsini önləyə biləcəyi düşünüldüyündə onun yazılmaması İbni Abbas tərəfindən böyük bir itki olaraq xarakterizə ediləcəkdir.

Əhməd ibni Teymiyyə yazır:*"**İbni Abbas'ın peşmanlığı və onu bir müsibət sayması, Əbu Bəkr'in xilafəti haqqında şübhə edənlər yaxud bu məsələ haqqında əmin olmayan kəslərlə əlaqəlidir. Çünki əgər bir sənəd olmuş olsaydı heç bir şübhə qalmayacaqdı. Onun xilafətini haqlı hesab edənlərə gəlincə bu onlar üçün bir müsibət deyil, Allah'a həmd olsun"**.* *(Minhəcus Sunnə, c.6, s.25)*

مِنهاج السُّنة النبوية

فى نقض كلام الشيعة القدرية

لابن تيمية

أبى العباس تقى الدين أحمد بن عبد الحليم

تحقيق

الدكتور محمد رشاد سالم

الجزء السادس

١٤٠٦ - ١٩٨٦

ذكره لعائشة، فلما رأى أن الشك قد وقع، علم أن الكتاب لا يرفع الشك، فلم يبق فيه فائدة، وعلم أن الله يجمعهم على ما عزم عليه، كما قال: «ويأبى الله والمؤمنون إلا أبا بكر».

وقول ابن عباس: «إن الرزية كل الرزية ما حال بين رسول الله صلى الله عليه وسلم وبين أن يكتب الكتاب»[1] يقتضى أن هذا الحائل كان رزية، وهو رزية فى حق من شك[2] فى خلافة الصدّيق، أو اشتبه[3] عليه الأمر؛ فإنه لو كان هناك كتاب لزال هذا الشك. فأما من علم أن خلافته حق فلا رزيّة فى حقه، ولله / الحمد. ٣/ ١٣٦

ومن توهّم أن هذا الكتاب كان بخلافة علىّ فهو ضال باتفاق [عامة الناس من][4] علماء السنة والشيعة. أما أهل السنة فمتفقون على تفضيل أبى بكر وتقديمه. وأما الشيعة[5] القائلون / بأن عليًّا كان هو المستحق ص ٢٣٢ للإمامة، فيقولون: إنه قد نصّ على إمامته قبل ذلك نصًّا جليا ظاهرا معروفا، وحينئذ فلم يكن يحتاج إلى كتاب.

(١) هذه العبارة جزء من حديث عن ابن عباس رضى الله عنهما فى: البخارى ١/ ٣٠ (كتاب العلم، باب كتابة العلم)، ٦/ ٩ ـ ١٠ (كتاب المغازي، باب مرض النبى صلى الله عليه وسلم ووفاته)، ٧/ ١٢٠ (كتاب المرضى، باب قول المريض: قوموا عنى)، ٩/ ١١١ ـ ١١٢ (كتاب الاعتصام. . .، باب كراهية الخلاف)؛ مسلم ٣/ ١٢٥٧ ـ ١٢٥٨ (كتاب الوصية، باب ترك الوصية لمن ليس له شىء يوصى فيه)؛ المسند (ط. المعارف) ٤/ ٣٥٦، ٥/ ٤٥.

(٢) ن: من يشك.

(٣) ح، ر، م، ى: واشتبه.

(٤) ما بين المعقوفتين ساقط من (ن)، (م).

(٥) ن: وأما أهل الشيعة.

ـ ٢٥ ـ

Şiə arqumenti # 3

Şiə saytı yazır: Bir görüş Qur'an və Sünnət'lə ziddiyyət təşkil etmədiyi vəziyyətdə doğru olaraq qəbul edilə biləcəyi bilinməlidir. Bu iki qaynaqla ziddiyyət təşkil edən hər hansı bir davra-

nış Nass'a müxalif olduğu üçün ictihad olaraq vəsf edilə bilməz. Buna görədir ki, Ömər'in vəkilliyini etməyə çalışanlar üzləri üstə yerə düşməkdədir. Çünki Ömər'in davranışları Qur'andakı Hz.Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va səlləm) itaətlə əlaqədar ayələrdəki hökmləri pozmaqdadır: ***"Elə isə Allah'a itaət edin, peyğəmbərə itaət edin və Allah'a qarşı gəlməkdən çəkinin. Əgər üz çevirsəniz bilmiş olun ki, elçimizə düşən yalnız açıq-aşkar təbliğdir".*** *(Maidə,92)*

"Namazı qılın, zəkatı verin Allah'a və Rəsuluna itaət edin". *(Mücadələ,13)*

Bu ayələrin hər ikisidə mövzunu açıq bir şəkildə işıqlandırmaqdadır. Allah Qur'ani Kərim'də müsəlmanlara heç bir şərt olmadan Allah'a və yenə heç bir şərt olmadan Peyğəmbərə itaət etmələrini söyləyir. Qur'an Müsəlmanın vəzifəsinin Peyğəmbərə itaət olduğunu qəti bir şəkildə təsbit edər və bu itaətin vəziyyəti haqqında hər hansı bir məhdudlaşdırılmadan söz edilməz. Bu səbəbdən bu itaət şərtsiz və heç bir məhdudlaşdırma olmadan olmalıdır.

Cavab:

Daha sonrakı zamanda ortaya çıxan ifratçı şiələr digər ifratçı qruplar (Xaricilər) kimi Qur'an ayələrini öz istək və arzuları istiqamətində səhv şərh edən və tətbiq edən çox dar bir İslam anlayışına sahibdirlər. Ancaq özlərinin etdikləriylə əlaqədar İslam hökmlərinin nüzuluna öz gözləriylə şahid olan Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) səhabələri Hz.Peyğəmbərin əmrlərinin qəti yaxud qəti olmayan növdə ola biləcəyinə inanmışlar. Onlara görə qəti olmayan əmrlərdə ictihad etmə qapısı açıq idi və caiz idi. Oxucularımızın daha yaxşı anlaması üçün bir neçə nümunə verək.

1. Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Əli'dən (radiyallahu anh) namaza qalxmasını istədiyi zaman Hz.Əli təqdiri ilahini bir dəlil olaraq istifadə etmişdir. Hz.Əli Hz. Peyğəmbərin bu mövzudakı əmrinin qəti bir əmr olduğu fikrində olmamış və bu səbəblə də ictihad etmişdir. Əli b. Əbi Talib'dən rəvayətə görə, belə demişdir: ***"Bir gecə Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm),***

mənim və qızı Fatimə'nin yanına girmişdi. Namaz üçün bizi oyandırdı. Sonra təkrar evinə döndü, bizə heç eşitdirmədən uzun müddət namaz qıldı, yanımıza təkrar gəlib yenə bizi oyandırdı və qalxın namaz qılın dedi. Mən gözlərimi ovuşduraraq oturdum və belə dedim: "Allah diləmiş olsaydı mütləq edərdik, çünki canlarımız onun əlindədir, diləsə bizi oyandırar biz də namaz qılarıq" dedim. Bunun üzərinə Rasulullah yanlarına, budlarına vuraraq geri döndü və belə təkrar edib dururdu: "Allah yazmış olsaydı mütləq edərdik, insanoğlu varlıqlar içində nə qədər də mübahisəyə düşgündür". *(Kəhf,54)" (Sünən ən-Nəsai, c.2, s.460, #1612, Səhih)*

Book of *Qiyâm Al-Lail* ... 460 كتاب قيام الليل وتطوع النهار

1612. It was narrated from 'Alî bin Abî Ṭâlib that the Prophet ﷺ came to him and Fâṭimah at night and said: "Won't you pray?" I said: "O Messenger of Allâh, our souls are in the hand of Allâh and if He wants to make us get up, He will make us get up." The Messenger of Allâh ﷺ went away when I said that to him. Then, as he was leaving I heard him striking his thigh and saying: But, man is ever more quarrelsome than anything.[1] (*Ṣaḥîḥ*)

١٦١٢ - أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ أَنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ حَدَّثَهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ طَرَقَهُ وَفَاطِمَةَ فَقَالَ: «أَلَا تُصَلُّونَ؟» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّمَا أَنْفُسُنَا بِيَدِ اللهِ فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَهَا بَعَثَنَا، فَانْصَرَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ قُلْتُ لَهُ ذٰلِكَ، ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُدْبِرٌ يَضْرِبُ فَخِذَهُ وَيَقُولُ: ﴿وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾. [الكهف: ٥٤]

تخريج: أخرجه مسلم، صلوة المسافرين، باب الحث على صلوة الليل وإن قلت، ح: ٧٧٥ عن قتيبة، والبخاري، التهجد، باب تحريض النبي ﷺ على قيام الليل ... إلخ، ح: ١١٢٧ من حديث الزهري به، وهو في الكبرى، ح: ١٣١١.

Comments:

"Our souls": this expression is based on the fact that in sleep the soul completely departs from man and it goes forth according to the command of Allâh, Most High, as is mentioned in the Qur'ân, "Allâh takes the souls at the time of their death and which has not yet died in its sleep." (*Az-Zumar* 39: 42). Hence, one awakens only when his soul is returned.

1613. It was narrated from 'Alî bin Husain, from his father, that his grandfather 'Alî bin Abî Ṭâlib said: "The Messenger of Allâh ﷺ came in to Fâṭimah and I, one night and woke us up to pray, then he went back to his house and prayed for part of the night, and he did not hear any movement from us. He came back to us and woke us up, and said: 'Get up and pray.' I sat up, rubbing my eyes, and said: 'By Allâh, we will only pray that which Allâh has decreed for us; our souls are in the

١٦١٣ - أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ: حَدَّثَنِي عَمِّي قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: حَدَّثَنِي حَكِيمُ بْنُ حَكِيمِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعَلَى فَاطِمَةَ مِنَ اللَّيْلِ فَأَيْقَظَنَا لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى بَيْتِهِ فَصَلَّى هَوِيًّا مِنَ اللَّيْلِ فَلَمْ يَسْمَعْ لَنَا حِسًّا،

[1] *Al-Kahf* 18:54.

English Translation of Sunan An-Nasâ'i
Compiled by: Imâm Hâfiz Abû Abdur Rahmân Ahmad bin Shu'aib bin 'Ali An-Nasâ'i
Volume-2
From Hadith no. 01 to 876
Ahâdith edited & referenced by: Hâfiz Abû Tâhir Zubair 'Ali Za'i
Translated by: Nâsiruddin al-Khattâb (Canada)
Final review by: Abû Khaliyl (USA)

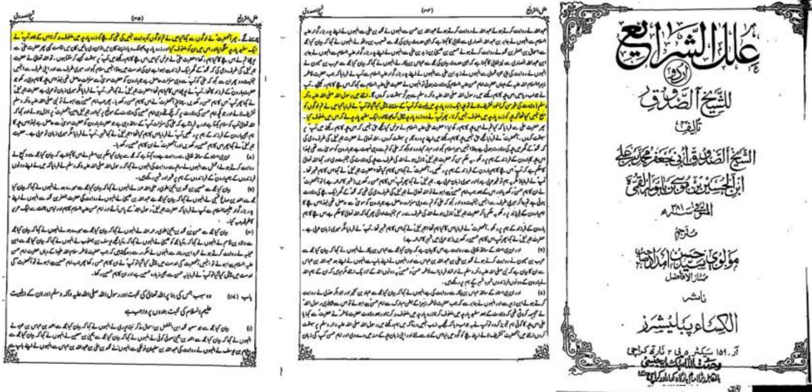
2. Hz.Peyğəmbər (sallallahua aleyhi va səlləm) Hudeybiyyə razılaşması zamanı "Rasulullah" ifadəsini silməsini əmr etdiyi zaman Hz.Əli bu əmri yerinə yetirməmişdir. Çünki o bu əmrin qəti bir əmr olduğunu düşünməməkdə idi və buna görə də ictihad etmişdir.

Bizə Şu'bə, Əbu İshaq'dan rəvayət etdi. O belə demişdir: Mən əl-Bəra ibn Âzib'dən eşitdim, o belə dedi: ***"Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) Hudeybiyyə'də Məkkə'lilərlə barış razılaşması etməyə qərar verdiyi zaman, tərəflər arasında barış yazısını Əli yazdı. Əli "Allah'ın Elçisi Muhəmməd" yazdı. Müşriklər: - Sən "Allah'ın Elçisi Muhəmməd" yazma. Biz sənin rəsul olduğunu qəbul etsəydik, səninlə döyüşməzdik, dedilər. Bunun üzərinə Rasulullah, Əli'yə xitabən: - "Rasulullah sözünü sil!" buyurdu. Əli də: - Mən onu silən kimsə olmaram, dedi. Allah Rəsulu: - O kağızı mənə göstər. Hz.Əli'də o yeri göstərdi. Bunun üzərinə onu Rasulullah şəxsən öz əliylə sildi".*** *(Səhihul Buxari, c.4, s.259-260, #3184)*

3. Şiə kitabında görürük ki, Hz.Əli və Hz. Fatimə ictihad edərək Hz.Peyğəmbərin tövsiyyəsinə uymamışdılar.

Cabir və eyni şəkildə Zeyd bin Əli atasından rəvayət etdi ki, ***"Fatimə'nin evində Həsən doğulduğu zaman, o Əlidən ona ad verməsini istədi. O , "bu uşağa ad verməklə Hz.Peyğəmbəri geridə buraxmayacağam" dedi. Bu sırada doğum xəbərini eşitdiyindən Hz.Peyğəmbərin özü çıxıb gəldi və uşaq ona sarı bir parçada təqdim edildi. O (sallallahu aleyhi va səlləm) dedi: "Sizlərə körpəni sarı parçaya sarımağınızı qadağan etmədimmi? "Sonra sarı parçanı götürərək çəkib atdı və ağ bir parça götürərək onu (körpəni) onunla sarıdı".***

(Şeyx əs Saduq, İləuş Şərai, c.1, s.104-105, #5&# 7)

4. Şiə kitabında görürük ki, Hz.Fatimə ictihad etmiş və analıq şəfqəti səbəbiylə Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) tövsiyyəsinə uymamışdır.

Bəra Həzaiyyə'dən rəvayət edildi ki, ***"Hz.Fatimə Həsən'ə hamilə qaldığında Rasulullah səfərə çıxma qərarı almışdı. Hz.Fatimə'yə dedi ki, Cəbrayıl mənə sənin oğlan doğacağını söylədi. Mən dönənə qədər onu əmizdirmə. Hz.Həsən doğulduğunda Hz.Fatimə onu üç gün boyunca yedirmədi və Hz.Peyğəmbərin dönməsini gözlədi. Üç gün keçdikdən sonra Hz.Peyğəmbər dönmədi və Hz. Fatimə Həsən'ə ağrıdı və onu əmizdirdi. Daha sonrasında Hz.Peyğəmbər geri döndüyündə ona***

nə etdiyini soruşdu. Hz.Fatimə onu analıq şəfqətimdən ötəri yedirdim deyə cavab verdi. Bunun üzərinə Hz.Peyğəmbər "Nə olursa Allah'ın diləməsiylə olmaqdadır" dedi. *(Ciləul Uyun, c.2, s 98)*

٩٨

جلاء العیون

جلد دوم

سوانح چہاردہ معصومین علیہم السلام

تالیف

ملا محمد باقر مجلسیؒ بن علامہ محمد تقی مجلسیؒ

ترجمہ

علامہ سید عبدالحسین مرحوم اعلی اللہ مقامہ

ناشر

عباس بک ایجنسی

رستم نگر، درگاہ حضرت عباسؑ، لکھنؤ، انڈیا

فون نمبر ـ 260756, 269598

5. Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) günorta namazının Bəni Qureyza'da qılınmasını söyləmiş, lakin bəzi səhabələr namazın vaxtının keçəcəyi qorxusuyla günorta namazını Bəni Qureyza'ya çatmamış qılmışdılar. Çünki onların fikrinə görə bu qəti bir əmr deyildi və buna görə də ictihad etmişdilər.

Abdullah bin Ömər belə dedi: ***"Rasulullah Əhzab hərbindən döndüyü gün bizim aramızda "***

Heç bir kimsə günorta namazını Bəni Qureyza'ya çatmadıqca qılmasın" deyə nida etdi. Səhabələrdən bir dəstəsi vaxtın gecikməsindən qorxub namazı Bəni Qureyza'ya çatmadan qıldılar. Digərləri də: "Vaxtı keçsə də biz namazımızı ancaq Rasulullah'ın bizə qılmamızı əmr etdiyi yerdə qılarıq" dedilər. Sonra Peyğəmbər bu iki zümrənin heç birinə incinmədi". *(Səhih Muslim, c.5, s.63, #1770)*

The Book of *Jihâd* and Expeditions 63 كتاب الجهاد والسير

What have Quraizah and Nadîr done?
Indeed, Sa'd bin Mu'âdh
Was steadfast on the morning they departed.
You have left your cooking-pot empty,
Whilst the cooking-pot of the people is hot and boiling.
Abû Hubâb the nobleman has said: O Qainuqâ', do not depart.
They were well settled in their country,
Just as rocks are well settled in Maytân (a hilly tract near Al-Madînah)

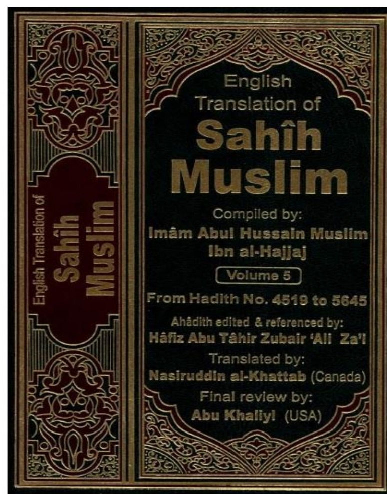
لَعَمْرُكَ إِنَّ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ
غَدَاةَ تَحَمَّلُوا لَهُوَ الصَّبُورُ
تَرَكْتُمْ قِدْرَكُمْ لَا شَيْءَ فِيهَا
وَقِدْرُ الْقَوْمِ حَامِيَةٌ تَفُورُ
وَقَدْ قَالَ الْكَرِيمُ أَبُو حُبَابٍ
أَقِيمُوا، قَيْنُقَاعُ، وَلَا تَسِيرُوا
وَقَدْ كَانُوا بِبَلْدَتِهِمْ ثِقَالًا
كَمَا ثَقُلَتْ بِمِيطَانَ الصُّخُورُ

Chapter 23. Hastening To Fight, And Giving Precedence To The More Urgent Of Two Tasks When A Choice Must Be Made

(المعجم ٢٣) - (المبادرة بالغزو، وتقديم أهم الأمرين المتعارضين)
(التحفة ٢٥)

[4602] 69 - (1770) It was narrated that 'Abdullâh said: The Messenger of Allâh ﷺ called out to us on the day he returned from (the battle of) *Al-Aḥzâb*: "No one should pray *Ẓuhr* except in Banû Quraizah." But some people were afraid that the time (for *Ẓuhr*) would end, so they prayed before reaching Banû Quraizah, and others said: We will not pray anywhere but where the Messenger of Allâh ﷺ commanded us, even if the time ends. And he (ﷺ) did not criticize either of the two groups.

[٤٦٠٢] ٦٩-(١٧٧٠) وحَدَّثَني عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ: حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: نَادَىٰ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ انْصَرَفَ عَنِ الْأَحْزَابِ: «أَنْ لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدٌ الظُّهْرَ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ» فَتَخَوَّفَ نَاسٌ فَوْتَ الْوَقْتِ، فَصَلَّوْا دُونَ بَنِي قُرَيْظَةَ، وَقَالَ آخَرُونَ: لَا نُصَلِّي إِلَّا حَيْثُ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَإِنْ فَاتَنَا الْوَقْتُ، قَالَ: فَمَا عَنَّفَ وَاحِدًا مِنَ الْفَرِيقَيْنِ.

Rəy: Görürük ki, bir qrup səhabə öz ictihadlarına söykənərək Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) əmrini yerinə gətirməmişlər. Hz. Peyğəmbər onların ictihadlarına söykənən bu

əməllərini öyrəndiyi zaman heç bir qrupu danlamamışdır. Eyni şəkildə qələm və kağız hadisəsi zaman baş verən ixtilafda Əş Şəhristani'nin *"Əl Miləl vən Nihəl"*də (s.17-18) də ifadə etdiyi kimi ictihadı bir ixtilaf idi. Buna görə də Hz.Peyğəmbər heç bir qrupu danlamamışdır.

Səhabələr bəzi məsələlərdə Hz.Peyğəmbərlə müzakirə edər və onu soruşub öyrənərdilər. Lakin ayə nazil olduğunda və yaxud Hz.Peyğəmbərdən qəti bir əmr gəldiyində Hz.Peyğəmbərin əmrlərinə itaət etmək üçün tələsərdilər.

İmam ən-Nəvəvi yazır: ***"Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) səhabələri bəzi məsələlərdə ondan qəti əmr gəlmədikdə ondan dəqiqləşdirər-***

dilər. Necə ki, Hudeybiyyə (sülhü) günü ondan məsələni (Peyğəmbərin qərarındakı qəti olmasını) və Qureyş'lə onun arasındakı barış razılaşması yazısını dəqiqlədirmişdilər. Ancaq, əgər Peyğəmbər hər hansı bir məsələdə qəti bir qərar versə onlardan (səhabələrdən) heç kimsə bir də bu məsələni ondan dəqiqləşdirməzdi". *(Şərh Səhih Muslim , c.11, s.133)*

كتاب الوصية (١٣٣) باب (٥)

الاقتصار على ما سبق بيانه إياه نصًا أو دلالة تخفيفاً عليه، ولئلا ينسد باب الاجتهاد على أهل العلم والاستنباط وإلحاق الفروع بالأصول ، وقد سبق قوله ﷺ : (إذا اجتهد الحاكم فأصاب فله أجران وإذا اجتهد فأخطأ فله أجر) وهذا دليل على أنه وكل بعض الأحكام إلى اجتهاد العلماء وجعل لهم الأجر على الاجتهاد ، فرأى عمر الصواب تركهم على هذه الجملة لما فيه من فضيلة العلماء بالاجتهاد مع التخفيف عن النبي ﷺ ، وفى تركه ﷺ الإنكار على عمر دليل استصوابه ، قال الخطابى : ولا يجوز أن يحمل قول عمر على أنه توهم الغلط على رسول الله ﷺ أو ظن به غير ذلك مما لا يليق به بحال ، لكنه لما رأى ما غلب على رسول الله ﷺ من الوجع وقرب الوفاة مع ما اعتراه من الكرب خاف أن يكون ذلك القول مما يقوله المريض مما لا عزيمة له فيه ، فتجد المنافقون بذلك سبيلا إلى الكلام فى الدين ، وقد كان أصحابه ﷺ يراجعونه فى بعض الأمور قبل أن يجزم فيها بتحتيم ، كما راجعوه يوم الحديبية فى الخلاف ، وفى كتاب الصلح بينه وبين قريش ، فأما إذا أمر بالشيء أمر عزيمة فلا يراجعه فيه أحد منهم ، قال : وأكثر العلماء على أنه يجوز عليه الخطأ فيما لم ينزل عليه ، وقد أجمعوا كلهم على أنه لا يقر عليه ، قال : ومعلوم أنه ﷺ وإن كان الله تعالى قد رفع درجته فوق الخلق كلهم فلم ينزهه عن سمات الحدث والعوارض البشرية وقد سهى فى الصلاة فلا ينكر أن يظن به حدوث بعض هذه الأمور فى مرضه ، فيتوقف فى مثل هذا الحال حتى تتبين حقيقته ، فلهذه المعانى وشبهها راجعه عمر رضى الله عنه ، قال الخطابى : وقد روى عن النبى ﷺ أنه قال : « اختلاف أمتى رحمة » فاستصوب عمر ما قاله ، قال : وقد اعترض على حديث (اختلاف أمتى رحمة) رجلان ، أحدهما مغموص عليه فى دينه وهو عمرو بن بحر الجاحظ ، والآخر معروف بالسخف والخلاعة وهو إسحق بن إبراهيم الموصلى ؛ فإنه لما وضع كتابه فى الأغانى وأمكن فى تلك الأباطيل ، لم

صحيح مسلم

بشرح النووي

موافق للمعجم المفهرس لألفاظ الحديث

الجزء الحادي عشر

مؤسسة قرطبة

Eyni şəkildə İmam İbni Həcər yazır: ***"Səhabələr bəzi məsələlərdə Peyğəmbərdən (sallallahu aleyhi va səlləm) o məsələlərdə qəti bir əmr olmadıqda (o məsələni soruşub) onu dəqiqləşdirərdilər. Qəti bir əmr olduqda isə ona doğrudan tabe olardılar".*** *(Fəthul Bâri, c.1, s.209)*

فتح الباري

بشرح صحيح الإمام أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري

للإمام الحافظ أحمد بن علي بن حجر العسقلاني

٧٧٣ - ٨٥٢

الجزء الأول

المكتبة السلفية

Əgər ğulat və ön mühakimə sahibi şiələr bizim şərhimizi qəbul etmirsə o zaman hökmü Hz.Peyğəmbərin özünə buraxmanın ən yaxşı olduğunu düşünürük. Çünki Hz.Peyğəmbər Hz.Ömər'in fikriylə razılaşmış və səhifəni yazmağı tərk etmişdir. Üstəlik bu hadisənin əsas ravisi olan İbni Abbas Hz.Peyğəmbərin bu dünyadan Hz.Ömər'dən məmnun və razı olaraq ayrıldığını bildirməkdədir. *(Bax: Səhihul Buxari, #3692)*

62 – THE VIRTUES OF THE COMPANIONS OF THE PROPHET ﷺ

3692. Narrated Al-Miswar bin Makhrama: When 'Umar was stabbed, he showed signs of agony. Ibn 'Abbās, as if intending to encourage 'Umar, said to him, "O chief of the believers! Never mind what has happened to you, you have been in the company of Allāh's Messenger ﷺ and you kept good relations with him and you parted with him (i.e., he died) while he was pleased with you. Then you were in the company of Abū Bakr and kept good relations with him and you parted with him (i.e., he died) while he was pleased with you. Then you were in the company of the Muslims, and you kept good relations with them, and if you leave them, you will leave them while they are pleased with you." 'Umar said, (to Ibn 'Abbās), "As for what you have said about the company of Allāh's Messenger ﷺ and his being pleased with me, it is a favour, Allāh تعالى did to me; and as for what you have said about the company of Abū Bakr and his being pleased with me, it is a favour, Allāh جل ذكره did to me; and concerning my impatience which you see, is because of you and your companions. By Allāh! If (at all) I had gold equal to the earth (quantity), I would have ransomed myself with it from the punishment of Allāh عز وجل before I meet Him."

صحيح البخاري

The Translation of the Meanings of Sahîh Al-Bukhâri

Arabic-English

Volume 5

Translated by: Dr. Muhammad Muhsin Khan

DARUSSALAM

Publishers and Distributors

Riyadh — Saudi Arabia

Şiə Arqumenti # 4

İbni Teymiyyə deyir ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) insanların şübhəyə düşdüklərini gördüyü üçün səhifəni yazmağı tərk etdi.

İbni Teymiyyə dedi: ***"Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) (insanlarda) şübhə baş verdiyini görüncə bildi ki, bu kitab (yazdırıldıqdan sonra da) şübhəni qaldırmayacaq, bu səbəblə də onda (onu yazmanın) bir faydası olmayacağını (anladı)".*** *(Minhəcus Sunnə , c.6, s.25)*

Cavab:

İbni Teymiyyə'nin ifadəsinin məzmununu tam oxusaq onun görüşünün şiənin iddialarını dəstəkləmədiyini görərik. Çünki İbni Teymiyyə'nin özü Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) qəti bir əmr yazdırmaq istəməsi fikrini rədd etməkdədir.İbni Teymiyyə Hz.Peyğəmbərin Əbu Bəkr'in xilafəti haqqında yazmaq istədiyini söyləməkdədir. İbni Teymiyyə'yə görə Hz.Peyğəmbərin səhifəni yazdırmaqdan imtina etməsinin

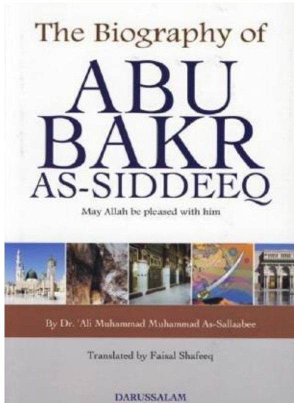
səbəbi Allah'ın sonunda möminləri Hz.Əbu Bəkr'in xilafəti ətrafında yığacağını bilməsindən ötəri idi. İndi İbni Teymiyyə'nin ifadəsinin məzmununa nəzər salaq.

Əhməd İbni Teymiyyə yazır: *"Nəbi (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Aişə tərəfindən zikr edilən (Hz.Əbu Bəkr'in xilafətiylə əlaqədar) o sənədi yazmaq istəmişdir. Hz.Peyğəmbər (insanlarda) şübhə baş verdiyini görüncə bildi ki, bu kitab (yazdırıldıqdan sonra da) şübhəni qaldırmayacaq , bu səbəblə də onda(onu yamağın) bir faydası olmayacağını (anladı). O (sallallahu aleyhi va səlləm), Allah'ın insanları özünün bu sözlərlə izah etdiyi kimsənin ətrafında yığacağını bilirdi: " Allah da möminlər də Əbu Bəkr'dən başqasına (xilafət mövzusunda) riza göstərməzlər". İbni Abbas'ın "bütün müsibət və ağrılar budur ki ixtilaf və səs-küy salaraq Rasullahın yazmaq istədiyi şeyi yazmasına mane olundu." (ifadəsi) onun olmasına mane olan şeyin baş verməsinin müsibət olması mənasına gəlməkdədir. Onun müsibət olması Əs Siddiq'in (Əbu Bəkr'in) xilafəti haqqında şübhə edənlər (yaxud bu məsələ haqqında əm-*

in olmayan kəslər) haqqındadır. Çünki əgər burada kitab (vəsiyyət) olmuş olsa idi heç bir şübhə qalmayacaqdı. Onun xilafətini haqlı görənlərə gəlincə bu onlar üçün bir fəlakət deyil, Allah'a həmd olsun. Onun (vacib olmasından) şübhə edən bəzi kəslərin şübhəsi səbəbindən (Hz.Peyğəmbərin) bu kitabı (vəsiyyəti) yazmağı tərk etmiş olması onun üçün caiz deyil. Əgər o kitabda yazmaq istədiyi şey bəyan edilməsi və yazılması vacib olan bir şey olsaydı Nəbi onu bəyan edər və yazardı və kimsənin sözünə aldırmazdı. Çünki o yaradılanların (Allah'a qarşı) ən itaətkar olanı idi. Bilinməkdədir ki, o kitabı yazmağı tərk etdi, kitab (da olan xüsuslar) vacib (əmrlər) deyildi və onun içərisində dindən onun o zamanda yazması vacib olan (məsələlər) olmayacaqdı. Çünki əgər vacib olsaydı onu etmiş olardı".

(Minhəcus Sunnə, c.6, s.24-26)

Əhməd İbni Teymiyyə digər bir yerdə belə deməkdədir: ***"Nəticədə açıqdır ki, Hz. Peyğəmbərin sözləri və əməlləri vasitəsiylə bir çox vəziyyətlərdə səhabələrinin Əbu Bəkr'i müsəlman ümmətinin ilk xəlifəsi olaraq seçməsi lazım olduğunu göstərmişdir. Hz.Peyğəmbər qərarını təsdiq etmək üçün bir məktub yazmaq istəmiş lakin müsəlmanların hər vəziyyətdə Əbu Bəkr'i seçəcəyini bildiyindən bu məlumata söykənərək onu yazmamağa qərar vermişdir. Əgər onun zehnində səhabələrin doğru namizədi seçib seçməyəcəyi ilə əlaqədar hər hansı bir şübhə olmuş olsaydı o bu məsələni onlar üçün büllur kimi(tamamilə açıq) edərdi. Onun yerinə onların doğru qərar verəcəklərini bilirdi və buna görə onlara saysız vəsiləylə və bir çox istiqamətdən Əbu Bəkr'in özünün vəfatından sonra xəlifə olmağı seçdiyini ifadə etməyi kafi gördü".*** *(Minhəcus Sunnə, c.1, s.139-141; Əli əs-Sallabi'nin "Əbu Bəkr əs-Siddiq'in biografiyası , s.233-234" adlı kitabından götürülmüşdür)*

scholars from the People of *Hadeeth*[1] as well as the likes of Muhammad ibn Hazm Adh-Dhaahiree.[2] They cite as evidence various narrations, such as the *Hadeeth* in which the Prophet ﷺ said to the woman who visited him, "If you do not find me, then go to Abu Bakr." They also cite the *Hadeeth* in which the Prophet ﷺ said to 'Aaishah ؓ:

«ادْعِي لِي أَبَا بَكْرٍ، وَأَخَاكِ حَتَّى أَكْتُبَ كِتَابًا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَمَنَّى مُتَمَنٍّ وَيَقُولُ قَائِلٌ: أَنَا أَوْلَى وَيَأْبَى اللهُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَّا أَبَا بَكْرٍ»

"Call Abu Bakr and your brother for me, so that I can write a letter (confirming my appointment of Abu Bakr as my Khaleefah). For indeed, I fear that one will be hopeful (i.e., some undeserving person will aspire to become *Khaleefah*) and that someone will say, 'I will assume power.' And yet Allah and the believers will refuse to have anyone other than Abu Bakr."

Finally, they cite the *Hadeeth* in which the Prophet ﷺ related a dream to his Companions ؓ; in it, he is standing over his Basin and providing drink to the people; then Abu Bakr ؓ comes and takes the bucket from his hand in order to allow him to rest.

Based on all of the aforementioned proofs, I am convinced that the Prophet ﷺ clearly ordered Muslims to appoint Abu Bakr ؓ as their *Khaleefah*; that order, however, was given in an indirect manner. The reason why the Prophet ﷺ did not give a direct command was that he knew, based on what Allah informed him of through revelation, that the Muslims would choose Abu Bakr ؓ, knowing fully well that no one among them was more deserving of the position than he was.[3]

Ibn Taymiyyah (may Allah have mercy on him) said, "In conclusion, it is clear that, through his sayings and deeds, the

[1] *'Aqeedah Ahlus-Sunnah Wal-Jamaa'ah Fis-Sahaabah* (2/547).

[2] *Al-Fasl Fil-Milal Wal-Ahwaa Wan-Nihal* (4/107).

[3] *'Aqeedah Ahlus-Sunnah Wal-Jamaa'ah* (2/548).

Prophet ﷺ indicated on many occasions that his Companions ؓ should choose Abu Bakr ؓ as the first *Khaleefah* of the Muslim nation.... The Prophet ﷺ intended to write a letter confirming his decision, but then he came to know that the Muslims would choose Abu Bakr anyway, and so, based on that knowledge, he decided not to write the letter. Had there been any doubt in his mind regarding whether or not his Companions ؓ would choose the right candidate, he ﷺ would have made the matter crystal-clear for them; instead, he knew that they would make the right decision, and so he deemed it sufficient to indicate to them on numerous occasions and in many ways that Abu Bakr ؓ was his choice to be the *Khaleefah* after his death."

Ibn Taymiyyah (may Allah have mercy on him) went on to mention a good reason why the Prophet ﷺ did not give a clear and direct command to his Companions concerning Abu Bakr's appointment to the caliphate. Had the Prophet ﷺ given such a command, ibn Taymiyyah explained, Abu Bakr's caliphate would have been confirmed through revelation only – that is, through Verses of the Qur'an and sayings of the Prophet ﷺ. But as matters stood, or in other words, since the Prophet ﷺ did not give a direct command, Abu Bakr's caliphate was confirmed not only through revelation – Verses of the Qur'an and sayings of the Prophet that alluded to Abu Bakr's caliphate – but also through *Ijmaa'*, or the consensus of the Muslim nation. Therefore, it was not only Allah Who chose Abu Bakr – which He in fact did through His Divine Preordainment, and through Verses of the Qur'an that alluded to Abu Bakr's caliphate; nor was it the Prophet ﷺ alone who chose Abu Bakr ؓ – which he in fact did through indirect means; but it was also the believers who chose him. This amounted to a triple honor for Abu Bakr ؓ: He was chosen by Allah, His Messenger ﷺ, and the believers. Therefore, the Prophet ﷺ came to the correct conclusion that no specific appointment letter was required.[1]

[1] *Minhaaj As-Sunnah* (1/139-141) and *Majmoo' Al-Fataawah* 935/47-49).

Şiə Arqumenti # 5

Şiə saytı yazır: Ömər'in kırtas hadisəsində Hz. Peyğəmbərin son əmrini rədd etdiyinə dair bir şübhəniz varsa o zaman Şeyx Şuayb Arnautun səhih gördüyü *"Müsnəd Əhməd", c.3, s.46* da yerləşən hədisə baxmanızı tövsiyyə edirik. Orada Ömər'in nə etdiyini görə bilərsiniz.

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا موسى بن داود حدثنا بن لهيعة عن أبي الزبير عن جابر : أن النبي صلى الله عليه و سلم دعا عند موته بصحيفة ليكتب فيها كتابا لا يضلون بعده قال فخالف عليها عمر بن الخطاب حتى رفضها

Cabir dedi: ***"Nəbi (sallallahu aleyhi va sælləm) ondan sonra kimsənin sapmayacağı vəsiyyətini yazmaq üçün bir səhifə istədi. Lakin Ömər onu rədd edənə qədər müxalif çıxdı".***

Görüldüyü üzrə bu rəvayətdə Ömər'in Hz.Peyğəmbərin xəstə yatağındakı son əmrini rədd etdiyi olduqca açıqdır.

Cavab:

Əvvəlcə şiələr Şuayb əl Arnautun hədis haqqındakı fikrindən bəhs edərkən hiyləyə müraciət etmişlər. Çünki Şuayb əl Arnaut bu hədisin isnadını zəif görməkdədir. Hədisin öz başına səhih sayılmadığını, lakin onu dəstəkləyən rəvayətlərlə birlikdə səhih sayılacağını söyləməkdədir.

Şeyx Şuayb əl Arnaut belə yazır: ***"Səhih li Ğayrihi (Onu dəstəkləyən rəvayətlərin olması səbəbiylə səhihdir).Və bu isnad İbni Ləhian'ın pis yaddaşı səbəbindən zəyifdir".*** *(Müsnəd Əhməd, c.23, s. 68, #14726)*

مُسْنَد
الإمام أحمد بن حنبل
(١٦٤-٢٤١هـ)

حقق هذا الجزء وخرج أحاديثه وعلق عليه

شعيب الأرنؤوط   عادل مرشد
سعيد اللحام

الجزء الثالث والعشرون

مؤسسة الرسالة

١٤٧٢٦- حدثنا موسى بنُ داود، حدثنا ابنُ لَهِيعةَ، عن أبي الزُّبير عن جابر: أن النبيَّ ﷺ دعا عِنْدَ مَوتِه بصَحيفةٍ لِيَكْتُبَ فيها كتاباً لا يَضِلُّون بعدَه. قال: فخالَفَ عليها عمرُ بنُ الخطابِ حتّى رَفَضَها(١).

١٤٧٢٧- حدثنا موسى، حدثنا ابنُ لَهِيعة، عن أبي الزُّبير أنه قال: سألتُ جابراً: أقالَ النبيُّ ﷺ: «أَفْضَلُ الجِهادِ مَن عُقِرَ جَوادُه، وأُرِيقَ دَمُه»؟ فقال جابرٌ: نَعَم(٢).

١٤٧٢٨- حدثنا موسى، حدثنا ابنُ لَهِيعةَ، عن أبي الزُّبَير عن جابر قال: سمعتُ النبيَّ ﷺ يقول: «أَفْضَلُ الصَّدَقةِ صَدَقةٌ عن ظَهْرِ غِنىً، وابْدَأْ بمَنْ تَعُولُ، واليَدُ العُلْيا خَيْرٌ من اليَدِ

---

(١) صحيح لغيره، وهذا إسناد ضعيف لسوء حفظ ابن لهيعة، وقد توبع، تابعه قرة بن خالد عند أبي يعلى، لكن تبقى فيه عنعنة أبي الزبير.
وأخرجه أبو يعلى (١٨٦٩) و(١٨٧١) من طريق قرة بن خالد، عن أبي الزبير، بهذا الإسناد.
وفي الباب عن ابن عباس، سلف برقم (٢٩٩٠)، وهو في «الصحيح».
(٢) حديث صحيح، وهذا إسناد ضعيف.
وأخرجه الطبراني في «الأوسط» (١٢٤٧) من طريق عبدالرحمن بن عثمان أبي بحر البكراوي، عن قرة بن خالد، عن أبي الزبير، به. وأبو بحر البكراوي ضعيف.
وسيأتي ضمن حديث برقم (١٥٢١٠) من طريق محمد بن عبدالرحمن بن أبي ليلى، عن أبي الزبير. وابن أبي ليلى سيىء الحفظ.
وسلف برقم (١٤٢١٠) من طريق أبي سفيان، عن جابر. وإسناده قوي.
والحديث بمجموع هذه الطرق صحيح.

٦٨

İkincisi *"Müsnəd Əhməd"*dəki isnadı zəif olan bu hədisdə, "fəra fəzahə (onu tərk etdi)" ifadəsi dil baxımından Hz.Peyğəmbərə və ya Ömər'ə ətf edilə bilər, yəni onu tərk edən kimsə müəyyən deyil. *"Müsnəd Əbu Yə'la"*da gələn ondan daha mötəbər hədisdə onu tərk edənin Hz.Ömər deyildə Hz.Peyğəmbərin özü olduğu açıqca ifadə edilmişdir. Belə oxuyuruq:

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم دعا عند موته بصحيفة ليكتب فيها كتابًا لا يضلون بعده ولا يضلون. وكان في البيت لغط وتكلم عمر بن الخطاب فرفضها رسول الله صلى الله عليه وسلم.

"Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) ölümünə yaxın onların çaşmaması və yanılmaması üçün bir səhifə yazmaq istədi və (bunun üzərinə) evdə səslər yüksəldi və Ömər danışdı. Bunun üzərinə Rasulullah onu (səhifəni) (yazmağı) tərk etdi". *(Müsnəd Əbu Yə'la, c.3, s.394-395, #1871)*

Bu rəvayət digər kitablarda da keçməkdədir və onu tərk edənin Hz.Ömər deyildə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) olduğunu dəstəkləməkdədir. *(Bax: Müsnəd Əbu Yə'la, c.3, s.393, # 1869; Cuzz ibn Fil, s.156-157, #135&#136, Səhih; Tabəqatul Kubra ibn Sad c.2, s.187;* الثالث منأحاديثمحمد بن أيوب الرازي91)

« قرأت المسانيد كمسند العدني ومسند أحمد بن منيع ، وهي كالأنهار ، ومسند أبي يعلى كالبحر يكون مجتمع الأنهار »

مسند أبي يعلى الموصلي

الإمام الحافظ أحمد بن علي بن المثنى التميمي

(٢١٠ - ٣٠٧ هـ)

الجزء الثالث

حققه وخرج أحاديثه

حسين سليم أسد

دار الثقافة العربية

نَحْنُ بامْرَأَةٍ تَحْمِلُ أَدماً ، فَلَمَّا رَأَتْهُ طَرَحَتْ الأَدَمَ وَأَقْبَلَتْ إِلىٰ النبيِّ ﷺ فَقالَتْ : يا رَسولَ الله ، وَالَّذي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ بَشَرٍ أَحَبَّ إِليَّ مِنْهُ إِلاَّ أَنْتَ [1] .

قال عبيد الله : وَلا أُراني سَمِعْتُهُ مِنْ أَبي .

١٠٢ - (١٨٦٩) - حدثنا عبيد الله ، حدثنا أبي ، حدثنا قره ، عن أبي الزبير ،

عن جابر بن عبد الله قال : دَعَا النبيُّ ﷺ بِصَحيفَةٍ عِنْدَ مَوْتِهِ يَكْتُبُ [2] فِيها كِتاباً لِأُمَّتِهِ قالَ : « لا يَضِلُّونَ وَلا يُضَلُّونَ » ، فَكانَ في البَيْتِ لَغَطٌ ، فَتَكَلَّمَ عُمرُ بنُ الخطابِ فَرَفَضَهُ النبيُّ ﷺ [3] .

(١) إسناده ضعيف لانقطاعه : فقد صرح عبيد الله بن معاذ في نهاية الحديث بأنه لم يسمعه من أبيه ، ولضعف يوسف بن محمد بن المنكدر .

وذكره الهيثمي في « مجمع الزوائد » ٨/٢٦٧ - ٢٦٨ وقال : « رواه أبو يعلى ورجاله رجال الصحيح ، غير يوسف بن محمد بن المنكدر وثقه أبو زرعة وغيره ، وضعفه جماعة » .

وقال البوصيري : « رواه أبو يعلى بسند منقطع » .

(٢) في (فا) : « يكيت » وهو تصحيف .

(٣) رجاله رجال الصحيح ، وأخرجه أحمد ٣/٣٤٦ من طريق موسى بن داود ، حدثنا ابن لهيعة ، عن أبي الزبير ، عن جابر . وهذا إسناد ضعيف لضعف ابن لهيعة .

وذكره الهيثمي في « مجمع الزوائد » ٤/٢١٤ - ٢١٥ وقال : « رواه أبو يعلى . . . ورجاله رجال الصحيح » وسيأتي الحديث أيضاً برقم (١٨٧١) .

ويشهد له حديث ابن عباس عند البخاري في العلم (١١٤) باب : كتابة العلم ، ومسلم في الوصية (١٦٣٧) باب : ترك الوصية لمن ليس له شيء يوصي به ، وسيأتي في مسند ابن عباس برقم (٢٤٠٩) فانظره مع التعليق عليه .

٣٩٣

جزء ابن فيل

لأبي طاهر الحسن بن أحمد بن إبراهيم بن فيل البالسي

دراسة وتحقيق

الدكتور موسى إسماعيل البسيط

١٤٢١ هـ / ٢٠٠١م

١٣٥ - حدثنا الحسن ، ثنا محمد بن العلاء أبو كريب ، ثنا يونس بن بكير ، عن قرة بن خالد ، عن أبي الزبير ، عن جابر بن عبد الله : أن رسول الله ﷺ دعا بصحيفة عند موته يكتب فيها لأمته كتاباً قال: ((لا تضلوا بعدي)) ، وكان في البيت لغط فتكلم عمر بن الخطاب فرفضه رسول الله ﷺ [135] .

١٣٦ - حدثنا الحسن ، أنا عامر بن إسماعيل البغدادي ، ثنا عثمان بن عمر ، أنا قرة بن خالد ، عن أبي الزبير ، عن جابر ؛ أن رسول الله ﷺ دعا بصحيفة فذكر نحوه [136] .

١٣٧ - حدثنا الحسن ، ثنا احمد بن أبي رجاء ، عن[1] وكيع ، عن[2] قرة بن خالد ، عن ابن سيرين ، عن ابن عباس قال: سافر رسول الله ﷺ بين مكة والمدينة لا يخاف الا الله عز وجل يصلي ركعتين[137] .

(١)،(٢) في النسخة (بن) وصوابه من التخريج والتراجم .

[135] . صحيح :

أخرجه النسائي (الكبرى) من طريق قرة (٤٣٥/٣) باب كتاب العلم في الصحف عن محمد بن إسماعيل ، عن عثمان بن عمر ، أنبأ قرة به نحوه . ولفظه الأخر ((وتكلم عمر فتركه)) .

والحديث مروي عن ابن عباس عند النسائي (٤٣٣/٣) في كتاب العلم .

من طريق معمر ، عن الزهري ، عن عبيد الله بن عبد الله عنه بتمامه .

ومن طريق سعيد بن جبير ، عن ابن عباس به نحوه (٤٣٤/٣) .

وأخرجه أيضاً البخاري (الفتح رقم ٤٤٣٢ وبرقم ٧٣٦٦) .

[136] . صحيح :

تقدم تخريجه [أنظر ١٣٥] . وعثمان بن عمر هو ابن فارس بن لقيط العبدي ثقة روى له الجماعة [تهذيب الكمال ٤٦١/١٩-٤٦٤ . تاريخ بغداد ٢٨٠/١١ ، ميزان الإعتدال ٣/ترجمة رقم ٥٥٤٥]

[137] . صحيح :

أخرجه عبد الرزاق رقم(٤٢٧٠) قال أخبرنا معمر عن أيوب ، عن ابن سيرين به مثله وأخرجه الترمذي رقم(٥٤٧) عن قتيبة ، عن هشيم ، عن منصور ، عن ابن سيرين به مثله . قال أبو عيسى: هذا حديث حسن صحيح .

واحمد بن أبي رجاء هو ابن محمد بن عبيد الله بن أبي رجاء الثغري أبو جعفر الطرسوسي المصيصي النجار؛ قال النسائي : لا بأس به . =

الطبقات الكبرى

لمحمد بن سعد بن منيع الهاشمي البصري المعروف بابن سعد

دراسة وتحقيق

محمد عبد القادر عطا

الطبعة الأولى الكاملة

الجزء الثاني

في ذكر مغازي رسول الله ﷺ ، وسراياه ، وفي مرض النبي ﷺ ، ووفاته ودفنه ومراثيه ، وذكر من كان يفتي بالمدينة ، وجمع القرآن من أصحاب رسول الله ﷺ على عهده وبعده ، وذكر من كان يفتي بالمدينة بعد أصحاب رسول الله ﷺ من المهاجرين والأنصار

دار الكتب العلمية
Dar Al-Kotob Al-ilmiyah
DKi
أسسها محمد علي بيضون سنة 1971 بيروت - لبنان
Est. by Mohammad Ali Baydoun 1971 Beirut - Lebanon
Établie par Mohamad Ali Baydoun 1971 Beyrouth - Liban

ذكر الكتاب الذي أراد رسول الله ، ﷺ ، أن يكتبه لأمّته في مرضه الذي مات فيه

أخبرنا يحيَى بن حمّاد ، أخبرنا أبو عوانة عن سليمان ، يعني الأعمش ، عن عبدالله بن عبدالله عن سعيد بن جُبير عن ابن عبّاس قال : اشتكى النبيّ ، ﷺ ، يومَ الخميس فجعل ، يعني ابن عبّاس ، يبكي ويقول يوم الخميس وما يوم الخميس! اشتدّ بالنبيّ ، ﷺ ، وجعه فقال : «ائتوني بدواة وصحيفة أكْتُبْ لكم كتاباً لا تضلّوا بعده أبداً» ، قال : فقال بعض من كان عنده إنّ نبيّ الله لَيَهْجر! قال فقيل له : ألا نأتيك بما طلبت؟ قال : «أوَبعد ماذا؟» قال : فلم يدعُ به .

أخبرنا سفيان بن عُيينة عن سليمان بن أبي مسلم خال ابن أبي نَجيح سمع سعيدَ بن جُبير قال : قال ابن عبّاس : يومُ الخميس وما يومُ الخميس! قال : اشتدّ برسول الله ، ﷺ ، وجعُه في ذلك اليوم فقال : «ائتوني بدواة وصحيفة أكتب لكم كتاباً لا تضلّوا بعده أبداً» ، فتنازعوا ولا ينبغي عند نبيّ تنازُعٌ ، فقالوا : ما شأنه ، أهَجَرَ؟ استفهموه! فذهبوا يُعيدون عليه فقال : «دَعُوني فالّذي أنا فيه خيرٌ ممّا تدْعونَني إليه وأوصي بثلاث» ، قال : «أخْرِجوا المُشركين من جزيرة العرب ، وأجيزوا الوَفْد بنَحْوِ ممّا كنت أجيزهم» ، وسكت عن الثالثة فلا أدري قالها فنسيتُها أو سكت عنها عَمْداً .

أخبرنا محمد بن عبدالله الأنصاري ، حدّثني قُرّة بن خالد ، أخبرنا أبو الزّبير ، أخبرنا جابر بن عبدالله الأنصاري قال : لمّا كان في مرض رسول الله ، ﷺ ، الذي توفّي فيه دعا بصحيفة ليكتب فيها لأمّته كتاباً لا يَضلّون ولا يُضَلّون ، قال : فكان في البيت لغطٌ وكلامٌ وتكلّم عمر بن الخطّاب قال فرفضه النبيّ ، ﷺ .

أخبرنا حَفْص بن عمر الحَوْضيّ ، أخبرنا عمر بن الفضل العبديّ عن نُعيم بن يزيد ، أخبرنا عليّ بن أبي طالب : أنّ رسول الله ، ﷺ ، لمّا ثَقِلَ قال : «يا عليّ ائتني بطَبَقٍ أكتب فيه ما لا تَضلّ أمّتي بعدي» ، قال : فخشيتُ أن تسبقني نفسه فقلت إنّي أحفظ ذراعاً من الصحيفة ، قال : فكان رأسه بين ذراعي وعَضُدي فجعل يُوصي بالصّلاة والزّكاة وما ملكَتْ أيمانكم ، قال : كذلك حتى فاظت نفسُه وأمر بشهادة أن لا إله إلاّ الله وأنّ محمّداً عبده ورسوله حتى فاظت نفسه ، مَن شهد بهما حُرّم على النّار .

أخبرنا حجّاج بن نُصير ، أخبرنا مالك بن مِغْوَل قال : سمعتُ طلحة بن مصرّف

١٨٧

Buna görə Əhl'i Sünnə zəif və naməlum rəvayətlər yerinə səhih və açıq rəvayətləri qəbul etmənin məntiqli yolunu seçər. Səhih və sarih rəvayət səhifəni tərk edənin Hz.Peyğəmbərin özü olduğunu ifadə edər. Bu şiə arqumenti onların hədisi səhv anlamalarına söykənir və bu səbəbdən rədd edilər.

Şiə Arqumenti # 6

Şiə saytı yazır: Gerçək budur ki, kralçılar tərəfindən də qəbul edilən bir Qur'an ayəsinə söykənərək ölümü yaxınlaşan bir kimsənin vəsiyyət yazması fərzdir: ***"Sizdən birinizə ölüm gəlib çatdığı zaman, əgər geridə bir xeyir (mal) buraxmışsa, anaya, ataya və yaxın qohuma qanuni bir tərzdə vəsiyyət etməsi (Allah'a qarşı gəlməkdən çəkinənlər üzərində bir haqq olaraq) sizə fərz qılındı. "***(*Bəqərə,180).* Bu sünnilərlə şiələr arasında bir mübahisə mövzusu olmamaqla birlikdə kralçı qardaşlarımıza şeyxlərinə gedərək bunu bir vəsiyyət yazmalılarmı deyə soruşmalarını istəyirik ki, onların verəcəyi cavab: "Əgər İslam üzrə yaşayırıqsa ölmədən əvvəl vəsiyyət yazmalıyıq"

şəklində olacaq.

Cavab:

Şiələr arqumentlərini cəhalətə söykədiklərindən ötəri Bəqərə surəsinin 180-ci ayəsinin miras ayəsiylə nəsh edildiyindən xəbərsizlərdir. Buna görə vəsiyyət buraxmaq vacib ya da fərz deyil.

İbni Kəsir Bəqərə surəsi 180-ci ayənin təfsirində yazır: ***"Bu ayət'i kərimə ana və atalara, yaxınlara vəsiyyət etmələrini əmr etməkdədir. Miras ayəsi nazil olmadan əvvəl, iki qövldən ən səhihinə görə, vəsiyyət vacib idi. Mirası bildirən ayə nazil olunca bu ayə nəsh edildi və Allah tərəfindən təqdir edilən miras payları fərizə olaraq vəz' edildi. O haqqın sahibləri, vəsiyyətsiz və vəsiyyət edənin minnətinə dözmədən birbaşa varis oldular. Bu mövzuda varid olan hədisdə Amr İbn Xâricə deyir ki, Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) xütbə oxuyarkən belə dediyini eşitdim: " Doğrusu Allah Təala hər haqq sahibinin haqqını vermişdir. Buna görə də varisə vəsiyyət yoxdur".***

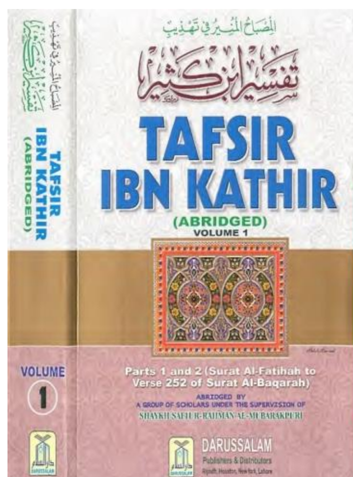
İmam Əhməd ibn Hənbəl deyir ki, bizə İsmayıl ibn İbrahim… Muhəmməd ibn Sirin'dən nəql etdi ki, o belə demişdir: ***"Abdullah ibn Abbas, oturdu və Bəqərə surəsini oxudu. Bu ayəyə gəldiyində dedi ki, bu ayə nəsh edilmişdir. Bunu Səid ibn Mənsur Hüseyn kanalıyla Yunus'dan nəql edir. Hâkim də "Mustədrək"ində rəvayət etdikdən sonra, Buxari və Müslim'in şərtlərinə görə səhihdir, deyir".***

Əli ibn Əbu Talha… İbn Abbas'ın ***"anaya, ataya yaxın qohuma bilinən şəkildə vəsiyyət etmək təqva sahibləri üzərində bir haqqdır"*** ayəsi mövzusunda belə dediyini nəql edər: ***"Ana və atalarla birlikdə başqaları varis ola bilməzdilər. Ancaq qohumlara vəsiyyət edilsə mümkün olardı. Nəhayət Allah Təala miras ayəsini endirdi. Ana və atanın mirasını orada açıqladı və ölənin malının üçdə birinin qohumlara vəsiyyəti hökmünü gətirdi".***

İbn Əbu Hâtim deyir ki, bizə Həsən ibn Muhəmməd… İbn Abbas'ın bu ayə mövzusunda belə dediyini nəql etdi: Bu ayə ***"ana, atanın və ya-***

xınların buraxdıqlarından kişilərə hissə vardır. Ana atanın və yaxınların buraxdıqlarından qadınlara da hissə vardır. Bunlar az və ya çox müəyyən bir hissədir". *(Nisa, 7)* ayəsiylə nəsh edilmişdir. İbn Əbu Hâtim Abdullah İbn Ömər'dən, Əbu Musa'dan, Səid İbn Müsəyyəb'dən, Həsən'dən, Mücahid'dən, Ata'dan, Səid İbn Cübeyr'dən , Muhəmməd İbn Sirin'dən, İkrimə'dən, Zeyd İbn Əsləm'dən, Rəbi' İbn Ənəs'dən, Qatadə'dən, Süddi'dən, Muqatil İbn Həyyan'dan, Tavus'dan, İbrahim əl-Nəxai'dən, Şüreyh'dən, Dəhhaq'dan, Zühri'dən bu ayənin mənsuh olduğu və onu miras ayəsinin nəsh etdiyi fikrini nəql etmişdir.

(Təfsir İbni Kəsir, c.1, s.490-491)

490 Tafsir Ibn Kathir

﴾180. It is prescribed for you, when death approaches any of you, if he leaves wealth, that he makes a bequest to parents and next of kin, according to reasonable manners. (This is) a duty upon Al-Muttaqin (the pious).﴿

﴾181. Then whoever changes it after hearing it, the sin shall be on those who make the change. Truly, Allâh is All-Hearer, All-Knower.﴿

﴾182. But he who fears from a testator some unjust act or wrongdoing, and thereupon he makes peace between the parties concerned, there shall be no sin on him. Certainly, Allâh is Oft-Forgiving, Most Merciful.﴿

Including Parents and Relatives in the Will was later abrogated

This *Âyah* contains the command to include parents and relatives in the will, which was obligatory, according to the most correct view, before the *Âyah* about inheritance was revealed. When the *Âyah* of inheritance was revealed, this *Âyah* was abrogated, so fixed shares of the inheritance for deserving recipients were legislated by Allâh. Therefore, deserving inheritors take their fixed inheritance without the need to be included in the will or to be reminded of the favor of the inherited person. For this reason we see the *Hadith* narrated in the *Sunan* and other books that 'Amr bin Khârijah said: I heard Allâh's Messenger ﷺ saying in a speech:

«إِنَّ اللهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ، فَلَا وَصِيَّةَ لِوَارِثٍ»

«*Allâh has given each heir his fixed share. So there is no will for a deserving heir.*»[1]

Imâm Ahmad recorded that Muhammad bin Sirin said: Ibn 'Abbâs recited *Sûrat Al-Baqarah* (chapter 2 in the Qur'ân) until he reached the *Âyah*:

﴿إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾

[1] Tuhfat Al-Ahwadhi 6:313, An-Nasâ'i 6:247, and Ibn Mâjah 2:905.

Sûrah 2. Al-Baqarah (175 - 200) (Part-2) 491

﴾...if he leaves wealth, that he makes a bequest to parents and next of kin.﴿

He then said, "This *Âyah* was abrogated." This was recorded by Sa'id bin Mansûr and Al-Hâkim in his *Mustadrak*[1] Al-Hâkim Said, "It is *Sahih* according to their criteria (Al-Bukhâri and Muslim)". Ibn Abu Hâtim reported that Ibn 'Abbâs said that Allâh's statement:

﴿الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾

﴾a bequest to parents and next of kin﴿

was abrogated by the *Âyah*:

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾

﴾There is a share for men and a share for women from what is left by parents and those nearest related, whether the property be small or large — a legal share.﴿ (4:7)

Ibn Abu Hâtim then said, "It was reported from Ibn 'Umar, Abu Mûsâ, Sa'id bin Musayyib, Al-Hasan, Mujâhid, 'Atâ' Sa'id bin Jubayr, Muhammad bin Sirin,[2] 'Ikrimah,[3] Zayd bin Aslam and Ar-Rabi' bin Anas. Qatâdah, As-Suddi, Muqâtil bin Hayyân,[4] Tâwûs,[5] Ibrâhim An-Nakha'i, Shurayh, Ad-Dahhâk and Az-Zuhri said that this *Âyah* (2:180 above) was abrogated by the *Âyah* about the inheritors (4:7)."[6]

The Will for the Relatives that do not qualify as Inheritors

It is recommended that the remaining relatives who do not have a designated fixed share of the inheritance, be willed up to a third, due to the general meaning of the *Âyah* about the will. It is recorded in the *Sahihayn* that Ibn 'Umar said that Allâh's Messenger ﷺ said:

[1] Sa'id bin Mansûr 2:663, and Al-Hâkim 2:273.
[2] Ibn Abi Hâtim 1:301-302.
[3] At-Tabari 3:391.
[4] Ibn Abi Hâtim 1:302-303.
[5] At-Tabari 3:389.
[6] Ibn Abi Hâtim 1:303.

Şiə təfsirinə baxdığımız zaman Muhəmməd Hüseyn Tabətabəi'nin belə yazdığını görməkdəyik.***"Hər nə isə, bəziləri bu ayənin varisliklə bağlı ayə ilə nəsh edildiyini söyləmişlər. Əgər dedikləri kimidirsə, ifadənin ehtiva etdiyi fərz hökm qüvvədən qaldırılmış, amma sevdirmə məqsədli məndubluq davam edir deməkdir. Təfsir'ul-Əyyaşi'də, İmam Bâqir və ya İmam Sadiq'in (hər ikisinə də salam olsun) "Birinizə ölüm gəldiyi zaman..." ayəsinin ehtiva etdiyi hökm "fəraiz" ayəsinin ehtiva etdiyi hökm tərəfindən qüvvədən qaldırılmışdır" buyurduğu rəvayət edilir.Mən deyirəm ki, bundan əvvəlki rəvayətlər və bu rəvayət birlikdə qiymətləndirildiyində ayət'i kərimənin qüvvədən qaldırılan tərəfinin vaciblik olduğu, müstəhəblik istiqamətinin isə davam etdiyi nəticəsi çıxacaq".*** *(Təfsir'ul-Mizan, c.2, s.253-255)*

Qeyd: Vəsiyyəti yazmaq zəruri etməməkdədir. Çünki vəsiyyət sözlə də edilə bilər. Əgər şiələrin alıntı etdikləri Bəqərə surəsinin ***"Hər kim eşitdikdən sonra vəsiyyəti dəyişdirsə, günahı ancaq onu dəyişdirənlərin boyunadır"*** *(Bəqərə,181)* baxdığımız zaman vəsiyyətin sözlə də edilə biləcəyini görməkdəyik.

Şiə Arqumenti # 7

Biz şiələr inanırıq ki, Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) yazdırmaq istədiyi şey vacib bir əmr idi və o kağıza əhl'i beyt'dən olan 12 imamın adını yazdıracaqdı.

Cavab:

Bu şiə arqumenti axmaqdır və sabit olan həqiqətlərlə ziddiyyət təşkil etməkdədir. Hz.Əli (radiyallahu anh) belə bir sənədin var olduğunu heç bir zaman iddia etməmişdir. Hz.Əli'yə belə bir şey haqqında soruşulduğunda fiqhi mövzularda müəyyən məsələləri ələ alan bir səhifə xaricində belə bir şeyə sahib olmadığını söyləmişdir.

"Əştər (radiyallahu anh)'dan rəvayətə görə,şəx-

sən özü Əli'yə belə demişdir: *"Səndən eşidilən şeylər insanlar arasında yayılır. Əgər Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm)'in sənə bir vəsiyyəti varsa bizə söylə" deyincə, Əli: "Rasulullahın mənə insanlara söyləmədiyi bir vəsiyyəti yoxdur, yalnız qılıncımın qınındakı səhifədə yazılı olanlar vardır" dedi. Orada bunlar yazılı idi: "Möminlərin qanları bərabərdir. Ən aşağı görülən biri belə düşmənə aman verə bilər, kafirə qarşılıq mömin öldürülməz. Müqavilə bağlanılan kimsə də əhdinə vəfa göstərdiyi müddətcə öldürülməz".* *(Sünən ən-Nəsai, c.5, s.397, #4750, Səhih; Səhihul -Buxari c.1, s.119-120, #111)*

The Book Of Oaths (*Qasâmah*)... 397 كِتَابُ الْقَسَامَةِ وَالْقَوَدِ وَالدِّيَاتِ

me anything that he did not tell the people, except what is in a sheet in the sheath of my sword.' They did not leave him alone until he brought out the sheet, and in it (were the words): 'The lives of the believers are equal in value, and they hasten to support the asylum granted by the least of them, and they are one against others. But no believer may be killed in return for a disbeliever, nor one with a covenant while his covenant is in effect." (*Sahîh*)

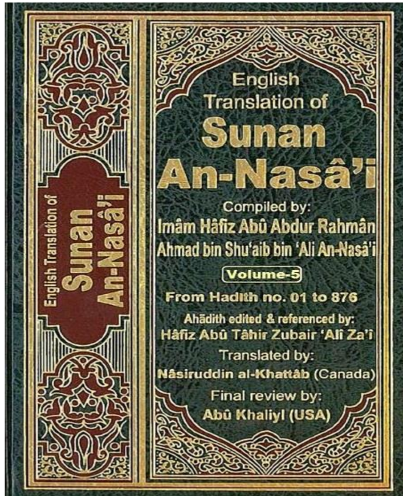
عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي حَسَّانَ قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ: مَا عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِشَيْءٍ دُونَ النَّاسِ إِلَّا فِي صَحِيفَةٍ فِي قِرَابِ سَيْفِي، فَلَمْ يَزَالُوا بِهِ حَتَّى أَخْرَجَ الصَّحِيفَةَ، فَإِذَا فِيهَا: «الْمُؤْمِنُونَ تَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ، يَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ، وَهُمْ يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ، لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ، وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ».

تخريج: [صحيح] تقدم، ح:٤٧٣٩، وأخرجه أبو داود، ح:٢٠٣٥، وأحمد:١/١١٩ من حديث همام به، وهو في الكبرى، ح:٦٩٤٧.

4750. It was narrated from Al-Ashtar that he said to 'Alî: "What the people have been hearing from you has become widespread. If the Messenger of Allâh ﷺ told you anything, then tell us." He said: "The Messenger of Allâh ﷺ did not tell me anything that he did not tell the people, except that in the sheath of my sword there is a sheet, in which it says: 'The lives of the believers are equal in value, and they hasten to support the asylum granted by the least of them. But no believer may be killed in return for a disbeliever, nor one with a covenant while his covenant is in effect.'" It is an abridgement of it. (*Sahîh*)

٤٧٥٠ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي حَسَّانَ الْأَعْرَجِ، عَنِ الْأَشْتَرِ: أَنَّهُ قَالَ لِعَلِيٍّ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ تَفَشَّغَ بِهِمْ مَا يَسْمَعُونَ فَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَهِدَ إِلَيْكَ عَهْدًا فَحَدِّثْنَا بِهِ، قَالَ: مَا عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَهْدًا لَمْ يَعْهَدْهُ إِلَى النَّاسِ، غَيْرَ أَنَّ فِي قِرَابِ سَيْفِي صَحِيفَةً، فَإِذَا فِيهَا: «الْمُؤْمِنُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ، يَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ، لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ، وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ». مُخْتَصَرٌ.

تخريج: [صحيح] وهو في الكبرى، ح:٦٩٤٨، وجزء إبراهيم بن طهمان (مشيخة، ح:٥١ بطوله)، وانظر الحديث السابق، وقوله: عن الأشتر، لعله: أن الأشتر قال لعلي ... إلخ، والله أعلم.

İmam əl Qurtubi yazır: *"Əksər şiələr və rafizilər batil və yalan hədislər gətirərək Nəbinin (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əli'ni xəlifə təyin etdiyini söyləyən saxta dəlillər meydana gətirmişlər və iddia etmişlər ki, onlar bunlara görə təvatür dərəcəsindədir. Bunların hamısı mürəkkəb yalanlardır".* *(əl-Mufhim limə əşkələ min təlxişi kitabi Muslim s.557)*

Əgər şiənin bu iddiasında hər hansı bir həqiqət payı olmuş olsaydı o zaman şiələr imamların şəxsiyyətləri mövzusunda ixtilafa düşməmiş və təriqətlərə bölünməmiş olardılar. Nəvbahti'nin *"Firakuş şiə"*si (s.194,227,241) kimi şiə kitablarını oxuyan hər kəs bir sonrakı imamın kim olacağını bilmədikləri üçün şiələrin imamın ölümündən sonra bir çox təriqətlərə bölündüyünü açıqca görər. Vaqifiyyə, İsmailiyyə və s. kimi şiə təriqətləri bu cür qarışıqlıq və bu mövzuda dəlillərin olmaması səbəbiylə ortaya çıxmışdır.

(Nəvbahti, Firakuş şiə, s.194 (tr))

İşte bu yüzden, Ebû Cafer'in taraftarlarından bir grup, (Ebû) Cafer'in imâmetini reddederek, Süleymân b. Cerîr'i imâm olarak kabul ettiler.

[154] Ebû Abdillah Cafer b. Muhammed.[17] Medine'de 148/765 senesinin Şevval ayında 65 yaşında vefat ettikten sonra, taraftarları altı fırkaya ayrılmışlardır. Ebû Abdillah Cafer b. Muhammed 83/702 yılında doğmuştu. öldüğünde Bakî[18] mezarlığında babasının ve dedesinin gömüldüğü yere defnedilmiştir. İmâmeti 34 sene iki ay devam etmiştir. Annesi, Ümmü Ferve bint el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekir [*b. Kuhâfe*]'dir. Annesinin annesi Abdurrahmân b. Ebî Bekir'in kızı Esmâ'dır.

17 Ebû Abdillah Cafer b. Muhammed es-Sâdık(80/699-148/765): İmâmiyye'nin oniki imâmının altıncısıdır. Medine'de doğmuştur. Sâdık lakabıyla meşhurdur. Babası Muhammed el-Bâkır, annesi de Hz. Ebû Bekir'in torunlarından Ümmü Ferve'dir. Tâbiînin önde gelenlerindendi. İlim'de yüksek bir mertebeye sahipti. Bir topluluk ondan ilim tahsil etmiştir. Bunların arasında iki mezhep imâmı Ebû Hanîfe, Mâlik te vardır. Sâdık olarak nitelendirilmesi, onun yalan söylediğinin asla duyulmaması sebebiyledir. Onun Abbâsî halifeleriyle ilişkilerinden bahseden haberler mevcuttur. Haklarını onlara karşı cesurca savunmuştur. Cafer-i Sâdık, Emevî halifeleri Hişâm b. Abdilmelik, el-Velîd b. Yezîd, İbrâhîm b. el-Velîd ve Mervân b. Muhammed ile Abbâsî halifesi es-Seffâh ve el-Mansûr devirlerinde yaşamıştır. Böylesine karışık bir dönemde yaşamış olmasına rağmen, hem siyasetten uzak kalabilmesi, hem de ilk iki halife, Ebû Bekir ile Hz. Ömer hakkındaki görüşleri dolayısıyle, devrinde yaşadığı bu halifelerin şüphesinden kurtulabilmiştir. Cafer es-Sâdık, imâmların en büyüğü ve özellikle Şiî fıkhının ve itikadını tedvin eden imâm olarak görülür. Nitekim İmâmiyye Şiası, kendilerinden bir mezhep olarak bahsederken, Caferiyye ismini kullanırlar. (Fığlalı, *İmâmiyye Şiası*, 163-64); Kâtip Çelebî, *Keşfü'z-Zunûn*'da (Bkz. I/901) zikrettiğine göre, risalelerini içeren bir kitabı vardır. Öğrencisi Tarsuslu Sûfî Ebû Mûsâ Câbir b. Hayyân'ın, Cafer Sâdık'ın beş yüz risalesini ihtiva eden bin sayfalık bir kitap yazdığı rivayet edilmiştir. Ona daha pek çok eser nispet edilirse de, bunların ona nispeti şüphelidir. 148/765 yılında Şevvâl ayında Medine'de vefat etmiş ve el-Bakî' mezarlığına babası Muhammed el-Bâkır'ın kabrine defnedilmiştir. Bkz. İbn Tolûn, *el-Eimme el-İsnâ Aşeriyye*,85-86; el-Ya'kûbî, *Târih*, II/381-91; el-Mes'ûdî, *Murûc*, III/268 vd.; İbn Hallikân, *el-Vefeyât*, I/291; İbnü'l-Esîr, *Târih*, V/589; Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'*, III/192-212; Sıbt b. Cevzî, *Tezkiretu'l-Havâs*, 351-357; ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, II/126; K. V. Zetterestéen, "*Cafer*" maddesi, *İA.*, III/7; Mustafa Öz, "*Cafer es-Sâdık*", TDVİA., VII/1-3

18 el-Bakî/ el-Bakî el-Garkad: Bakî'nin sözlükte asıl anlamı, çeşit çeşit ağaçların kök saldığı yüksek çalılar ile kaplanmış yer demektir. Bundan dolayı Bakîu'l-Garkad denmiştir. Garkad, dikenli büyük ağaç demektir. Kısaca el-Bakî', Medine'nin mezarlığıdır. Bkz. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, II/253-254; A. J. Wensinck, "*Bakîu'l-Garkad*" maddesi, *İA.*, II/258.

(Nəvbahti, Firakuş şiə, s.227 (tr))

götürdü. Hârûn (*Reşid*), Ramazan ayında yaptığı Umre'den dönerken Medine'ye gelmişti. Daha sonra Hârûn haccı yaptı ve dönüşünde Mûsâ b. Cafer'i beraberinde götürdü. Basra yolu üzerinde ondan ayrıldı ve onu İsâ b. Cafer b. Ebî Cafer el-Mansûr'un[66] yanında hapsetti. Sonra onu Bağdad'a getirtti ve es-Sindî b. Şâhik'in hapishanesine hapsetti. O, Bağdat'ta, hapsedildiği bu hapisanede(!) 183/799 [*133/751*][67] senesinde Recep ayının 25. gecesi öldü. Öldüğünde 54 veya 55 yaşında idi. Kureyş'e ait mezarlardan birisine gömüldü. (*Başka bir rivayete göre de o, vasiyeti üzerine, bukağılarıyla birlikte gömülmüştür.*) İmâmeti 35 sene birkaç ay sürmüştür. Annesi, Hamîde isimli bir cariyedir. (Ümmü veled) Hamide, Cafer'in oğulları Mûsâ, İshâk[68] ve Muhammed'in anneleridir.

Taraftarları Ali b. Mûsâ er-Rızâ'nın ölümünden sonra ihtilaf ettiler ve bir çok fırkaya [*beş fırkaya*] bölündüler:

[180] (*Onlardan*) bir fırka Ali b. Mûsâ'dan sonra imâmın Muhammed b. Ali[69] olduğuna inanır; zaten ondan başka oğlu yok-

66. İsâ b. Cafer b. Ebî Cafer el-Mansûr el-Abbâsî (185/801): Abbâsî halifesi Mansûr'un torunu, Hârûn Reşid'in amcasının oğludur. Hârûn Reşid, onu altıbin kişilik bir orduyla Umân'a vali olarak gönderdi. O, bir süre kaldıktan sonra Ezd lideri el-Vâris el-Harrûsî onun üzerine bir ordu gönderdi. İsa, yenildi ve esir alınarak hapsedildi. Sonra hapishaneye habersizce giren bazı kişilerce öldürüldü. Bkz.Ziriklî, *el-A'lâm*, 5/275.
67. Kummî'nin verdiği tarih yanlıştır, muhtemelen yazım hatasından kaynaklanmıştır.
68. İshâk b. Cafer b. Muhammed: Cafer Sâdık'ın oğludur ve imâmet konusunda Cafer Sâdık taraftarıdır. Şiî alimlerin bildirdiğine göre, o faziletli, barışçı, vakar sahibi ve müctehid birisidir. İmâmetin kardeşi Mûsâ Kâzım'a geçtiğini iddia ediyordu. Ayrıca Mûsâ'nın imâmetine dair nassı da babasından kendisinin rivâyet ettiği söylenir. Bkz. el-Esterâbâdî, *Menhecü'l-Makâl*, 52; et-Tefrişî, *Nakdü'r-Ricâl*, 39; el-Mâmakânî, *Tenkîhu'l-Makâl*, I/113; el-Erdebilî el-Hâirî, *Câmiu'r-Ruvât*, 81.
69. Ebû Cafer Muhammed b. Ali er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım (195/811 -220/835): Şiî İmâmiyye'nin dokuzuncu imâmıdır. Medine'de doğdu ve babası Ali er-Rızâ ile Bağdat'a göçtü. Künyesi Ebû Cafer, en meşhur lakabı el-Cevâd ve et-Takî'dir. Babası ölünce bakımını el-Me'mûn üstlenmiş ve Zeyneb adlı kızıyla evlendirmiştir. Bundan kısa süre sonra Medine'ye yerleşmiş ve hayatını ilim, zühd ve takva ile uğraşarak burada geçirmiştir. Daha sonra tekrar Bağdad'a dönmüş ve burada ölmüştür. Bkz. el-Kuleynî, *el-Usûl mine'l-Kâfi*, I/492-97; İbn Tolûn, *el-Eimme el-İsnaaşeriyye*, 101-104; Sıbt b. İbnü'l-Cevzî, *Tezkiretü'l-Havâs*, 368; el-Yâfiî, *Mir'ât*, II/80; el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, III/54; İbn Hallikân, *Vefâyât*, I/450; ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, VI/271-272; Fığlalı, *İmâmiyye Şiası*, 168-69; R. Strothmann, "*Muhammed b. Ali*" maddesi, *İA*., VIII/ 477-78.

(Nəvbahti, Firakuş şiə, s.241 (tr))

Ali'nin künyesi Ebû Muhammed'dir. Bununla birlikte Ali b. Muhammed'in taraftarlarından az bir grup, Hasan b. Ali'nin kardeşi Cafer b. Ali'nin[107] imâmetini kabul ettiler ve şöyle dediler: [*Babası*],* Muhammed'in ölümünden sonra, onu vasisi tayin etmiştir. Böylece onun imâmetini kabul etmeyi vacip kılmış ve onun imâm olduğunu açıklamıştır. Bu sebeple bunlar onun kardeşi Muhammed'in imâmlığını inkar ettiler. Babası, ona zarar gelmesinden korktuğundan ve onu korumak istediğinden böyle yaptı; gerçekte imâm Cafer b. Ali'dir, dediler. [*Bunlar, Halis Caferiyye (el-Caferiyye el-Hulles) fırkasıdır.*]

96 [201] Hasan b. Ali, 232/846 senesi Rebiyülahir ayında doğmuş,[108] 260/873 senesi Rebiyülevvel [*Rebiyülahir*] ayının 8'inde Cuma günü Sâmerrâ şehrinde ölmüştür. Evinde, babasının gömüldüğü hücreye gömüldü. Hasan b. Ali, öldüğünde 28 yaşında idi.[109] Cenaze namazını Ebû İsâ b. Mütevekkil[110] kıldırdı. İmâmet süresi 5 sene 8 ay 5 gündür.[111] Onun halefi görülmediği gibi, kesin olarak bir oğlu olduğu da bilinmemektedir. Ondan intikal eden mirası kardeşi Cafer ile annesi arasında taksim olunmuştur. Annesi, Asefân isimli cariye (ummu veled)dir.[112] Ebû'l-Hasan bu kadına daha sonra Hadis adını vermiştir.

Hasan b. Ali'nin taraftarları, onun ölümünden sonra 14 [*15*] fırkaya bölündüler.

107 Ebû Abdillah Cafer b. Ali (271/884): Kardeşi Hasan'dan sonra imâmet iddiasında bulunduğu için Şiilerce yalancı lakabı verilmiştir. 45 yaşında Sâmerrâ'da ölmüş ve babasının yanına defnedilmiştir. Bkz. el-Kuleyni, *el-Usûl mine'l-Kâfi*, I/504; et-Tûsi, *el-Gaybe*, 225-227; el-Kummi, *Sefinetu'l-Bihâr*, I/163; ed-Dâvûdi, *Umdetü't-Tâlib fi Ensâbi Âli Ebi Tâlib*, 189; Sadûk, *Kemâlu'd-Din*, 313.

* Bu kelime yanlışlıkla konulabilir. Çünkü Muhammed onun kardeşidir.

108 Doğum tarihi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bkz. Muhammed Sâdık, *Fıraku'ş-Şia*, 95, dipnot: 2.

109 Yirmidokuz yaşında öldüğü de söylenir. Bkz. Muhammed Sâdık, *Fıraku'ş-Şia*, 96, dipnot: 2.

110 Ebû İsâ b. el-Mütevekkil: Abbâsi halifesi el-Mu'temid Billah'ın kardeşidir. Bkz. et-Taberi, et-*Târih*, III/1873.

111 Altı yıl sürdüğü de söylenir. Bkz. Muhammed Sâdık, *Fıraku'ş-Şia*, 96, dipnot: 3.

112 Bu isim sadece bu kitapta geçmektedir. Onun bilinen isimleri Sevsen, Selil ve Hadis'tir. Bkz. Muhammed Sâdık, *Fıraku'ş-Şia*, 96, dipnot: 4.

Üçüncü olaraq bu cür uydurmaların ətf edildiyi bəzi şiə ravilərə baxdığımızda digər başqa şiə rəvayətlərində eyni ravilərin imamların kim olduqlarına dair müəyyən bir fikirə sahib olmadıqlarını görməkdəyik. Məsələn: Əli bin İbrahim İshaq bin Muhəmməd'dən o da Əbu Haşim əl Cəfəri'dən rəvayət etdi ki, belə dedi: ***"Bir dəfə mən oğlu Əbu Cəfər (Muhəmməd) öldüyü sırada Əbul-Həsən (Əli əl-Hadi)'in yanındaydım. İçimdən düşünərkən, bu dövrdə Əbu Cəfər və Əbu Muhəmməd (Həsən əl-Əsgəri), Musa b.Cəfər və İsmayıl b.Cəfər kimidirlər, hekayələri də eynidir, Əbu Cəfər'dən sonra Əbu Məhəmməd gözlənilirdi, şəklində söyləmək istədim…. Tam mən danışmağa başlayacaqdım ki, Əbul-Həsən (Əli əl-Hâdi) mənə dönərək belə dedi: "Bəli ya Əba Hâşim. Əbu Cəfər'dən sonra Əbu Muhəmməd əlaqədar bilinməyən şey Allah'a bəda olmuşdur. Onun vəziyyəti, İsmayıl'ın ölümündən sonra Musa mövzusunda bəda olması kimidir. Bu, yalançılar tərəfindən ikrahla qarşılansa da, sənin söylədiyin kimidir. Məndən sonra oğlum Əbu Muhəmməd (Həsən əl-Əsgəri) xələfim olmuşdur".***

(əl-Kafi, c.1, s.295-296, H#849; Əl Ğaybə, əl-Tusi, s. 82-83, #84)

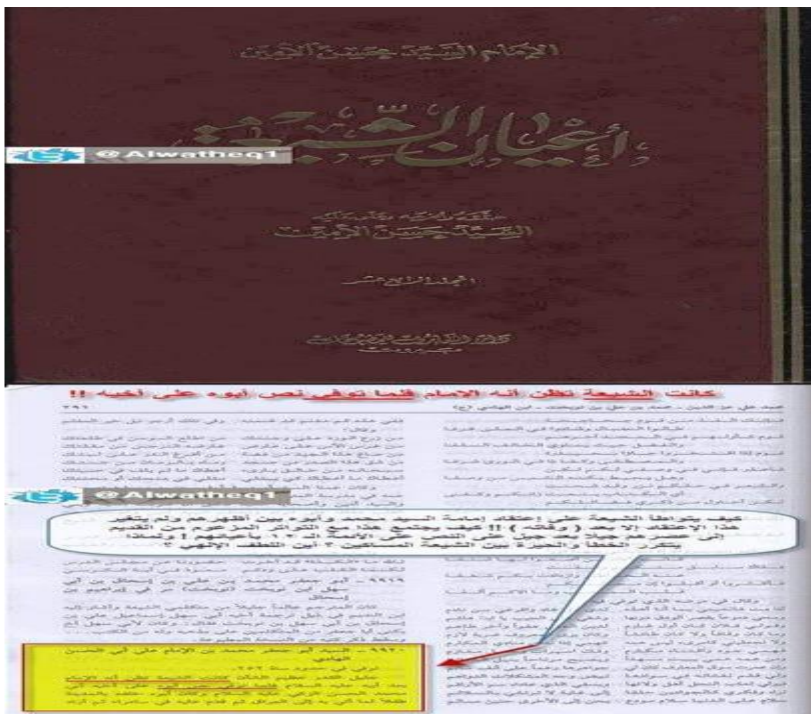

Rəy: Ravi Əbu Haşim Davud bin əl Qâsım əl Cəfərin İmam əl Cəvad'dan (9-cu imam) 12 şiə imamının adları ilə əlaqədar *"Əl Kafi"*də hədisi mövcuddur. Bununla birlikdə eyni ravi yəni Əbu Hâşim Davud bin əl Qâsım əl Cəfəri görəcəyiniz kimi 10-cu imamın böyük oğlunun imam olaca-

ğını düşünməkdə idi və onun vəfat gördüyü zaman çaşmışdır. Eyni şəkildə oxuyuruq:

Şiə Alimi Seyyid Muhsin əl Amini yazır: ***"9920: - Əs Seyyid Əbu Cəfər Muhəmməd - İmam Əli əbul-Həsən Hâdi'nin oğlu.252 (hicri) illərində vəfat etdi. Böyük fəzilət sahibi idi, şiələr atasından sonra onun imam olacağını zənn edirdilər. Lakin vəfat etdiyi zaman atası onun qardaşı Əbu Muhəmməd əl Hədan əz Zəki'ni İmam olaraq təyin etdi".*** *(Seyyid Muhsin əl Amini,Əyanuş Şiə, 10/5)*

Şiə alimi Muhəmməd Bâqir əl Bəhbudi yazır: *"Və siz (oxucularımız) bilin ki, "Əl Şuzuzun Nizam-ul İmamə"-ni araşdırmadan sonra imamların şəxsiyyətləri haqqında lövhə və digərləri kimi rəvayətlərin hamısı "Ğaybət" və "Əl Xayra" dövründə və bu ikisindən az (bir zaman) əvvəl uydurulmuşlar. Çünki Əgər bu nasslar (rəvayətlər) imamiyyə şiələrinin qatında mövcud olsaydılar onlar bu qədər aşkar şəkildə imamların şəxsiyyətləri haqqında ixtilaf etməzdilər".* *(Mərifətul Hədis, s.172)*

۱۷۲ معرفة الحديث

الجعفري عن أبي جعفر الجواد، وأجوبة المسائل تختلف مع ما ذكره الصدوق والكليني اختلافاً فاحشاً وهو دليل الفساد.

على أنك قد عرفت في بحث الشذوذ عن نظام الإمامة أنّ الأحاديث المرويّة في النصوص على الأئمّة جملةً من خبر اللوح وغيره، ـ كلّها ـ مصنوعة في عهد الغيبة والحَيْرة وقبلها بقليل، فلو كانت هذه النصوص المتوفّرة موجودةً عند الشيعة الإماميّة لما اختلفوا في معرفة الأئمة الطاهرة هذا الاختلاف الفاضح، ولما وقعت الحيرة لأساطين المذهب وأركان الحديث سنوات عديدة، وكانوا في غِنى أن يتسرّعوا إلى تأليف الكتب لإثبات الغيبة وكشف الحيرة عن قلوب الأمّة، بهذه الكثرة.

ومما يشهد على ذلك مقاولة جرت بين محمد بن يحيى العطّار وشيخه محمد بن الحسن الصفّار، على ما ذكره الكلينيُّ بعد تمام الحديث قال: وحدثني محمد بن يحيى عن محمد بن الحسن الصفّار عن أحمد بن أبي عبد الله البرقي عن أبي هاشم مثله سواء. ثم قال: قال محمد بن يحيى: فقلت لمحمّد بن الحسن: يا أبا جعفر. وددت أنّ هذا الخبر جاء من غير جهة أحمد بن أبي عبد الله. فقال محمد بن الحسن: لقد حدّثني أحمد بن أبي عبد الله بهذا الحديث قبل الحَيْرة بعشر سنين.

وهذه المُقاولة: وإن كانت بمَعْزِل عن إثبات الحديث وصحّته، ولكنّها تُفيدنا أنّ الأصحاب كانوا متسالمين على ضعف الرجل وعدم الاحتجاج بحديثه. حتّى أنّ شيخنا أبا جعفر الصفّار مع كونه متساهلاً في أمر الحديث بنفسه، لا يدّعي أنّ البرقي ثقة صالح لأن نحتجّ بحديثه. وإنّما يتعلّق بصحة الحديث من جهة التاريخ فقط، وإن كان في ذلك غير مُصيب.

معرفة الحديث
وتاريخ نشره وتدوينه وثقافته
عند الشيعة الإمامية

الشيخ محمد الباقر البهبودي

دار الهادي
للطباعة والنشر والتوزيع

Haşiyələr:

1) Lövhə rəvayəti şiə qaynaqlarında Cabir bin

Abdullah'ın Hz.Fatimə'nin yanına girərkən 12 imamın adlarının yazılı olduğu lövhəni görmə rəvayətidir.

2) Ğaybət dövrü şiə inancına görə 12-ci imamın heç kimsənin görüb eşidə bilmədiyi şəkildə gözdən itməsidir və insanlarla ünsiyyət qurduğu 4 naibinin vəfatından sonra da böyük ğaybətə çəkilmişdir.

3) Əl Xayra - İmamın dördüncü və sonuncu naibi Əbu-l Həsən Əli b.Muhəmməd Səmuri'nin vəfatından sonra məzhəbin mənsublarına imamın xəbərlərinin çatması kəsildiyi üçün Təşəyyunun İmamiyyə qolunun mənsubları arasında baş verən böyük qarışıqlıqdır və bu səbəblə onların bir çoxu məzhəbi tərk etmişlər.

Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz. Ömər'in fikrini qəbul etdisə niyə insanlardan çölə çıxmalarını istədi?

Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) öz aralarında mübahisə edən səhabələrinə belə demişdir: ***"Qalxın yanımdan! (məni tərk edin) Mə-***

nim yanımda belə çəkişməniz uyğun deyil.." *(Səhihul Buxari c.1, s.121, #114)*

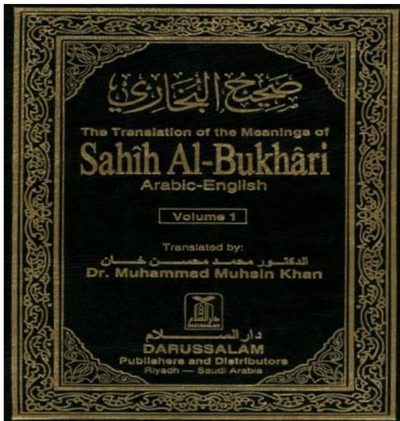
3 – THE BOOK OF KNOWLEDGE | 121

retaliation, having the killer killed." In the meantime a man from Yemen came and said, "O Allâh's Messenger! Get that written for me." The Prophet ﷺ ordered his Companions to write that for him. Then a man from Quraish said, "Except *Al-Idhkhir* (a type of grass that has good smell) O Allâh's Messenger, as we use it in our houses and graves." The Prophet ﷺ said, "Except *Al-Idhkhir* i.e. *Al-Idhkhir* is allowed to be plucked."

113. Narrated Abû Hurairah رضي الله عنه: There is none among the Companions of the Prophet ﷺ who has narrated more *Ahâdîth* than I except 'Abdullâh bin 'Amr (bin Al-'Âs) who used to write them and I never did the same.

114. Narrated 'Ubaidullâh bin 'Abdullâh: Ibn 'Abbâs رضي الله عنهما said, "When the ailment of the Prophet ﷺ became worse, he said, 'Bring for me (writing) paper and I will write for you a statement after which you will not go astray.' But 'Umar said, 'The Prophet ﷺ is seriously ill, and we have got Allâh's Book with us and that is sufficient for us.' But the Companions of the Prophet ﷺ differed about this and there was a hue and cry. On that the Prophet ﷺ said to them, 'Go away (and leave me alone). It is not right that you should quarrel in front of me.'"

Ibn 'Abbâs came out saying, "It was most unfortunate (a great disaster) that Allâh's Messenger ﷺ was prevented from writing that statement for them because of their

Eyni şəkildə oxuyuruq ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) dedi, ***"Çəkilin yanımdan, mənim içində olduğum (bu hal) sizin məni çağırdığınızdan daha xeyirlidir".*** Sonra onlara 3 şey vəsiyyət etdi. *(Səhihul Buxari, c.5, s.438-439, # 4431)*

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHÂZÎ* | 439

than what you call me for." Then he ordered them to do three things. He said, "Turn *Al-Mushrikûn* [polytheists, pagans, idolaters, and disbelievers in the Oneness of Allâh and in His Messenger Muhammad (ﷺ)] out of the Arabian Peninsula; respect and give gifts to the foreign delegations as you have seen me dealing with them." (Sa'îd bin Jubair, the subnarrator said that Ibn 'Abbâs kept quiet as regards the third order, or he said, "I forgot it.")[1]

[See Vol. 1, *Hadîth* No.114)

4432. Narrated 'Ubaidullâh bin 'Abdullâh: Ibn 'Abbâs رضي الله عنهما said, "When Allâh's Messenger ﷺ was on his deathbed and there were some men in the house, he said, 'Come near, I will write for you something after which you will not go astray.' Some of them (i.e., his Companions) said, 'Allâh's Messenger ﷺ is seriously ill and you have the Qur'ân. Allâh's Book is sufficient for us.' So, the people in the house differed and started disputing. Some of them said, 'Give him writing material so that he may write for you something after which you will not go astray.' While the others said the other way round. So when their talk and differences increased, Allâh's Messenger ﷺ said, 'Go away.' Ibn 'Abbâs used to say, "No doubt, it was very unfortunate (a great disaster) that Allâh's Messenger ﷺ was prevented from writing for them that writing because of their differences and noise."[2]

(1) (H. 4431) See the footnote of *Hadîth* No.3168, Vol.4.
(2) (H. 4432) See *Hadîth* No.114 Volume I and *Hadîth* No.3168, Volume 4, for details.

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHÂZÎ* | 438

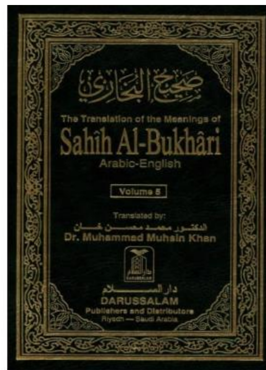
4430. Narrated Ibn 'Abbâs رضي الله عنهما: 'Umar bin Al-Khattâb رضي الله عنه used to let Ibn 'Abbâs sit beside him, so 'Abdur-Rahmân bin 'Amr said to 'Umar, "We have sons similar to him (in age)." 'Umar replied, "(I respect him) because of his status that you know." 'Umar then asked Ibn 'Abbâs about the meaning of this Holy Verse:

"When there comes the Help of Allâh (to you, O Muhammad ﷺ against your enemies) and the Conquest (of Makkah)." (V.110:1)

Ibn 'Abbâs replied, "That indicated the approaching death of Allâh's Messenger ﷺ which Allâh informed him." 'Umar said, "I do not know of it except what you know."

4431. Narrated Ibn 'Abbâs رضي الله عنهما: Thursday! And how great that Thursday was! The ailment of Allâh's Messenger ﷺ became worse (on Thursday) and he said, "Fetch me something so that I may write to you something after which you will never go astray." The people (present there) differed in this matter, and it was not right to differ before a Prophet. Some said, "What is wrong with him? (Do you think) he is delirious (seriously ill)?[1] Ask him (to understand his state)." So they went to the Prophet ﷺ and asked him again. The Prophet ﷺ said, "Leave me, for my present state is better

(1) (H. 4431) The speaker wants to urge others to fulfil the Prophet's order.

Hz.Peyğəmbər (sallalahu aleyhi va səlləm) dedi: ***"Haydi məni öz halıma buraxın. Mənim içində olduğum bu hal daha xeyirlidir. Sizlərə 3 şey vəsiyyət edirəm".*** *(Səhih Muslim, c.4, s.375, #1637)*

The Book Of Wills 375 كتاب الوصية

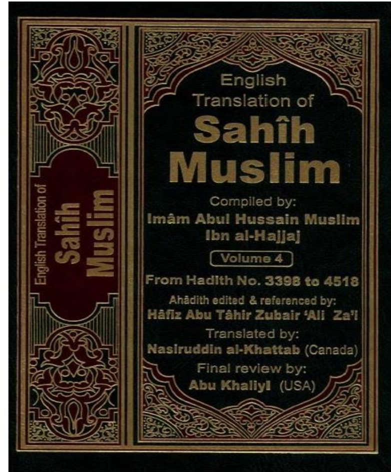
he make a will for him? He was leaning on my chest' - or she said: 'in my lap - and he called for a bowl, then he fell into my lap and I did not realize that he had died. So when did he make a will for him?"'

[4232] 20 - (1637) It was narrated that Sa'eed bin Jubair said: "Ibn 'Abbâs said: 'Thursday and what a Thursday!' Then he wept until his tears wet the pebbles. I said: 'O Abû 'Abbâs, what about Thursday?' He said: 'The Messenger of Allâh ﷺ took a turn for the worse, and he said: "Come to me and I will dictate for you a document, so you will not go astray after I am gone." But they argued (about that), and it is not appropriate to argue in the presence of a Prophet. They said: "What is the matter with him? Is he delirious? Try to find out what he means."[1] He said: "Let me be. The state in which I am now is better. I urge you to do three things: Expel the idolators from the Arabian Peninsula, and reward the delegations as I used to do."

عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ أَنَّ عَلِيًّا كَانَ وَصِيًّا، فَقَالَتْ: مَتَىٰ أَوْصَىٰ إِلَيْهِ؟ فَقَدْ كُنْتُ مُسْنِدَتَهُ إِلَىٰ صَدْرِي - أَوْ قَالَتْ حَجْرِي - فَدَعَا بِالطَّسْتِ، فَلَقَدِ انْخَنَثَ فِي حَجْرِي، وَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُ مَاتَ، فَمَتَىٰ أَوْصَىٰ إِلَيْهِ؟.

[٤٢٣٢] ٢٠-(١٦٣٧) حَدَّثَنَا سَعِيدُ ابْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ - وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ - قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَوْمُ الْخَمِيسِ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ! ثُمَّ بَكَىٰ حَتَّىٰ بَلَّ دَمْعُهُ الْحَصَىٰ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبَّاسٍ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ؟ قَالَ: اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَجَعُهُ، فَقَالَ: «ائْتُونِي أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدِي» فَتَنَازَعُوا، وَمَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنَازُعٌ، وَقَالُوا: مَا شَأْنُهُ؟ أَهَجَرَ؟ اسْتَفْهِمُوهُ، قَالَ: «دَعُونِي، فَالَّذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ، أُوصِيكُمْ بِثَلَاثٍ:

[1] That is, some of them thought that it was better that he not be bothered with that, due to the strain on his condition, while others thought that it should be considered an order from him. Then some of them asked the others whether they thought that there was something wrong with him; maybe they thought he was delirious, and that is why they did not want him to write? And then they told them that rather, they should listen to what he is saying and try to understand it. See *Minnat Al-Mun'im*.

Əllamə Qadı İyad yazır: Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm): ***"Məni buraxın çünki mənim içində olduğum şey (dünyadan üz çevirib axirətə yönəlməm) (ifadəsinin mənası) bu vəsiyyəti yazmağı tərk edib sizi Allah'ın kitabı ilə baş-başa buraxmaq və məndən istədiyinizi məndən istəməməniz daha xeyirlidir"*** (mənasındadır). *(Əş Şəfa, s.737)*

وقيل: إنه كان من النبيّ ﷺ [لهم] على طريق المَشُورة والاختبار[1]. هل يتفقون على ذلك أم يختلفون؟ فلما اختلفوا تركه.

وقالت[2] طائفة أُخرى: إنَّ معنى الحديث أنَّ النبي - ﷺ - كان مُجيباً في هذا الكتاب لِمَا طُلِبَ منه؛ لا أنّه ابتدأ بالأمر به؛ بل اقتضاهُ منه بَعْضُ أصحابه؛ فأجاب رَغْبَتَهم، وكره ذلك غيرُهم لِلْعِلَل التي ذكرناها.

١٦٩٢ - واستُدِلَّ في مثل هذه القضية[3] بقولِ العباسِ لعليِّ بن أبي طالب: انْطَلِقْ بنا إلى رسولِ الله ﷺ؛ فإنْ كان الأمْرُ فينا عَلِمْنَاهُ؛ وكراهةِ عليٍّ هذا، وقوله: واللهِ! لا أفعل. . . الحديث[4].

١٦٩٣ - واستدلّ بقوله: «دَعُوني؛ فإن الذي أنا فيه خير»[5] أي: الذي أنا فيه خيرٌ من إرسالِ الأمر، وتَرْكِكُم وكتابَ الله، وأنْ تَدْعوني مِمّا طلبْتُم.

وذُكِر أنّ الذي طُلِبَ كتابتُهُ أمْرُ الخلافةِ بَعْدَه، وتعيينُ ذلك.

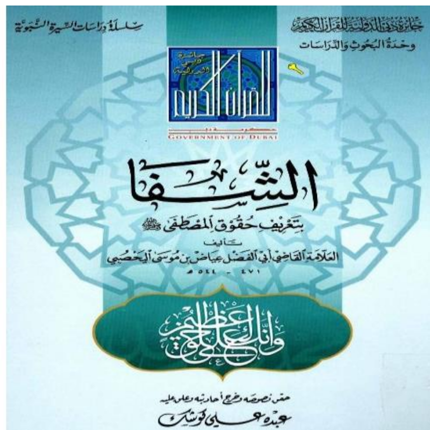
فصـل

[فِيْ شَرْحِ حَدِيْثِ: أَيُّمـا مُـؤْمِنٍ آذَيْتُـهُ أَوْ سَبَبْتُـهُ أَوْ جَـلَدْتُـهُ فَـاجْعَلْهَـا كَـفَّـارَةً، وَأَحَـادِيثَ أُخَـرَ][6]

١٦٩٤ - فإن قيل: فما وَجْه حديثه أيضاً الذي حدثنا به الفقيه أبو محمد الخُشَني بقراءتي عليه، حدثنا أبو علي الطَّبَري، حدثنا عبد الغافر الفارسي، حدثنا أبو أحمد الجُلُودي؛ [قال]: حدثنا إبراهيم بن سفيان، حدثنا مسلم بن الحجاج، حدثنا قُتَيبة، حدثنا ليث، عن سعيد بن أبي سَعِيد، عن سالم

(١) في المطبوع: «والاختيار».
(٢) في الأصل: «وقال»، والمثبت من المطبوع.
(٣) في المطبوع: «القصة».
(٤) أخرجه البخاري (٤٤٤٧) من حديث ابن عباس.
(٥) تقدم برقم (١٦٨٢) من حديث ابن عباس.
(٦) ما بين حاصرتين من عندي.

٧٣٧

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) *"çəkilin yanımdan"* ifadəsinin müəyyən adam yaxud qrupa istiqamətli olmadığı, əksinə bir-biriylə mübahisə edən hər iki qrupa da yönəldiyini unutmamaq lazımlıdır. Əslində bu ixtilafı tərk etmələri və bu mübahisəyə son vermələrini istəyərək ixtilafa son vermək üçün bir əmrdir.

Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz. Ömər'in ifadəsinə səssiz qaldı və ona etiraz etmədi. Yalnız səs-küy və ixtilaflar dözülməz hala gəldiyində *"Məni tərk edin"* dedi. Burada heç bir şey Hz.Ömər'in sözlərinin rədd edildiyini göstərməməkdədir. Özəlliklə də hədisin davamında Hz.Peyğəmbərin 3 vəsiyyət söylədiyini ifadə etdiyimiz zaman.

Şeyx Əli Tantavi yazır: *"Hz.Ömər "Allah'ın kitabı bizə kifayətdir" deyərək öz fikrini təklif etdi və Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) onunla razılaşdı. Əgər o davam edərək bu ifadəni yazdırmaq istəsəydi Ömər'ə səssiz olmasını söyləyər və istədiyi şeyi edərdi"*. (Əhbar Ömər, s. 45-46)

Hətta hadisəsinin əsas ravisi İbni Abbas'da bunu bu şəkildə anlamışdı. Onun etirazı insanların Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) hüzurunda mübahisəyə yönəlik idi.

İbn Abbas dedi: *"Oradakılar çəkişərək münaqişə etməyə başladılar, halbuki Peyğəmbərin yanında çəkişmək doğru deyil"*. (Səhihul Buxari, c.4, s.248, #3168)

58 – THE BOOK OF *AL-JIZYA* — ٥٨ - كتاب الجزية والموادعة — 248

long as Allāh keeps you here."

ما أقَرَّكُمُ اللهُ».

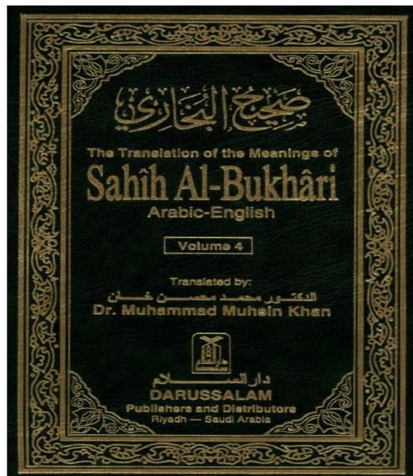
3167. Narrated Abū Hurairah رضي الله عنه: While we were in the mosque, the Prophet ﷺ came out and said, "Let us go to the Jews." We went out till we reached Bait-ul-Midrās. He said to them, "If you embrace Islām, you will be safe. You should know that the earth belongs to Allāh and His Messenger, and I want to expel you from this land. So, if anyone amongst you owns some property, he is permitted to sell it, otherwise you should know that the earth belongs to Allāh and His Messenger."

٣١٦٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ: حَدَّثَنا اللَّيْثُ قالَ: حَدَّثَني سَعِيدٌ المَقْبُرِيُّ، عَنْ أبِيهِ، عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قالَ: بَيْنما نَحْنُ في المَسْجِدِ، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقالَ: «انْطَلِقُوا إلى يَهُودَ»، فَخَرَجْنا حتَّى جِئْنا بَيْتَ المِدْرَاسِ، فَقالَ: «أسْلِمُوا تَسْلَمُوا، واعْلَمُوا أنَّ الأرْضَ للهِ ورَسُولِهِ، وإنِّي أُرِيدُ أنْ أُجْلِيَكُمْ مِنْ هَذِهِ الأرْضِ، فَمَنْ يَجِدْ مِنْكُمْ بِمالِهِ شَيْئاً فَلْيَبِعْهُ، وإلَّا فاعْلَمُوا أنَّ الأرْضَ للهِ ورَسُولِهِ». [انظر: ٦٩٤٤، ٧٣٤٨]

3168. Narrated Sa'īd bin Jubair that he heard Ibn 'Abbās رضي الله عنهما saying, "Thursday! And (you know not) what Thursday is?" After that Ibn 'Abbās wept till the stones on the ground were soaked with his tears. On that I asked Ibn 'Abbās, "What is (about) Thursday?" He said, "When the condition (i.e., health) of Allāh's Messenger ﷺ deteriorated, he said, 'Bring me a bone of scapula, so that I may write something for you after which you will never go astray.' The people differed in their opinions, although it was improper to differ in front of a Prophet. They said, 'What is wrong with him? Do you think he is delirious?[1] Ask him (to understand).' The Prophet ﷺ replied, 'Leave me as I am in a better state than what you are asking me to do.'[2] Then the

٣١٦٨ - حَدَّثَنا مُحَمَّدٌ: حَدَّثَنا ابنُ عُيَيْنَةَ، عَن سُلَيمانَ بن أبي مسلم الأحْوَلِ: سَمِعَ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ: سَمِع ابنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما يَقُولُ: يَوْمُ الخَمِيسِ وَما يَوْمُ الخَمِيسِ؟ ثُمَّ بَكَى حَتَّى بَلَّ دَمْعُهُ الحَصَى، قُلْتُ: يَا ابن عَباسٍ، مَا يَومُ الخَمِيسِ؟ قالَ: اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَجَعُهُ، فَقالَ: «ائْتُوني بِكَتِفٍ أكْتُبْ لَكُمْ كِتاباً لاتَضِلُّوا بَعْدَهُ أبَداً». فَتَنازَعُوا ولا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنازُعٌ، فَقالُوا: ما لَهُ أهَجَرَ؟ اسْتَفْهِمُوهُ، فَقالَ: «ذَرُوني

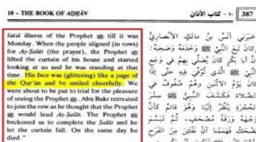
(1) (H. 3168) The speakers here disapproved of the opinion of other people who suggested that the Prophet ﷺ should not be asked to write as he was seriously ill.
(2) (H. 3168) This means: I am busy preparing myself to meet my Lord, and that is better than the worldly affairs you are asking me to talk to you about.

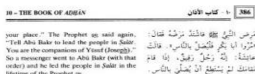
Ayrıca şiələrin fərziyyə və spekulyasiyalarını bir kənara buraxsaq Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) səhabələrindən razı və məmnun bir halda bu dünyadan ayrıldığı səhih rəvayətlərdən sabitdir.

Ənəs b.Malik (radiyallahu anh) belə xəbər verdi:*"Hz.Peyğəmbərin vəfatı ilə nəticələnən xəstəliyi günlərində Əbu Bəkr özlərinə namazı qıldırırdı. Nəhayət (vəfatının təsadüf etdiyi) bazar ertəsi günü oldu. Səhabələr (səhər) namazı içində saf saf dayanmışdılar. Allah Elçisi Aişə'nin otağının qapı pərdəsini açdı və ayaqda dayanaraq bizlərə baxdı. Üzü Mushaf yarpağı kimi ağappaq idi. Sonra (onların namazda saf bağlayaraq dayan-***

dıqlarını görüb çox sevindi və) təbəssüm edərək güldü. Ənəs deyir ki: Biz namazda olduğumuz halda Allah Rəsulu'nun çıxışı ilə sevincimizdən çaşdıq. Əbu Bəkr, Allah Rəsulu'nun namaz qılmaq arzusu ilə çıxdığını sanaraq topuqları üzərində geri ilk səfa çəkildi. Allah Elçisi onlara əliylə: Namazınızı tamamlayın deyə işarə etdi. Sonra (Aişə'nin otağına) girdi və qapı pərdəsini endirdi. Ənəs deyir ki: İşdə Allah Elçisi göründüyü bu (bazar ertəsi günü) vəfat etdi". *(Səhihul Buxari, c.1, s.386-387, #680)*

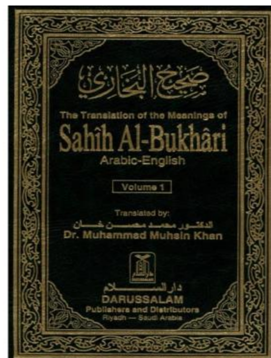

fatal illness of the Prophet ﷺ till it was Monday. When the people aligned (in rows) for *As-Salāt* (the prayer), the Prophet ﷺ lifted the curtain of his house and started looking at us and he was standing at that time. His face was (glittering) like a page of the Qur'ān and he smiled cheerfully. We were about to be put to trial for the pleasure of seeing the Prophet ﷺ. Abū Bakr retreated to join the row as he thought that the Prophet ﷺ would lead *As-Salāt*. The Prophet ﷺ beckoned us to complete the *Salāt* and he let the curtain fall. On the same day he died."

10 – THE BOOK OF *ADHĀN*

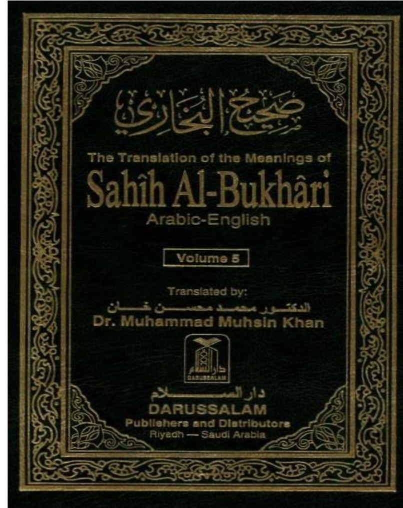
your place." The Prophet ﷺ said again, "Tell Abū Bakr to lead the people in *Salāt*. You are the companions of Yūsuf (Joseph)." So a messenger went to Abū Bakr (with that order) and he led the people in *Salāt* in the lifetime of the Prophet ﷺ.

Eyni şəkildə İbni Abbas'a görə Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Ömər'dən məmnun və razı bir şəkildə dünyadan köçmüşdür". *(Bax: Səhihul Buxari, #3692)*

62 - THE VIRTUES OF THE COMPANIONS OF THE PROPHET ﷺ - ٦٢ - كتاب فضائل أصحاب النبي ﷺ | 36

3692. Narrated Al-Miswar bin Makhrama: When 'Umar was stabbed, he showed signs of agony. Ibn 'Abbâs, as if intending to encourage 'Umar, said to him, "O chief of the believers! Never mind what has happened to you, you have been in the company of Allâh's Messenger ﷺ and you kept good relations with him and you parted with him (i.e., he died) while he was pleased with you. Then you were in the company of Abû Bakr and kept good relations with him and you parted with him (i.e., he died) while he was pleased with you. Then you were in the company of the Muslims, and you kept good relations with them, and if you leave them, you will leave them while they are pleased with you." 'Umar said, (to Ibn 'Abbâs), "As for what you have said about the company of Allâh's Messenger ﷺ and his being pleased with me, it is a favour, Allâh تعالى did to me; and as for what you have said about the company of Abû Bakr and his being pleased with me, it is a favour, Allâh جل ذكره did to me; and concerning my impatience which you see, is because of you and your companions. By Allâh! If (at all) I had gold equal to the earth (quantity), I would have ransomed myself with it from the punishment of Allâh عز وجل before I meet Him."

Şiə Arqumenti # 8

Ömər hörmətsiz və pis xasiyyətli bir rəftara sahib idi. ***"Ey iman edənlər! Səslərinizi peyğəmbərin səsindən çox çıxarmayın, bir-birinizə qışqırdığınız kimi ona qışqırmayın. Sonra fərqində olmadan əməlləriniz boşa gedər"*** *(Hucurat,2)* ayəsi Əbu Bəkr və Ömər haqqında nazil olmuşdu. Hətta qələm və kağız hadisəsi əsnasında da Ömər səsini Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) səsinin üzərinə qaldırmışdı.

Cavab:

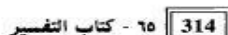
Qələm və kağız hadisəsində Hz.Ömər səsini

Hz.Peyğəmbərin səsinin üzərinə qaldırmamışdır. Əksinə bəzi səhabələr səslərini bəzilərinin üzərinə qaldırmışlar. Çünki ixtilaf orada olan iki səhabə qrupunun arasında idi və bu şiələr tərəfindən gətirilən Qur'an ayəsinin hökmünü pozmaq deyil. Bu səbəblə şiənin gətirdiyi bu arqument öz özünü çürütməkdədir.

Hucurat surəsinin 2-ci ayəsinə gəlincə bu ayə Hz.Peyğəmbərin məclisində oturan yaxud onu ziyarət etməyə gələnlərə ədəb qaydalarını öyrətməkdədir ki, möminlərin Hz.Peyğəmbərlə danışarkən və onu ziyarət edərkən hörmətlə davranmaları lazımdır.Kimsə səsini onun səsindən yüksəyə çıxarmamalıdır. *"Səhihul Buxari"*də oxuyuruq. İbn Əbi Muleykə'nin belə söylədiyi rəvayət edilmişdir: ***"Ən xeyirli iki adam olan Əbu Bəkr ilə Ömər az qala həlak olacaqdı. Çünki Təmimoğulları karvanı gəldiyi zaman, Hz.Nəbi'nin yanında səslərini yüksəltmişdilər. Onlardan biri Mucaşioğullarının qardaşı Əqra' İbn Həbis'in, digəri də başqa birinin onlarla maraqlanmaq üzrə vəzifələndirilməsi yönündə qənaət ifadə etmişdi. Hədisin ravilərindən Nafi' "Mən bu adamın (***

Əbu Bəkr'in təklif etdiyi adamın) adını ağlımda tuta bilmirəm" demişdir. Əbu Bəkr, Ömər'ə: "Sən yalnız mənə müxalif çıxmaq istəyirsən" dedi. Nəticədə ikisinin də bu mövzuda səsi yüksəlməyə başladı. Bunun üzərinə Allah Təala bu ayəni endirdi: "Ey iman edənlər! Səslərinizi Nəbinin səsinin üstünə yüksəltməyin"(Hucurat,2)

İbnu'z-Zubeyr belə demişdir: Hz.Ömər bu ayədən sonra, Allah Rəsulu (sallallahu aleyhi və səlləm) özünə bir şey soruşub öyrənmək istəyənə qədər səsini ona eşitdirməz oldu. İbnu'z-Zubeyr babası Əbu Bəkr haqqında belə bir şey söyləməmişdir". (Səhihul Buxari, c.6, s.314, #4845)

65 – THE BOOK OF COMMENTARY | 314 | ٦٥ - كتاب التفسير

يَقْضِيَ اللهُ عَلَى لِسانِهِ. ﴿ٱمْتَحَنَ﴾: أَخْلَصَ. ﴿وَلَا تَنَابَزُوا﴾: يُدْعَى بِالكُفْرِ بَعْدَ الإِسْلامِ. ﴿يَلِتْكُم﴾: يَنْقُصكم. أَلَتْنا: نَقَصْنا.

(1) CHAPTER. "O you who believe! Raise not your voices above the voice of the Prophet ﷺ ..." (V.49:2)

(١) بابٌ ﴿لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ الآيَة [٢].

﴿تَشْعُرُونَ﴾: تَعْلَمُونَ، وَمِنْهُ الشَّاعِرُ.

4845. Narrated Ibn Abī Mulaika: The two righteous persons were about to be ruined. They were Abū Bakr and 'Umar who raised their voices in the presence of the Prophet ﷺ when a mission from Banī Tamīm came to him. One of the two recommended Al-Aqra' bin Ḥābis, the brother of Banī Mujāshi' (to be their governor) while the other recommended somebody else. (Nāfi', the subnarrator said, I do not remember his name). Abū Bakr said to 'Umar, "You wanted nothing but to oppose me!" 'Umar said, "I did not intend to oppose you." Their voices grew loud in that argument, so Allāh revealed:

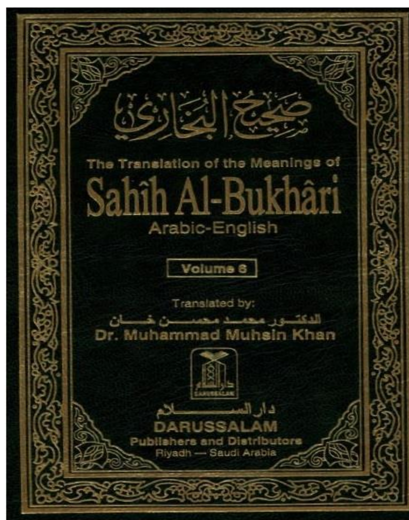
"O you who believe! Raise not your voices above the voice of the Prophet ﷺ..." (V.49:2)

Ibn Az-Zubair said, "Since the revelation of this Verse, 'Umar used to speak in such a low tone that the Prophet ﷺ had to ask him to repeat his statements." But Ibn Az-Zubair did not mention the same about his (maternal) grandfather (i.e., Abū Bakr).

٤٨٤٥ - حَدَّثَنا يَسَرَةُ بنُ صَفْوانَ بنِ جَمِيلٍ اللَّخْمِيُّ: حَدَّثَنا نافِعُ بنُ عُمَرَ، عَنِ ابنِ أَبي مُلَيْكَةَ قالَ: كادَ الخَيِّرانِ أَنْ يَهْلِكا: أَبا بَكْرٍ وعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما، رَفَعا أَصْواتَهُما عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ قَدِمَ عَلَيْهِ رَكْبُ بَني تَمِيمٍ. فَأَشارَ أَحَدُهُما بِالأَقْرَعِ بنِ حابِسٍ أَخِي بَني مُجاشِعٍ. وَأَشارَ الآخَرُ بِرَجُلٍ آخَرَ، قالَ نافِعٌ: لا أَحْفَظُ اسْمَهُ، فَقالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ: ما أَرَدْتَ إِلَّا خِلافِي، قالَ: ما أَرَدْتُ خِلافَكَ، فَارْتَفَعَتْ أَصْواتُهُما في ذٰلِكَ، فَأَنْزَلَ اللهُ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ﴾ الآيَةَ، قالَ ابنُ الزُّبَيْرِ: فَما كانَ عُمَرُ يُسْمِعُ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعْدَ هٰذِهِ الآيَةِ حَتَّى يَسْتَفْهِمَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ ذٰلِكَ عَنْ أَبِيهِ، يَعْنِي أَبا بَكْرٍ. [راجع: ٤٣٦٧]

4846. Narrated Anas bin Mālik رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: The Prophet ﷺ missed Thābit bin Qais for a period (so he inquired about him). A man

٤٨٤٦ - حَدَّثَنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللهِ: حَدَّثَنا أَزْهَرُ بنُ سَعْدٍ: أَخْبَرَنا

Bu ayənin iki mömin Hz.Əbu Bəkr və Hz.Ömər'in bir-birləriylə (Hz.Peyğəmbərlə deyil) mübahisə edərkən və bir-birlərinə səslərini yüksəltdiyi üçün nazil olduğu doğrudur. Lakin onlar bu ayənin qadağan etdiyi şəkildə Hz.Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va səlləm) səslərini qaldırmamışdılar. Buna görəd də *Buxari*'dəki hədis ***"Xeyirli iki adam az qala"*** həlak olacaqdı deməkdədir. Diqqət edin ***"həlak oldular"*** demir ***"Az qala həlak olacaqdılar"*** deməkdədir. Çünki daha əvvəl də söylədiyimiz kimi onlar səslərini Hz.Peyğəmbərə (sallallahu aleyhi va səlləm) qaldırmamışdılar və bu ayədə möminlərə ümumi mənada ehtiyyatlı xəbərdarlıq edərək ədəb qaydalarını öyrətməkdədir.

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) səhabələri Hz.Peyğəmbərin əxlaqını şəxsən öyrənən kəslər idi və bu onların öyrənmə mərhələsidir. Səhabələr o dövrün normal insanları idilər, sofistik və mədəni bir keçmişləri yox idi. İslamdan əvvəl adi və qəbul edilə gəlmiş bir həyat sürməkdə idilər. Bu səbəblə, öyrənmə mərhələsində buna bağlı olaraq bəzi səhvlər etmişlər. Bu səb-

əblə onlara birinin başqasıyla yüksək səslə danışdığı narahat edici bir şəkildə Hz.Peyğəmbərlə (sallallahu aleyhi va səlləm) danışmamaları lazım olduğu öyrədildi. Onun yerinə Hz.Peyğəmbərlə hörmət, təvazö və sakitliklə danışılması lazım olduğu bildirildi.

Yalnız Hz.Ömər'in öyrənmə mərhələsində etdiyi səhvdən ötəri Qur'an ayəsi nazil olmamışdır. Şiə kitabına görə ***"Ey iman edənlər, Allah'ın sizə halal etdiyi xoşa gələn şeyləri haram etməyin".*** *(5/87)* ayəsi də Hz.Əli və bəzi səhabələrin etdiyi səhvi düzəltmək üçün nazil olmuşdur.

Şiə Şeyxi əl Məclisi yazır: ***"Əli bin İbrahim səhih isnadla təfsirində "Ey iman edənlər, Allahın sizə halal etdiyi xoşa gələn şeyləri haram etməyin"(5/87) ayəsi haqqında belə yazır: İmam Sadiq belə buyurdu: "Bu ayə Hz.Əli, Bilal və Osman b.Maz'un haqqında endi. Hz.Əli gecələri heç yatmamağa, Bilal heç bir günü orucsuz keçirməməyə və Osman b.Maz'un da yoldaşı ilə cinsi əlaqədə olmamağa and etmişdilər. Gözəl bir qadın olan Osman b.Maz'unun yoldaşı bir gün Aişə'nin***

yanına gəldi. Aişə ona: Sənin üst başını diqqətsiz görürəm. Səbəbi nədir? deyə soruşdu. Qadın da Aişə'yə bu cavabı verdi: Kimə bəzənim ki? Vallah yoldaşım mənə bu qədər zamandan bəri heç yaxınlaşmadı. Ruhaniliyə yönəlmiş, keçi tükündən bir paltara bürünmüş və dünyadan əlini ətəyini çəkmişdir. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) evə gəlincə Aişə ona bu vəziyyəti izah etdi. Bunun üzərinə Peyğəmbər çölə çıxaraq insanları namaza çağırdı.İnsanlar toplanınca minbərə çıxdı. Allah'a həmd və sənadan sonra bunları söylədi: Bəzilərinə nə olur da xoşuna gələn şeyləri özlərinə haram edirlər?! Xəbəriniz olsun ki, mən gecələri yataram, yoldaşımla yatıb qalxaram və gündüzləri yeyər-içərəm. Kim mənim Sünnəmdən üz çevirsə məndən deyil". *(Əynul-Həyat, c.1, s.348; Bənzəri görüşlər Sünni təfsirlərində də tapıla bilər (Bax: Təfsir ət-Tabəri, c.8, s.608-612 və Musannəf Abdur Razzəq, c .5, s.232, #11110)*

عين الحياة

تأليف

المحدث الكبير

العلامة الشيخ محمد باقر بن محمد تقي المجلسي قدس سره

(١٠٣٧ – ١١١١ هجري)

الجزء الأول

مؤسسة النشر الإسلامي

التابعة لجماعة المدرسين بقم المشرفة

قال: ثم قال: انّ ركعتين يصليهما رجل متزوج أفضل من رجل يقوم ليله ويصوم نهاره أعزب، ثم أعطاه سبعة دنانير، قال: تزوج بهذه ... ثم قال أبي: قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: اتخذوا الأهل فانه أرزق لكم[1].

وروى عليّ بن ابراهيم بسند صحيح في تفسير قوله تعالى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ»[2] عن أبي عبدالله عليه السلام انه قال: نزلت هذه الآية في أمير المؤمنين عليه السلام، وبلال، وعثمان بن مظعون.

فأمّا أمير المؤمنين عليه السلام حلف أن لا ينام في الليل أبداً، وأما بلال حلف أن لا يفطر بالنهار أبداً، وأما عثمان بن مظعون فانّه حلف أن لا ينكح أبداً.

فدخلت امرأة عثمان على عائشة وكانت امرأة جميلة، فقالت عائشة: مالي أراك متعطّلة؟ فقالت: ولمن أتزين؟ فوالله ما قربني زوجي منذ كذا وكذا، فانّه قد ترهب، ولبس المسوح وزهد في الدنيا، فلما دخل رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم أخبرته عائشة بذلك، فخرج فنادى: الصلاة جامعة.

فاجتمع الناس، فصعد المنبر، فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال: ما بال أقوام يحرمون على أنفسهم الطيبات؟ ألا انّي أنام بالليل، وأنكح، وأفطر بالنهار، فمن رغب عن سنّتي فليس منّي.

فقام هؤلاء، فقالوا: يا رسول الله فقد حلفنا على ذلك، فأنزل الله: «لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الْأَيْمَانَ ...»[3][4][ثم بيّن كفارته].

(١) قرب الاسناد: ٢٠ ح ٦٧ و٦٨ ـ عنه البحار ١٠٣: ٢١٧ ح ١ باب ١ ـ مثله الكافي ٥: ٣٢٩ ح ٦ باب كراهة العزوبة.
(٢) المائدة: ٨٧.
(٣) المائدة: ٨٩.
(٤) البحار ٧٠: ١١٦ ح ٤ باب ٥١ ـ عن تفسير القمي ١: ١٧٩ (سورة المائدة).

تفسير الطبري

جامع البيان عن تأويل آي القرآن

لأبي جعفر محمد بن جرير الطبري

(٢٢٤هـ - ٣١٠هـ)

تحقيق

الدكتور عبد الله بن عبد المحسن التركي

بالتعاون مع

مركز البحوث والدراسات العربية والإسلامية

بدار هجر

الدكتور عبد السند حسن يمامة

الجزء الثامن

هجر

حدثنا الحسن بن يحيى، قال: أخبرنا عبد الرزاق، قال: أخبرنا معمر، عن قتادة في قوله: ﴿لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾. قال: نزلت في أناس من أصحاب النبي ﷺ، أرادوا أن يتخلّوا من اللباس ويتركوا النساء ويتزهّدوا؛ منهم علي بن أبي طالب وعثمان بن مظعون.

حدثني محمد بن الحسين، قال: ثنا أحمد بن مفضل، قال: ثنا أسباط، عن السدي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾: وذلك أن رسول الله ﷺ جلس يومًا فذكّر الناس، ثم قام

قال ابن جريج، عن عكرمة: إن عثمان بن مظعون وعلي بن أبي طالب وابن مسعود والمقداد بن الأسود وسالمًا مولى أبي حذيفة، في أصحاب تبتّلوا، فجلسوا في البيوت، واعتزلوا النساء، ولبسوا المسوح، وحرّموا طيبات الطعام واللباس، إلا ما أكل ولبس أهل السياحة من بني إسرائيل، وهمّوا بالإخصاء، وأجمعوا لقيام الليل وصيام النهار، فنزلت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾.

ديوان الحديث النبوي

(٢٢)

المصنف

للإمام الحافظ أبي بكر عبد الرزاق بن همام الصنعاني

المتوفى سنة ٢١١ هجرية

المجلد الخامس

تحقيق ودراسة

مركز البحوث وتقنية المعلومات

دار التأصيل

•[١١١٠٥] عبدالرزاق، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: إِذَا أَنْكَحَ وَلِيٌّ صَبِيًّا فَلَمْ يَخَفْ[1] نَفْسَهُ أَوْ غَيْرَهُ تَارِكًا إِذَا كَانَ نَظَرًا يَنْظُرُ لَهُ.

•[١١١٠٦] عبدالرزاق، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَامِلٍ لَهُ: إِذَا أُنْكِحَ الْيَتِيمُ وَالْيَتِيمَةُ، وَهُمَا صَغِيرَانِ، فَهُمَا بِالْخِيَارِ إِذَا بَلَغَا.

•[١١١٠٧] عبدالرزاق، عَنْ مَعْمَرٍ قَالَ: سَمِعْنَا أَنَّ الْيَتِيمَةَ لَا يُكْرِهُهَا أَخُوهَا، وَإِنْ كَانَ رَشِيدًا.

١٤- بَابُ الرَّجُلِ يُنْكِحُ ابْنَهُ صَغِيرًا عَلَى مَنِ الصَّدَاقُ؟

•[١١١٠٨] عبدالرزاق، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ فِي رَجُلٍ زَوَّجَ ابْنَهُ صَغِيرًا لَا مَالَ لَهُ، ثُمَّ مَاتَ الْغُلَامُ، قَالَ: لَا صَدَاقَ عَلَى ابْنِهِ إِذَا لَمْ يَكُنْ لِلصَّبِيِّ مَالٌ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ[2] الْأَبُ حَمَلَ الصَّدَاقَ.

•[١١١٠٩] عبدالرزاق، عَنِ الثَّوْرِيِّ قَالَ: لَا يُؤْخَذُ الْأَبُ بِصَدَاقِ ابْنِهِ إِذَا زَوَّجَ فَمَاتَ صَغِيرًا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْأَبُ كَفَلَ بِشَيْءٍ.

١٥- بَابُ وُجُوبِ النِّكَاحِ وَفَضْلِهِ

○[١١١١٠] عبدالرزاق، عَنِ الْمُثَنَّى بْنِ الصَّبَّاحِ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ شُعَيْبٍ أَخْبَرَهُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو لَمَّا تَبَتَّلُوا وَجَلَسُوا فِي الْبُيُوتِ، وَاعْتَزَلُوا النِّسَاءَ، وَهَمُّوا بِالْخِصَاءِ، وَأَجْمَعُوا لِقِيَامِ اللَّيْلِ، وَصِيَامِ النَّهَارِ، بَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَدَعَاهُمْ، فَقَالَ: «أَمَّا أَنَا فَأَنَا أُصَلِّي وَأَنَامُ، وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي».

(١) في الأصل: «يخاف»، ولعل الصواب ما أثبتناه.
(٢) ليس في الأصل، والسياق يقتضيه.

İkinci olaraq İbn Əz Zubeyr dedi: ***"Surə'i Hucurat/2 nazil olunca, Hz.Ömər, Rasulullah (sallallahu aleyhi və səlləm)'in hüzurunda danışarkən gizli danışan bir adam kimi çox alçaq səslə danışırdı. Hətta Rasulullah nə dediyini anlamazdı da soruşub anlamaq istəyərdi".*** *(Səhihul Buxari, c.6, s .314, #4845)*

65 – THE BOOK OF COMMENTARY | ٦٥ - كتاب التفسير | 314

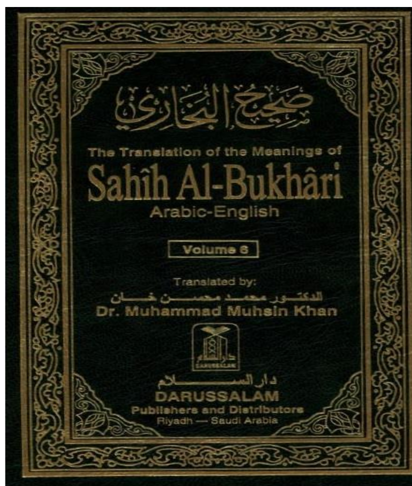
(1) CHAPTER. "O you who believe! Raise not your voices above the voice of the Prophet ﷺ ..." (V.49:2)

4845. Narrated Ibn Abi Mulaika: The two righteous persons were about to be ruined. They were Abū Bakr and 'Umar who raised their voices in the presence of the Prophet ﷺ when a mission from Banī Tamīm came to him. One of the two recommended Al-Aqra' bin Ḥābis, the brother of Banī Mujāshi' (to be their governor) while the other recommended somebody else. (Nāfi', the subnarrator said, I do not remember his name). Abū Bakr said to 'Umar, "You wanted nothing but to oppose me!" 'Umar said, "I did not intend to oppose you." Their voices grew loud in that argument, so Allāh revealed:

"O you who believe! Raise not your voices above the voice of the Prophet ﷺ..." (V.49:2)

Ibn Az-Zubair said, "Since the revelation of this Verse, 'Umar used to speak in such a low tone that the Prophet ﷺ had to ask him to repeat his statements." But Ibn Az-Zubair did not mention the same about his (maternal) grandfather (i.e., Abū Bakr).

4846. Narrated Anas bin Mālik رضي الله عنه: The Prophet ﷺ missed Thābit bin Qais for a period (so he inquired about him). A man

Bu Hz.Ömər'in (radiyallahu anh) Hucurat surəsinin 2-ci ayəsi nazil olduqdan sonra orada olan əmrə itaət etdiyini və heç bir zaman orada keçən əmri pozmadığını göstərməkdədir.

Üçüncüsü əgər şiələr Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) hüzurunda ixtilafa düşüb

bir-birlərinə səslərini qaldıran bütün səhabələrin səhv olduğunu söyləyərlərsə o zaman bu qəbahətin yalnız müəyyən bir qrupun deyildə bütün səhabələrin olduğunu söyləyərik. Çünki onların hamısı səslərini yüksəltmişdilər. Şiələr Hz.Ömər'ə müxalifət edən qrupun Hz.Əli və onun dəstəkçiləri olduğuna inanırlarsa Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) müəyyən bir qrupun deyildə orada olan hər kəsin oranı tərk etməsini istədiyindən onlarda qəbahət sahibi olmuş olarlar.

Son olaraq daha əvvəl söylədiyimizi təkrarlamaq istəyirik. Qələm va kağız hadisəsi zamanı Hz.Ömər öz səsini Hz.Peyğəmbərin səsinin üzərinə yüksəltmədi.Lakin bəzi səhabələr səslərini digər səhabələrin üzərinə yüksəltdilər ki, bu Qur'an ayəsinin əmrini pozmaq deyil. Bu səbəbdən bu arqument öz özünü dəf etməkdədir.

Şiə Arqumenti # 9

Şiə saytı yazır: Əllamə əş- Şəhristani (ən yaxşı Sünni mədrəsələrində oxudulan) İslam'dakı bölünmələr ilə əlaqədar *"Əl Miləl vən Nihəl"* kitabında Səhabələr arasındakı ixtilafların yaranmasının

başlanğıc nöqtəsinin Cümə axşamı günü baş vermiş bu fəlakətdən qaynaqlandığını isbat etmişdir. Əş Şəhristani yazır: "Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi əsnasında yaşanan birinci ixtilaf, İmam Buxari Abdullah b.Abbas'ın rəvayətiylə nəql edir.***"Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) vəfatıyla nəticələnən xəstəliyi şiddətləndiyində 'Mənə qələm və kağız gətirin, məndən sonra sapmamanız üçün sizə bir yazı yazım' buyurdu. Ömər (radiyallahu anh): 'Allah Rəsuluna (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyin iztirabı qələbə çalmışdır, bizə Allah'ın kitabı yetər' dedi. Bunun üzərinə söz çoxaldı, Hz.Peyğəmbər: 'Çəkilin yanımdan, mənim yanımda çəkişmə olmaz!' buyurdu.Bizimlə Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) yazısı arasına girən fəlakət nə qədər böyük idi".*** *(Əl Miləl vən Nihəl, 17-18)*

Səhabələr arasındakı ixtilafların başlanğıcı olan bir hadisə heç bir zaman gözardı edilə bilməz

Cavab:

Şiələr Əllamə əş-Şəhristani'nin alıntı etdikləri sözlərindən əvvəlki cümləlęridə zikr etsəydilər o

zaman Şəhristani'nin səhabə arasındakı bu ixtilafları ictihadı ixtilaflar olaraq gördüyünü açıqca aydın olardı. Gəlin Əllamə Şəhristani'nin şiələrin alıntı etdikləri ifadələrdən əvvəl və sonrasında nələr dediyinə bir nəzər salaq.

Əllamə əş-Şəhristani yazır: ***"Allah Rəsulunun (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi və vəfatı əsnasında yaşanan ixtilaflar isə ictihadı ixtilaflar olaraq xarakterizə edilmişdir. Bunlar, daha çox şəri vəzifələrin yerinə yetirilməsi və dinin yaşadılmasıyla əlaqədar narahatlıqlara söykənməkdədir. (şiələrin alıntı etdiyi qisim) Bu iki ixtilafı zikr etməmizin səbəbi, müxaliflərin bu görüş fərqliliyinin dini əsaslardakı ixtilaflar üzərində təsirli olduqlarını düşünmə ehtimallarıdır. Halbuki işin əsli belə deyil. Hər iki ixtilafda da narahatlıq edilən xüsus, ürəklərin hüznə boğulması halında belə dini əmrlərin yerinə yetirilməsi və alovlana biləcək fitnə atəşinin başdan söndürülməsidir".*** *(Əl Miləl vən Nihəl, s.17-18)*

Muslim Sects and Divisions

The Section on Muslim Sects in Kitāb al-Milal wa 'l-Nihal by Muḥammad b. 'Abd al-Karīm Shahrastānī (d. 1153)

Translated by
A. K. Kazi and J. G. Flynn

General Introduction

community it is no secret that its errors arose from the errors of hypocrites at the time of the Prophet, who did not accept his judgment in what he commanded or forbade, and began to reason on their own accord where there was no scope for reasoning, asked questions in fields in which it was forbidden to enter or enquire, and disputed baselessly where dispute was not permitted. Consider [for example] the tradition about Dhu 'l-Khuwaiṣira al-Tamīmī when he said, 'Do justice, O Muḥammad, for you have failed to do justice.' Whereupon Muḥammad replied, 'If I do not do justice who will?' But the accursed man reiterated what he had said, and went on, 'This is a distribution in which the thought of God was not present.' This was a clear rebellion against the Prophet. If then a person who has criticized a true imām becomes a Khārijite, how much more fitting it is that one who has criticized the prophet should be called a Khārijite? Is not this criticism equivalent to holding a thing good or evil on the basis of reason, and of judging according to one's own ideas in opposition to a clear command? Is it not a contemptuous rejection of a command on the basis of some form of analogy? The Prophet at last said, 'Out of the loins of this man a people will come forth who will flee from religion as an arrow flies from the bow.'

Consider also the story of another group of hypocrites in the battle of Uḥud, who asked, 'Do we have any say in the matter?'[11] Or their words, 'If they had been with us they would not have died nor been killed.'[12] Is not this a clear expression of belief in man's power? Or consider another group of polytheists who said, 'Had God wished we would have worshipped no other beside God.'[13] Or the words of another group who said, 'Shall we give food to those to whom God would have given to eat had he wished?'[14] Is not this a clear expression of the idea of predeterminism? Consider, too, the story of another group who disputed concerning God himself, delving into the mysteries of his majesty and his actions, till God forbade them to do so, and filled their hearts with fear by the words: 'He looses the thunderbolts and smites with them whomsoever he will; yet they dispute about God, who is mighty in power.'[15]

This is what happened in the lifetime of the Prophet when he was strong, powerful and in good health. The hypocrites at the time acted deceitfully, outwardly manifesting *islām* and hiding their unbelief. Their hypocrisy, however, showed itself in their constant criticism of whatever Muḥammad did or did not do. These criticisms were like seeds from which grew a crop of errors.

As for the differences that arose among the Companions at the time of the Prophet's sickness and after his death, these are said to have been

17

General Introduction

differences of personal judgment, *ikhtilāfāt ijtihādiya*, and their aim was simply to maintain the rites of the *sharī'a* and to establish religious practices.

The first dispute that took place during the Prophet's sickness, according to what the Imām Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Ismā'īl al-Bukhārī relates on the authority of 'Abdullāh b. 'Abbās, is as follows. When the last sickness of the Prophet became acute, he said, 'Bring me an inkpot and writing material; I shall write something for you so that you will not be led astray after my departure.' 'Umar said, 'The Prophet has been overcome by pain, God's book is sufficient for us.' A noisy argument arose among those gathered; whereupon the Prophet said, 'Go away; there should be no quarrelling in my presence.' Ibn 'Abbās says, 'What a tragedy which prevented us from having some writing of the Prophet!' The second dispute during his sickness occurred in the following way. The Prophet said, 'Prepare the army of Usāma; cursed be the one who fails to join it!' Some said that they must carry out his command, especially as Usāma had already left the city. Others, however, said, 'The Prophet's sickness has become very serious; we cannot bear parting with him while he is in this condition. So we shall wait and see what happens.'

I have referred to these two disputes because critics might regard them as differences which have affected the faith. This, however, is not so. Their aim was simply to uphold religious principles at a time when hearts were unsettled, and to cool down the heat of strife which is very powerful at a time of change.

The third dispute was at the Prophet's death, when 'Umar said, 'If anyone says that Muḥammad has died I shall kill him with this sword of mine. He has been taken up to heaven as Jesus was.' Abū Bakr b. Abū Quḥāfa, however, said, 'Whoever worshipped Muḥammad, Muḥammad is dead; whoever worshipped the God of Muḥammad, the God of Muḥammad is living; he has not died and shall not die.' He then recited the words of God:

> Muḥammad is naught but a Messenger; Messengers have passed away before him. Why, if he should die or is slain, will you turn about on your heels? If any man should turn about on his heels, he will not harm God in any way; and God will recompense the thankful.[16]

People then accepted what Abū Bakr was saying, and 'Umar said, 'It is as though I had never heard this verse till Abū Bakr read it.'

The fourth dispute concerned the place of the Prophet's burial. The emigrés from Mecca wanted to take him back to Mecca, for this was

18

İkinci budur ki, şiələr Əllamə əş-Şəhristani'nin söylədiyi ifadənin əslini anlamamışlar. Əş-Şəhristani heç bir zaman qələm və kağız hadisəsinin səhabələr arasındakı ixtilafların başlanğıc nöqtəsi olduğunu nəzərdə tutmamışdır, əksinə o bu hadisənin ***"Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi əsnasında yaşanan birinci ixtilaf"*** olduğunu söyləmişdir ki, onunda açıqca ifadə etdiyi kimi bu Rasulullah'ın xəstəliyi zamanındakı ixtilafa xas bir şeydir. Bununla birlikdə bu Hz. Peyğəmbərin həyatı dövründə səhabələrin arasında ixtilaf və münaqişələrin baş vermədiyi mənasına gəlməməkdədir. Yaxşı bilinən bir şeydir ki, Hz.Peyğəmbərin həyatı dövründə səhabələrin arasında bir çox vəziyyətlərdə ixtilaflar meydana

gəlmişdir və Hz.Peyğəmbər də ictihadları səbəbiylə ixtilaf edən hər iki səhabə qruplarınında fikirlərini qəbul etmişdir. *(Bax: Səhih Muslim, # 1770)*

The Book of *Jihâd* and Expeditions 63 **كتاب الجهاد والسير**

What have Quraizah and Naḍîr done?
Indeed, Sa'd bin Mu'â<u>dh</u>
Was steadfast on the morning they departed.
You have left your cooking-pot empty,
Whilst the cooking-pot of the people is hot and boiling.
Abû Hubâb the nobleman has said: O Qainuqâ', do not depart.
They were well settled in their country,
Just as rocks are well settled in Maytân (a hilly tract near Al-Madînah)

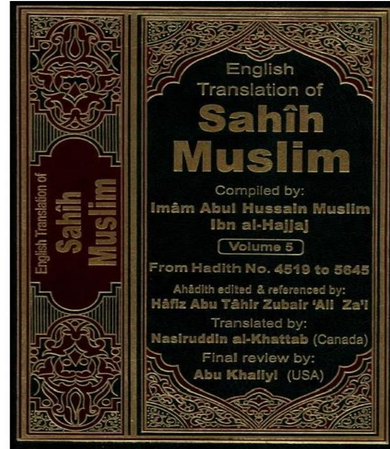
لَعَمْرُكَ إِنَّ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ
غَدَاةَ تَحَمَّلُوا لَهُوَ الصَّبُورُ
تَرَكْتُمْ قِدْرَكُمْ لَا شَيْءَ فِيهَا
وَقِدْرُ الْقَوْمِ حَامِيَةٌ تَفُورُ
وَقَدْ قَالَ الْكَرِيمُ أَبُو حُبَابٍ
أَقِيمُوا، قَيْنُقَاعُ، وَلَا تَسِيرُوا
وَقَدْ كَانُوا بِبَلْدَتِهِمْ ثِقَالًا
كَمَا ثَقُلَتْ بِمِيطَانَ الصُّخُورُ

Chapter 23. Hastening To Fight, And Giving Precedence To The More Urgent Of Two Tasks When A Choice Must Be Made

(المعجم ٢٣) – **(المبادرة بالغزو، وتقديم أهم الأمرين المتعارضين)**
(التحفة ٢٥)

[4602] 69 - (1770) It was narrated that 'Abdullâh said: The Messenger of Allâh ﷺ called out to us on the day he returned from (the battle of) *Al-Aḥzâb*: "No one should pray *Ẓuhr* except in Banû Quraizah." But some people were afraid that the time (for *Ẓuhr*) would end, so they prayed before reaching Banû Quraizah, and others said: We will not pray anywhere but where the Messenger of Allâh ﷺ commanded us, even if the time ends. And he (ﷺ) did not criticize either of the two groups.

[٤٦٠٢] ٦٩-(١٧٧٠) وحَدَّثَني عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ: حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: نَادَىٰ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ انْصَرَفَ عَنِ الْأَحْزَابِ: «أَنْ لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدٌ الظُّهْرَ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ» فَتَخَوَّفَ نَاسٌ فَوْتَ الْوَقْتِ، فَصَلَّوْا دُونَ بَنِي قُرَيْظَةَ، وَقَالَ آخَرُونَ: لَا نُصَلِّي إِلَّا حَيْثُ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَإِنْ فَاتَنَا الْوَقْتُ، قَالَ: فَمَا عَنَّفَ وَاحِدًا مِنَ الْفَرِيقَيْنِ.

<u>Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) kimin üçün səhifəni yazdırmaq istəyirdi və başqa zaman fürsət olduğu halda nə üçün yazdırmadı?</u>

Şiə Arqumenti: Ravinin kırtas (kağız və qələm) hədisində unutduğu üçüncü şey nə idi? Əslində Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) kağız və qələm istədikdə xələfinin adını yazdırmaq istəmişdir. Əli Muhəmməd əs Sallabi kitabında belə deyir: *"**Uləma Hz.Peyğəmbərin yazdırmaq is-***

tədiyi ifadə haqqında ixtilaf etdilər. Deyildi ki, onun haqqında ixtilaf və çətinliklər olmaması üçün xilafətin bəlli bir adama getməsini yazmaq istəmişdir ya da haqqında ixtilaf risqini ortadan qaldırmaq və ifadə edilənlər üzərində razılaşma təmin edilməsi üçün ən əhəmiyyətli hökmləri yekunlaşdıracağı bir şey yazdırmaq istəmişdir".
(Ömər bin Xattab, Həyatı və dövrü, c.1, s.138)

Cavab:

Qələm və kağız hadisəsiylə əlaqədar şiə perspektivindəki əsas problem onun tamamilə saysız fərziyyələrdən meydana gəlmiş olmasıdır. Şiənin anlatdıqlarında iki əsassız iddia ortaya atılır. İlki budur ki, Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əli'ni xəlifə təyin etmək istəmişdir. İkincisi də budur ki, Səhabələr Hz.Peyğəmbərin Hz. Əli'ni xəlifə təyin etmək istədiyini bilirdilər. Bu iddialarla birlikdə hədisin heç bir yerində şiənin iddia etdikləri bu şeylər haqqında qəti bir dəlil yoxdur. Bu iddiaların hamısı şiənin ön mühakimələrinə və səhabənin vəsiyyətin yazılması haqqındakı tərəddüdlərinə söykənilməkdədir.

Səhabələr Hz.Əli üçün açıq bir təyinin fərqindəmi idilər? İşə baxın ki, Qadir (Xum) hədisi hər iki iddianın qüsurlu olduğunun bəlkə də ən böyük dəlilidir. İlki budur ki, əgər Qadir (Xum) hədisi həqiqətəndə şiənin iddia etdiyi kimi Hz. Əli'nin açıq bir şəkildə xəlifə təyin edilməsidirsə o zaman belə bir vəsiyyətin yazılmasına bir səbəb yox idi. Şübhəsiz ki, Hz.Peyğəmbərin 10 min səhabənin qarşısında xəlifə təyin etmə bəyanı yazılı bir kağız parçasından çox daha güclü olmuş olardı. Hamımız bilirik ki, sənədlər təqlid edilə bilər lakin 10 min şahidin şahidliyi heç bir qaçışla rədd edilə bilməz. Səhabələrin kağızda Hz.Əli'nin xəlifə təyin edilməsinin yazılmaq istədiyini bildiklərini iddia etmək məntiqli deyil. Üstəlik səhih bir hədisdə görürük ki, əhl'i beyt'dən olan Əli və Abbas Hz.Peyğəmbərin kağız və qələmi Hz.Əli'ni xəlifə təyin etmək üçün istədiyinə dair heç bir fikir sahibi deyildilər.

"Rasulullah'ın vəfat xəstəliyi əsnasında Əbu Talib oğlu Əli yanından çıxdı, insanlar belə soruşdular: - Ey Əbu Həsən! Rasulullah necə oldu? O da: - Allah'a həmd olsun, Rasulullah yaxşılaş-

dı, deyə cavab verdi. Bunun üzərinə Abbas b.Abdulmuttalib, Əli'nin əlini tutub belə dedi:

- Vallah üç gündən sonra sən (Rasulullah'ın ölümü səbəbiylə) artıq başqalarının hökmü altına girəcəksən. Onların dəyənəklərinin altında qalacaqsan. Allaha and içərəm ki, Rasulullah bu xəstəliyi sonunda vəfat edəcək. Çünki mən Abdulmuttalib oğullarının ölüm anındakı üzlərini bilirəm. Haydı Rasulullah'ın yanına gedək də özündən sonra hakimiyyət kimə veriləcək, bunu özünə soruşaq? Əgər bizə veriləcəksə bunu bilək. Əgər bizdən başqasına veriləcəksə bunu bilək və bu barədə bizə tövsiyə etsin. Hz.Əli dedi ki: Vallah, əgər biz bunu Rasulullah'dan istəsək və o da bunu bizə verməzsə onun vəfatından sonra başqası bizə hakimiyyəti verməz. Mən Allah'a and içirəm ki, bunu Rasulullah'dan istəməyəcəyəm". *(Səhih-ul Buxari c.5, s.444-445, #4447; Müsnəd Əhməd, c.2, s.432-433, #2374, İsnad Səhih; Müsnəd Əhməd, c.3, s.68, #2997)*

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHĀZĪ* | ٦٤ - كتاب المغازي | 445

Allāh's Messenger ﷺ this morning?" 'Alī replied, "He has recovered with the Grace of Allāh." 'Abbās bin 'Abdul-Muṭṭalib held him by the hand and said to him, "In three days you, by Allāh, will be ruled (by somebody else)[1]. And by Allāh, I feel that Allāh's Messenger ﷺ will die from this ailment of his, for I know how the faces of the offspring of 'Abdul-Muṭṭalib look at the time of their death. So let us go to Allāh's Messenger ﷺ and ask him who will take over the caliphate. If it is given to us, we will know as to it, and if it is given to somebody else, we will inform him so that he may tell the new ruler to take care of us." 'Alī said, "By Allāh, if we asked Allāh's Messenger ﷺ for it (i.e., the caliphate) and if he refused to give it to us, the people will never give it to us after that. And by Allāh, I will not ask Allāh's Messenger ﷺ for it."

اللهِ ابنُ كَعْبِ بنِ مالِكٍ الأنْصارِيُّ وكانَ كَعْبُ بنُ مالِكٍ أحَدَ الثَّلاثَةِ الَّذِينَ تِيبَ عَلَيْهِمْ: أنَّ عَبْدَ اللهِ بنَ عَبَّاسٍ أخْبَرَهُ: أنَّ عَلِيَّ بنَ أبي طالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ في وَجَعِهِ الَّذي تُوُفِّيَ فيهِ فَقالَ النَّاسُ: يا أبا الحَسَنِ، كَيْفَ أصْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ فَقالَ: أصْبَحَ بِحَمْدِ اللهِ بارِئًا، فأخَذَ بِيَدِهِ عَبَّاسُ ابنُ عَبْدِ المُطَّلِبِ، فَقالَ لَهُ: أنتَ وَاللهِ بَعْدَ ثَلاثٍ عَبْدُ العَصا، وإنِّي وَاللهِ لأرَى رَسُولَ اللهِ ﷺ سَوْفَ يُتَوَفَّى مِنْ وَجَعِهِ هٰذا، إنِّي لأعْرِفُ وُجُوهَ بَني عَبْدِ المُطَّلِبِ عِنْدَ المَوْتِ. اذْهَبْ بِنا إلى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلْنَسْألْهُ فِيمَنْ هٰذا الأمْرُ؟ إنْ كانَ فِينا عَلِمْنا ذٰلِكَ، وإنْ كانَ في غَيْرِنا عَلِمْناهُ فأوْصَى بِنا. فَقالَ عَلِيٌّ: إنَّا وَاللهِ لَئِنْ سَألْناها رَسُولَ اللهِ ﷺ فَمَنَعَناها لا يُعْطِيناها النَّاسُ بَعْدَهُ، وإنِّي وَاللهِ لا أسْألُها رَسُولَ اللهِ ﷺ. [انظر: ٦٢٦٦]

4448. Narrated Anas bin Mālik رضي الله عنه: While the Muslims were offering the *Fajr* prayer on Monday, and Abū Bakr was leading them in *Ṣalāt* (prayer), suddenly, Allāh's Messenger ﷺ lifted the curtain of 'Āishah's dwelling and looked at them while they were in the rows of the *Ṣalāt* (prayer) and smiled. Abū Bakr retreated to join the

٤٤٤٨ - حَدَّثَنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قالَ: حَدَّثَني اللَّيْثُ قالَ: حَدَّثَني عُقَيْلٌ، عَنِ ابنِ شِهابٍ قالَ: حَدَّثَني أنَسُ بنُ مالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أنَّ المُسْلِمِينَ بَيْنا هُمْ في صَلاةِ الفَجْرِ مِنْ يَوْمِ الاثْنَيْنِ وأبو بَكْرٍ يُصَلِّي لَهُمْ

(1) (H. 4447) He means that the Prophet ﷺ will die and you will be under the authority of a new ruler.

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHĀZĪ* | ٦٤ - كتاب المغازي | 444

Allāh's Messenger ﷺ became seriously ill, he started covering his face with his woolen sheet, and when he felt short of breath, he removed it from his face and said, 'That is so! Allāh's Curse be on the Jews and the Christians, as they took the graves of their Prophets as (places of worship),' intending to warn (the Muslims) of what they had done."

اللهِ ابنُ عَبْدِ اللهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ عائِشَةَ وَعَبْدَ اللهِ ابنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ قالا: لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلى وَجْهِهِ، فإذا اغْتَمَّ كَشَفَها عَنْ وَجْهِهِ فَقالَ: وَهُوَ كَذٰلِكَ «لَعْنَةُ اللهِ عَلى اليَهُودِ والنَّصارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أنْبِيائِهِمْ مَساجِدَ»، يُحَذِّرُ ما صَنَعُوا. [راجع: ٤٣٥، ٤٣٦]

4445. Narrated Ubaidullāh: 'Āishah said, "I argued with Allāh's Messenger ﷺ repeatedly about that matter [i.e., his order that Abū Bakr should lead the people in *Ṣalāt* (prayer) in his place when he was ill], and what made me argue so much was, that it never occurred to my mind that after the Prophet ﷺ, the people would ever love a man who had taken his place, and I felt that anybody standing in his place, would be a bad omen to the people, so I wanted Allāh's Messenger ﷺ to give up the idea of chosing Abū Bakr [to lead the people in *Ṣalāt* (prayer)]."

٤٤٤٥ - أخْبَرَني عُبَيْدُ اللهِ أنَّ عائِشَةَ قالَتْ: لَقَدْ راجَعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ في ذٰلِكَ وَما حَمَلَني عَلى كَثْرَةِ مُراجَعَتِهِ إلَّا أنَّهُ لَمْ يَقَعْ في قَلْبي أنْ يُحِبَّ النَّاسُ بَعْدَهُ رَجُلًا قامَ مَقامَهُ أبَدًا وَلا كُنْتُ أرَى أنَّهُ لَنْ يَقُومَ أحَدٌ مَقامَهُ إلَّا تَشاءَمَ النَّاسُ بِهِ، فأرَدْتُ أنْ يَعْدِلَ ذٰلِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ أبي بَكْرٍ. رَواهُ ابنُ عُمَرَ وأبو مُوسَى وابنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. [راجع: ١٩٨]

4446. Narrated 'Āishah رضي الله عنها: The Prophet ﷺ died while he was between my chest and chin, so I never dislike the death agony for anyone after the Prophet ﷺ.

٤٤٤٦ - حَدَّثَني عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ: حَدَّثَنا اللَّيْثُ قالَ: حَدَّثَني ابنُ الهادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ، عَنْ أبيهِ، عَنْ عائِشَةَ قالَتْ: ماتَ النَّبِيُّ ﷺ وإنَّهُ لَبَيْنَ حاقِنَتي وَذاقِنَتي، فَلا أكْرَهُ شِدَّةَ المَوْتِ لأحَدٍ أبَدًا بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ. [راجع: ٨٩٠]

4447. Narrated 'Abdullāh bin 'Abbās رضي الله عنهما: 'Alī bin Abī Ṭālib came out of the house of Allāh's Messenger ﷺ during his fatal illness. The people asked, "O Abū Ḥasan (i.e., 'Alī)! How is the health of

٤٤٤٧ - حَدَّثَني إسْحاقُ: أخْبَرَنا بِشْرُ بنُ شُعَيْبِ بنِ أبي حَمْزَةَ: حَدَّثَني أبي، عَنِ الزُّهْرِيِّ قالَ: أخْبَرَني عَبْدُ

The Translation of the Meanings of

Sahîh Al-Bukhâri

صحيح البخاري

Arabic-English

Volume 5

Translated by:

الدكتور محمد محسن خان

Dr. Muhammad Muhsin Khan

دار السلام

DARUSSALAM

Publishers and Distributors

Riyadh — Saudi Arabia

Musnad of 'Abdullah bin al-'Abbas ؓ | 433 | مسند عبد الله بن العباس ؓ

and ask him who should be in charge of this matter (after he dies). If it is one of us, we will know it, and if it is someone else, we will ask him to advise (that person) to be kind to us and take care of us. 'Ali (ؓ) said: By Allah, if we ask the Messenger of Allah (ﷺ) and he says no, he (his successor) is not one of us, the people will never give it to us. By Allah, I will never ask him.

فَلْنَسْأَلْهُ فِيمَنْ هٰذا الأمْرُ، فَإنْ كانَ فِينا عَلِمْنا ذٰلِكَ، وَإنْ كانَ فِي غَيْرِنا كَلَّمْناهُ، فَأوْصَى بِنا. فَقالَ عَلِيٌّ: وَاللهِ لَئِنْ سَألْناها رَسُولَ اللهِ ﷺ فَمَنَعَناها، لا يُعْطِيناها النَّاسُ أبَدًا، فَوَاللهِ لا أسْألُهُ أبَدًا. [انظر: ٢٩٩٩]

تخريج: إسناده صحيح. خ: (٤٤٤٧).

Comments: [Its *isnad* is *saheeh*, al-Bukhari (4447)]

2375. 'Urwah bin az-Zubair narrated that al-Miswar bin Makhramah and 'Abdur-Rahman bin 'Abdul-Qari' told him that they heard 'Umar bin al-Khattab say: I heard Hisham bin Hakeem bin Hizam read... And he narrated the same *hadeeth*.

٢٣٧٥ - حَدَّثَنا يَعْقُوبُ: حَدَّثَنا ابنُ أخِي ابنِ شِهابٍ عَنْ عَمِّهِ: حَدَّثَني عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ: أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ وَعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَبْدٍ القارِيَّ حَدَّثاهُ: أنَّهُما سَمِعا عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ يَقُولُ: سَمِعْتُ هِشامَ بنَ حَكِيمِ بنِ حِزامٍ يَقْرَأُ... فَذَكَرَ الحَدِيثَ. [راجع: ٢٩٦]

Ibn 'Abbas narrated that the Messenger of Allah (ﷺ) said: "Jibreel (ؑ) taught me the Qur'an with one mode of recitation but I asked him to recite it in another way and I kept asking him for more and he taught me more, until he ended up teaching me seven modes of recitation."

قالَ مُحَمَّدٌ: وَحَدَّثَني عُبَيْدُ اللهِ بنُ عَبْدِ اللهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ: أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ حَدَّثَهُ: أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ (١/ ٢٦٤) قالَ: «أقْرَأني جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ عَلى حَرْفٍ فَراجَعْتُهُ، فَلَمْ أزَلْ أسْتَزِيدُهُ وَيَزِيدُني، حَتَّى انْتَهَى إلى سَبْعَةِ أحْرُفٍ». [انظر: ٢٧١٧، ٢٨٥٨]

Comments: [A *saheeh hadeeth*, and its *isnad* is Jayyid]

تخريج: حديث صحيح، وهذا إسناد جيد. وهذا من حديث عمر.

2376. Ibn 'Abbas (ؓ) said: I came, when I was at the age of puberty, riding on a female donkey when the Messenger of Allah (ﷺ) was

٢٣٧٦ - حَدَّثَنا يَعْقُوبُ: حَدَّثَنا ابنُ أخِي ابنِ شِهابٍ عَنْ عَمِّهِ قالَ: أخْبَرَني عُبَيْدُ اللهِ بنُ

Musnad of 'Abdullah bin al-'Abbas ؓ | 432 | مسند عبد الله بن العباس ؓ

Comments: [Its *isnad* is *saheeh*, al-Bukhari (7) and Muslim (1173)]

تخريج: إسناده صحيح. خ: (٧)، م: (١١٧٣).

2373. Ubaidullah said: I asked 'Abdullah bin 'Abbas (ؓ) about the dream of the Messenger of Allah (ﷺ) that he told us about. Ibn 'Abbas (ؓ) said: I was told that the Messenger of Allah (ﷺ) said: "Whilst I was sleeping I saw two golden bangles placed on my hands, and I was frightened of them and disliked them. Then permission was given to me to blow them away, and they flew away. I interpreted it as referring to two liars who would appear." 'Ubaidullah said: One of them was al-'Ansi who was killed by Fairooz in Yemen, and the other was Musailimah.

٢٣٧٣ - حَدَّثَنا يَعْقُوبُ قالَ: حَدَّثَنا أبي عَنْ صالِحٍ قالَ: قالَ عُبَيْدُ اللهِ: سَألْتُ عَبْدَ اللهِ ابنَ عَبَّاسٍ عَنْ رُؤْيا رَسُولِ اللهِ ﷺ الَّتي ذَكَرَ؟ فَقالَ ابنُ عَبَّاسٍ: ذُكِرَ لي أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قالَ: «بَيْنَما أنا نائِمٌ أُرِيتُ أنَّهُ وُضِعَ في يَدَيَّ سِوارانِ مِنْ ذَهَبٍ، فَفُظِعْتُهُما، فَكَرِهْتُهُما، فَأُذِنَ لي فَنَفَخْتُهُما فَطارا، فَأوَّلْتُهُما: كَذَّابَيْنِ يَخْرُجانِ». قالَ عُبَيْدُ اللهِ: أحَدُهُما العَنْسِيُّ الَّذي قَتَلَهُ فَيْرُوزُ بِاليَمَنِ، وَالآخَرُ مُسَيْلِمَةُ.

Comments: [Its *isnad* is *saheeh*, al-Bukhari (4379) and Muslim (2274)]

تخريج: إسناده صحيح. خ: (٤٣٧٩)، م: (٢٢٧٤).

2374. Ibn Shihab said: 'Abdullah bin Ka'b bin Malik told me that Ibn 'Abbas (ؓ) told him that 'Ali bin Abi Talib (ؓ) left from (visiting) the Messenger of Allah (ﷺ) during his final illness, and the people said: O Abu Hasan, how is the Messenger of Allah (ﷺ) this morning? He said: He is better, praise be to Allah. Ibn 'Abbas (ؓ) said: 'Abbas bin 'Abdul-Muttalib took hold of his hand and said: Don't you see, by Allah, that the Messenger of Allah (ﷺ) will die of this sickness? I know the faces of Banu 'Abdul-Muttalib when they are dying. Let us go to the Messenger of Allah (ﷺ)

٢٣٧٤ - حَدَّثَنا يَعْقُوبُ: حَدَّثَنا أبي عَنْ صالِحٍ قالَ: قالَ ابنُ شِهابٍ: أخْبَرَني عَبْدُ اللهِ بنُ كَعْبِ بنِ مالِكٍ: أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ ؓ أخْبَرَهُ: أنَّ عَلِيَّ بنَ أبي طالِبٍ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ في وَجَعِهِ الَّذي تُوُفِّيَ فيهِ، فَقالَ النَّاسُ: يا أبا حَسَنٍ، كَيْفَ أصْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ فَقالَ: أصْبَحَ بِحَمْدِ اللهِ بارِئًا. قالَ ابنُ عَبَّاسٍ: فَأخَذَ بِيَدِهِ عَبَّاسُ بنُ عَبْدِ المُطَّلِبِ، فَقالَ: ألا تَرَى أنْتَ، وَاللهِ إنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَيُتَوَفَّى في وَجَعِهِ هٰذا، إنِّي أعْرِفُ وُجُوهَ بَني عَبْدِ المُطَّلِبِ عِنْدَ المَوْتِ، فاذْهَبْ بِنا إلى رَسُولِ اللهِ ﷺ

ENGLISH TRANSLATION OF

MUSNAD IMAM AHMAD BIN HANBAL

Hadith No. 1381 to 2822

Abu Abdullah Ahmad bin Muhammad bin Hanbal Ash-Shaibani

{ 164-241 AH - 780-855 CE }

Vol.2

Translated by Nasiruddin Al-Khattab

Edited by Huda Al-Khattab

DARUSSALAM

Musnad of 'Abdullah bin al-'Abbas ؓ | 68 | مسند عبد الله بن العباس ؓ

she was menstruating: "He has to give half a dinar." Shareek said: From Ibn 'Abbas.

«عَلَيْهِ نِصْفُ دِينارٍ» قالَ: وَقالَ شَرِيكٌ: عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ. [راجع: ٢٤٥٨].

Comments: [A *saheeh mawqoof hadeeth*]

تخريج: صحيح موقوفا.

2996. It was narrated that Ibn 'Abbas (ؓ) said: A man asked the Prophet (ﷺ) about *Hajj*, was it every year? He said: "Every Muslim has to do one *Hajj*. If I said every year, then it would become (obligatory)."

٢٩٩٦ - حَدَّثَنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنا شَرِيكٌ عَنْ سِماكٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قالَ: سَألَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الحَجِّ كُلَّ عامٍ؟ فَقالَ: «عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ حَجَّةٌ، وَلَوْ قُلْتُ: كُلَّ عامٍ، لَكانَ». [راجع: ٢٦٦٣].

Comments: [A *saheeh hadeeth*; this is a *da'eef isnad*]

تخريج: حديث صحيح، وهذا إسناد ضعيف، شريك بن عبدالله سيء الحفظ، ورواية سماك بن حرب عن عكرمة فيها اضطراب.

2997. It was narrated that Ibn 'Abbas (ؓ) said: 'Ali came out after (visiting) the Messenger of Allah (ﷺ) when he was sick and they said: How is the Messenger of Allah (ﷺ) this morning, O Abu Hasan? He said: He is better this morning, praise be to Allah. Al-'Abbas said: Don't you see? I think that the Messenger of Allah (ﷺ) will die from his sickness, for I know the faces of Banu 'Abdul-Muttalib when death is imminent. Let us go to the Messenger of Allah (ﷺ) and speak to him; if this matter (caliphate) is to be among us, he will clarify it and if it is to be with someone else, we will ask him to give instructions that they be kind to us. 'Ali said: If he says that it is to be with someone else, the people will never give it to us. By Allah, I will never speak to the Messenger of Allah (ﷺ) about this matter.

٢٩٩٧ - حَدَّثَنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنِ ابْنِ المُبارَكِ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قالَ: خَرَجَ عَلِيٌّ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ، فَقالُوا: كَيْفَ أصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يا أبا حَسَنٍ، فَقالَ: أصْبَحَ بِحَمْدِ اللَّهِ بارِئًا. فَقالَ العَبَّاسُ: ألا تَرَى؟! إنِّي لأرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَيُتَوَفَّى مِنْ وَجَعِهِ، وَإنِّي لأعْرِفُ فِي وُجُوهِ بَنِي عَبْدِ المُطَّلِبِ المَوْتَ، فانْطَلِقْ بِنا إلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلْنُكَلِّمْهُ، فَإنْ كانَ الأمْرُ فِينا بَيَّنَهُ، وَإنْ كانَ فِي غَيْرِنا كَلَّمْناهُ، وَأوْصَى بِنا. فَقالَ عَلِيٌّ: إنْ قالَ: الأمْرُ فِي غَيْرِنا، فَلَمْ يُعْطِناهُ النَّاسُ أبَدًا، وَإنِّي وَاللَّهِ لا أُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي هٰذا أبَدًا. [راجع: ٢٣٧٤]

تخريج: إسناده صحيح، خ: (٤٤٤٧).

ENGLISH TRANSLATION OF

MUSNAD IMAM AHMAD BIN HANBAL

Hadith No. 2823 to 4376

Abu Abdullah Ahmad bin Muhammad bin Hanbal Ash-Shaibani

{ 164-241 AH - 780-855 CE }

Vol.3

Translated by Nasiruddin Al-Khattab

Edited by Huda Al-Khattab

DARUSSALAM

O biri yandan səhih hədislərdən sabitdir ki, Hz. Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz. Əbu Bəkr'in xəlifəliyi haqqında yazmaq istədiyində onu dayandıracaq kimsə olmadığı halda bu fikirdən imtina etdi. Çünki o irəlidə müsəlmanların Hz.Əbu Bəkr'i xəlifə seçəcəyini vəhylə bilməkdəydi.

Aişə (radiyallahu anha) dedi ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi içində mənə belə buyurdu:

- "Mənə Əbu Bəkr'i və qardaşın (Əbdurrahmən'i) çağır da bir məktub yazdırım.Çünki mən bir həvəskarın xahiş və arzuya düşməsindən və bir sözcünün də "mən daha haqlıyam" deməsindən narahatlıq edirəm. Halbuki Allah və möminlər Əbu Bəkr'dən başqasına razılaşmaz".(*Səhih Muslim, c6, s.243, # 2387; Səhihul Buxari, c.7, s.319, # 5666; Səhihul Buxari, c.9, s.205, #7217; Müsnəd Əhməd, c.42, s.50, # 25113, İsnad Səhih; Müsnəd Əhməd, c.17, s.420, #24632, İsnad Səhih)*

Virtues Of The Companions ﷻ 243 **كتاب فضائل الصحابة**

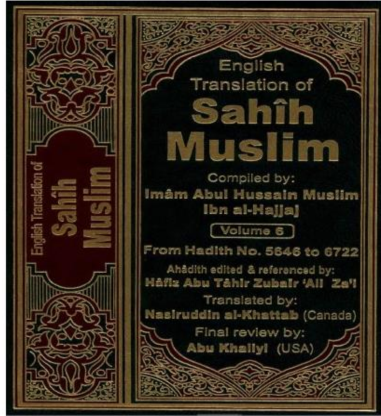
فَكَلَّمَتْهُ فِي شَيْءٍ، فَأَمَرَهَا بِأَمْرٍ، بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبَّادِ بْنِ مُوسَى.

[6181] 11 - (2387) It was narrated that 'Âishah said: "The Messenger of Allâh ﷺ said to me when he was sick: 'Call your father Abû Bakr and your brother for me, so that I may write a document, for I fear that someone might wish (for succession) and say: "I am more entitled to it," when Allâh and the believers insist on Abû Bakr.'"

[٦١٨١] ١١ -(٢٣٨٧) حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ: أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ: حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ، فِي مَرَضِهِ: «ادْعِي لِي أَبَا بَكْرٍ أَبَاكِ، وَأَخَاكِ، حَتَّى أَكْتُبَ كِتَابًا، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَمَنَّى مُتَمَنٍّ وَيَقُولَ قَائِلٌ: أَنَا أَوْلَى، وَيَأْبَى اللهُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَّا أَبَا بَكْرٍ».

[6182] 12 - (1028) It was narrated that Abû Hurairah said: "The Messenger of Allâh ﷺ said: 'Who among you is fasting today?' Abû Bakr said: 'I am.' He said: 'Who among you has followed a funeral today?' Abû Bakr said: 'I have.' He said: 'Who among you has fed a poor person today?' Abû Bakr said: 'I have.' He said: 'Who among you has visited a sick person today?' Abû Bakr said: 'I have.' The Messenger of Allâh ﷺ said: 'These qualities are not combined in a person but he will enter Paradise.'"

[٦١٨٢] ١٢ -(١٠٢٨) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ: حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِي ابْنَ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيَّ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ صَائِمًا؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ: «فَمَنْ تَبِعَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ جَنَازَةً؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ: «فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مِسْكِينًا؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ: «فَمَنْ عَادَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مَرِيضًا؟» قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا اجْتَمَعْنَ فِي امْرِئٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ». [راجع: ٢٣٧٤]

75 – THE BOOK OF PATIENTS **٧٥ - كتاب المرضى** **319**

And the saying of Ayyub (Job) عليه السلام, "Verily, distress has seized me, and You are the Most Merciful of all those who show mercy." (V.21:83)

وَقَوْلِ أَيُّوبَ عليه السَّلامُ: ﴿أَنِّي مَسَّنِيَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ﴾ [الأنبياء: ٨٣].

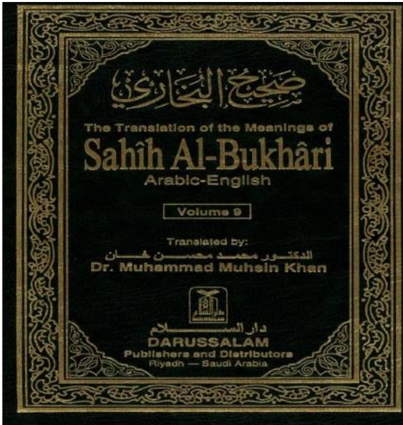
5665. Narrated Ka'b bin 'Ujra رضي الله عنه: The Prophet ﷺ passed by me while I was kindling a fire under a (cooking) pot. He said, "Do the lice of your head trouble you?" I said, "Yes." So he called a barber to shave my head and ordered me to make expiation for that."(1) (See H. 1814)

٥٦٦٥ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابنِ أبي نَجِيحٍ وأيُّوبَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحمٰنِ بنِ أبي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ بِيَ النَّبِيُّ ﷺ وأنا أُوقِدُ تَحْتَ القِدْرِ فقالَ: «أَيُؤذِيكَ هَوَامُّ رَأسِكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ، فَدَعا الحَلَّاقَ فَحَلَقَهُ، ثُمَّ أَمَرَنِي بالفِدَاءِ. [راجع: ١٨١٤]

5666. Narrated Al-Qâsim bin Muhammad: 'Âishah, (complaining of headache) said, "Oh, my head"! Allâh's Messenger ﷺ said, "I wish that had happened while I was still living, for then I would ask Allâh's forgiveness for you and invoke Allâh for you."(2) 'Âishah said, "*Wa thuklayâh*!(3) By Allâh, I think you want me to die; and if this should happen, you would spend the last part of the day sleeping with one of your wives!" The Prophet ﷺ said, "Nay, I should say, 'Oh my head!' I felt like sending for Abû Bakr and his son, and appoint him as my successor lest some people claimed something or some others wished something, but then I said (to myself), Allâh would not allow it to be otherwise, and the Muslims would prevent it to be otherwise".

٥٦٦٦ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بنُ يَحْيَى أبو زَكَرِيَّا: أخبَرَنا سُلَيمانُ بنُ بِلالٍ، عَنْ يَحْيَى بنِ سَعيدٍ قالَ: سَمِعْتُ القاسِمَ بنَ مُحَمَّدٍ قالَ: قالَتْ عائشَةُ: وَا رأسَاهُ، فَقالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «ذاكِ لَوْ كانَ وأنا حَيٌّ فأستَغْفِرَ لَكِ وأدْعُوَ لكِ»، فَقالَتْ عائشَةُ: وَا ثُكْلِيَاهُ، وَاللهِ إنّي لأظُنُّكَ تُحِبُّ مَوْتِي، وَلَوْ كانَ ذَلِكَ، لَظَلِلْتَ آخِرَ يَوْمِكَ مُعَرِّساً بِبَعْضِ أزْوَاجِكَ. فَقالَ النَّبِيُّ ﷺ: «بَلْ أنا وَا رأساهُ، لَقَدْ هَمَمْتُ - أوْ أرَدْتُ - أنْ أُرْسِلَ إلى أبي بَكْرٍ وَابْنِهِ فَأعْهَدَ، أنْ يَقُولَ

(1) (H. 5665) Ka'b was in a state of *Ihrâm*.
(2) (H. 5666) The Prophet ﷺ wished that he would survive her so that he might invoke Allâh for her.
(3) (H. 5666) An exclamation, meaning: "Alas I have lost my son!" The literal meaning is not meant here; it only expresses the distress and discomfort of the speaker.

93 – THE BOOK OF *AL-AHKÂM* (JUDGEMENTS) **٩٣ - كتاب الأحكام** **205**

(51) CHAPTER. The appointment of a caliph (to succeed another).

(٥١) بابُ الاسْتِخْلافِ

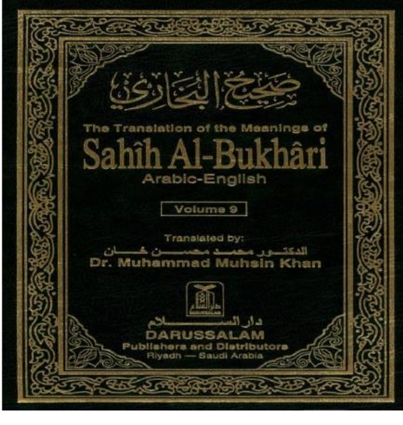
7217. Narrated Al-Qasim bin Muhammad: 'Âishah رضي الله عنها said, "O my head!"(1) Allâh's Messenger ﷺ said, "If that (i.e., your death) should happen while I am still alive, I would ask Allâh to forgive you and would invoke Allâh for you." 'Âishah said, "O my life which is going to be lost! By Allâh, I think that you wish for my death, and if that should happen then you would be busy enjoying the company of one of your wives in the last part of that day." The Prophet ﷺ said, "But I should say, 'O my head!' I feel like calling Abû Bakr and his son and appoint (the former as my successor) lest people should say something or wish for something.(2) Allâh will insist (on Abû Bakr becoming a caliph) and the believers will prevent (anyone else from claiming the caliphate)," or "...Allâh will prevent (anyone else from claiming the caliphate) and the believers will insist (on Abû Bakr becoming the caliph)."

٧٢١٧ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلالٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ القَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: وَارَأْسَاهُ! فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «ذَلِكَ لَوْ كَانَ وَأَنَا حَيٌّ فَأَسْتَغْفِرُ لَكِ، وَأَدْعُو لَكِ»، فَقَالَتْ عَائِشَةُ: وَاثُكْلِيَاهُ، وَاللهِ إِنِّي لَأَظُنُّكَ تُحِبُّ مَوْتِي، وَلَوْ كَانَ ذَلِكَ لَظَلِلْتَ آخِرَ يَوْمِكَ مُعَرِّساً بِبَعْضِ أَزْوَاجِكَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «بَلْ أَنَا وَارَأْسَاهُ، لَقَدْ هَمَمْتُ أَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَابْنِهِ فَأَعْهَدَ، أَنْ يَقُولَ القَائِلُونَ، أَوْ يَتَمَنَّى الْمُتَمَنُّونَ، ثُمَّ قُلْتُ: يَأْبَى اللهُ وَيَدْفَعُ الْمُؤْمِنُونَ، أَوْ يَدْفَعُ اللهُ وَيَأْبَى الْمُؤْمِنُونَ». [راجع: ٥٦٦٦]

7218. Narrated 'Abdullâh bin 'Umar رضي الله عنهما: It was said to 'Umar, "Will you appoint your successor?" 'Umar said, "If I appoint a caliph (as my successor) it is true that somebody who was better than I (i.e., Abû Bakr) did so, and if I leave the matter undecided, it is true that somebody who was better than I (i.e., Allâh's Messenger ﷺ) did so." On this, the people praised him. 'Umar said, "People are of two kinds: Either one who is keen to take over the caliphate or one who is afraid of assuming such a

٧٢١٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قِيلَ لِعُمَرَ: أَلَا تَسْتَخْلِفُ؟ قَالَ: إِنْ أَسْتَخْلِفْ فَقَدِ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي: أَبُو بَكْرٍ، وَإِنْ أَتْرُكْ فَقَدْ تَرَكَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي: رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَأَثْنَوْا عَلَيْهِ. فَقَالَ: رَاغِبٌ

(1) (H.7217) 'Âishah complained of a headache.
(2) (H.7217) Lest some people should say that the right of ruling belongs to them, or some others should wish for becoming the caliph instead of Abû Bakr.

مُسْنَد الإمام أحمد بن حنبل

(١٦٤-٢٤١هـ)

حقق هذا الجزء وخرج أحاديثه وعلق عليه

شعيب الأرنؤوط — محمد نعيم العرقسوسي — إبراهيم الزيبق

محمد بركات

الجزء الثاني والأربعون

مؤسسة الرسالة

٢٥١١٣- حدثنا يزيد، أخبرنا إبراهيم بن سعد، عن صالح بن كيسان، عن الزهري، عن عروة

عن عائشة، قالت: دَخَلَ عليَّ رسولُ الله ﷺ في اليوم الذي بُدِئَ فيه، فقلتُ: وارأساه، فقال: «وَدِدْتُ أنَّ ذلك كانَ وأنا حَيٌّ، فَهَيَّأْتُكِ ودَفَنْتُكِ». قالت: فقلتُ غَيْرَى(١): كأنِّي بك في ذلك اليوم عروساً ببعض نسائك. قال: «وأنا(٢) وارأساهُ، ادعُوا لي أباكِ وأخاكِ حتى أكْتُبَ لأبي بكرٍ كتاباً، فإنِّي أخافُ أنْ يَقُولَ قائلٌ، ويَتَمَنَّى مُتَمَنٍّ: أنا أَوْلَى، ويأبَى الله عزَّ وجلَّ والمؤمنونَ إلا أبا بكرٍ»(٣).

= قولها: فأنزل الله عز وجل، أي: ردًّا لما زعموا لا لبيان أن السعي بينهما غير لازم.

(١) في هامش (ظ٨): غَيْرَى، من الغيرة.

(٢) في (ظ٧) و(ظ٢) و(ق): «أنا وارأساه» دون واو، وفي (ظ٨): «بل أنا وارأساه».

(٣) إسناده صحيح على شرط الشيخين. يزيد: هو ابن هارون، وإبراهيم ابن سعد: هو ابن إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف الزهري.

وأخرجه ابن سعد ٣/١٨٠، ومسلم (٢٣٨٧)، والنسائي في «الكبرى» (٧٠٨١)، وابن حبان (٦٥٩٨)، والبيهقي في «السنن» ٨/١٥٣، وفي «الدلائل» ٦/٣٤٣ من طريق يزيد بن هارون، بهذا الإسناد، وساقه مسلم مختصراً في دعوة أبي بكر.

وأخرجه ابن سعد ٢/٢٠٥-٢٠٦ عن يعقوب بن إبراهيم بن سعد، عن أبيه، عن صالح، عن الزهري، قال: قالت عائشة: فذكره مرسلاً.

وأخرجه ابن سعد ٢/٢٢٥-٢٢٦، والبخاري (٥٦٦٦) و(٧٢١٧)، وأبو=

٥٠

= نعيم في «الحلية» ٢/١٨٥، والبيهقي في «الدلائل» ٧/١٦٨، والبغوي في «شرح السنة» (١٤١١) من طريق القاسم بن محمد، عن عائشة. وجاء عندهم سوى ابن سعد: فأستغفرُ لك وأدعو لك، بدل: فهيأتك ودفنتك.

وأخرجه الطبراني في «الأوسط» (٤٥٦٤) من طريق سفيان بن حسين، عن الزهري، عن الماجشون، عن عائشة، به. وسفيان بن حسين ضعيف في الزهري.

وأخرجه ابن سعد ٢/٢٠٦ عن الفضل بن دكين، عن محمد بن مسلم -وهو الطائفي- عن إبراهيم بن ميسرة، قال: دخل رسول الله على عائشة... فذكره مختصراً. وهذا إسناد منقطع.

وسيرد برقم (٢٥٩٠٨).

وقد سلف برقم (٢٤٧٥١).

المسند

للإمام

أحمد بن محمد بن حنبل

١٦٤ - ٢٤١

شرحه وصنع فهارسه

حمزة أحمد الزين

الجزء السابع عشر

من الحديث ٢٣٣٥٧

إلى الحديث ٢٥٤٧٩

دار الحديث

القاهرة

سالم وقالت: عائشة كنت أطيب النبي ﷺ بعدما يرمي الجمرة قبل أن يفيض إلى البيت قال سالم: فسنة رسول الله ﷺ أحق أن نأخذبها من قول عمر.

٢٤٦٣٢ ـ حدثنا مؤمل قال: ثنا نافع يعني ابن عمر ثنا ابن أبي مليكة عن عائشة قالت: كان وجع النبي ﷺ الذي قبض فيه قال: «أدعوا لي أبا بكر وابنه فليكتب لكيلا يطمع في أمر أبي بكر طامع ولا يتمنى متمن» ثم قال «يأبى الله ذلك والمسلمون» مرتين، وقال: مؤمل مرة «والمؤمنون» قالت عائشة: فأبى الله والمسلمون، وقال مؤمل مرة: والمؤمنون إلا أن يكون أبي، فكان أبي.

٢٤٦٣٣ ـ حدثنا مؤمل ثنا حماد عن ثابت عن شهر بن حوشب عن خاله عن عائشة رضي الله عنها قالت: شكوا إلى رسول الله ﷺ ما يجدون من الوسوسة، وقالوا: يا رسول الله إنا لنجد شيئاً لو أن أحدنا خرّ من السماء كان أحب إليه من أن يتكلم به فقال النبي ﷺ: «ذاك محض الإيمان».

٢٤٦٣٤ ـ حدثنا مؤمل ثنا حماد ثنا إسحق بن سويد عن يحيى ابن يعمر عن عائشة قالت: كانت امرأة عثمان بن مظعون تختضب وتطيب فتركته فدخلت علي فقلت: لها أمشهد أم مغيب؟ فقالت: مشهد كمغيب

(٢٤٦٣٢) إسناده صحيح، سبق في ٢٤٠٨١.

(٢٤٦٣٣) إسناده حسن، لأجل شهر بن حوشب، والحديث رواه مسلم ١/ ١١٩ رقم ١٣٢ في الإيمان، والبخاري في الأدب المفرد رقم ١٢٨٥.

(٢٤٦٣٤) إسناده صحيح، وهو عند أبي داود ٢/ ٤٨ رقم ١٣٦٩، وعبدالرزاق ٦/ ١٦٧ رقم ١٠٣٧٥، والطبراني في الكبير ٩/ ٢٥ رقم ٨٣١٩. وقال الهيثمي ٤/ ٣٠١ رواه أحمد بأسانيد رجالها ثقات.

(٤٢٠)

Əbdurrahmən bin Əbu Bəkr rəvayət etdi ki, ″ *Son günlərində Allah Rəsulu (sallallahu aleyhi va səlləm) mənə dedi: - Mənə mürəkkəb və kağız gətir. Sizin üçün bir şey yazım ki, ondan sonra sapmayasınız. Rasulullah daha sonra arxasını bizə döndü. Bir az keçdikdən sonra təkrar bizə döndü və dedi: - Allah və möminlər Əbu Bəkr′-*

dən başqasına riza göstərməz". *(Müxtəsər əl-Mustədrək, c.5, s.2163, #747, İsnad Səhih)*

عبد الرحمن بن أبي بكر الصدّيق

٧٤٧ ــ حديث عبد الرحمن بن أبي بكر:

قال رسول الله ــ صلّى الله عليه وسلّم ــ: «ائتني بدواة(١) وكتف أكتب لكم كتاباً لا تضلّوا بعده»، ثم (ولّانا)(٢) قفاه، ثم أقبل علينا، فقال: «يأبى الله والمؤمنون إلا أبا بكر».

قلت: إسناده صحيح.

(١) إلى هنا ينتهي متن الحديث في (ب)، وبعده قال: (الحديث) إشارة لاختصار متنه.

(٢) في (أ): (فلاناً)، وما أثبته من المستدرك وتلخيصه.

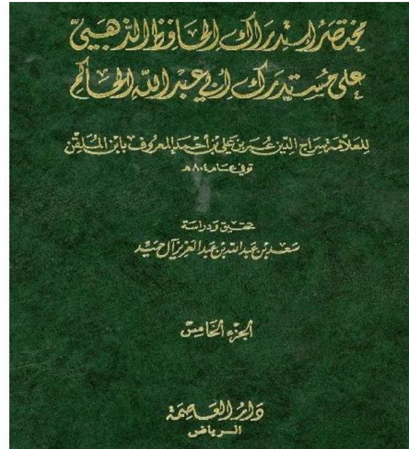
٧٤٧ ــ المستدرك (٤٧٧/٣): أخبرني أحمد بن عبد الله المزني بنيسابور، ومحمد بن يزيد العدل، ثنا إبراهيم بن شريك الأسدي بالكوفة، ثنا أحمد بن يونس، ثنا أبو شهاب، عن عمرو بن قيس، عن ابن أبي مليكة، عن عبد الرحمن بن أبي بكر، قال: قال رسول الله ــ صلّى الله عليه وآله وسلّم ــ: «ائتني بدواة وكتف أكتب لكم كتاباً لن تضلوا بعده أبداً»، ثم ولانا قفاه، ثم أقبل علينا، فقال: يأبى الله والمؤمنون إلا أبا بكر».

تخريجه:

الحديث مداره على عبد الله بن عبيد الله بن مليكة، واختلف عليه.

فرواه عمرو بن قيس، عنه، عن عبد الرحمن بن أبي بكر، به. =

٢١٦٣

Tabei Tabein'lərdən Süfyan bin Uyeynə bu hədis haqqında belə deməkdədir: ***"Məqsəd orada (səhifədə) Əbu Bəkr'in xilafətini yazmaq idi"...*** *(Dəlailun Nubuvvə, c.7, s.182)*

تدعوني إليه(٤) . قال : وأوصاهم عند موته بثلاث فقال :

أخرِجُوا المشركين من جزيرة العرب(٥) ، وأجيزوا الوفد(٦) بنحوٍ مما كنتُ أجيزهم . قال : وَسَكَتَ عن الثالثة . أو قالها، فنسيتُها(٧) . هذا لفظُ حديث عليّ بن المديني ، وهو أتمّ زاد عليّ : قال سفيان إنما زعموا أراد أن يكتب فيها استخلاف أبي بكر .

رواه البخاري ومسلم في الصحيح ، عن قُتَيبة ، وغيره عن سفيان(٨) .

(٤) (الذي أنا فيه خير) : معناه : دعوني من النزاع واللفظ الذي شرعتم فيه ، فالذي أنا فيه من مراقبة الله تعالىٰ والتأهب للقائه ، والفكر في ذلك ونحوه أفضل مما أنتم فيه .

(٥) (جزيرة العرب) قال أبو عبيد : قال الأصمعي : جزيرة العرب ما بين أقصى عدن اليمن إلى ريف العراق في الطول وأما في العرض فمن جدة وما والاها إلى أطراف الشام . وقال أبو عبيدة : هي ما بين حفر أبي موسى إلى أقصى اليمن في الطول ، وأما في العرض فما بين رمل يبرين الى منقطع السماوة . قالوا : وسميت جزيرة لاحاطة البحار بها من نواحيها وانقطاعها عن المياه العظيمة . وأصل الجزر ، في اللغة ، القطع . وأضيفت إلى العرب لأنها الأرض التي كانت بأيديهم قبل الإسلام وديارهم التي هي أوطانهم وأوطان أسلافهم .

(٦) (وأجيزوا الوفد بنحو ما كنت أجيزهم) قال العلماء : هذا أمر منه ﷺ بإجازة الوفود وضيافتهم وإكرامهم تطييباً لنفوسهم وترغيباً لغيرهم من المؤلفة قلوبهم ونحوهم ، وإعانة لهم على سفرهم .

(٧) (وسكت عن الثالثة ، أو قالها فأنسيتها) الساكت هو ابن عباس والناسي هو سعيد بن جبير . قال المهلب : الثالثة هي تجهيز جيش أسامة رضي الله عنه .

(٨) أخرجه البخاري في : ٦٤ ـ كتاب المغازي (٨٣) باب مرض رسول الله ﷺ ووفاته ، الحديث (٤٤٣١) ، فتح الباري (٨ : ١٣٢) .

وأخرجه مسلم في : ٢٥ ـ كتاب الوصية ، (٥) باب ترك الوصية لمن ليس له شيء يوصى فيه . الحديث (٢٠) ، ص (٣ : ١٢٥٧) .

قال النووي : (فقال ائتوني أكتب لكم كتاباً . .) أعلم أن النبي ﷺ معصوم من الكذب ، ومن تغيير شيء من الأحكام الشرعية في حال صحته وحال مرضه . ومعصوم من ترك بيان ما أمر ببيانه وتبليغ ما أوجب الله عليه تبليغه . وليس معصوماً من الأمراض والأسقام العارضة للأجسام ونحوها ، مما لا نقص فيه لمنزلته ، ولا فساد لما تمهد من شريعته . وقد سحر ﷺ حتى صار يخيل إليه أنه فعل =

١٨٢

دلائل النبوة

ومعرفة أحوال صاحب الشريعة

لأبي بكر أحمد بن الحسين البيهقي

(٣٨٤ ـ ٤٥٨) هـ

السفر السابع

يطبع لأول مرة عن عشر نسخ خطية

وثق أصوله وخرج حديثه وعلق عليه

الدكتور عبد المعطي قلعجي

دار الكتب العلمية

بيروت ـ لبنان

دار الريان للتراث

Əllamə Nasir Həsən əş Şeyx yazır: ***"Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) burada vəfatından sonra xəlifəlik üzərində bəzi ixtilafların olacağına işarə etmiş, lakin bu ixtilafın möminlər özlərinə idarəçi və xəlifə olaraq Əbu Bəkr'dən başqasına razı olmayacağından ötəri uzun çəkməyəcəyini də açıqca ifadə etmişdir. Nəticədə Bəni Saidə'nin həyətində (Saqifə'də) deyilən şey Hz. Peyğəmbərin yuxarıda bəhs edilən hədisdə söylədiklərinə tam olaraq uyğun gəlmişdir. İnsanlar bir-biriylə qısa bir müddət ixtilafa düşdükdən sonra bu ixtilafın yerini çox sürətli bir şəkildə Hz.Əbu Bəkr icmayla öz xəlifələri olaraq seçildi "***. *(Əqidə Əhl'i Sünnə vəl Cəma'ə fis Səhabə, c.2, s. 651)*

الباب الثاني: أهل السنة ... يثبتون إمامة الخلفاء ... على حسب ترتيبهم ٦٥١

ضعف قصر مدته وعجلة موته وشغله بالحرب لأهل الردة عن الافتتاح والتزيد الذي بلغه عمر في طول مدته»[1].

٥- وروى الشيخان في صحيحيهما من حديث عائشة قالت: قال لي رسول الله ﷺ في مرضه: «ادعي لي أبا بكر، وأخاك حتى أكتب كتاباً فإني أخاف أن يتمنى متمن ويقول قائل: أنا أولى. ويأبى الله والمؤمنون إلا أبا بكر»[2].

٦- وعند الإمام أحمد عنها رضي الله عنها قالت: لما ثقل رسول الله ﷺ قال لعبد الرحمن بن أبي بكر: «ائتني بكتف[3] أو لوح حتى أكتب لأبي بكر كتاباً لا يختلف عليه» فلما ذهب عبد الرحمن ليقوم قال: «أبى الله والمؤمنون أن يختلف عليك يا أبا بكر»[4].

دل هذا الحديث دلالة ظاهرة على فضل الصديق رضي الله عنه، حيث أخبر النبي ﷺ بما سيقع في المستقبل بعد التحاقه بالرفيق الأعلى، وأن المسلمين يأبون عقد الخلافة لغيره رضي الله عنه، وفي الحديث إشارة أنه سيحصل نزاع، ووقع كل ذلك كما أخبر عليه الصلاة والسلام، ثم اجتمعوا على أبي بكر رضي الله عنه قال أبو محمد بن حزم بعد أن ذكر هذا

(١) الاعتقاد للبيهقي ص١٧١.
(٢) صحيح البخاري ٢/٢٤٧-٢٤٨، صحيح مسلم ٤/١٨٥٧ واللفظ له.
(٣) الكتف: عظم عريض يكون في أصل كتف الحيوان من الناس والدواب كانوا يكتبون فيه لقلة القراطيس. النهاية ٤/١٥٠.
(٤) المسند ٦/٤٧.

المملكة العربية السعودية
وزارة التعليم العالي
الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة
عمادة البحث العلمي
رقم الإصدار : (١١٤)

عقيدة أهل السنة والجماعة
في الصحابة الكرام
رضي الله تعالى عنهم

تأليف الدكتور
ناصر بن علي عايض حسن الشيخ
عضو هيئة التدريس بالجامعة الإسلامية

الجزء الأول

الطبعة الأولى
١٤٣٠هـ / ٢٠٠٩م

İbni Teymiyyə yazır: *"Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əli'ni xəlifə təyin etdiyinə dair səhih hədis yoxdur. Ancaq Hz.Əbu Bəkr'in xilafətini sübut edən səhih hədislər mövcuddur. (Şiə'lər) iddia edirlər ki, Hz.Peyğəmbər Hz. Əli'nin xilafəti üçün dəlilləri qəti olaraq ifadə etmişdir. Əgər elə idisə onu yazmağa nə ehtiyac vardı? Eşitdikləri şeyləri (hədisləri) qəbul etməyən şiələr o yazılı olduğu haldamı qəbul edəcəklər?"* (Minhəcus Sunnə, c.6, s.317-318)

منهاج السنة النبوية
في نقض كلام الشيعة القدرية
لابن تيمية
تحقيق
الدكتور محمد رشاد سالم
الجزء السادس
١٤٠٦ - ١٩٨٦

الله عليه وسلم فيما أفتى أبوبكر وعمر. وهذا ثابت من حديث ابن عيينة عن عبدالله بن أبي يزيد عن ابن عباس.

ومن عرف حال ابن عباس علم أنه كان يفضل أبابكر وعمر عَلَى عليّ رضى الله عنه.

ثم إن النبي صلى الله عليه وسلم ترك كتابة الكتاب باختياره، فلم يكن في ذلك نزاع، ولو استمر على إرادة الكتاب ما قدر أحد أن يمنعه.

ومثل هذا النزاع قد كان يقع في صحته ماهو أعظم منه. والذى وقع بين أهل قباء وغيرهم كان أعظم من هذا بكثير، حتى أنزل فيه: ﴿وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾ [سورة الحجرات: ٩]، لكن رُوى أنه كان بينهم قتال بالجريد والنعال(١).

ومن جهل الرافضة أنهم يزعمون أن ذلك الكتاب كان كتابه بخلافة عليّ، وهذا ليس فى القصة مايدل عليه بوجهٍ من الوجوه. ولا [فى]

(١) جاء هذا فى حديث عن أنس رضى الله عنه فى: البخارى ٣/١٨٣ (كتاب الصلح، الباب الأول) ونصه: أن أنساً رضى الله عنه قال: قيل للنبي صلى الله عليه وسلم لو أتيت عبدالله بن أُبَيّ، فانطلق إليه النبي صلى الله عليه وسلم وركب حماراً، فانطلق المسلمون يمشون معه، وهى أرض سبخة، فلما أتاه النبي صلى الله عليه وسلم قال: إليك عنى والله لقد آذانى نتن حمارك. فقال رجل من الأنصار منهم: والله لحمار رسول الله صلى الله عليه وسلم أطيب ريحا منك. فغضب لعبد الله رجل من قومه فشتمه، فغضب لكل واحد منهما أصحابه، فكان بينهما ضرب بالجريد والأيدى والنعال، فبلغنا أنها أنزلت: (وإن طائفتان من المؤمنين اقتتلوا فأصلحوا بينهما) والحديث أيضا فى: مسلم ٣/١٤٢٤ (كتاب الجهاد والسير، باب فى دعاء النبى صلى الله عليه وسلم وصبره على أذى المنافقين)؛ المسند (ط. الحلبى) ٣/١٥٧، ٢١٩. وانظر تفسير ابن كثير ٧/٣٥٣-٣٥٤.

-٣١٧-

شىء(١) من الحديث المعروف عند أهل النقل أنه جعل عليًّا خليفة. كما فى الأحاديث الصحيحة مايدل عَلَى خلافة أبى بكر. ثم يدّعون مع هذا أنه كان(٢) قد نصّ على خلافة علىّ نصًّا جليًّا قاطعا للعذر، فإن كان قد فعل ذلك فقد أغنى عن الكتاب، وإن كان الذين سمعوا ذلك لا يطيعونه فهم أيضا لا يطيعون الكتاب. فأى فائدة لهم فى الكتاب لو كان كما زعموا؟

الرد على زعم الرافضى عن الخلاف فى تجهيز جيش أسامة

وأما قوله(٣): «الخلاف الثانى: الواقع فى مرضه(٤): أنه قال جهِّزوا جيش أسامة، لعن الله من تخلف عنه. فقال قوم: يجب علينا امتثال أمره، وأسامة قد برز(٥)، وقال قوم: قد اشتد مرضه، ولا يسع(٦) قلوبنا المفارقة».

فالجواب(٧): أن هذا كذب موضوع باتفاق أهل المعرفة بالنقل؛ فإن النبى صلى الله عليه وسلم لم يقل: «لعن الله من تخلّف عنه» ولا نُقل هذا بإسناد ثبت، بل ليس له إسناد فى كتب أهل الحديث أصلا، ولا امتنع أحدٌ من أصحاب أسامة من الخروج معه لو خرج، بل كان أسامة

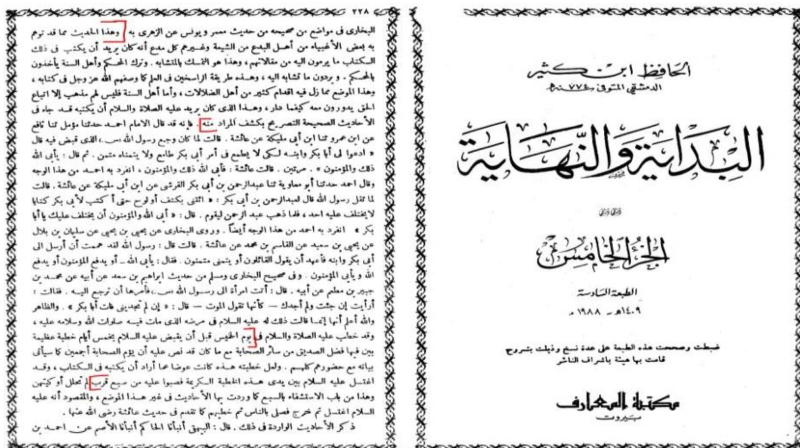
(١) ن، م، ب: ولا شىء... ولعل ما أثبته يتم به الكلام.
(٢) كان: ساقطة من (ب).
(٣) أى ابن المطهر فى (ك) ١٤٢ (م).
(٤) ك: الثانى وهو فى مرضه.
(٥) ك: قد برز عن المدينة.
(٦) ب: ولا تسع.
(٧) ن، م: والجواب.

-٣١٨-

İbni Kəsir yazır: *"Bu hədis üzərində bidət əhli, şiə və digər bəzi ağlı az kəslər vəhmə qapılmışlar. Hər iddia sahibi, Rasulullah'ın yazmaq istədiyi yazının öz iddiaları istiqamətində olacağını*

söyləyər. Bu iddia, təşbehli şeyə sarılıb, möhkəmi tərk etmək deməkdir. Əhl'i Sünnə isə, möhkəmi ələ alar. Təşbehi rədd edər. Bu, Əziz və Cəlil olan Allah'ın öz kitabında da təvsif etdiyi kimi elmdə dərinləşən kəslərin yoludur. Bu mövzuda dəlalət əhli kəslərin çoxunun ayaqları sürüşmüşdür. Əhl'i Sünnə'yə gəlincə, onların haqqa tabe olmaqdan başqa məzhəbləri yoxdur. Haqq hara gedərsə onlar da onun ardınca gedərlər. Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va sələm)'in yazmaq istədiyi xüsus bu idi. Bu, səhih hədislərdə sarih olaraq bəyan edilmişdir. Peyğəmbər vəfatından beş gün əvvəl cümə axşamı günü insanlara böyük bir xütbə irad etdi. Bu xütbəsində digər səhabələr arasında Əbu Bəkr əs-Siddiq'in fəzilət və üstünlüyünü açıqladı. Bununla birlikdə bütün səhabələrə imamlıq etməsini də qəti olaraq ifadə etdi. Və səhabələrin hamısı o xütbədə hazır oldu. Necə ki bununla əlaqədar şərh irəlidə də gələcəkdir. Bəlkə də bu xütbəsini, yazmaq istədiyi amma yaza bilmədiyi yazısının yerinə irad etmişdi. Rasulullah, bu xütbəni irad etmədən əvvəl qüsl etmişdi. Üzərinə ağızları açılmamış dopdolu yeddi tuluq su

tökdülər. Bu da, yeddi sayından şəfa tapma qabilindəndir". (Əl Bidayə vən Nihayə, c.5, s.228)

٢٢٨

الحافظ ابن كثير
الدمشقي المتوفى سنة ٧٧٤ هـ

البداية والنهاية

الجزء الخامس

الطبعة السادسة
١٤٠٩هـ - ١٩٨٨م

ضبطت وصححت هذه الطبعة على عدة نسخ وذيلت بشروح
قامت بها هيئة بإشراف الناشر

مكتبة المعارف
بيروت

Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əbu Bəkr'in xilafətini yazdırmaq istədiyini eyham edən başqa dəstəkləyici hədislərdə var.

a) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əbu Bəkr'i vəfatından beş gün əvvəl xüsusilə tərifləmişdir. Cundəb bin Abdullah əl Bəcəli rəvayət etdi: ***"Rasulullahı vəfat etmədən beş gün əvvəl belə deyərkən eşitdim: "Sizlərdən bir dostum olmasından Allah'a sığınıram. Çünki Allah-'u Təala İbrahim'i dost etdiyi kimi mənidə bir dost etmişdir. Ümmətimdən birini özümə xəlil (səmimi dost) etsəydim Əbu Bəkr'i özümə xəlil***

edərdim.Diqqət yetirin sizdən əvvəlki kəslər peyğəmbərlərin və aralarındakı saleh kəslərin qəbirlərini məscid edirdilər. Əsla qəbirləri məscidlər etməyin. Mən sizləri bundan qəti olaraq mən edirəm". *(Səhih Muslim, c.2, s.26, #532)*

***Masâjid* And Places Of Prayer** **26** **كتاب المساجد ومواضع الصلاة**

عن وجهه، فقال، وهو كذلك: «لعنة الله على اليهود والنصارى؛ اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد» يحذر مثل ما صنعوا.

[1188] 23 - (532) Jundab said: "Five days before he died, I heard the Prophet ﷺ say: 'I declare before Allâh that I do not have a *Khalîl* (close friend) among you, for Allâh has taken me as a close friend. If I were to take a close friend from among you, I would have taken Abû Bakr as a close friend. Those who came before you used to take the graves of their Prophets and righteous men as *Masâjid* (places of worship and prayers); do not take graves as *Masâjid*, I forbid you to do that.'"

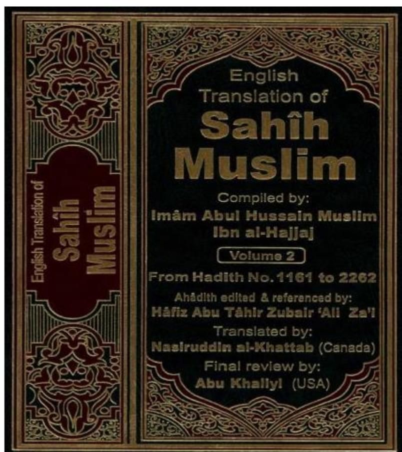
[١١٨٨] **٢٣-(٥٣٢)** حدثنا أبو بكر ابن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم - واللفظ لأبي بكر - قال إسحق: أخبرنا. وقال أبو بكر: حدثنا زكرياء بن عدي عن عبيد الله بن عمرو عن زيد بن أبي أنيسة، عن عمرو بن مرة، عن عبد الله ابن الحارث النجراني قال: حدثني جندب قال: سمعت النبي ﷺ، قبل أن يموت بخمس، وهو يقول: «إني أبرأ إلى الله أن يكون لي منكم خليل؛ فإن الله تعالى قد اتخذني خليلا، كما اتخذ إبراهيم خليلا، ولو كنت متخذا من أمتي خليلا لاتخذت أبا بكر خليلا، ألا وإن من كان قبلكم كانوا يتخذون قبور أنبيائهم وصالحيهم مساجد، ألا فلا تتخذوا القبور مساجد، إني أنهاكم عن ذلك».

Chapter 4. The Virtue Of Building "*Masâjid* And Encouragement To Do So

(المعجم ٤) - (باب فضل بناء المساجد والحث عليها) (التحفة ٥٧)

[1189] 24 - (533) When the people objected to his rebuilding the *Masjid* of the Messenger ﷺ, 'Uthmân bin 'Affân said: "You

[١١٨٩] **٢٤-(٥٣٣)** وحدثني هرون ابن سعيد الأيلي وأحمد بن

Rəy: Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) bazar ertəsi günü vəfat etdi. Vəfatından beş gün əvvəl Hz.Əbu Bəkr'ə işarə edərək onu tərifləmişdir.

İbni Abbas dedi ki: ***"Rasulullah, vəfatı ilə nəticələnən xəstəliyi əsnasında başını bir bez ilə bağlamış olduğu halda məscidə çıxdı və minbər üzərinə oturdu. Allah'a həmd və səna etdi və sonra belə buyurdu: "Bu şübhəsiz ki, insanlar içində***

nəfsi və malı etibarilə mənim üzərimdə, Əbu Bəkr b.Əbu Kuhafə'dən çox mənn və atası olan heç bir kimsə yoxdur. İnsanlardan bir dost edəcək olsaydım, şübhəsiz Əbu Bəkr'i özümə dost edərdim . Lakin İslam'a görə olan xullət (yəni dərin dostluq) daha fəzilətlidir. Əbu Bəkr'in kiçik qapısından başqa məscidə açılan qapıların hamısını mənim tərəfimdən bağlayın". *(Səhih ibn Hibban, c.15, s.275,#6860, İsnad Səhih; Müsnəd Əbu Ya'lə əl-Məvsili #2558)*

٦١ ــ كتاب إخباره ﷺ عن مناقب الصحابة، رجالهم ونسائهم ٢٧٥

أَرْبَعِينَ أَلفاً(١). [٨:٣]

ذِكْرُ البيانِ بأنَّ أبا بكرٍ رضيَ الله عنه كان مِنْ أَمَنِّ الناسِ
على رسولِ الله ﷺ بماله ونفسه

٦٨٦٠ ــ أخبرنا أبو يعلى، حدَّثنا أبو خيثمة، حدثنا وهبُ بنُ جريرٍ، حَدَّثنا أبي، قال: سَمِعْتُ يَعلى بنَ حكيمٍ، يُحَدِّثُ عن عكرمةَ

عن ابنِ عبَّاسٍ أنَّ رسولَ الله ﷺ خَرَجَ في مرضِهِ الذي ماتَ فيهِ عاصِباً رأسَهُ، فجَلَسَ على المِنْبَرِ، فحَمِدَ الله، وأثنى عليهِ، ثُمَّ قالَ: «إنهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ أحدٌ أَمَنَّ عَلَيَّ بِنَفْسِهِ ومَالِهِ مِن ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ، وَلَو كُنْتُ مُتَّخِذاً مِن النَّاسِ خَلِيلاً، لاتَّخَذْتُ أبا بَكْرٍ، وَلكنْ خُلَّةُ الإسْلَامِ، سُدُّوا عَنِّي كُلَّ خَوْخَةٍ فِي المَسْجِدِ غَيْرَ خَوْخَةِ أَبِي بَكْرٍ»(٢). [٨:٣]

(١) إسناده صحيح على شرط مسلم، رجاله ثقات رجال الشيخين غير أبي زرعة الرازي ــ واسمه عُبيد الله بن عبد الكريم بن يزيد ــ فمن رجال مسلم. سعيد بن سليمان: هو الواسطي أبو عثمان الضبي، وأبو أسامة: هو حماد بن أسامة. وهذا الحديث انفرد بإخراجه المؤلف، ولم يرد في المصادر التي وقعت لنا.

(٢) إسناده صحيح على شرط البخاري، رجاله ثقات رجال الشيخين غير عكرمة مولى ابن عباس، فمن رجال البخاري، وقد قرنه مسلم بغيره وهو في «مسند أبي يعلى» (٢٥٨٤).

وأخرجه أبو بكر القطيعي في زياداته على «فضائل الصحابة» (١٣٤) عن أحمد بن الحسن عبد الجبار، عن أبي خيثمة، بهذا الإسناد.

وأخرجه البخاري (٤٦٧) في الصلاة: باب الخوخة والممر في =

صَحِيحُ ابنِ حِبَّان
بِتَرتيب
ابنِ بَلبَان

تأليف

الأمير علاء الدين علي بن بلبان الفارسي
المتوفى سنة ٧٣٩هـ

المجلد الخامس عشر

حققه وخرج أحاديثه وعلق عليه
شعيب الأرنؤوط

مؤسسة الرسالة

Rəy: İbni Kəsr bu hədis haqqında demişdir ki, *"Burada Hz.Əbu Bəkr'in (radiyallahu anh) xilafətinə açıq bir işarə vardır ki, o bu qapıdan gələcək və müsəlmanlara namaz qıldıracaq".* *(Əl Bidayə vən Nihayə, c.5, s.230)*

٢٣٠

فقال : أصحاب رسول الله ﷺ : ألا تعجبون من هذا الشيخ أن ذكر رسول الله رجلا صالحا خيره ربه بين البقاء في الدنيا وبين لقاء ربه فاختار لقاء ربه ، فكان أبو بكر أعلمهم بما قال رسول الله . فقال أبو بكر بل نفديك بأموالنا وأبنائنا فقال : رسول الله ﷺ ما من الناس أحد أمن علينا في صحبته وذات يده من ابن أبي قحافة ، ولو كنت متخذاً خليلا لاتخذت ابن أبي قحافة ، ولكن ود وإخاء وإيمان ولكن ود وإخاء وإيمان . مرتين وإن صاحبكم خليل الله عز وجل . تفرد به احمد قالوا وصوابه أبو سعيد بن المعلى فالله أعلم . وقد روى الحافظ البيهقي من طريق اسحاق بن ابراهيم – هو ابن راهويه – ثنا زكريا بن عدي ثنا عبيد الله بن عمرو الرقي عن زيد بن أبي أنيسة عن عمرو بن مرة عن عبد الله بن الحارث حدثني جندب . أنه سمع رسول الله ﷺ قبل أن يتوفى بخمس وهو يقول : قد كان لي منكم أخوة وأصدقاء وإني أبرأ الى كل خليل من خلته ولو كنت متخذاً من أمتي خليلا لاتخذت أبا بكر خليلا وإن ربي اتخذني خليلا كما اتخذ ابراهيم خليلا ، وإن قوما ممن كان قبلكم يتخذون قبور أنبيائهم وصلحائهم مساجد فلا تتخذوا القبور مساجد فاني أنهاكم عن ذلك . وقد رواه مسلم في صحيحه عن اسحاق بن راهويه بنحوه ، وهذا اليوم الذي كان قبل وفاته عليه السلام بخمسة أيام هو يوم الخميس الذي ذكره ابن عباس فيما تقدم . وقد روينا هذه الخطبة من طريق ابن عباس . قال : الحافظ البيهقي أنبأنا أبو الحسن علي بن محمد المقرئ أنبأنا الحسن بن محمد بن اسحاق حدثنا يوسف بن يعقوب – هو ابن عوانة الاسفرايني [1] – قال ثنا محمد بن أبي بكر ثنا وهب بن جرير ثنا أبي سمعت يعلى بن حكيم يحدث عن عكرمة عن ابن عباس . قال : خرج النبي ﷺ في مرضه الذي مات فيه عاصبا رأسه بخرقة ، فصعد المنبر فحمد الله وأثنى عليه . ثم قال : إنه ليس من الناس أحد أمن علي بنفسه وماله من أبي بكر ، ولو كنت متخذاً من الناس خليلا لاتخذت أبا بكر خليلا ، ولكن خلة الاسلام أفضل ، سدوا عني كل خوخة في المسجد غير خوخة أبي بكر . رواه البخاري عن عبد الله بن محمد الجعفي عن وهب بن جرير بن حازم عن أبيه به . وفي قوله عليه السلام سدوا عني كل خوخة – يعني الأبواب الصغار – الى المسجد غير خوخة أبي بكر اشارة الى الخلافة أي ليخرج منها الى الصلاة بالمسلمين . وقد رواه البخاري أيضا من حديث عبد الرحمن بن سليمان بن حنظلة بن الغسيل عن عكرمة عن ابن عباس . أن رسول الله خرج في مرضه الذي مات فيه عاصبا رأسه بعصابة دسماء ملتحفا بملحفة على منكبيه فجلس على المنبر فذكر الخطبة ، وذكر فيها الوصاة بالأنصار الى أن . قال : فكان آخر مجلس جلس فيه رسول الله ﷺ حتى قبض – يعني آخر خطبة خطبها

(١) كذا في الأصل والحافظ صاحب المستخرج هو يعقوب بن اسحاق ولعل هذا ابنه فتكون الصحة ابن أبي عوانة نقلناه عن محمود الامام .

الحافظ ابن كثير

الدمشقي المتوفى سنة ٧٧٤ هـ

البداية والنهاية

الجزء الخامس

الطبعة السادسة

١٤٠٩هـ – ١٩٨٨م

ضبطت وصححت هذه الطبعة على عدة نسخ وذيلت بشروح قامت بها هيئة باشراف الناشر

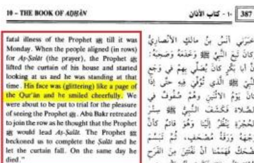
مكتبة المعارف

بيروت

b) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) vəfat etdiyi gün insanların Hz.Əbu Bəkr'in arxasında namaz qıldıqlarını gördükdə xoşbəxt olub təbəssüm etmişdir.

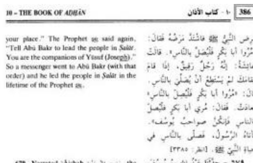
Ənəs b.Malik (radiyallahu anh) belə xəbər verdi: *"Hz.Peyğəmbərin vəfatı ilə nəticələnən xəstəliyi günlərində Əbu Bəkr özlərinə namazı qıldırırdı. Nəhayət (vəfatının rast gəldiyi) bazar ertəsi günü oldu. Səhabələr (səhər) namazı içində saf saf dayanmışdılar. Allah Rəsulu Aişə'nin otağının qapı pərdəsini açdı və ayaqda dayanaraq bizlərə baxdı. Üzü müqəddəs kitab yarpağı kimi dümağ idi. Sonra (onların namazda saf bağlayaraq dayandıqlarını görüb çox sevindi və) təbəs-*

süm edərək güldü.Ənəs deyir ki: Biz namazda olduğumuz halda Allah Rəsulu'nun çıxışı ilə sevincimizdən çaşdıq. Əbu Bəkr, Allah Rəsulu'nun namaz qılmaq arzusu ilə çıxdığını sanaraq topuqları üzərində geri ilk safa çəkildi. Allah Rəsulu onlara əliylə: Namazınızı tamamlayın deyə işarə etdi. Sonra (Aişə'nin otağına) girdi və qapı pərdəsini endirdi. Ənəs deyir ki: Allah Rəsulu göründüyü bu bazar ertəsi günü vəfat etdi". *(Səhihul Buxari, c.1, s.386-387, # 680)*

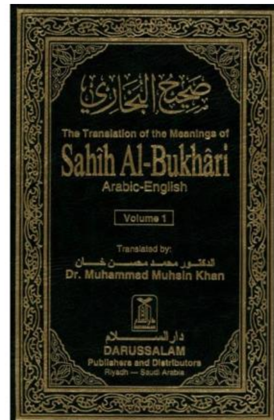
10 - THE BOOK OF *ADHĀN* — ١٠ - كتاب الأذان — 387

fatal illness of the Prophet ﷺ till it was Monday. When the people aligned (in rows) for *As-Salāt* (the prayer), the Prophet ﷺ lifted the curtain of his house and started looking at us and he was standing at that time. His face was (glittering) like a page of the Qur'ān and he smiled cheerfully. We were about to be put to trial for the pleasure of seeing the Prophet ﷺ. Abū Bakr retreated to join the row as he thought that the Prophet ﷺ would lead *As-Salāt*. The Prophet ﷺ beckoned us to complete the *Salāt* and he let the curtain fall. On the same day he died."

10 - THE BOOK OF *ADHĀN* — ١٠ - كتاب الأذان — 386

your place." The Prophet ﷺ said again, "Tell Abū Bakr to lead the people in *Salāt*. You are the companions of Yūsuf (Joseph)." So a messenger went to Abū Bakr (with that order) and he led the people in *Salāt* in the lifetime of the Prophet ﷺ.

c) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) qadına özü vəfat etmiş olsa Hz.Əbu Bəkr'ə getməsini söyləmişdir

Cubeyr b.Mut'im'in belə dediyi rəvayət edil-

mişdir: ***"Qadının biri Rasulullah'a gəldi. Rasulullah, təkrar yanına gəlməsini ona söylədi. Qadın dedi ki: - Ya gəlir də səni tapa bilməzsəm, buna nə deyirsən?Qadın belə deyərkən, Rasulullah'ın ölə biləcəyini söyləmək istədi. Bunun üzərinə Rasulullah:- Əgər məni tapa bilməsən, Əbu Bəkr'in yanına get, dedi".*** *(Səhihul Buxari, c.5, s.17, # 3659; Səhih Muslim, c.6, s.242, # 2386)*

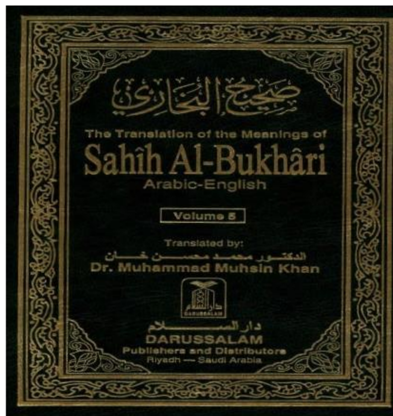
62 – THE VIRTUES OF THE COMPANIONS OF THE PROPHET ﷺ — 17

a *Khalîl* from this nation, I would have taken him (i.e., Abû Bakr)'."

3659. Narrated Jubair bin Muṭ'im رضي الله عنه: A woman came to the Prophet ﷺ who ordered her to return to him again. She said, "What if I came and did not find you?" as if she wanted to say, "If I found you dead?" The Prophet ﷺ said, "If you should not find me, go to Abû Bakr."

3660. Narrated 'Ammâr رضي الله عنه: I saw Allâh's Messenger ﷺ and there was none with him but five slaves, two women and Abû Bakr (i.e., those were the only converts to Islâm then).

3661. Narrated Abû Ad-Dardâ' رضي الله عنه: While I was sitting with the Prophet ﷺ, Abû Bakr came, lifting up one corner of his garment uncovering his knee. The Prophet ﷺ said, "Your companion has had a quarrel." Abû Bakr greeted (the Prophet ﷺ) and said, "O Allâh's Messenger! There was something (i.e., quarrel) between me and the son of Al-Khaṭṭâb. I talked to him harshly and then regretted that, and requested him to forgive me, but he refused. This is why I have come to you." The Prophet ﷺ said thrice, "O Abû Bakr! May Allâh forgive you." In the meanwhile,

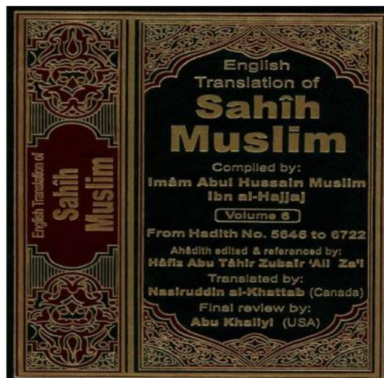

Virtues Of The Companions — 242

[6178] 9 - (2385) It was narrated from Ibn Abî Mulaikah: "I heard 'Âishah being asked who the Messenger of Allâh ﷺ would have appointed if he had appointed a successor. She said: 'Abû Bakr.' It was said to her: 'Then who, after Abû Bakr?' She said: 'Umar.' Then it was said to her: 'Then who, after 'Umar?' She said: 'Abû 'Ubaidah bin Al-Jarrâḥ,' then she kept quiet after that."

[6179] 10 - (2386) It was narrated from Muḥammad bin Jubair bin Muṭ'im, from his father, that a woman asked the Messenger of Allâh ﷺ something, and he told her to come back to him. She said: "O Messenger of Allâh, what if I come and do not find you?" - my father said: "It was as if she was referring to death" - he said: "If you do not find me, then go to Abû Bakr."

[6180] (...) Muḥammad bin Jubair bin Muṭ'im narrated that his father Jubair bin Muṭ'im told him that a woman came to the Messenger of Allâh ﷺ and spoke to him about something, and he told her to do something... a *Ḥadîth* like that of 'Abbâd bin Mûsâ (no. 6179).

Rəy: Bu hədisi şərh edərkən İbni Həcər belə deməkdədir: ***"Bu hədisdə Əli və Abbas'ın xəlifə olması haqqında nass olduğuna (Hz. Peyğəmbərin özündən sonra Əli'ni xəlifə olaraq təyin etdiyini) zəmm edən (iddia edən) şiələrə rədd vardır".*** *(Fəthul Bari, c.7, s.24)*

٢٤ — ٦٢ ـ كتاب فضائل الصحابة

من هذا الوجه مختصرا . وفى الحديث أن مواعيد النبي ﷺ كانت على من يتولى الخلافة بعده تنجيزها . وفيه رد على الشيعة فى زعمهم أنه نص على استخلاف على والعباس ، وسيأتى شيء من ذلك فى « باب الاستخلاف » من كتاب الأحكام ان شاء الله تعالى .

فتح البارى

بشرح صحيح الإمام أبي عبد الله محمد بن إسماعيل البخاري

للإمام الحافظ

أحمد بن علي بن حجر العسقلاني

٧٧٣ — ٨٥٢

الجزء السابع

رقم كتبه وأبوابه وأحاديثه واستقصى أطرافه ، ونبه على أرقامها فى كل حديث

محمد فؤاد عبد الباقي

المكتبة السلفية

d) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) özü vəfat etdiyi təqdirdə zəkatın Hz.Əbu Bəkr'ə verilməsini söyləmişdir.

Ənəs bin Malik rəvayət edir:*"**Bəni Mustaliq qəbiləsinin elçiləri Rasulallah'ın yanından ayrıldıqları vaxt onları izlədim. Onlar mənə dedilər: Ey Ənəs, Rasulallah'a geri dön və de ki, biz on-***

dan ayrıldığımız zaman soruşmağı unutdduq "əgər vəfat etsən zəkatı kimə verək?" Hz.Peyğəmbər dedi: Əbu Bəkr'ə verin. Onlara geri döndüm və onu söylədim. Onlar mənə dedilər: Geri dön və soruş ki, əgər Əbu Bəkr vəfat etsə kimə verək? Hz.Peyğəmbər dedi: Geri dön və onlara de ki, o zaman Ömər'ə (verilməlidir). Onlar mənə dedilər (təkrar) geri dön və soruş ki, əgər Ömər'də vəfat etsə o zaman kimə (verək)? Getdim və Hz.Peyğəmbər dedi: Geri dön və onlara de ki, (bu vəziyyətdə) Osman'a verin". *(Mustədrək alə Səhiheyn, c. 3, s.82, #4460, İsnad Səhih; Ərbəin fi Şuyux əs Sufiyyə, s.115-116, İsnad Həsən)*

٨٢ .... ٣١ ـ كتاب معرفة الصحابة / حـ ٤٤٥٩ ـ ٤٤٦١

٤٤٥٩ / ٥٧ ـ حدثنا أبو العباس محمد بن يعقوب، ثنا إبراهيم بن مرزوق، ثنا سعيد بن عامر، ثنا عمر بن علي المقدمي، عن أبي حازم، عن سهل بن سعد رضي الله عنه قال: أذن بلال لصلاة الظهر فجاء الصياح قبل بني عمرو بن عوف أنه قد وقع بينهم شرٌ حتى تراموا بالحجارة فأتاهم النبي ﷺ فقال: «يا أبا بكر إن أقيمت الصلاة فتقدم فصلِّ بالناس» فقال: نعم.

هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه. هكذا إنما اتفقا على ذلك في مرض النبي ﷺ الذي مات فيه.

٤٤٦٠ / ٥٨ ـ أخبرنا أبو بكر أحمد بن سلمان الفقيه ببغداد، ثنا جعفر بن محمد بن أبي عثمان الطيالسي، ثنا نصر بن منصور المروزي، ثنا بشر بن الحارث، ثنا علي بن مسهر، ثنا المختار بن فلفل، عن أنس بن مالك قال: بعثني بنو المصطلق إلى رسول الله ﷺ فقالوا: سل لنا رسول الله ﷺ إلى من ندفع صدقاتنا بعدك؟ قال: فأتيته فسألته فقال: «إلى أبي بكر» فأتيتهم فأخبرتهم فقالوا: ارجع إليه فسله فإن حدث بأبي بكر حدث فإلى من؟ فأتيته فسألته فقال: «إلى عمر»، فأتيتهم فأخبرتهم فقالوا: ارجع إليه فسله فإن حدث بعمر حدث فإلى من؟ فأتيته فسألته فقال: «إلى عثمان»، فأتيتهم فأخبرتهم فقالوا: ارجع إليه فسله فإن حدث بعثمان حدث فإلى من؟ فأتيته فسألته فقال: «إن حدث بعثمان حدث فتبًّا لكم الدهر تبًّا».

هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه.

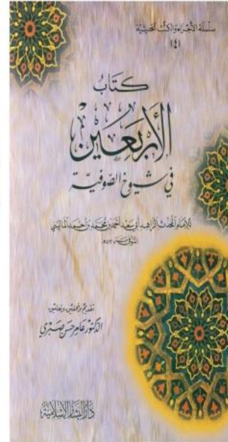
٤٤٦١ / ٥٩ ـ حدثني أبو جعفر أحمد بن عبيد بن إبراهيم الأسدي الحافظ بهمدان، ثنا أبو عبدالله محمد بن إبراهيم، ثنا عمرو بن زياد، ثنا غالب القرقساني، عن أبيه، عن حبيب بن أبي حبيب قال: شهدت رسول الله ﷺ / فقال لحسان بن ثابت: هل قلت في أبي بكر شيئاً؟ قال: نعم. قال: قل حتى أسمع قال: قلت: ٣/٧٨

وثاني اثنين في الغار المنيف وقد ... طاف العدو به إذ صاعد الجبلا
وكان حب رسول الله قد علموا ... من الخلائق لم يعدل به أحداً

٤٤٥٩ ـ قال في التلخيص: على شرط البخاري ومسلم. وفي الكتابين أن ذلك كان في مرض رسول الله ﷺ.
٤٤٦٠ ـ قال في التلخيص: صحيح.
٤٤٦١ ـ حذفه الذهبي من التلخيص لضعفه.

المستدرك
على الصحيحين
للإمام الحافظ أبي عبد الله محمد بن عبد الله الحاكم النيسابوري
المتوفى ٤٠٥ هـ
مع تضمينات الإمام الذهبي في التلخيص والميزان والعراقي في أماليه والمناوي في فيض القدير وغيرهم من العلماء الأجلاء
أول طبعة مرقمة الأحاديث ومقابلة على عدة مخطوطات
دراسة وتحقيق
مصطفى عبد القادر عطا
الجزء الثالث
كتاب الهجرة، كتاب المغازي والسرايا، كتاب معرفة الصحابة

e) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) özündən sonra insanların Hz.Əbu Bəkr və Hz. Ömər'ə iqtida etmələrini söyləmişdir.

Huzeyfə rəvayət etdi: ***"Rasulullah'la birlikdə otur urduq. "Aranızda daha nə qədər qalacağımı bilmirəm. Məndən sonra bu ikisinə iqtida edin" dedi və Əbu Bəkr'lə Ömər'ə işarə etdi".*** *(Câmi ət Tirmizi, c.6, s.349, #3663, İsnad Həsən; (Sünən ibn Macə, c.1, s.144, #97, İsnad Həsən; Silsilə əl Əhadis əs Səhihə, c.3, s.234-235, İsnad Həsən)*

Chapters On *Al-Manâqib* 349 أبواب المناقب

mention it from Zâ'idah from 'Abdul-Malik bin 'Umair, and sometimes he wouldn't mention Zâ'idah in it.

Ibrâhîm bin Sa'd reported this *Hadîth* from Sufyân Ath-Thawrî, from 'Abdul-Mâlik bin 'Umair, from Hilâl, the freed slave of Ribi'î, from Ribi'î, from Hudhaifah, from the Prophet ﷺ.

This *Hadîth* has also been reported from other than this route, from Ribi'î, from Hudhaifah from the Prophet ﷺ. [Sâlim Al-An'umî who is from Al-Kûfah, reported it from Ribi'î bin Hirâsh, from Hudhaifah].

هَذَا الْحَدِيثَ فَرُبَّمَا ذَكَرَهُ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ وَرُبَّمَا لَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ زَائِدَةَ. وَرَوَى هَذَا الْحَدِيثَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ هِلَالٍ مَوْلَى رِبْعِيٍّ، عَنْ رِبْعِيٍّ، عَنْ حُذَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ أَيْضًا عَنْ رِبْعِيٍّ، عَنْ حُذَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. [رَوَاهُ سَالِمٌ الأَنْعُمِيُّ كُوفِيٌّ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ].

تخريج: [حسن] وأخرجه أحمد: ٥/ ٣٨٢ والحميدي، ح: ٤٥٠ عن سفيان بن عيينة به ورواه ابن ماجه، ح: ٩٧ من حديث سفيان الثوري به ● وفي الباب عن ابن مسعود [يأتي: ٣٨٠٥].

3663. Hudhaifah [may Allâh be pleased with him] said: "We were sitting with the Prophet ﷺ and he said: 'I do not know how long I will be with you, so stick to the two after me,' and he signaled towards Abû Bakr and 'Umar." ***(Hasan)***

٣٦٦٣ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الأُمَوِيُّ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سَالِمٍ أَبِي الْعَلَاءِ الْمُرَادِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ هَرِمٍ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ [رَضِيَ اللهُ عَنْهُ] قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «إِنِّي لَا أَدْرِي مَا بَقَائِي فِيكُمْ، فَاقْتَدُوا بِاللَّذَيْنِ مِنْ بَعْدِي» وَأَشَارَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ.

تخريج: [إسناده حسن] وأخرجه أحمد: ٥/ ٣٩٩ من حديث سالم المرادي به باختلاف يسير وصححه ابن حبان، ح: ٢١٩٣.

Comments:

There is a clear indication in this narration that Abû Bakr and 'Umar will lead the *Ummah* after the Prophet ﷺ. Their character is spotless, and the people should follow them, and their example will guide others to come after them.

3664. Anas narrated that the Messenger of Allâh ﷺ said about Abû Bakr and 'Umar: "These two are the masters of the elder people

٣٦٦٤ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ الْبَزَّارُ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ [الْعَبْدِيُّ] عَنْ

English Translation of
Jâmi'
At-Tirmidhî
Compiled by:
Imâm Hâfiz Abû 'Eisâ Mohammad ibn 'Eisâ At-Tirmidhî
Volume 6
From Hadith no. 3291 to 3956
Translated by:
Abu Khaliyl (USA)
Ahâdith edited & referenced by:
Hâfiz Abu Tâhir Zubair 'Ali Za'î
Final review by:
Islamic Research Section Darussalam

English Translation of Jâmi' At-Tirmidhî

The Book Of The Sunnah 144 كتاب السنة

Comments:

a. The difference between two levels of Paradise is not a minor one. It is, therefore, necessary that a believer exert his maximum effort to attain to as high a level as possible.

b. The tradition affirms higher degrees for Abu Bakr and 'Umar ﷺ as well as contains glad tidings of Paradise for them tboth.

97. It was narrated that Hudhaifah bin Yamân said: "The Messenger of Allâh ﷺ said: 'I do not know how long I will stay among you, so follow the example of these two after I am gone,' and he pointed to Abu Bakr and 'Umar." ***(Hasan)***

٩٧ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ؛ ح: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مَوْلًى لِرِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إِنِّي لَا أَدْرِي مَا قَدْرُ بَقَائِي فِيكُمْ، فَاقْتَدُوا بِاللَّذَيْنِ مِنْ بَعْدِي» وَأَشَارَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ.

تخريج: [حسن] أخرجه الترمذي، المناقب، باب اقتدوا باللذين من بعدي أبي بكر وعمر، ح: ٣٦٦٢ من حديث سفيان به، وقال: حسن إلخ، وسقط منه مولى لربعي، وله شاهد حسن عند الترمذي، وصححه ابن حبان (موارد)، ح: ٢١٩٣.

Comments:

a. The *Hadith* contains a broad hint about the caliphate of the two venerable Companions.

b. The leader must train and cultivate individuals that would manage the affairs after him efficiently and well.

c. The rulings and judgments of these two venerable Companions are not only more weighty and valuable, but also more worthy of being followed than the opinions of other Companions and religious leaders.

98. It was narrated that Ibn Abi Mulaikah said: "I heard Ibn 'Abbâs say: 'When 'Umar was placed on his bed (i.e., his bier), the people gathered around him, praying and invoking blessings upon him,' or he said, 'praising him and invoking blessings upon him before (the bier) was lifted up, and I was among them. No one alarmed me except a man

٩٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ: حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ آدَمَ: حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: لَمَّا وُضِعَ عُمَرُ عَلَى سَرِيرِهِ، اكْتَنَفَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ وَيُصَلُّونَ، أَوْ قَالَ يُثْنُونَ وَيُصَلُّونَ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ، وَأَنَا فِيهِمْ، فَلَمْ يَرُعْنِي إِلَّا رَجُلٌ قَدْ

English Translation of
Sunan
Ibn Mâjah
Compiled by:
Imâm Muhammad Bin Yazeed Ibn Majah Al-Qazwinî
Volume 1
From Hadith No. 01 to 802
Ahâdith edited & referenced by:
Hâfiz Abu Tâhir Zubair 'Ali Za'i
Translated by:
Nasiruddin al-Khattab (Canada)
Final review by:
Abu Khaliyl (USA)

English Translation of Sunan Ibn Mâjah

سلسلة
الأحاديث الصحيحة
وشيء من فقهها وفوائدها
محمد ناصر الدين الألباني
المجلد الثالث
١٠٠١ - ١٥٠٠
مكتبة المعارف للنشر والتوزيع
لصاحبها سعد بن عبد الرحمن الراشد
الرياض

١ - أما حديث ابن مسعود ، فيرويه إبراهيم بن إسماعيل بن يحيى بن سلمة بن كهيل : حدثني أبي عن أبيه عن سلمة بن كهيل عن أبي الزعراء عنه .

أخرجه الترمذي (٢ / ٣١١) والحاكم (٣ / ٧٥) وقال :

« إسناده صحيح » . ورده الذهبي بقوله :

« قلت : سنده واه » .

ويبينه قول الترمذي عقبه :

« لا نعرفه إلا من حديث يحيى بن سلمة بن كهيل ، وهو يضعف في الحديث » .

قلت : بل هو متروك كما قال الحافظ ، ومثله ابنه إسماعيل ، وابنه إبراهيم ضعيف .

وله طريق أخرى عن ابن مسعود ، أخرجه ابن عساكر (٩ / ٣٢٣ / ١) عن أحمد بن رشد بن خثيم : نا حميد بن عبد الرحمن عن الحسن بن صالح عن فراس بن يحيى عن الشعبي عن علقمة بن قيس عن عبد الله بن مسعود به دون الشطر الثاني منه .

قلت : ورجاله ثقات رجال مسلم غير أحمد هذا فلم أعرفه .

٢ - وأما حديث حذيفة ، فيرويه عبد الملك بن عمير [عن مولى لربعي بن حراش] عن ربعي بن حراش عنه نحوه .

أخرجه الترمذي (٢ / ٢٩٠) والطحاوي في « المشكل » (٢/٨٣ - ٨٤) وأحمد (٥ / ٣٨٥ و ٤٠٢) والحميدي في « مسنده » (١ / ٢١٤ / ٢٤٩) وابن سعد (٢ / ٣٣٤) وابن أبي عاصم في « السنة » (١٠٤٨ و ١٠٤٩ - بتحقيقي) ، وأبو نعيم في « الحلية » (٩ / ١٠٩) والخطيب (١٢ / ٢٠) والحاكم (٣ / ٧٥) وابن عساكر (٩ / ٣٢٣ / ١ و ١٢ / ٣١ / ١) من طرق عن عبد الملك به مختصراً ومطولاً ، بعضهم ذكر المولى ، وبعضهم لم يذكره ، وهو الذي رجحه الحاكم خلافاً لأبي حاتم في « العلل » (٢ / ٣٨١) ، ورجاله ثقات عن المولى وسماه ابن أبي عاصم في إحدى روايتيه هلالاً ، وهو مقبول عند الحافظ ، وتابعه عمرو بن هرم عن ربعي بن حراش به .

- ٣٣٤ -

أخرجه أحمد (٥ / ٣٩٩) والترمذي وابن حبان (٢١٩٣) والطحاوي من طريق سالم أبي العلاء عنه بلفظ :

« إني لا أدري ما بقائي فيكم ، فاقتدوا باللذين من بعدي ، وأشار لأبي بكر وعمر ، زاد ابن حبان وأحمد : واهتدوا بهدي عمار ، وما حدثكم ابن مسعود فاقبلوه » . وقال أحمد : « واهدوا هدي عمار ، وعهدي ابن أم عبد » .

قلت : وهذا إسناد حسن رجاله كلهم ثقات رجال مسلم غير سالم أبي العلاء وهو مقبول الحديث كما قال الطحاوي ، ووثقه ابن حبان والعجلي ، وقال ابن معين : ضعيف الحديث . وقال أبو حاتم : يكتب حديثه .

٣ - وأما حديث أنس بن مالك ، فيرويه حماد بن دليل عن عمر بن نافع عن عمرو بن هرم قال :

دخلت أنا وجابر بن زيد على أنس بن مالك فقال : قال رسول الله ﷺ : فذكره .

أخرجه ابن عدي (٧٥ / ١) من طريق مسلم بن صالح أبي رجاء عنه به ، ومن طريقه أيضاً منه : ثنا حماد بن دليل عن عمرو بن هرم عن ربعي عن حذيفة عن النبي ﷺ نحوه . وقال :

« وحماد هذا قليل الرواية ، وهذا الحديث قد روى له حماد بن دليل إسنادين ، ولا يروي هذين الإسنادين غير حماد بن دليل » .

قلت : قال الحافظ فيه :

« صدوق ، نقموا عليه الرأي » .

قلت : وهذا ليس بجرح ، فالحديث جيد الإسناد ، وهو متابع قوي لسالم أبي العلاء عن عمرو بن هرم عن ربعي بن حراش عن حذيفة ، فصح الحديث والحمد لله .

٤ - وأما حديث ابن عمر ، فيرويه أحمد بن صليح بن وضاح : نا محمد بن قطن : نا ذا (!) النون : نا مالك بن أنس عن نافع عنه به ، دون الشطر الثاني .

- ٣٣٥ -

f) Hz.Peyğəmbər (sallallahu aleyhi va səlləm) xəstəliyi əsnasında Hz.Əbu Bəkr'i müsəlmanlara namaz qıldırması üçün imam olaraq təyin etmişdir.

Əbu Musa'nın atasının belə dediyi rəvayət edilmişdir: *"**Rasulullah xəstələndi və: - Əbu Bəkr'ə söyləyin, insanlara namaz qıldırsan, dedi. Aişə dedi ki: - Ya Rasulullah. Doğrusu Əbu Bəkr kövrək ürəkli bir adamdır. Nə zaman sənin yerinə keçərsə insanlara namaz qıldıramaz. Rasulullah buyurdu ki: - Əbu Bəkr'ə söyləyin, insanlara namaz qıldırsan. Doğrusu siz Yusuf'un qardaşları kimisiniz. Əbu Bəkr, beləcə Rasulullah'ın sağlığında insanlara namaz qıldırmış oldu**".* *(Səhihul Buxari, c.1, s.385-386, # 678)*

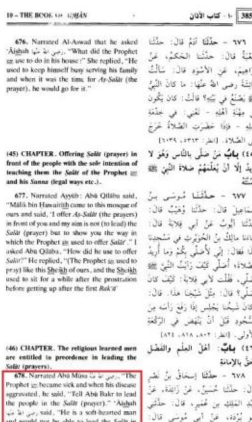
10 – THE BOOK OF ADHĀN — ١٠ - كتاب الأذان — 386

your place." The Prophet ﷺ said again, "Tell Abū Bakr to lead the people in Salāt. You are the companions of Yūsuf (Joseph)." So a messenger went to Abū Bakr (with that order) and he led the people in Salāt in the lifetime of the Prophet ﷺ.

679. Narrated 'Āishah رضي الله عنها, the Mother of the believers: Allāh's Messenger ﷺ in his illness said, "Tell Abū Bakr to lead the people in Salāt (prayer)." I said to him, "If Abū Bakr stands in your place, the people would not hear him owing to his (excessive) weeping. So please order 'Umar to lead the Salāt." 'Āishah رضي الله عنها added, I said to Hafsa, "Say to him: If Abū Bakr should lead the people in the Salāt in your place, the people would not be able to hear him owing to his weeping; so please order 'Umar to lead the Salāt." Hafsa did so but Allāh's Messenger ﷺ said, "Keep quiet! Indeed you (women) are the companions of Yūsuf (Joseph). Tell Abū Bakr to lead the people in the Salāt."

Hafsa said to 'Āishah رضي الله عنها, "I never got anything good from you."

680. Narrated Az-Zuhrī: Anas bin Mālik Al-Ansārī رضي الله عنه told me, "Abū Bakr used to lead the people in Salāt (prayer) during the

10 – THE BOOK OF ADHĀN — ١٠ - كتاب الأذان — 385

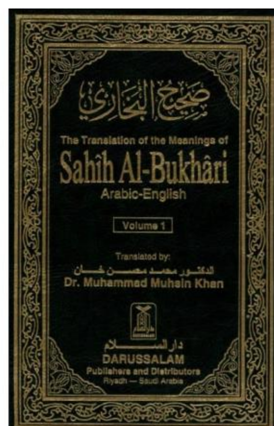
676. Narrated Al-Aswad that he asked 'Āishah رضي الله عنها, "What did the Prophet ﷺ use to do in his house?" She replied, "He used to keep himself busy serving his family and when it was the time for As-Salāt (the prayer), he would go for it."

(45) CHAPTER. Offering Salāt (prayer) in front of the people with the sole intention of teaching them the Salāt of the Prophet ﷺ and his Sunna (legal ways etc.).

677. Narrated Ayyūb: Abū Qilāba said, "Mālik bin Huwairith came to this mosque of ours and said, 'I offer As-Salāt (the prayers) in front of you and my aim is not (to lead) the Salāt (prayer) but to show you the way in which the Prophet ﷺ used to offer Salāt.'" I asked Abū Qilāba, "How did he use to offer Salāt?" He replied, "(The Prophet ﷺ used to pray) like this Sheikh of ours, and the Sheikh used to sit for a while after the prostration before getting up after the first Rak'a"

(46) CHAPTER. The religious learned men are entitled to precedence in leading the Salāt (prayers).

678. Narrated Abū Mūsa رضي الله عنه: "The Prophet ﷺ became sick and when his disease aggravated, he said, "Tell Abū Bakr to lead the people in the Salāt (prayer)." 'Āishah رضي الله عنها said, "He is a soft-hearted man and would not be able to lead the Salāt in

Rəy: Hz.Əbu Bəkr'in Hz.Peyğəmbərin xəstəliyi əsnasında müsəlmanlara namaz qıldırması mütəvatir hədislərdən sübut edilmişdir. Bu gerçəkdir.

1) Əbu Musa əl Əş'ari *(Səhihul Buxari #678)*

2) Ənəs bin Malik *(Səhihul Buxari #680)*

3) Abdullah ibn Abbas *(Səhih Muslim #479)*

The Book Of *Aṣ-Ṣalât* 590 كتاب الصلاة

Chapter 41. The Prohibition Of Reciting The Qur'ân While Bowing And Prostrating

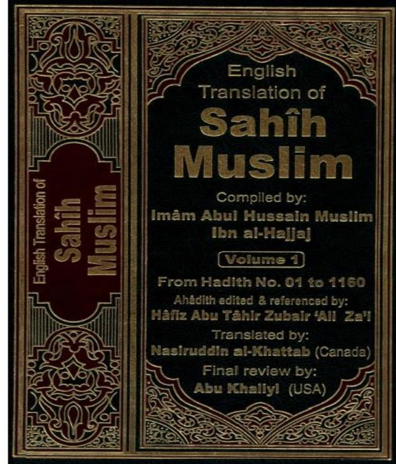
(المعجم ٤١) - (بَابُ النهي عن قرآءة القرآن في الركوع والسجود)
(التحفة ٤١)

[1074] 207 - (479) It was narrated that Ibn 'Abbâs said: "The Messenger of Allâh ﷺ (during his fatal illness) drew back the curtain and the people were lined up in rows behind Abû Bakr. He said: 'O people, there is nothing left of the glad tidings of Prophethood except a good dream that a Muslim sees or that is seen for him. Be it known that I have been forbidden to recite the Qur'ân when bowing or prostrating. As for bowing, glorify your Lord [the Mighty and Sublime] therein, and as for prostrating, strive in supplication, for it is deserving of a response (from your Lord).'"

[١٠٧٤] ٢٠٧-(٤٧٩) حَدَّثَنَا سَعِيدُ ابْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ ابْنُ حَرْبٍ؛ قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ؛ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السِّتَارَةَ، وَالنَّاسُ صُفُوفٌ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْ مُبَشِّرَاتِ النُّبُوَّةِ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُسْلِمُ، أَوْ تُرَى لَهُ، أَلَا وَإِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا، وَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ [عَزَّ وَجَلَّ]، وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ». قَالَ: أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ

[1075] 208 - (...) It was narrated that 'Abdullâh bin 'Abbâs said: "The Messenger of Allâh ﷺ drew back the curtain, and his head was bandaged during the sickness of which he died. He said: 'O Allâh, have I conveyed (the message)?' (And he repeated this) Three times.

[١٠٧٥] ٢٠٨-(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ أَيُّوبَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَشَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السِّتْرَ، وَرَأْسُهُ مَعْصُوبٌ

4) Hz.Aişə *(Səhihul Buxari #679)*

10 – THE BOOK OF *ADHĀN* 386 ١٠ - كتاب الأذان

your place." The Prophet ﷺ said again, "Tell Abū Bakr to lead the people in *Ṣalāt*. You are the companions of Yūsuf (Joseph)." So a messenger went to Abū Bakr (with that order) and he led the people in *Ṣalāt* in the lifetime of the Prophet ﷺ.

مَرَضِ النَّبِيِّ ﷺ فَاشْتَدَّ مَرَضُهُ فَقَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ: إِنَّهُ رَجُلٌ رَقِيقٌ، إِذَا قَامَ مَقَامَكَ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ. قَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ» فَعَادَتْ. فَقَالَ: مُرِي أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ فَإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ». فَأَتَاهُ الرَّسُولُ، فَصَلَّى بِالنَّاسِ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ. [انظر: ٣٣٨٥]

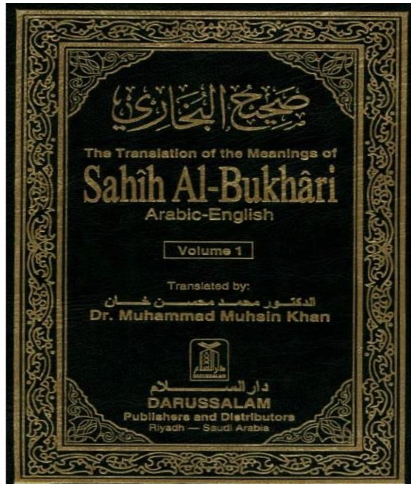
679. Narrated 'Āishah رضي الله عنها, the Mother of the believers: Allāh's Messenger ﷺ in his illness said, "Tell Abū Bakr to lead the people in *Ṣalāt* (prayer)." I said to him, "If Abū Bakr stands in your place, the people would not hear him owing to his (excessive) weeping. So please order 'Umar to lead the *Ṣalāt*." 'Āishah رضي الله عنها added, I said to Ḥafṣa, "Say to him: If Abū Bakr should lead the people in the *Ṣalāt* in your place, the people would not be able to hear him owing to his weeping; so please order 'Umar to lead the *Ṣalāt*." Ḥafṣa did so but Allāh's Messenger ﷺ said, "Keep quiet! Indeed you (women) are the companions of Yūsuf (Joseph). Tell Abū Bakr to lead the people in the *Ṣalāt*."

Ḥafṣa said to 'Āishah رضي الله عنها, "I never got anything good from you."

٦٧٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ: قُولِي لَهُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ. فَفَعَلَتْ حَفْصَةُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَهْ إِنَّكُنَّ لَأَنْتُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ: مَا كُنْتُ لِأُصِيبَ مِنْكِ خَيْراً. [راجع: ١٩٨]

680. Narrated Az-Zuhrī: Anas bin Mālik Al-Anṣārī رضي الله عنه told me, "Abū Bakr used to lead the people in *Ṣalāt* (prayer) during the

٦٨٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ:

5) Abdullah bin Ömər *(Səhihul Buxari #682)*

10 – THE BOOK OF *ADHĀN* 386 ١٠ - كتاب الأذان

your place." The Prophet ﷺ said again, "Tell Abū Bakr to lead the people in *Ṣalāt*. You are the companions of Yūsuf (Joseph)." So a messenger went to Abū Bakr (with that order) and he led the people in *Ṣalāt* in the lifetime of the Prophet ﷺ.

مَرِضَ النَّبِيُّ ﷺ فَاشْتَدَّ مَرَضُهُ فَقَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ: إِنَّهُ رَجُلٌ رَقِيقٌ، إِذَا قَامَ مَقَامَكَ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ. قَالَ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ» فَعَادَتْ. فَقَالَ: مُرِي أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ فَإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ». فَأَتَاهُ الرَّسُولُ، فَصَلَّى بِالنَّاسِ فِي حَيَاةِ النَّبِيِّ ﷺ. [انظر: ٣٣٨٥]

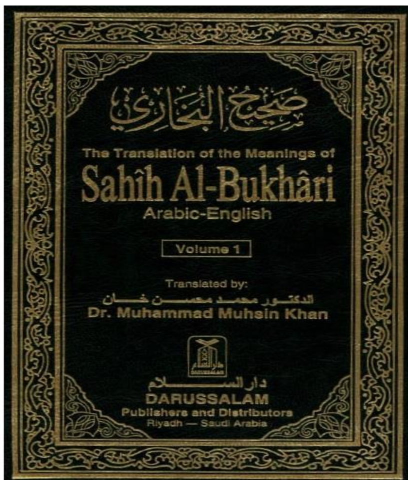
679. Narrated 'Āishah رضي الله عنها, the Mother of the believers: Allāh's Messenger ﷺ in his illness said, "Tell Abū Bakr to lead the people in *Ṣalāt* (prayer)." I said to him, "If Abū Bakr stands in your place, the people would not hear him owing to his (excessive) weeping. So please order 'Umar to lead the *Ṣalāt*." 'Āishah رضي الله عنها added, I said to Ḥafṣa, "Say to him: If Abū Bakr should lead the people in the *Ṣalāt* in your place, the people would not be able to hear him owing to his weeping; so please order 'Umar to lead the *Ṣalāt*." Ḥafṣa did so but Allāh's Messenger ﷺ said, "Keep quiet! Indeed you (women) are the companions of Yūsuf (Joseph). Tell Abū Bakr to lead the people in the *Ṣalāt*."

Ḥafṣa said to 'Āishah رضي الله عنها, "I never got anything good from you."

٦٧٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي مَرَضِهِ: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ». قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ البُكَاءِ، فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ: قُولِي لَهُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ البُكَاءِ فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ. فَفَعَلَتْ حَفْصَةُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَهْ إِنَّكُنَّ لَأَنْتُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ، مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ». فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ: مَا كُنْتُ لِأُصِيبَ مِنْكِ خَيْرًا. [راجع: ١٩٨]

680. Narrated Az-Zuhrī: Anas bin Mālik Al-Anṣārī رضي الله عنه told me, "Abū Bakr used to lead the people in *Ṣalāt* (prayer) during the

٦٨٠ - حَدَّثَنَا أَبُو اليَمَانِ قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ:

6) Abdullah bin Məsud *(Sünən ən-Nəsai #778, İsnad Həsən)*

The Book of Leading The Prayer 458 كتاب الإمامة

10. The Book Of Leading The Prayer (*Al-Imâmah*)

(المعجم ١٠) - كِتَابُ الإِمَامَةِ (التحفة ...)

Chapter 1. Mention Of *Al-Imâmah* And The Congregation

(المعجم ١) - ذِكْرُ الإِمَامَةِ وَالجَمَاعَةِ (التحفة ...)

The *Imâmah* Of People of Knowledge And Virtue

إِمَامَةُ أَهْلِ العِلْمِ وَالفَضْلِ (التحفة ١٩٣)

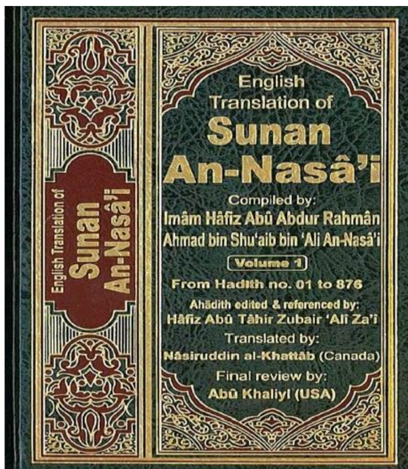
778. It was narrated that 'Abdullâh said: "When the Messenger of Allâh ﷺ passed away, the *Anṣâr* said: 'Let there be an *Amîr* from among us and an *Amîr* from among you.' Then 'Umar came to them and said: 'Do you not know that the Messenger of Allâh ﷺ commanded Abû Bakr to lead the people in prayer? Who among you could accept to put himself ahead of Abû Bakr?' They said: 'We seek refuge with Allâh from putting ourselves ahead of Abû Bakr."' (*Ḥasan*)

٧٧٨ - أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَهَنَّادُ ابْنُ السَّرِيِّ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زِرٍّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَتِ الأَنْصَارُ: مِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ، فَأَتَاهُمْ عُمَرُ فَقَالَ: أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ أَمَرَ أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَأَيُّكُمْ تَطِيبُ نَفْسُهُ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَبَا بَكْرٍ؟ قَالُوا: نَعُوذُ بِاللهِ أَنْ نَتَقَدَّمَ أَبَا بَكْرٍ.

تخريج: [إسناده حسن] أخرجه أحمد: ١/٣٩٦ عن حسين بن علي به، وهو في الكبرى، ح: ٨٥٣.

Comments:

The Helpers (Ansâr) thought since Madinah is their habitation, the commander, therefore, should be from among them. But this was not the issue of the commander of the city of Madinah alone; it was the issue of the commander of the whole Islamic Nation. Apparently, the commander of the Islamic Nation should be such a person who commands political support on a vast scale, he should be from the Quraish, and he should be blessed with the qualities of leadership at least among the Arabs, because Islam had been confined to the Arabs only in that period of time. Based on these reasons, the Prophet ﷺ had appointed Abû Bakr As-Siddiq ؓ to lead prayers during the days of his illness (*Ṣaḥîḥ Al-Bukhârî*: 678; *Ṣaḥîḥ Muslim*: 418). This was a clear indication that only Abû Bakr As-Siddiq ؓ would be the forthcoming

7) Sâlim bin 'Ubeyd *(Sünən ibn Macə #1234: İsnad Səhih)*

The Chapters Of Establishing ... 242 أبواب إقامة الصلوات والسنة فيها

said: 'Tell Bilāl to call the *Adhān*, and tell Abu Bakr to lead the people in prayer. You are (like) the female companions of Yusuf.' So Bilāl was told to call the *Adhān* and he did so, and Abu Bakr was told to lead the people in prayer. And he did so then the Messenger of Allāh ﷺ felt a little better, and he said: 'Find me someone I can lean on.' Barirah and another man came, and he leaned on them. When Abu Bakr saw him, he started to step back, but (the Prophet ﷺ) gestured him to stay where he was. Then the Messenger of Allāh ﷺ came and sat beside Abu Bakr, until Abu Bakr finished praying. Then the Messenger of Allāh ﷺ passed away." (*Sahih*)

Abu 'Abdullāh (Ibn Mājah) said: "This *Hadith* is *Gharib*. It was not narrated by anyone other than Nasr bin 'Ali.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ: هٰذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. لَمْ يُحَدِّثْ بِهِ غَيْرُ نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ.

Comments:

a. The fact that, of all the Companions present, the Prophet ﷺ singled out Abu Bakr ؓ to lead the people in prayer, shows his excellence over others.
b. Taking their cue from this incident, the Companions chose none else but Abu Bakr ؓ for the greater office of leadership, i.e., caliphate.
c. In case of necessity, it is allowed in Islam to secure certain appropriate services from a woman other than a *Mahram* (a near non-marriageable relative) only if there is no possibility of it giving rise to any misunderstanding, or leading to an unwelcome result. Barirah ؓ was a freed handmaid of 'Āishah ؓ. She was thus a freed person during the last days of the Prophet ﷺ. However, the correct position in this case, is that the two persons that lended their support to the Prophet ﷺ were 'Ali and 'Abbās ؓ (Sahih Al-Bukhari: 665).

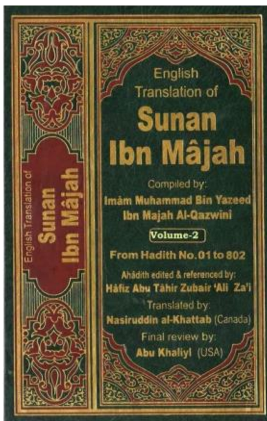
The Chapters Of Establishing ... 241 أبواب إقامة الصلوات والسنة فيها

the Messenger of Allāh ﷺ sat beside Abu Bakr. Abu Bakr was following the prayer of the Messenger of Allāh ﷺ, and the people were following the prayer of Abu Bakr." (*Sahih*)

Comments:

a. The number of prayers in which Abu Bakr ؓ led the congregation during the last days of the Prophet ﷺ comes to 17.
b. The incident cited in this *Hadith* happened on Saturday or Sunday i.e. one or two days before the Prophet ﷺ breathed his last. (Safiur-Rahman Al-Mubārakpuri: *The Sealed Nectar*, P.476).

1234. It was narrated that Sālim bin 'Ubaid said: "The Messenger of Allāh ﷺ fainted when he was sick, then he woke up and said: 'Has the time for prayer come?' They said: 'Yes.' He said: 'Tell Bilāl to call the *Adhān*, and tell Abu Bakr to lead the people in prayer.' Then he fainted, then he woke up and said: 'Has the time for prayer come?' They said: 'Yes.' He said: 'Tell Bilāl to call the *Adhān*, and tell Abu Bakr to lead the people in prayer.' Then he fainted, then he woke up and said: 'Has the time for prayer come?' They said: 'Yes.' He said: 'Tell Bilāl to call the *Adhān*, and tell Abu Bakr to lead the people in prayer.' 'Āishah said: 'My father is a tenderhearted man, and if he stands in that place he will weep and will not be able to do it. If you told someone else to do it (that would be better).' Then he fainted, then woke up and

8) Abdullah ibn Zam'ə *(Sünən Əbu Davud c.5 # 4660, İsnad Həsən)*

The Book Of The *Sunnah* 191 أوّل كتاب السّنّة

Chapter 11. Regarding Abū Bakr, May Allāh Be Pleased With Him, Becoming The *Khalīfah*

(المعجم ١١) - بَابٌ: فِي اسْتِخْلَافِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (التحفة ١٢)

4660. It was narrated from 'Abdul-Malik Ibn Abī Bakr bin 'Abdur-Raḥmān bin Al-Ḥārith, from Hishām, from his father, from 'Abdullāh bin Zam'ah who said: "When the illness of the Messenger of Allāh ﷺ grew severe and I was with him along with a group of the Muslims, Bilāl called him to prayer and he said: 'Tell someone to lead the people in prayer.' 'Abdullāh bin Zam'ah went out and saw 'Umar among the people, and Abū Bakr was absent. I said: 'O 'Umar, get up and lead the people in prayer.' He went forward and said the *Takbīr*. When the Messenger of Allāh ﷺ heard his voice - as 'Umar was a man with a loud voice - he said: 'Where is Abū Bakr? Allāh and the Muslims do not approve of this, Allāh and the Muslims do not approve of this.' He sent for Abū Bakr, and he came after 'Umar, had offered that prayer, and he led the people in prayer." (*Hasan*)

4661. It was narrated from 'Ubaidullāh bin 'Abdullāh bin 'Utbah that 'Abdullāh bin Zam'ah told him this report (similar to no. 4460). He said: "When the Prophet ﷺ heard the voice of 'Umar, Ibn Zam'ah said: 'The Prophet ﷺ went and stuck his head out of the

English Translation of
Sunan Abu Dawud
Compiled by:
Imâm Hâfiz Abu Dawud Sulaiman bin Ash'ath
Volume 5
From Hadith no. 4351 to 5274
Ahâdith edited & referenced by:
Hâfiz Abû Tâhir Zubair 'Ali Za'i
Translated by:
Nasiruddin al-Khattab (Canada)
Final review by:
Abû Khaliyl (USA)
English Translation of
Sunan Abu Dawud

9) Ömər bin Xattab *(Sünən ən-Nəsai #778, İsnad Həsən)*

10) Əli ibn Əbu Talib *(əl-İ'tiqad, Beyhəqi, s.492-493 ; Tabaqat əl-Kubra, c.3 s.167; Mustədrək alə Səhiheyn , #4422; Şərh Üsul İ'tikad Əhl'us-Sunnə vəl Cəma'ə #2455)*

المستدرك على الصحيحين

للإمام الحافظ أبي عبدالله محمد بن عبدالله الحاكم النيسابوري

مع تضمينات الإمام الذهبي في التلخيص والميزان والعراقي في أماليه والمناوي في فيض القدير وغيرهم من العلماء الأجلاء

أول طبعة مرقمة الأحاديث ومقابلة على عدة مخطوطات

دراسة وتحقيق
مصطفى عبدالقادر عطا

كتاب الهجرة، كتاب المغازي والسرايا، كتاب معرفة الصحابة

الجزء الثالث

منشورات
محمد علي بيضون
دار الكتب العلمية

٧٠ ..... ٣١ ـ كتاب معرفة الصحابة / حـ ٤٤٢٢ ـ ٤٤٢٤

٢٠/٤٤٢٢ ـ حدثنا محمد بن صالح بن هانىء، ثنا الفضل بن محمد البيهقي، ثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي، ثنا محمد بن فليح، عن موسى بن عقبة، عن سعد بن إبراهيم قال: حدثني إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف أن عبد الرحمن بن عوف كان مع عمر بن الخطاب رضي الله عنه وأن محمد بن مسلمة كسر سيف الزبير ثم قام أبو بكر فخطب الناس واعتذر إليهم وقال: والله ما كنت حريصاً على الإمارة يوماً ولا ليلة قط ولا كنت فيها راغباً ولا سألتها الله عز وجل في سر وعلانية ولكني أشفقت من الفتنة ومالي في الإمارة من راحة، ولكن قلدت أمراً عظيماً ما لي به من طاقة ولا يد إلا بتقوية الله عز وجل ولوددت أن أقوى الناس عليها مكاني اليوم فقبل المهاجرون منه ما قال وما إعتذر به. قال علي رضي الله عنه والزبير: ما غضبنا إلا لأنا قد أخرنا عن المشاورة وإنا نرى أبا بكر أحق الناس بها بعد رسول الله ﷺ إنه لصاحب الغار وثاني إثنين وإنا لنعلم بشرفه وكبره ولقد أمره رسول الله ﷺ / بالصلاة بالناس وهو حي. ٣/٦٧

هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه.

٢١/٤٤٢٣ ـ حدثنا أبو العباس محمد بن يعقوب، ثنا أبو البختري عبدالله بن محمد بن شاكر، ثنا حسين بن علي الجعفي، عن زائدة، عن عاصم، عن زر، عن عبدالله رضي الله عنه قال: لما قبض رسول الله ﷺ قالت الأنصار: منا أمير ومنكم أمير. قال: فأتاهم عمر رضي الله عنه فقال: يا معشر الأنصار ألستم تعلمون أن رسول الله ﷺ قد أمر أبا بكر يؤم الناس فأيكم تطيب نفسه أن يتقدم أبا بكر رضي الله عنه؟ فقالت الأنصار: نعوذ بالله أن نتقدم أبا بكر.

هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه.

٢٢/٤٤٢٤ ـ حدثنا أبو بكر بن إسحاق، أنبأ العباس بن الفضل الأسفاطي، ثنا محمد بن عبدالله بن نمير، ثنا محمد بن أبي عبيدة، عن أبيه، عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن أنس رضي الله عنه قال: لقد ضربوا رسول الله ﷺ حتى غشي عليه فقام أبو بكر رضي الله عنه فجعل ينادي ويقول: ويلكم أتقتلون رجلاً أن يقول ربي الله؟ قالوا: من هذا؟ قالوا: هذا ابن أبي قحافة المجنون.

٤٤٢٢ ـ قال في التلخيص: على شرط البخاري ومسلم.
٤٤٢٣ ـ قال في التلخيص: صحيح.
٤٤٢٤ ـ قال في التلخيص: على شرط مسلم.

شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة

من الكتاب والسنة وإجماع الصحابة والتابعين ومن بعدهم

تأليف
الشيخ الإمام العلامة الحافظ أبي القاسم هبة الله ابن الحسن بن منصور الطبري اللالكائي
المتوفى سنة ٤١٨ هـ

خرج أحاديثه وعلق عليه
أبو يعقوب نشأت بن كمال المصري

المجلد الثاني

أشرف عليه واعتنى به
مكتب دار البصيرة
بالإسكندرية

(١١١٤) شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة

كلام أهل البيت في أبي بكر وعمر

٢٤٥٣ ـ أنا عبد الرحمن بن عمر قال: ثنا الحسين بن إسماعيل قال: نا سعيد بن محمد بن ثواب قال: نا أزهر عن ابن عون قال: سمعت يحيى بن شداد يقول: سمعت عليًا يقول: «أفضلنا أبو بكر».

٢٤٥٤ ـ أنا أحمد بن عبيد قال: أنا أحمد بن عبد الله بن بحير قال: نا هلال بن العلاء قال: نا أبي قال: نا عيسى بن يونس عن عمر بن سعيد بن أبي حسين عن عبد الله بن أبي مليكة:

عن ابن عباس قال: «كنت في ناس نترحم على عمر حين وضع على سريره فجاء رجل من خلفي فوضع يده على منكبي فترحم عليه وقال: ما من أحد أحب أن ألقى الله بمثل عمله أحب إليّ منه وإن كنت لأظن ليجعلنك الله مع صاحبيك فإني كنت كثيرًا أسمع رسول الله ﷺ يقول: كنت أنا وأبو بكر وعمر وفعلت أنا وأبو بكر وعمر فظننت أن يجعلك الله معهما فإذا هو علي بن أبي طالب».

أخرجه البخاري ومسلم.

٢٤٥٥ ـ أنا إسماعيل بن أحمد بن محمد بن إبراهيم الإسماعيلي قال: أنا أحمد بن سلمان قال: نا أبو عمر هلال بن العلاء بن هلال نا أبي العلاء بن هلال عن إسحاق بن يوسف الأزرق قال: نا أبو سنان عن الضحاك بن مزاحم:

عن النزال بن سبرة قال: «وافقنا من علي ذات يوم طيب نفس ومزاج فقلنا له: يا

(٢٤٥٣) ذكره ابن جرير في «الرياض النضرة» (٢/ ٣١).
(٢٤٥٤) البخاري (٣٦٧٧) ومسلم (٢٣٨٩).
(٢٤٥٥) رواه الحاكم (٣/ ٦٥) (٤٤٠٦) وذكره النووي في «تهذيب الأسماء» (٢/ ٤٧٩) وابن جرير في «الرياض النضرة» (١/ ٤٠٦).

(١١١٥) شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة

أمير المؤمنين، حدثنا عن أصحابك خاصة.

قال: كل أصحاب رسول الله ﷺ أصحابي.

قالوا: حدثنا عن أبي بكر الصديق.

قال: ذاك امرؤ أسماه الله صديقًا على لسان جبريل ولسان محمد كان خليفة رسول الله على الصلاة رضيه لدينا ورضيناه لدنيانا».

٢٤٥٦ ـ أنا عبيد الله بن محمد بن أحمد قال: أنا علي بن محمد بن أحمد بن يزيد الرياحي قال: أنا أبي قال: نا الحسن بن عمارة عن المنهال بن عمرو:

عن سويد بن غفلة قال: «مررت بنفر من الشيعة يتناولون أبا بكر وعمر وينتقصونهما فدخلت على عليّ بن أبي طالب فقلت: يا أمير المؤمنين، مررت بنفر من أصحابك يذكرون أبا بكر وعمر بغير الذي هما له أهل ولولا أنهم يرون أنك تضمر لهما على مثل ما أعلنوا ما اجترؤا على ذلك.

قال علي: أعوذ بالله أن أضمر لهما إلا الذي نختار عليه المضي، لعن الله من أضمر لهما إلا الحسن الجميل أخوا رسول الله ﷺ وصاحباه ووزيراه رحمة الله عليهما.

ثم نهض ـ دامع العينين ـ يبكي قابضًا على يدي حتى دخل المسجد فصعد المنبر وجلس عليه متمكنًا قابضًا على لحيته وهو ينظر فيها وهي بيضاء حتى اجتمع له الناس.

ثم قام فتشهد بخطبة موجزة بليغة ثم قال: ما بال أقوام يذكرون سيدي قريش

(٢٤٥٦) رواه الخطيب في «تاريخ بغداد» (١٠/ ١٨١) وفي إسناده وإسناد المصنف الحسن بن عمارة، وهو متروك. وقد رواه الواسطي في «تاريخ واسط» (١/ ١٦٦) وذكره ابن جرير في «الرياض النضرة» (١/ ٣٧٥).
ورواه ابن أبي عاصم في «السنة» (٩٩٣) والبيهقي في «الاعتقاد» (ص ٣٦١).

11) Zubeyr bin Əvvam *(əl-İ'tiqad; Beyhəqi, s.492; Mustədrək alə Səhiheyn, #4422)*

الاعتقاد والهداية إلى سبيل الرشاد

للحافظ الإمام أبي بكر أحمد بن الحسين ابن علي بن موسى البيهقي
رحمه الله

علق عليه
سماحة الشيخ عبدالرزاق عفيفي
رحمه الله

قدم له وعلق عليه
فضيلة الشيخ عبدالرحمن بن صالح المحمود

حققه وعلق عليه
أبو عبدالله أحمد بن إبراهيم أبو العينين

دار الفضيلة

٤٩٢ الاعتقاد

وأخبرنا أبو الحسن علي بن محمد بن علي بن السقا الإسفرائيني، أنا أبو علي الحسن بن علي الحافظ، ثنا أبو بكر محمد بن إسحاق بن خزيمة وإبراهيم بن أبي طالب قالا: حدثنا بندار بن بشار، ثنا أبو هشام المخزومي، ثنا وهيب فذكره بإسناده ومعناه غير أنه قال: فقام عمر بن الخطاب، فقال: صدق قائلكم أما لو قلتم غير هذا لم تتابعكم[1]، وأخذ بيد أبي بكر، فقال: هذا صاحبكم فبايعوه، فبايعوه، وبايعه عمر، وبايعه المهاجرون والأنصار.

وحدثنا محمد بن عبد الله الحافظ، ثنا محمد بن صالح بن هانئ، ثنا الفضل بن محمد البيهقي، ثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي، ثنا محمد بن فليح، عن موسى بن عقبة، عن سعد بن إبراهيم قال: حدثني إبراهيم بن عبد الرحمن ابن عوف في هذه القصة قال: ثم قام أبو بكر فخطب الناس واعتذر إليهم يعني إلى علي والزبير ومن تخلف، وقال: والله ما كنت حريصًا على الإمارة يومًا وليلة قط، ولا كنت فيها راغبًا ولا سألتها الله في سر ولا علانية، ولكني أشفقت من الفتنة وما لي في الإمارة من راحة، ولكن قلدت أمرًا عظيمًا ما لي به طاقة ولا يدان إلا بتقوية الله ولوددت أن أقوى الناس عليها مكاني عليها اليوم، فقبل المهاجرون منه ما قال وما اعتذر به، وقال علي والزبير: ما غضبنا إلا أنا أخرنا عن المشاورة، وإنا نرى أن أبا بكر أحق الناس بها بعد رسول الله ﷺ إنه لصاحب الغار، وثاني اثنين، وإنا لنعرف شرفه وكبره، ولقد أمره رسول الله ﷺ بالصلاة بالناس، وهو حي.

وكذلك رواه إسماعيل بن إبراهيم بن عقبة، عن عمه موسى بن عقبة.

وكذلك ذكره محمد بن إسحاق بن يسار في المغازي، وقال في اعتذار أبي بكر إلى علي وغيره ممن تخلف عن بيعته: أما والله ما حملنا على إبرام ذلك دون من غاب عنه إلا مخافة الفتنة، وتفاقم الحدثان، وإن كنت لها لكارهًا لولا ذلك ما شهدها أحد كان أحب إلي أن يشهدها منك إلا من هو بمثل منزلتك، ثم أشرف على الناس، فقال: أيها الناس، هذا علي بن أبي طالب فلا بيعة لي في

(١) في «لا»: لم نتابعكم.

الاعتقاد ٤٩٣

وهو بالخيار من أمره، ألا وأنتم بالخيار جميعًا في بيعتكم إياي، فإن رأيتم لها غيري فأنا أول من يبايعه، فلما سمع ذلك علي من قوله تحلل عنه ما كان قد دخله، فقال: لا حل، لا نرى لها أحدًا غيرك، فمد يده فبايعه هو والنفر الذين كانوا معه، وقال جميع الناس مثل ذلك، فردوا الأمر إلى أبي بكر، وهو خليفة رسول الله ﷺ، وذلك لأنه استخلفه على الصلاة بعده، فكانوا يسمونه خليفة رسول الله ﷺ حتى هلك[1].

أخبرنا أبو عبد الله الحافظ، ثنا أبو العباس محمد بن يعقوب، ثنا أحمد بن عبد الجبار، ثنا يونس بن بكير، عن محمد بن إسحاق، فذكر قصة السقيفة، ثم ذكر بيعة العامة من بعد يوم السقيفة، ثم ذكر ما نقلناه وأبو بكر الصديق رضي الله عنه ذهب فيما خيرهم فيه من مبايعته مذهب التواضع، وليستبرئ قلوبهم في استخلافه حتى إذا عرف منهم الصدق سكن إلى اجتماعهم على ذلك في السر والعلانية.

وقد صح بما ذكرنا اجتماعهم على مبايعته مع علي بن أبي طالب، فلا يجوز لقائل أن يقول: كان باطن علي أو غيره بخلاف ظاهره، فكان علي أكبر محلاً وأجل قدرًا من أن يقدم على هذا الأمر العظيم بغير حق، أو يظهر للناس

(١) الفضل بن محمد البيهقي لم أقف له على ترجمة، والإسناد مرسل لأن إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف لم يدرك القصة.
قال ابن كثير في «البداية والنهاية» (٥/ ٢١٦) بعد كلامه السابق: ويزيد ذلك صحة قول موسى بن عقبة في مغازيه عن سعد بن إبراهيم، حدثني أبي أن أباه عبد الرحمن بن عوف كان مع عمر وأن محمد بن مسلمة كسر سيف الزبير.
ثم خطب أبو بكر واعتذر إلى الناس، وقال: ما كنت حريصًا على الإمارة يومًا ولا ليلة، ولا سألتها في سر ولا علانية فقبل المهاجرون مقالته.
وقال علي والزبير: ما غضبنا إلا لأنا أخرنا عن المشورة وإنا نرى أن أبا بكر أحق الناس بها، إنه لصاحب الغار، وإنا لنعرف شرفه وخيره، ولقد أمره رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم أن يصلي بالناس وهو حي.
قال ابن كثير: إسناد جيد، ولله الحمد والمنة.

12) Abbas bin Abdul Muttalib *(Müsnəd Əhməd # 1784,1785)*

13) Bureydə bin Əl Huseyib *(Müsnəd Əhməd # 23060)*

14) Ənsar *(Sünən ən-Nəsai #778)* və s. tərəfindən zikr edilmişdir.

Muhəddis Şah Vəliyullah Dəhləvi yazır: *"Son xəstəliyi əsnasında Hz.Peyğəmbər Hz.Əbu Bəkr'i namaz qıldırması üçün təyin etdi və Rasulullah ondan başqasının namazı qıldırmasını rədd etdi. Bu mutəvatir rəvayətlərdən sabitdir"*. *(Qurratul-əyneyn fi təfdil əş-Şeyxeyn, s.5; Bənzər ifadə İbni Həcər əl Heytəmi tərəfindən də istifadə edilmişdir; Əs Savaiqul Muhriqa s.92)*

٩٢ الباب الأول

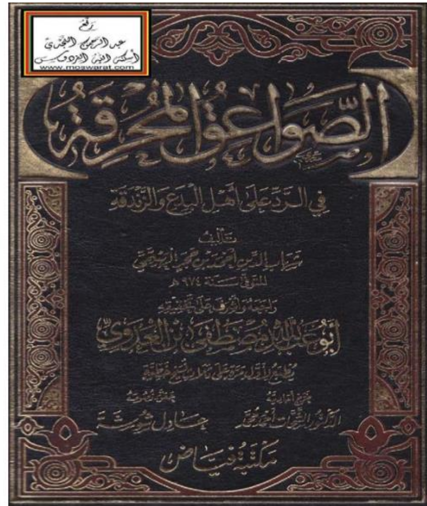
أحمد: « أبى الله والمؤمنون أن يختلف عليك يا أبا بكر »(١)](٢).

السابع: أخرج الشيخان عن أبي موسى الأشعري ﷺ قال: مرض النبي ﷺ فاشتد مرضه فقال: « مروا أبا بكر فليصل بالناس » قالت عائشة: يا رسول الله، إنه رجل رقيق القلب إذا قام مقامك لم يستطع أن يصلي بالناس، فقال: « مري أبا بكر فليصل بالناس » [فعادت فقال: « مري أبا بكر فليصل بالناس](٣) فإنكن صواحب يوسف » فأتاه الرسول، فصلى بالناس في حياة رسول الله ﷺ(٤).

وفي رواية أنها لما راجعته فلم يرجع لها(٥)، قالت لحفصة: قولي له يأمر عمر، فقالت له، فأبى حتى غضب وقال: « أنتن ـ أو ـ إنكن ـ أو ـ لأنتن صواحب يوسف مروا أبا بكر »(٦).

واعلم أن هذا الحديث متواتر؛ فإنه ورد من حديث عائشة وابن مسعود وابن عباس وابن عمر وعبد الله بن زمعة وأبي سعيد وعلي بن أبي طالب وحفصة، وفي بعض طرقه عن عائشة: لقد راجعت رسول الله ﷺ في ذلك، وما حملني على كثرة مراجعته إلا أنه لم يقع في قلبي أن(٧) يحب الناس بعده رجلا قام مقامه أبدا، ولا(٨) كنت أرى أنه لن يقوم(٩) أحد مقامه إلا تشاءم الناس به، فأردت أن يعدل ذلك رسول الله ﷺ عن أبي بكر(١٠).

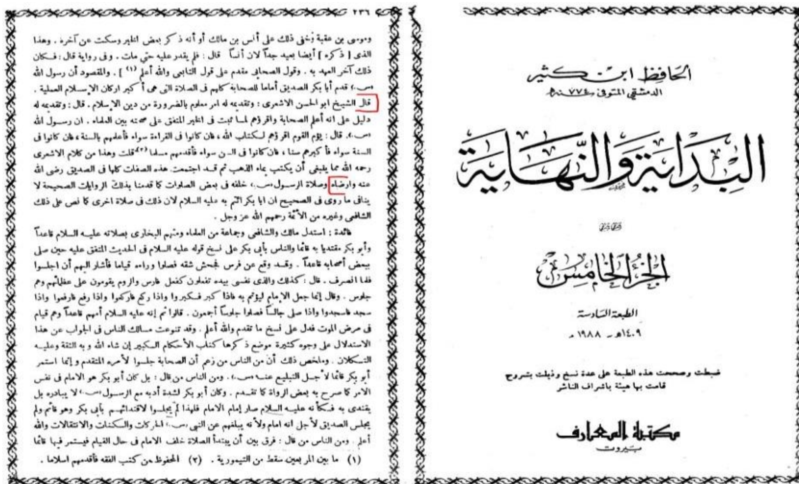
(١) أخرجه أحمد في فضائل الصحابة (٢٢٧ / ٦٠٠).
(٢) ما بين المعقوفتين سقط من (ب) واستدركناه من باقي النسخ.
(٣) ما بين المعقوفتين سقط من (ب) واستدركناه من باقي النسخ.
(٤) أخرجه البخاري في الأذان (٧١٢، ٧١٦)، ومسلم في الصلاة (٤١٨ / ٩٤).
(٥) في (ب): فلم يرجع إليها فقالت.
(٦) أخرجه البخاري في الأذان (٧١٣)، ومسلم في الصلاة (٤١٨ / ٩٥).
(٧) في (ب): أنه.
(٨) في (ب): أو.
(٩) في (ب): لم يقم.
(١٠) أخرجه مسلم في الصلاة (٤١٨/ ٩٣).

İbni Kəsir yazır: *"Əbu Həsən əl Əş'ari demiş ki: "Əbu Bəkr'i önə keçirməsi, İslam dininin zəruri olaraq bilinən hökmlərindəndir. Onu imam olaraq önə keçirməsi, səhabələrin ən alimi və Qur'anı ən yaxşı oxuyanı olduğunu isbatlar. Çünki alimlər arasında səhhəti üzərində ittifaq edilən bir xəbərdə təmas edildiyi kimi Rasulullah belə buyurmuşdur: "Allah'ın kitabını ən yaxşı oxuyan kimsə camaata imamlıq edər. Əgər camaatdakılar kitabı yaxşı oxuma barəsində eyni səviyyədədirlərsə, sünnə'ni ən yaxşı bilənləri imamlıq edər. Sünnə'ni bilmə barəsində bərabər səviyyədədirlərsə, yaşca ən böyükləri imamlıq edər. Yaş baxımından da eyni səviyyədədirlərsə əvvəl müsəl-***

man olmuş olanları imamlıq edər".

Mən (İbni Kəsir) deyirəm ki: Bu, mərhum Əş'ari-nin qızıl suyu ilə yazılması lazım olan sözlərindəndir. Bunu da ifadə edək ki, bu xüsusiyyətlərin hamısı Əbu Bəkr əs-Siddiq'də mövcud idi. Allah onu xoşnud etsin". *(Əl Bidayə vən Nihayə, c.5, s. 236)*

٢٣٦

وموسى بن عقبة وخفى ذلك على أنس بن مالك أو أنه ذكر بعض الخبر وسكت عن آخره . وهذا الذى [ذكره] أيضا بعيد جداً لان أنساً قال : فلم يقدر عليه حتى مات . وفى رواية قال : فكان ذلك آخر العهد به . وقول الصحابى مقدم على قول التابعى والله أعلم [(١)] . والمقصود أن رسول الله (ص) قدم أبا بكر الصديق أماما للصحابة كلهم فى الصلاة التى هى أكبر اركان الإسلام العملية . قال الشيخ ابو الحسن الاشعرى : وتقديمه له امر معلوم بالضرورة من دين الإسلام . قال : وتقديمه له دليل على انه أعلم الصحابة واقرؤهم لما ثبت فى الخبر المتفق على صحته بين العلماء . ان رسول الله (ص) قال : يؤم القوم اقرؤهم لكتاب الله ، فان كانوا فى القراءة سواء فأعلمهم بالسنة ، فان كانوا فى السنة سواء فأكبرهم سنا ، فان كانوا فى السن سواء فأقدمهم مسلما [(٢)] قلت وهذا من كلام الاشعرى رحمه الله مما ينبغى أن يكتب بماء الذهب ثم قد اجتمعت هذه الصفات كلها فى الصديق رضى الله عنه وارضاه وصلاة الرسول (ص) خلفه فى بعض الصلوات كما قدمنا بذلك الروايات الصحيحة لا ينافى ما روى فى الصحيح ان ابا بكر ائتم به عليه السلام لان ذلك فى صلاة اخرى كما نص على ذلك الشافعى وغيره من الأئمة رحمهم الله عز وجل .

فائدة : استدل مالك والشافعى وجماعة من العلماء ومنهم البخارى بصلاته عليه السلام قاعداً وأبو بكر مقتديا به قائما والناس بأبى بكر على نسخ قوله عليه السلام فى الحديث المتفق عليه حين صلى ببعض أصحابه قاعداً . وقد وقع عن فرس فجحش شقه فصلوا وراءه قياما فأشار اليهم أن اجلسوا فلما انصرف . قال : كذلك والذى نفسى بيده تفعلون كفعل فارس والروم يقومون على عظمائهم وهم جلوس . وقال إنما جعل الإمام ليؤتم به فاذا كبر فكبروا واذا ركع فاركعوا واذا رفع فارفعوا واذا سجد فاسجدوا واذا صلى جالساً فصلوا جلوساً أجمعون . قالوا ثم إنه عليه السلام أمهم قاعداً وهم قيام فى مرض الموت فدل على نسخ ما تقدم والله أعلم . وقد تنوعت مسالك الناس فى الجواب عن هذا الاستدلال على وجوه كثيرة موضع ذكرها كتاب الأحكام الكبير إن شاء الله وبه الثقة وعليه التكلان . وملخص ذلك أن من الناس من زعم أن الصحابة جلسوا لأمره المتقدم وإنما استمر أبو بكر قائما لأجل التبليغ عنه (ص) . ومن الناس من قال : بل كان أبو بكر هو الامام فى نفس الامر كما صرح به بعض الرواة كما تقدم . وكان أبو بكر لشدة أدبه مع الرسول (ص) لا يبادره بل يقتدى به فكأنه عليه السلام صار إمام الامام فلهذا لم يجلسوا لاقتدائهم بأبى بكر وهو قائم ولم يجلس الصديق لأجل انه امام ولأنه يبلغهم عن النبى (ص) الحركات والسكنات والانتقالات والله أعلم . ومن الناس من قال : فرق بين أن يبتدأ الصلاة خلف الامام فى حال القيام فيستمر فيها قائما

(١) ما بين المربعين سقط من التيمورية . (٢) المحفوظ من كتب الفقه فأقدمهم اسلاما .

الحافظ ابن كثير
الدمشقي المتوفى سنة ٧٧٤ هـ

البداية والنهاية

الجزء الخامس

الطبعة السادسة
١٤٠٩هـ - ١٩٨٨م

ضبطت وصححت هذه الطبعة على عدة نسخ وذيلت بشروح قامت بها هيئة باشراف الناشر

مكتبة المعارف
بيروت

Nəticə:

Əhl'i Sünnə idarəçi seçimini müsəlman cəmiyyətin məsuliyyəti olaraq görər. Əvvəlki rəvayətlərdə Hz.Əbu Bəkr'dən bəhs edilməsi və buna əlavə olaraqda Hz.Peyğəmbərin onu namazda imamlığa keçirməsi Hz.Peyğəmbərin seçdiyi nami-

zəd üçün güclü təkliflərdir. Çünki namaz İslamın kökü, dinin dirəyi və ən əhəmiyyətli məsələdir. Bunları göz önünə alaraq Səhabələr Hz.Əbu Bəkr'ə beyət etdi və o da buna layiq oldu.

Bu səbəblə qələm və kağız hadisəsinin Hz.Əli'nin xəlifə təyin edilməsiylə heç bir əlaqəsi yoxdur. Hz.Peyğəmbərin təlimatı yerinə yetirildi və səhabə Hz.Əbu Bəkr'in idarəçilik və xəlifəliyini qəbul edərək bu məsələdə tamamilə itaət etdi.

Şiə Arqumenti # 10

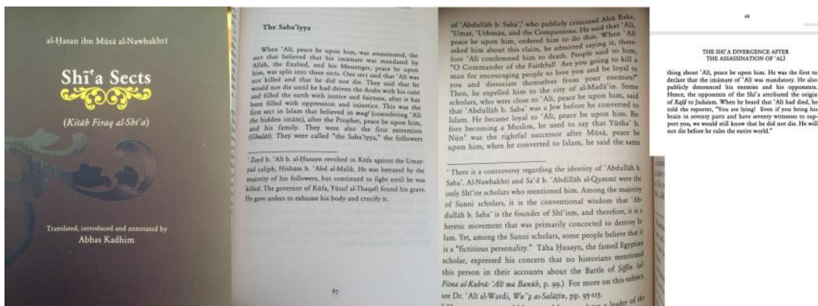
Şiə saytı yazır: Səhabələrin arasında Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) mövla Əli'ni (radiyallahu anh) xəlifə təyin etmək üçün bir vəsiyyət yazdığına dair fikir mövcud idi. *"Səhih Muslim"*də kitab 13, Nömrə 4013 də belə oxuyuruq: ***"Əsvəd bin Yezid rəvayət etdi: "Bir dəfəsində Hz.Aişə'nin yanında Hz.Əli'nin bir vâsi olduğunu (yəni ölüm xəstəliyində Peyğəmbərin Əli'nin vâsi'liyini (xilafətini vəsiyyət etdiyini) zikr etdilər. Bunun üzərinə Aişə (Qəribə şey!). Rasulullah Əli'yə nə vaxt vəsiyyət etmiş? Mən Rasulullah'ı həyatının son dəmində sinəmə (yaxud qucağıma***

demişdir) söykəmişdim. Bu arada bir tas istədi. Daha sonra qucağımda bütün əzası boşaldı. (Məgərsə vəfat etmişdi). Halbuki mən vəfatını heç anlamadım. Bu halda Rasulullah Əli'yə nə vaxt vəsiyyət etmişdir?

Cavab:

Səhabə arasında Hz.Peyğəmbərin (sallallahu aleyhi va səlləm) Hz.Əli'nin xəlifə seçilməsi yönündə bir vəsiyyət yazmaq istədiyi yönündə bir görüş olduğu iddiası yalandır. Əksinə bu görüş Hz.Aişə zamanında ortaya çıxan bəzi azğın və bidətçi təriqətlərdən qaynaqlanmış bir görüşdür ki, Hz.Aişə'nin hüzurunda bu bidətçi kəslərin söylədiyi bu fikirlər zikr edildiyində çaşmış və onları rədd etmişdir. Şiənin qədim tarixçilərindən Əl Həsən bin Musa əl Nəvbahti və Sad bin Abdullah əl Qummi birlikdə belə yazmışlar:
"Bəzi elm əhli nəql etdi ki, Abdullah ibni Səbə yəhudi idi, İslami qəbul etmiş və Əli'ni dəstəkləmişdi. O, yəhudi olduğu zamanda ifrata qaçmış və Yuşa bin Nun'u Musa'nın xələfi saymışdı. İslam'a girdikdən sonra (Allah Rəsulu'nun ölüm-

ündən sonra) o, Əli haqqında da belə dedi. Xalqa imamətin zəruri olduğunu ilk elan edən o idi. Düşmənlərini rədd etdi və sahiblənmədi,rəqiblər-iylə münazaralar etdi və onları kafir adlandırdı. Bu səbəbdən şiələrə qarşı olanlar tez-tez bunu söyləyərlər: "Şiələrin və rafizilərin yəhudilikdə kökü vardır". *(Firaquş Şiə, s.67-69)*

al-Ḥasan ibn Mūsā al-Nawbakhtī

Shīʿa Sects

(Kitāb Firaq al-Shīʿa)

Translated, introduced and annotated by
Abbas Kadhim

The Saba'iyya

When 'Alī, peace be upon him, was assassinated, the sect that believed that his imāmate was mandated by Allāh, the Exalted, and his Messenger, peace be upon him, was split into three sects. One sect said that 'Alī was not killed and that he did not die. They said that he would not die until he had driven the Arabs with his cane and filled the earth with justice and fairness, after it has been filled with oppression and injustice. This was the first sect in Islam that believed in *waqf* (considering 'Alī the hidden imām), after the Prophet, peace be upon him, and his family. They were also the first extremists (*Ghulāt*). They were called "the Saba'iyya," the followers

[1] Zayd b. 'Alī b. al-Ḥusayn revolted in Kūfa against the Umayyad caliph, Hishām b. 'Abd al-Malik. He was betrayed by the majority of his followers, but continued to fight until he was killed. The governor of Kūfa, Yūsuf al-Thaqafī found his grave. He gave orders to exhume his body and crucify it.

67

of 'Abdullāh b. Saba',[1] who publicly criticized Abū Bakr, 'Umar, 'Uthmān, and the Companions. He said that 'Alī, peace be upon him, ordered him to do that. When 'Alī asked him about this claim, he admitted saying it, therefore 'Alī condemned him to death. People said to him, "O Commander of the Faithful! Are you going to kill a man for encouraging people to love you and be loyal to you and dissociate themselves from your enemies?" Then, he expelled him to the city of al-Madā'in. Some scholars, who were close to 'Alī, peace be upon him, said that 'Abdullāh b. Saba' was a Jew before he converted to Islam. He became loyal to 'Alī, peace be upon him. Before becoming a Muslim, he used to say that Yūsha' b. Nūn[2] was the rightful successor after Mūsā, peace be upon him; when he converted to Islam, he said the same

[1] There is a controversy regarding the identity of 'Abdullāh b. Saba'. Al-Nawbakhtī and Sa'd b. 'Abdillāh al-Qummī were the only Shī'ite scholars who mentioned him. Among the majority of Sunni scholars, it is the conventional wisdom that 'Abdullāh b. Saba' is the founder of Shī'ism, and therefore, it is a heretic movement that was primarily concocted to destroy Islam. Yet, among the Sunni scholars, some people believe that it is a "fictitious personality." Ṭāha Ḥusayn, the famed Egyptian scholar, expressed his concern that no historians mentioned this person in their accounts about the Battle of Ṣiffīn. (al-Fitna al-Kubrā: 'Alī wa Banūh, p. 99.) For more on this subject see Dr. 'Alī al-Wardī, Wu''āẓ as-Salāṭīn, pp. 95-115.

68

THE SHI'A DIVERGENCE AFTER
THE ASSASSINATION OF 'ALI

thing about 'Alī, peace be upon him. He was the first to declare that the imāmate of 'Alī was mandatory. He also publicly denounced his enemies and his opponents. Hence, the opponents of the Shī'a attributed the origin of *Rafḍ* to Judaism. When he heard that 'Alī had died, he told the reporter, "You are lying! Even if you bring his brain in seventy parts and have seventy witnesses to support you, we would still know that he did not die. He will not die before he rules the entire world."

Not: Şiə'lərin *"Səhih Muslim"*dən alıntı etdikləri hədis, "yazılan" bir vəsiyyət kimi vəsiyyətin yazılı olmasından bəhs etməz, lakin ümumi bir şəkildə vəsiyyətdən danışar ki, vəsiyyətin sözlə də olması mümkündür. Necə ki, Allah Bəqərə surəsində ***"Hər kim eşitdikdən sonra vəsiyyəti dəyişdirsə"*** *(Bəqərə,181)* deməkdədir ki, bu vəsiyyətin sözlə də ola biləcəyini göstərməkdədir.

Hz.Aişə'nin bu bidətçi qrupların iddialarını rə-

dd etməsinə çaşılmamalıdır. Çünki o bu məsələdə tək deyil. Necə ki, bu cür azğın fikirlər Hz.Əli də daxil olmaqla əhl'i beyt'in bir çox mənsubu tərəfindən rədd edilmişdir. Aşağıda bununla əlaqədar bir neçə nümunə zikr edək.

a) Əbu Tufeyl Amr bin Vasilə rəvayət edib dedi ki: ***"Mən Əli bin Əbu Talib'in yanında idim. Ona bir kimsə gəldi və: Hz.Peyğəmbərin sənə gizlicə söyləməkdə olduğu şey nədir? deyə soruşdu. Bu sualdan ötəri Əli hirsləndi və: Hz.Peyğəmbər heç bir şeyi insanlardan gizləyərək mənə insanlardan gizlicə söyləməmişdir. Bu qədər var ki, Hz.Peyğəmbər mənə dörd şey söyləmişdir. O şəxs: "o dörd şey nələrdir ey möminlərin əmiri? dedi. Hz.Əli dedi ki, Hz.Peyğəmbər dedi: "Ana atasına lənət edənə Allah lənət etdi. Allah'dan başqası adına heyvan kəsənə Allah lənət etdi. Bir bidətçini himayə edənə Allah lənət etdi. Ərazi hüdudlarını dəyişdirənə Allah lənət etdi".*** *(Səhih Muslim, c.5, s .318-319, #1978)*

Qeyd: Bu azğın ğulatlar Hz.Peyğəmbərin Əli'-yə gizlində elmin 1000 qapısını öyrətdiyini söyləməkdədirlər. *(Bax: Əmali, Əs Saduq, 450-453, və ya Əmali, Əs Saduq, 593 (urdu)).*

Buna görədir ki, bu uydurmaları Hz.Əli'yə ətf etmişlər. Hz.Əli və Hz.Aişə tərəfindən rədd edilənlərdə bu bidətçi qrupların fikirləri idi.

b) Muhəmməd ibn ‘Asim Şubabə bin Sivar'dan o əl-Fudeyl ibn Mərzuq'dan ki, o dedi: ***"Cəfər'in əmiləri Ömər bin Əli və Hüseyn bin Əli'dən soruşdum. Dedim, "siz əhl'i beyt'in aranızda itaət edilməsi zəruri olan və onu tanımayan bir kimsənin cahiliyyə ölümüylə öləcəyi biri varmı?" Onların hər ikisi dedi: "Xeyr, vallah! Bu bizdən deyil! Bunu bizim haqqımızda söyləyən yalan danışmışdır." Ömər bin Əli'yə dedim: "Allah sənə mərhəmət etsin. (Deyildi ki) sən iddia edirsən ki, Peyğəmbər Əli'ni qəyyumu olaraq təyin etmişdir. Və sonra Əli Həsən'i öz qəyyumu olması üçün təyin etmişdir. Sonra Həsən Hüseyn'i öz qəyyumu olması üçün təyin etmişdir. Sonra əl-Hüseyn Əli bin əl-Hüseyni öz qəyyumu. Sonra Əli'də Muhəmməd bin Əlini öz qəyyumu olaraq təyin etmişdir." O dedi,"Vallah, atam qəyyum haqqında iki hərf söyləmədən vəfat etdi. Allah onları öldürsün! Vallah, bu insanlar bizim üzərimizə yük olmaqdan bir şey deyildirlər. Bu Hun-***

eys əl-Haru'(danmıdır)? Huneys əl-Haru'mu?" dedim. "O, Əl-Muəlla bin Huneys'di". O dedi: " bəli, əl-Muəlla bin Huneys. Vallah, uzun zaman yatağımda Allah'ın ağıl verdiyi, lakin bu Əl Muəlla bin Huneys tərəfindən sapdırılmış insanlar haqqında maraq edib düşündüm". *(ət-Tabakat əl-Kubra, 7/314-315; Şeyx Əbi Nasr Muhəmməd bin Abdullah əl imam kitab tau'n Rafizat əl-Yəmən, s.17, İsnad Həsən)*

كتاب الطبقات الكبير

لمحمد بن سعد بن منيع الزهري

ت ٢٣٠ هـ

الجزء السابع

في أهل المدينة من التابعين

تحقيق

الدكتور علي محمد عمر

الناشر مكتبة الخانجي بالقاهرة

طعون رافضة اليمن في صحابة الرسول المؤتمن ﷺ

تأليف

أبي نصر محمد بن عبد الله الإمام

طعون رافضة اليمن في صحابة الرسول المؤتمن ﷺ ١٧

أبطال من الآل يقاومون الروافض الضلال

وقد جاء في دواوين أهل السنة عن بقية آل بيت النبوة ما يدل على مقاومتهم للسبئية المغالية فيهم الطاعنة، ومن ذلك: ما جاء عن الفضل بن مرزوق قال: سمعت حسن بن الحسن بن علي رضي الله عنهما يقول لرجل من الرافضة: (والله لأن أمكن الله منكم لنقطعن أيديكم وأرجلكم ولا نقبل منكم توبة). وسمعته يقول: (مرقت علينا الرافضة كما مرقت الحرورية على علي)(1).

وعن علي بن الحسين زين العابدين قال: (يا أهل العراق! أحبونا لحب الإسلام فوالله إنه زاد حبكم بنا حتى صار شيناً)(2).

وأخرج ابن سعد في «الطبقات» (٥/ ٣٢٥) من طريق فضيل بن مرزوق قال: سألت عمر بن علي وحسين بن علي عمي جعفر – رضي الله عنهم ورحمهم – قلت: هل فيكم أهل البيت إنسان مفترضة طاعته تعرفون له ذلك، ومن لم يعرف له ذلك فمات، مات ميتة جاهلية؟ فقالا: لا والله ما هذا فينا، من قال هذا فينا فهو كذاب، قال: فقلت لعمر بن علي: رحمك الله! إن هذه منزلة تزعمون أنها كانت لعلي، إن النبي ﷺ أوصى إليه، ثم كانت للحسن إن علياً أوصى إليه، ثم كانت للحسين إن الحسن أوصى إليه ثم كانت لعلي بن الحسين إن الحسين، أوصى إليه، ثم كانت لمحمد بن علي إن علياً أوصى إليه، فقال: والله لمات أبي فما أوصى بحرفين قاتلهم الله، إن هؤلاء إلا متأكلون بنا). وسنده حسن.

وجاء عن زيد بن علي أن الرافضة طلبت منه التبرؤ من أبي بكر وعمر، فقال: (إنهما وزيرا جدي، قالوا: إذن نرفضك، قال: إذن أنتم الرافضة). وهو صحيح.

وعن عمرو بن الأصم قال: قلت للحسن: (إن الشيعة تزعم أن علياً مبعوث قبل يوم القيامة، قال: كذبوا والله ما هؤلاء بالشيعة، لو علمنا أنه مبعوث ما زوجنا نساءه، ولا اقتسمنا ماله)(3).

(١) أخرجه الآجري في «الشريعة» برقم (٢٠١٥) وسنده حسن.

(٢) أخرجه ابن أبي عاصم في «السنة» برقم (٩٩٦) بتحقيق الألباني. وسنده صحيح.

(٣) أخرجه الإمام أحمد في «الفضائل» برقم(١١٢٨)، و(١٢٢٦)، وفي «المسند»(١/ ١٤٨)، وغيره. وهو صحيح.

Rəy: Əhl'i beyt'in bir mənsubu olan Ömər bin Əli bin Hüseyn bin Əli bin Əbu Talib bidətçi firqələrin Hz.Peyğəmbər Əli'ni xəlifə təyin etmişdir yönündəki iddialarını rədd etmişdir. Belə ki, Hz. Aişə'nində rədd etdiyi bu bidətçilər və onların fikirləri idi.

c) Rafizi ona (Həsən bin Həsən'ə) dedi: ***"Rasulullah Əli'yə belə demədimi: "Mən kimin mövlasıyamsa Əli də onun mövlasıdır?" O (Əl Həsən) dedi: "Vallah əgər bununla əmirlik və sultanlığı nəzərdə tuturdusa namaz, zəkat, ramazan orucu və Beyt'ul(laha) Həcc (mövzularında) açıq olduğu kimi bunda da açıq olardı. Sizlərə belə deyərdi, "Ey insanlar, bu məndən sonra sizin üzərinizə (təyin etdiyim xəlifədir). Rasulullah insanlara ən gözəl nəsihəti vermişdir. Əgər sənin dediyin kimi olsaydı, Əli bunun üçün Allah və Rəsul'u tərəfindən Peyğəmbərdən sonra bu əmr və iş üçün seçilmiş olsaydı o zaman Peyğəmbərin əmrini tərk etməsi səbəbindən insanların ən xətalısı və günahkarı olmuş olardı".*** *(Tabaqat İbn Sad, c.7, s.314-315 ; İsnad Həsən; Tarix ibn Əsakir, c.4, s. 166; əl-İ'tiqad, Beyhəqi, s.499, İsnad Səhih; Təhrirul- İnsan və Tər-*

cicut Tuğyan, s.277, İsnad Səhih)

كتاب الطبقات الكبير

لمحمد بن سعد بن منيع الزهري

ت ٢٣٠ هـ

الجزء السابع

في أهل المدينة من التابعين

تحقيق

الدكتور علي محمد عمر

الناشر مكتبة الخانجي بالقاهرة

٣١٤

فَوَلَدَ حسنُ بن حسن : محمدًا وأمّه رَمْلَة بنت سعيد بن زيد بن عمرو بن نُفيل بن عبد العُزّى بن رياح بن عبد الله بن قُرط بن رَزاح بن عديّ بن كعب ، وعبدَ الله بن حسن مات في سجن أبي جعفر المنصور بالكوفة ، وحسنَ بن حسن مات في سجن أبي جعفر ، وإبراهيم بن حسن مات في السجن أيضًا مع أخيه ، وزينبَ بنت حسن تزوّجها الوليد بن عبد الملك بن مروان ثم فارقها ، وأمّ كلثوم بنت الحسن وأمّهم فاطمة بنت حسين بن علي بن أبي طالب وأمّها أمّ إسحاق بنت طلحة بن عبيد الله بن عثمان بن عمرو بن كعب بن سعد بن تيم بن مُرّة ، وجعفرَ بن حسن ، وداود ، وفاطمةَ ، وأمّ القاسم وهي قُسيمة ، ومُليكةَ وأمّهم أمّ ولد تُدعى حبيبة فارسيّة كانت لآل أبي أُنَيس (١) من جديلة ، وأمّ كلثوم بنت حسن لأمّ ولد .

أخبرنا شَبابة بن سوّار الفَزاري قال : أخبرني الفُضيل بن مرزوق قال : سمعتُ الحسن بن الحسن يقول لرجل ممّن يغلو فيهم : ويحكم أحِبّونا لله فإن أطعنا الله فأحِبّونا وإن عصينا الله فأبغضونا . قال : فقال له رجل : إنّكم قرابة رسول الله وأهلُ بيته . فقال : ويحك لو كان الله مانعًا بقرابة من رسول الله أحدًا بغير طاعة الله لنفع بذلك مَن هو أقرب إليه منّا أبًا وأمًّا ، والله إنّي لأخاف أن يضاعف للعاصي منّا العذاب ضِعفَين وإنّي لأرجو أن يُؤتَى المحسن منّا أجره مرّتين . ويلكم اتّقوا الله وقولوا فينا الحقّ فإنّه أبلغ فيما تريدون ونحن نرضى به منكم . ثم قال : لقد أساء بنا آباؤنا إن كان هذا الذي تقولون من دين الله ثم لم يُطْلِعونا عليه ولم يُرغّبونا فيه .

قال : فقال له الرافضي : ألم يقل رسول الله ، لعليّ : مَن كنتُ مولاه فعليّ مولاه ؟ فقال : أما والله أنّ لو يعني بذلك الإمْرة والسلطان لأفصحَ لهم بذلك ، كما أفصح لهم بالصلاة والزكاة وصيام رمضان وحجّ البيت . ولقال لهم أيّها الناس هذا وليّكم من بعدي فإنّ أنصح الناس كان للناس رسول الله ، ﷺ ، ولو كان الأمر كما تقولون إنّ الله ورسوله اختارا عليًّا لهذا الأمر والقيام بعد النبيّ ،

(١) كذا في ث وفي طبعة ليدن « أُنَيس » .

٣١٥

إنْ كان لأعظمَ الناس في ذلك خطيئةً وجُرمًا إذ ترك ما أمره به رسول الله ، ﷺ ، أن يقوم فيه كما أمره أو يُعذر فيه إلى الناس .

• • •

١٨١٠ – أبو جعفر محمد

ابن علي بن حسين بن علي بن أبي طالب بن عبد المطّلب ، وأمّه أمّ عبد الله بنت حسن بن علي بن أبي طالب .

فَوَلَدَ أبو جعفر : جعفرَ بن محمد ، وعبدَ الله بن محمد وأمّهما أمّ فَروة بنت القاسم بن محمد بن أبي بكر الصدّيق ، وإبراهيمَ بن محمد وأمّه أمّ حكيم بنت أسيد بن المغيرة بن الأخنس بن شَريق الثقفي ، وعليَّ بن محمد ، وزينبَ بنت محمد وأمّهما أمّ ولد ، وأمّ سلمة بنت محمد وأمّها أمّ ولد .

قال : أخبرنا أحمد بن عبد الله بن يونس قال : حدّثنا إسرائيل ، عن جابر قال : قال لي محمد بن علي : يا جابر لا تخاصم فإنّ الخصومة تكذّب القرآن .

قال : أخبرنا أحمد بن عبد الله بن يونس قال : حدّثني فُضيل بن عياض ، عن ليث ، عن أبي جعفر قال : لا تجالسوا أصحاب الخصومات فإنّهم الذين يخوضون في آيات الله .

قال : أخبرنا الحسن بن موسى قال : حدّثنا زُهير ، عن جابر قال : قلتُ لمحمد بن علي : أكان منكم أهلَ البيت أحد يزعم أنّ ذنبًا من الذنوب شِرْك ؟ قال : لا ، قال : قلتُ : أكان منكم أهلَ البيت أحد يُقِرّ بالرجعة ؟ قال : لا ، قلت : أكان منكم أهلَ البيت أحد يسبّ أبا بكر وعمر ؟ قال : لا ، فأحبّهما وتولّاهما واستغفر لهما (١) .

قال : أخبرنا شهاب بن عبّاد قال : حدّثنا إبراهيم بن حُميد عن إسماعيل بن أبي خالد عن أبي الضحّاك قال : قال أبو جعفر : اللهمّ إنّي أبرأ إليك من المغيرة بن سعيد وبيان .

١٨١٠ – من مصادر ترجمته : تهذيب التهذيب ج ٣ ص ٦٥٠

(١) مختصر تاريخ دمشق لابن منظور ج ٢٣ ص ٨١

الاعتقاد

والهداية إلى سبيل الرشاد

للحافظ الإمام أبي بكر أحمد بن الحسين

ابن علي بن موسى البيهقي

رحمه الله

علّق عليه

سماحة الشيخ عبد الرزاق عفيفي

رحمه الله

قدّم له وعلّق عليه

فضيلة الشيخ عبد الرحمن بن صالح المحمود

حقّقه وعلّق عليه

أبو عبد الله أحمد بن إبراهيم أبو العينين

لأول مرة محققة على خمس نسخ

دار الفضيلة

اخبرنا أبو عبد الرحمن السلمي ، ثنا محمد بن محمد بن يعقوب الحجاجي ، ثنا العباس بن يوسف الشكلي ، قال : سمعت الربيع بن سليمان يقول : سمعت الشافعي ـ رحمه الله ـ يقول في معنى قول النبي ﷺ لعلي بن أبي طالب رضي الله عنه : « مَن كنتُ مولاه فعلي مولاه » .

يعني بذلك ولاء الإسلام ، وذلك قول الله عز وجل : ﴿ ذلك بأن الله مولى الذين آمنوا وأن الكافرين لا مولى لهم ﴾ [محمد : ١١] (١) .

وأما قول عمر بن الخطاب لعلي : أصبحت مولى كل مؤمن . يقول : ولي كل مسلم .

اخبرنا يحيى بن إبراهيم بن محمد بن علي ، أنا أبو عبد الله محمد بن يعقوب قال : ثنا محمد بن عبد الوهاب ، أنا جعفر بن عون ، أنا فضيل بن مرزوق قال : سمعت الحسن بن الحسن وسأله رجل : ألم يقل رسول الله ﷺ : « من كنت مولاه فعلي مولاه » ؟ قال لي : بلى . والله لو يعني بذلك رسول الله ﷺ الإمارة والسلطان لأفصح لهم بذلك ، فإن رسول الله ﷺ كان انصح للمسلمين ، فقال : يا أيها الناس ! هذا ولي أمركم والقائم عليكم من بعدي فاسمعوا له وأطيعوا . والله لئن كان الله ورسوله اختار عليًا لهذا الأمر ، وجعله القائم به للمسلمين من بعده ، ثم ترك علي أمر الله ورسوله لكان علي أول من ترك أمر الله وامر رسوله (٢) .

٣٥٨ ، ٣٥٩ ، ٣٦١) ، وابن أبي شيبة (٧ / ٤٩٤) ، وابن حبان كما في « الإحسان » (٦٩٣٠) ، والحاكم (٢ / ١٢٩ ، ١٣٠) ، وأحمد في « الفضائل » (٩٤٧ ، ١١٧٧) ، وابن أبي عاصم (١٣٥٤) ، والبزار كما في « كشف الأستار » (٢٥٣٥) ، واللالكائي (٢٦٣٨) .

كلهم من طريق عبد الله بن بريدة ، عن أبيه .

وفي بعضها قوله : « من كنت مولاه فعلي مولاه » ، ولذلك أخرجه الحاكم في « المستدرك » لكونه في « صحيح البخاري » بدونها .

(١) رجال إسناد الأثر مقبولو الرواية غير أبي عبد الرحمن السلمي ، فقد اتهمه بعضهم .

(٢) إسناد الأثر صحيح .

تحرير الإنسان

وتجريد الطغيان

دراسة

في

أصول الخطاب السياسي

القرآني والنبوي والراشدي

بقلم د. حاكم المطيري

ملكا بين عينيه يسدده ويوفقه)(١) .

وقد سئل الحسن بن الحسن بن علي رضي الله عنه : ألم يقل النبي ﷺ (من كنت مولاه فعلي مولاه)؟

فقال : (بلى أما والله لو يعني رسول الله ﷺ الإمارة والسلطان لأفصح لهم ، وما كان أحد أنصح للمسلمين من رسول الله ﷺ ، ولقال لهم : أيها الناس إن هذا ولي أمركم ، والقائم لكم من بعدي ، فاسمعوا له وأطيعوا ، والله ما كان من وراء هذا من شيء ، والله إن كان الله ورسوله اختارا عليا لهذا الأمر والقيام للمسلمين به من بعده ، ثم ترك علي رضي الله عنه ما اختاره الله له ورسوله أن يقوم به ، حتى يعذر فيه إلى المسلمين ، إن كان – أي ما كان – أحد أعظم ذنبا ولا خطيئة من علي ، إذا ترك ما اختاره الله له ورسوله حتى يقوم به كما أمره الله ورسوله)وزاد في رواية : (أما والله إن رسول الله ﷺ إن كان يعني بذلك الإمرة والسلطان والقيام على الناس بعده لأفصح لهم بذلك كما أفصح لهم بالصلاة والزكاة وصيام رمضان وحج البيت ، ولقال لهم إن هذا ولي أمركم من بعدي فاسمعوا له وأطيعوا ، فما كان من وراء هذا شيء فإن أنصح الناس كان للمسلمين رسول الله ﷺ) (٢).

وروى ابن سعد في الطبقات ، والحافظ محمد بن عاصم الأصبهاني في جزئه قال (حدثنا شبابة عن الفضيل بن مرزوق قال : سألت عمر بن علي وحسين بن علي عمي جعفر الصادق ، قال قلت هل فيكم إنسان من أهل البيت أحد مفترض طاعته تعرفون له ذلك ، ومن لم يعرف له ذلك فمات مات ميتة جاهلية؟

فقالا : لا والله ما هذا فينا ، من قال هذا فينا فهو كذاب .

قال فقلت لعمر بن علي : رحمك الله إنهم يزعمون أن النبي أوصى إلى علي ، وأن عليا أوصى إلى الحسن ، وأن الحسن أوصى إلى الحسين ، وأن الحسين أوصى إلى ابنه علي بن الحسين ، وأن علي بن الحسين أوصى إلى ابنه محمد بن علي؟

(١) رواه ابن الأثير في أسد الغابة ٨٢٥/١ ، من طريق ابن مردويه الحافظ عن الطبراني الحافظ صاحب المعاجم عن هاشم بن مرثد ، وهو ثقة حافظ ، عن محبوب بن موسى أبو صالح الفراء ، وهو ثقة ، عن أبي إسحاق الفزاري الحافظ صاحب المغازي ، عن شعبة بن الحجاج عن سلمة بن كهيل عن خاله أبي الزعراء عبدالله بن هانئ الحضرمي ، وهو مخضرم ثقة من أصحاب علي ، أو عن زيد بن وهب وهو أيضا كوفي مخضرم ثقة ، وهذا إسناد كوفي صحيح رواته ثقات أثبات .

(٢) السنة للخلال رقم ٤٦٥ ، والبيهقي في الاعتقاد ص ٣٥٠ ، وابن عساكر في تاريخ دمشق ٦٩/١٣ـ٧٠ ، كلهم من طرق عن جعفر بن عون وشبابة بن سوار كليهما عن الفضيل بن مرزوق قال سمعت الحسن ، وهذا إسناد صحيح .

277

Rəy: Əli'nin nəvəsinin övladlarından biri Hz. Peyğəmbərin Hz.Əli'ni xəlifə təyin etməsi yönündəki bidətçi firqələrin fikrini rədd etmişdir və Hz.Aişə'də bu azğın fikri mənimsəmiş insanları rədd etmişdir.

d) Şiə kitabında Hz.Əli'nin belə dediyini oxuyuruq:*"**Şûra, ancaq Mühacir'lərə və Ənsar'a aiddir. Onlar, toplanıb birinə uyar və imam olaraq vəsfləndirərsə, bu Allah'ın da məmnun olduğu bir işdir**"*. *(Nəhcul Bəlağa, Məktub #6, s.495)*

Imaam Ali bn Abi-Taalib's

Sermons, Letters & Sayings as Compiled by

Sayyid Shareef ar-Razi

in

NahjolBALAAGHA
Peak of Eloquence

Translated by
Sayyid Ali Reza

Includes Introductory Notes by
Sayyid Mohammad Askari Jafery

Nahjol-Balaagha / Letters 495

till you pass it on to me. Probably, I will not be one of the bad rulers for you, and that is an end to the matter.

____4____ When Ameer al-Momineen was free from the battle of Jamal, he wrote to al-Ashath bn-Qays (al-Kindi) who had been the Governor of Azarbaijaan from the days of Othmaan, to send the revenue and levies of his province. But since he had fears about the future of his position and assignment, he intended to swallow all this money like other officers of Othmaan. Therefore, when this letter reached him he sent for his chief associates and after mentioning this letter to them said: "I fear that this money will be taken away from me; I therefore intend to join Moaawiya." Whereupon those people said that it was a matter of shame to leave kith and kin and seek refuge with Moaawiya. Consequently, on the advice of these people he postponed his idea to run away but did not agree to part with the money. On getting this information Ameer al-Momineen sent Hijr bn-Adi al-Kindi to bring him to Koofa. He persuaded him and brought him to Koofa. On reaching there his kit was found to contain four hundred thousand Dirhams out of which Ameer al-Momineen left thirty thousand for him and deposited the rest in the public treasury.

6 To Moaawiya bn Abi-Sofyaan

Verily, those who swore allegiance to Abo-Bakr "Omar and "Othmaan have sworn allegiance |5| to me on the same basis on which they swore allegiance to them. (On this basis) he who was present has no choice (to consider), and he who was absent has no right to reject; and consultation is confined to the mohaajiroon and the Ansaar. If they agree on an individual and take him to be Caliph it will be deemed to mean Allah's pleasure. If any one keeps away by way of objection or innovation they will return him to the position from where he kept away. If he refuses they will fight him for following a course other than that of the believers and Allah will put him back from where he had run away. By my life, O Moaawiya, if you see with your brain without any passion you will find me the most innocent of all in respect of "Othmaan's blood and you will surely know that I was in seclusion from him, unless you conceal what is quite open to you. Then you may commit an outrage (on me) as you like and that is an end to the matter.

____5____ When all the people of Madeena unanimously swore allegiance to Ameer al-Momineen, Moaawiya refused to acquiesce apprehending danger for his own power, and in order to contest Ameer al-Momineen's caliphate he concocted the excuse that it had not been agreed to unanimously and that therefore after cancelling it there should be another general election, although the caliphate from which (the process of) election was started was the result of

Rəy: Hz.Əli'nin Mühacir'lər və Ənsar tərəfindən xəlifənin şurayla seçilməsinə ətf etməsi səbəbi Əli'nin Muaviyyə ilə eyni əqidədə və eyni İslami dəvətə uyğun gəldiklərinə inanması səbəbiy-

lədi və onlar arasında baş verən ixtilafın səbəbi Hz.Osman'ın şəhid edilməsi üzərinə idi. Yoxsa bir-birlərini təkfir etmələri üzərinə deyildi. *(Bax: Nəhcul Bəlağa, Məktub #58)*

Imaam Ali bn Abi-Taalib's

Sermons, Letters & Sayings as Compiled by

Sayyid Shareef ar-Razi

in

NahjolBALAAGHA
Peak of Eloquence

Translated by
Sayyid Ali Reza

Includes Introductory Notes by
Sayyid Mohammad Askari Jafery

Nahjol-Balaagha / Letters 585

committed. In any case, to whomsoever this letter of mine reaches, I appeal to him in the name of Allah that he should come to me and if I am in the right he should help me; but if I am in the wrong then he should try to get me to the right according to his view.

58 To the people of various localities describing what took place between him and the people of Siffeen

The whole thing began thus that we and the Syrians met in an encounter although we believe in one and the same Allah and the same Prophet, and our message in Islam is the same. We did not want them to add anything in the belief in Allah or in acknowledging His Messenger (may Allah bless him and his descendants) nor did they want us to add any such thing. In fact, there was complete unity except that we differed on the question of "Othmaan's blood while we were uninvolved in it. We suggested to them to appease the situation by calming the temporary irritation and pacifying the people till matters settled down and stabilised when we would gain strength to put matters right.

They however said that they would settle it by war. Thus, they refused our offer and consequently war spread its wings and came to stay. Its flames rose and became strong. When the war had bitten us as well as them and pierced its talons into us as well as them, they accepted what we had proposed to them. So, we agreed to what they suggested and hastened to meet their request. In this way the plea became clear to them and no excuse was left to them. Now, whoever among them adheres to this will be saved by Allah from ruin, and whoever shows obstinacy and insistence (on wrong) is the reverser whose heart has been blinded by Allah and evils will encircle his head.

59 To al-Aswad bn Qotba, the governor of Holwaan

Now, if the actions of a governor follow the passions he will be greatly hampered in justice. AD the people should be equal in right before you, because injustice cannot be a substitute for justice. Avoid that thing the like of which you would not like for yourself. Exert yourself in what Allah has made obligatory on you, hoping for His reward and fearing His chastisement.

Ayrıca fərziyyələrə söykənən şiə xəyalları Hz. Əli'nin Hz.Peyğəmbərin son xəstəliyi əsnasında Peyğəmbərdən sonra özünün xəlifə olacağı haqqında heç bir fikirə sahib olmadığını ifadə edən səhih hədislərlə rədd edilməkdədir. *(Bax: Səhihul Buxari, #4447; və Hz.Əli Hz.Peyğəmbərin hər hansı bir kimsəni xəlifə təyin etdiyi fikrini rədd etmişdir (Bax: Məcməul Zəvaid, #14334).* Buna bənzər başqa rəvayətləridə *"Qadir Xum"*la əlaqədar yazımızda tapa bilərsiniz.

Şiə Arqumenti # 11

Şiə saytı yazır: Hədisi qiymətləndirdiyimizdə əskik olan üçüncü əmrin nə olduğunu göstərən bir rəvayət olduğunu görməkdəyik. Sünni alimi Şah İsmayıl Şahid *"Mənsabə İmamət"* adlı kitabında belə bir hədis zikr etməkdədir: ***"Əgər Əli'ni (xəlifə) təyin etsəniz ki, edəcəyinizi sanmıram onu***

sizi Əl Tariqul Mustaqim'ə (dümdüz yola) aparan Hâdi (hidayət edici) və Mehdi olaraq görərsiniz". ***(****Şah İsmayıl Şahid, Mənsabə İmamət, s.46)*

Cavab:

Şiələr tərəfindən gətirilən bu rəvayət tam rəvayəti alıntı etmədikləri ikincil bir qaynaqdır. Yazar (Şah İsmayıl Şahid) bu kitabın 68-ci səhifəsində Hz.Əbu Bəkr'lə əlaqədar qisimdə zikr etmişdir. Kitabın 72-ci səhifəsində isə hədisin Hz.Əli ilə əlaqədar qismini zikr etmişdir ki,şiələr bu qismi cımbızlayıb ortaya atmaqdadırlar. *(Bax, Mənsabə İmamət, s.68,72)*

Böyük ehtimalla şiələr bu rəvayətin ilkin qaynağına baxmış və ilkin qaynaqda *"Müsnəd Əh-*

*məd"*də keçən tam rəvayətin şiə inancını kökündən rədd etdiyini gördüklərində ikincil qaynaqdan alıntı etməyi seçmişlər.

Gəlin tam rəvayətə baxaq:

حدثنا أسود بن عامر ، حدثني عبد الحميد بن أبي جعفر يعني الفراء عن إسرائيل ، عن أبي إسحاق ، عن زيد بن يثيع ، عن علي رضي الله عنه ، قال : " قيل : يا رسول الله ، من نؤمر بعدك ؟ قال : إن تؤمروا أبا بكر تجدوه أمينا زاهدا في الدنيا ، راغبا في الآخرة ، وإن تؤمروا عمر تجدوه قويا أمينا لا يخاف بالله لومة لائم ، وإن تؤمروا عليا ولا أراكم فاعلين تجدوه هاديا مهديا يأخذ بكم إلى الطريق المستقيم "

Rəvayət edildi ki, Əli dedi: ***"Deyildi ki: Ya Rasulullah.Özünüzdən sonra bizə (xəlifə) olaraq kimi əmr edərsiniz? O dedi: Əgər Əbu Bəkr'i təyin etsəniz onu dünyada əmin bir zahid və axirətə rəğbət edən bir kimsə olaraq görərsiniz. Əgər Ömər'i təyin etsəniz onu güclü və əmin olaraq Allah rizası üçün kimsəni ləvm etməkdən qorxmayan biri olaraq görərsiniz. Əgər Əlini təyin etsəniz ki, edəcəyinizi sanmıram onu sizi Əl Ta-***

riqul Mustaqim'ə (dümdüz yola) aparan Hâdi (hidayət edici) və Mehdi olaraq görərsiniz". *(Müsnəd Əhməd, c.1, s.426, #859, İsnad Zəif)*

Musnad Ali Ibn Abi Talib رضي الله عنه 426 مسند علي بن أبي طالب رضي الله عنه

Comments: [Its *isnad* is *qawi*, Muslim (1978)]

تخريج: إسناده قوي، م: (١٩٧٨).

859. It was narrated that 'Ali (رضي الله عنه) said: It was said: O Messenger of Allah, who should be appointed in charge after you are gone? He said: "If you appoint Abu Bakr, you will find him trustworthy and uninterested in worldly gains, seeking the Hereafter. If you appoint 'Umar, you will find him strong and trustworthy and not fearing the blame of anyone for the sake of Allah. If you appoint 'Ali - which I do not think you will do- you will find him a guide and guided; he will take you on the straight path."

Comments: [Its *isnad* is *da'eef*]

٨٥٩- حدثنا أسود بن عامر: حدثني عبد الحميد بن أبي (١٠٩/١) جعفر - يعني الفراء - عن إسرائيل، عن أبي إسحاق، عن زيد بن يثيع، عن علي قال: قيل: يا رسول الله! من نؤمر بعدك؟ قال: «إن تؤمروا أبا بكر، تجدوه أمينا، زاهدا في الدنيا، راغبا في الآخرة، وإن تؤمروا عمر، تجدوه قويا أمينا، لا يخاف في الله لومة لائم، وإن تؤمروا عليا - ولا أراكم فاعلين - تجدوه هاديا مهديا، يأخذ بكم الطريق المستقيم».

تخريج: إسناده ضعيف لعلل.

860. It was narrated that a man from [the tribe of] Banu Asad said: 'Ali (رضي الله عنه) came out to us and said: The Prophet (ﷺ) has enjoined *Witr*, and this is the time to pray *Witr*. O Ibnun-Nabbah, give the call to prayer.

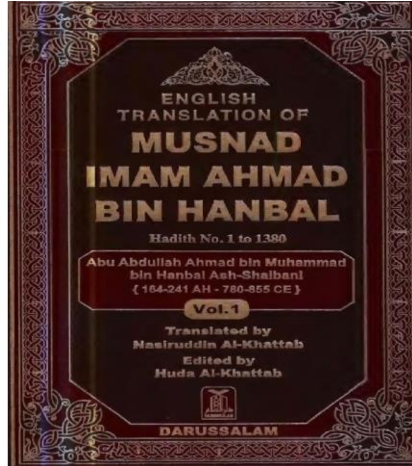
Comments: [Its *isnad* is *da'eef*]

٨٦٠- حدثنا هاشم بن القاسم: حدثنا شعبة عن أبي التياح قال: سمعت رجلا من عنزة يحدث عن رجل من بني أسد قال: خرج علينا علي فقال: إن النبي ﷺ أمر بالوتر، ثبت وترة هذه الساعة، يا ابن التياح! أذن، أو ثوب. [راجع: ٦٨٩]

تخريج: إسناده ضعيف لجهالة الرجل من بني أسد.

861. It was narrated that a man from [the tribe of] Banu Asad said: 'Ali (رضي الله عنه) came out to us when the *mu'adhdhin* gave the call to *Fajr* prayer and said: The Messenger of Allah (ﷺ) has enjoined us to pray *Witr* and this is the time for it. Then he said: Give the *iqamah* for prayer, O Ibnun-Nawwahah.

٨٦١- حدثنا محمد بن جعفر: حدثنا شعبة عن أبي التياح: حدثني رجل من عنزة، عن رجل من بني أسد قال: خرج علي حين ثوب المثوب لصلاة الصبح، فقال: إن رسول الله ﷺ أمرنا بوتر، فثبت له هذه الساعة، ثم قال: أقم يا ابن النواحة. [راجع: ٦٨٩]

Şeyx Şueyb əl Arnaut *"Müsnəd Əhməd"* təhqiqində hədisi zəif saymışdır. *(Müsnəd Əhməd, c.2, s. 214, #859, İsnad Zəif)*

٨٥٨ - حدثنا عبد الله، حدثني أبو الشعثاء علي بن الحسن بن سليمان، حدثنا سليمان بن حيان، عن منصور بن حيان، قال: سمعت عامر بن واثلة قال:

قيل لعلي بن أبي طالب: أخبرنا بشيء أسر إليك رسول الله ﷺ. فقال: ما أسر إلي رسول الله ﷺ شيئا وكتمه الناس، ولكن سمعته يقول: «لعن الله من سب والديه، ولعن الله من غير تخوم الأرض، ولعن الله من آوى محدثا»(١).

١٠٩/١ ٨٥٩ - حدثنا أسود بن عامر، حدثني عبد الحميد بن أبي جعفر - يعني الفراء -، عن إسرائيل، عن أبي إسحاق، عن زيد بن يثيع

عن علي، قال: قيل: يا رسول الله، من نؤمر بعدك؟ قال: «إن تؤمروا أبا بكر، تجدوه أمينا، زاهدا في الدنيا، راغبا في الآخرة، وإن تؤمروا عمر تجدوه قويا أمينا، لا يخاف في الله لومة لائم، وإن تؤمروا عليا - ولا أراكم فاعلين - تجدوه هاديا مهديا، يأخذ بكم الطريق المستقيم»(٢).

= ومثله لا يحتمل التفرد، ولفظ الحجل في الحديث منكر غريب، وقد تقدم نحو هذا الحديث برقم (٧٧٠) من روايته ورواية هبيرة بن يريم معا وليس فيه هذا اللفظ.
وأخرجه البزار (٧٤٤) من طريق عبيد الله بن موسى، عن إسرائيل، بهذا الإسناد.
والحجل: أن يرفع رجلا ويقفز على الأخرى من الفرح، وقد يكون بالرجلين إلا أنه قفز.

(١) إسناده قوي على شرط مسلم. وانظر (٨٥٥).
(٢) إسناده ضعيف، زيد بن يثيع لم يرو عنه غير أبي إسحاق، ولم يوثقه غير ابن حبان والعجلي، وتساهل الحافظ ابن حجر في «التقريب» جدا، فقال: ثقة! وأبو إسحاق - وهو عمرو بن عبد الله السبيعي - تغير بأخرة، وقد اضطرب في هذا الخبر، فتارة يرويه =

٢١٤

مسند الإمام أحمد بن حنبل
(١٦٤ - ٢٤١ هـ)
أشرف على تحقيقه
الشيخ شعيب الأرنؤوط
حقق هذا الجزء وخرج أحاديثه وعلق عليه
شعيب الأرنؤوط عادل مرشد
الجزء الثاني
مؤسسة الرسالة

Albani *"Mişqat"* təxricində hədisi zəif saymışdır. *(Mişqatul Məsabih, c.3, s.1730, #6124, İsnad Zəif)*

٣٠ - كتاب المناقب ٩ - باب مناقب العشرة رضي الله عنهم الحديث (٦١٢٥)

٦١٢٣ — (٢٥) وعن حذيفة ، قال : جاء أهل نجران إلى رسول الله ﷺ فقالوا : يارسول الله ! ابعث إلينا رجلاً أميناً . فقال : « لأبعثن إليكم رجلاً أميناً حق أمين » فاستشرف⁽¹⁾ لها الناس ، قال : فبعث أبا عبيدة ابن الجراح . متفق عليه .

٦١٢٤ — (٢٦) وعن علي ، قال : قيل لرسول الله : من نؤمر⁽²⁾ بعدك ؟ قال : « إن تؤمروا أبا بكر تجدوه أميناً زاهداً في الدنيا راغباً في الآخرة . وإن تؤمروا عمر تجدوه قوياً أميناً لا يخاف في الله لومة لائم ، وإن تؤمروا علياً ــ ولا أراكم فاعلين ــ تجدوه هادياً مهدياً ، يأخذ بكم الطريق المستقيم » . رواه أحمد⁽³⁾.

٦١٢٥ — (٢٧) وعنه ، قال : قال رسول الله ﷺ : « رحم الله أبا بكر ، زوجني ابنته ، وحملني إلى دار الهجرة ، وصحبني في الغار ، وأعتق بلالاً من ماله . رحم الله عمر يقول الحق وإن كان مراً ، تركه الحق وماله من صديق . رحم الله عثمان تستحييه⁽⁴⁾ الملائكة ، رحم الله علياً ، اللهم أدر الحق معه حيث دار » . رواه الترمذي ، وقال : هذا حديث غريب⁽⁵⁾ .

(١) أي طمع وتوقع (٢) (بالتشديد) أي من نجعله أميرا .
(٣) إسناده ضعيف ، لاختلاط أبي إسحاق السبيعي .
(٤) في الأصل : يستحيي من الملائكة . وفي « المخطوطة » و « المرقاة » : تستحيي منه الملائكة ، والتصحيح من « الترمذي » . (٥) وهو كما قال .

— ١٧٣٠ —

مشكاة المصابيح
تأليف
الخطيب التبريزي
بتحقيق
محمد ناصر الدين الألباني
المكتب الإسلامي

İkincisi, bu rəvayət Hz.Peyğəmbərin namizədləri xəlifə təyin etmək üçün uyğun fəzilətləriylə birlikdə xalqa təklif etdiyini göstərməkdədir. Dahası bu seçim qərarını müsəlmanlara buraxdı ki, bu şiənin bu mövzudakı inancını kökündən çürütməkdədir.

Üçüncüsü bu ikincil qaynaq (Mənsabə İmamət) həm Əli'nin həm də Şeyxeynin (Hz.Əbu Bəkr və Hz.Ömər) lehinə də zəif rəvayətlər ehtiva etməkdədir. Sözü edilən rəvayətə gəlincə bəzi uləma bu hədisin isnadını təsdiqləsə belə daha doğru

görüş Şeyx Şueyb əl Arnaut və Albani tərəfindən ifadə edilən isnadın zəif olması fikridir. Çünki isnaddakı Abdulhəmid bin Əbul Cəfər əl Fəra məchuldur və digər ravi Əbu İshaq da mudəllisdir ki, Zeyd'dən dinləməsini açıqlamadan hədisi "ən" ilə rəvayət etmişdir.

Şiə Arqumenti # 12

Şiə saytı yazır: Səhabə Hz.Peyğəmbərə ***"ən yaxın qohumlarını xəbərdar et"*** deyə əmr edildiyi missiyasının ilk günlərindən bəri vəsiyyətin Əli'nin xəlifə təyin edilməsi mövzusunda olduğunun fərqində idi ki, o ilk günlərdə qohumlarını dəvət etmiş və islamın çağırışını yaymışdır.

"Mənə Fəzl b.Səhl xəbər verdi, dedi ki: Mənə Əffan b.Muslim anlatdı, dedi ki: Əbu Əvanə mənə Osman b.Muğirə'dən, o Əbu Sadiq'dən, o da Rabiyə b.Nəcid'dən anlatdı, dedi ki: Biri Əli'yə dedi ki: "Ey Möminlərin Əmiri! Necə oldu da əmilərin varkən Rasulullah'a niyə sən varis oldun?"Əli dedi ki:"Rasulullah Abdulmuttalib oğullarını yığıb onlara ziyafət çəkdi. Onlar da doyana qədər yemələrinə baxmayaraq, yemək san-

ki heç toxunulmamış kimi eləcə qaldı! Sonra su gətirtdi, qana qana içdilər. Buna baxmayaraq su sanki heç toxunulmamış kimi qaldı! Arxasından belə buyurdu: "Ey Abdulmuttalib oğulları! Mən, xüsusi olaraq sizlərə, ümumi olaraq da bütün insanlara peyğəmbər olaraq ğöndərildim. Bu möcüzədən gördüklərinizi gördünüz! (İndi söyləyin) Qardaşım, dostum və varisim olmağa qarşılıq, hansınız mənə beyət edəcək?" Kimsə ayağa qalxmadı! Oradakıların yaşca ən kiçiyi olmama baxmayaraq yalnız mən ayağa qalxdım! Rasulullah oturmamı istədi. Bu təklif tam üç dəfə təkrarlandı. Hər dəfə (mənə) "Otur!" deyirdi. Nəhayət üçüncü dəfə ayağa qalxdığımda, mübarək əlini əlimə qoydu, sonra dedi ki: "Sən mənim qardaşım, səhabəm, varisim və vəzirimsən." İşdə buna görə əmi oğluma (Rasulullah'a), digər əmilərim durarkən mən varis oldum". *(Həsais, İmam Nəsai, s 64-65, #62)*

قال : حدثنا أبو عوانة ، عن عثمان بن المغيرة ، عن أبي صادق ، عن ربيعة ابن ماجد : أن رجلا قال لعلي بن أبي طالب رضي الله عنه : يا أمير المؤمنين ! لِمَ ورثت دون أعمامك ؟ قال : جمع رسول الله ﷺ (أو قال دعا رسول الله ﷺ) بني عبد المطلب فصنع لهم مدّاً من الطعام ، فأكلوا حتى شبعوا ، وبقي الطعام كما هو ، كأنه لم يمس ، ثم دعا بغمر فشربوا حتى رووا ، وبقي الشراب كأنه لم يمس (أو لم يشرب) فقال : يا بني عبد المطلب إني بعثت إليكم خاصة ، وإلى الناس عامة ، وقد رأيتم من هذه الآية ما قد رأيتم ، وأيكم يبايعني على أن يكون أخي وصاحبي ووارثي ؟ فلم يقم إليه أحد ، فقمت اليه ، وكنت أصغر القوم ، فقال : اجلس ، ثم قال : (ثلاث مرات كل ذلك أقوم اليه) فيقول : اجلس . حتى كان في الثالثة ضرب بيده على يدي .

ثم قال : فبذلك ورّثت ابن عمي دون عمي .

(٦٣) أخبرنا زكريا بن يحيى . قال : حدثنا عبد الله بن نمير قال : حدثنا مالك بن مغول ، عن الحرث بن حصين ، عن أبي سليمان الجهني ، قال : سمعت علياً على المنبر يقول : أنا عبد الله وأخو رسول الله لا يقوم بها إلا كذّاب مفتر .

فقال : أخبرنا عبد الله ، وأخو رسوله محبوب محمد .

ذكر النبي ﷺ : علي مني وأنا منه .

---

(٦٣) إسناده حسن إن شاء الله .

الحارث هو ابن حصيرة . ووقع في المطبوعة : «الحارث بن حصين»(!) ذكر في « التهذيب » أن المصنف أخرج له في « الخصائص » . وثقه ابن معين والمصنف . وقدح فيه أبو حاتم وابن عدي والعقيلي وحديثه حسن إن شاء الله إن لم يخالف .

وأبو سليمان الجهني . هو زيد بن وهب كوفي ثقة .

Cavab:

Bu hədis məchul ravisi olması və isnadındakı illət səbəbiylə münkərdir.

İmam Əhməd'ə Əbu Sadiq'in Rabiyə bin Nəciddən onunda Əli'dən olan rəvayəti haqqında soruşuldu. O bu rəvayətin əsas ravisi Əbu Əvanə'nin səhv etdiyini söyləyərək cavab vermişdir. O bunu iki dəfə rəvayət etmişdir. İlki yuxarıda gördüyünüz ikincisi isə Meysərə əl Kindi'nin daxil olduğu tamamilə fərqli bir isnada malikdir. İmam Əhməd zikr etdi ki, Musa bin İsmayıl dedi ki, o bunu Əbu Əvanə'dən iki dəfə eşitmişdir. İlki Əbu Əvanə'nin yaddaşından ikincisi isə onun kitabından. O ilk rəvayətin xətalı olduğu və ikinci

isnadın isə doğru olduğu nəticəsinə varmışdır. *(Bax:Muntəhab min əl-iləl lil-Həllal, s.207-208, #119)*

المنتخب من:
العلل للخلال
للإمام العلامة موفق الدين عبد الله بن أحمد بن محمد
الشهير بـ:
ابن قدامة المقدسي
٥٤١-٦٢٠هـ
تحقيق وتعليق
أبي معاذ طارق بن عوض الله بن محمد
دار الراية
للنشر والتوزيع

قلتُ لأبي عبدِ اللّهِ : روَاهُ ابنُ الحِمَّانيِّ فأنكرهُ الناسُ عليه ، فإذَا غيْرُه قدْ رَواهُ .

قال : مَنْ ؟

قلتُ : ذاكَ الحَرَّانيُّ أحمدُ بنُ عبدِ الملكِ .

قال : هَكَذا ! كأنَّه يَتعجَّبُ .

ثم قال : أنتَ سَمِعْتَه منهُ ؟

قلت : سمعتُهُ وهو يقولُ في هذا . قلتُ لَهُ : إنَّ ابنَ الحمانيِّ قد رواه . قال : فَما يُنكرونَ عليَّ ، وقَدْ رَواهُ الحماني ؟! ولَمْ يحدِّثْنا بِهِ .

١١٩ – قلتُ لِأبي عبدِ اللّهِ : حديثُ أبي صادقٍ ، عن ربيعةَ بن ناجذٍ . رواه أبو عوانةَ – يعني : عن عُثمانَ ابنِ المُغيرةِ ، عن أبي صادقٍ ، عن رَبيعةَ بن ناجذٍ ، عن عليٍّ أنَّه قِيل له : بِمَا وَرِثْتَ ابنَ عَمِّكَ ؟ .

قال أبو عبدِ اللّه : وهَذا مِمَّا أخطأَ فِيهِ . وقال لنا مُوسى بنُ إسماعيلَ : هَكَذا حدَّثنا بِهِ أبو عَوانةَ مِنْ حفظِهِ ، وأخطأَ فِيهِ ، وحدَّثَنا بِهِ مِنْ كِتابِهِ ، عن عُثمانَ بنِ المغيرةِ ، عن سالمِ بنِ أبي الجَعْدِ ، عن مَيسرةَ الكِنديِّ ، عن عليٍّ .

= وقال في « الميزان » (١٨٥/٣) :
« عمر بن الحسن الراسبي ، عن أبي عوانة ، لا يكاد يُعرف ، وأتى بخبرٍ باطل ؛ متنه : علي سيد العرب » .
وذكر له الحاكم شواهدَ كلها واهية ، فراجعها وراجع الكلام عليها في « اللسان » (٢٩٠/٤) .
وله شاهد آخر واهٍ. أخرجه أبو نعيم في «أخبار أصبهان» (٣٠٨/١).
وراجع – أيضًا – «السلسلة الضعيفة» للشيخ الألباني (٣٤/٣-٤٣) .

– ٢٠٧ –

١٢٠ – أخبرنا محمدُ بنُ عليٍّ : ثنا محمدُ بنُ أبي يَحيى قال : سَألْتُ أحمدَ عَن أبي مُعاويةَ ، عن الأعمشِ ، عن مُجاهدٍ ، عن ابنِ عباسٍ ، قال : قال رسولُ اللّهِ ﷺ : « أنَا مَدِينَةُ العِلْمِ ، وَعَلِيٌّ بَابُهَا » .

فقال أحمدُ : قَبَّحَ اللّهُ أبَا الصَّلْتِ ، ذاكَ ذَكَرَ عَن عبدِ الرزَّاقِ حديثًا ليسَ لَهُ أصْلٌ[1] .

١٢١ – أخبرني مَنصورُ بنُ الوَليدِ : ثنا إبراهيمُ بنُ الجُنيدِ ، قال : سُئِلَ يَحيى بنُ مَعينٍ ، عن عُمَرَ بنِ إسماعيلَ بنِ مُجالدِ بنِ سعيدٍ ؟

فقال : كَذَّابٌ يُحدِّث – أيضًا – بِحديثِ أبي مُعاويةَ ، عن الأعمشِ بحديث : «أنَا مَدِينَةُ العِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا» ، وهَذا حَديثٌ كَذِبٌ لَيسَ لَهُ أصْلٌ[2] .

وسَألْتُه عَن أبي الصَّلْتِ الهَرَوِيِّ ؟

فقال : قد سَمِعَ ومَا أعرِفُه بِالكَذِبِ .

قلتُ : فحديثُ الأعمشِ ، عن مجاهدٍ ، عن ابنِ عباسٍ ؟ .

قال : ما سَمِعْتُهُ قطُّ ، ومَا بَلَغَني إلَّا عَنهُ[3] .

(١) النص في « الموضوعات » لابن الجوزي (٣٥٤/١) باختصار .
(٢) النص في « سؤالات ابن الجنيد » (٥١) .
(٣) النص في « سؤالات ابن الجنيد » (٣٥٨) .

– ٢٠٨ –

Qeyd: Doğru isnadda olan Meysərə əl Kindi də məchul bir ravidir.

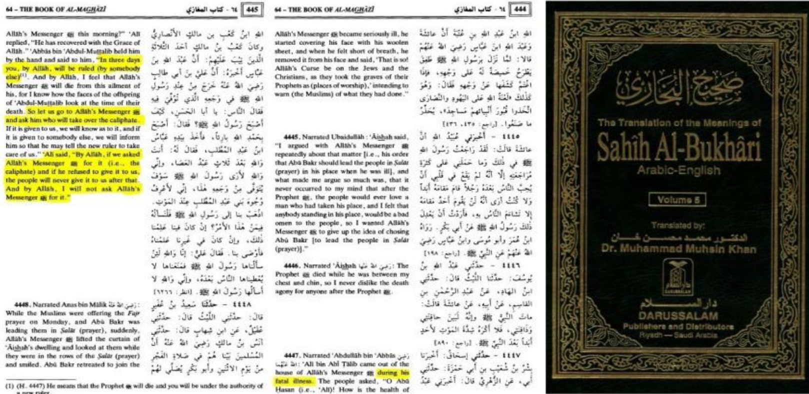
İmam Zəhəbi bu hədisi münkər saymışdır. Əz Zəhəbi Rabiyə bin Nəcid haqqında *'Mizan'*da belə demişdir:"***Olduqca çətin bilinməkdədir və Əbi Sadiq ondan münkər hədis rəvayət etmişdir***". *(Mizənul-i'tidal, c.2, s.45, #2758)*

Albani bu rəvayətin isnadını zəif saymışdır… *(Silsilə əl-Əhədis ət-Daifə vəl-Məvduə, c.12, s.646, # 5793)*

Bu səbəblə İmam Nəsai'nin *"Həsais"*ində gələn hədis münkərdir və rədd edilər.

Bu hədis Hz.Əli'nin Hz.Peyğəmbərin xəstəliyi əsnasında vəfatından sonra kimin xəlifə olacağı

haqqında heç bir fikir sahibi olmadığını bildirən rəvayətə müxalifdir. *(Bax, Səhihul Buxari, #4447)*

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHĀZĪ* — ٦٤ - كتاب المغازي — 444

Allāh's Messenger ﷺ became seriously ill, he started covering his face with his woolen sheet, and when he felt short of breath, he removed it from his face and said, 'That is so! Allāh's Curse be on the Jews and the Christians, as they took the graves of their Prophets as (places of worship),' intending to warn (the Muslims) of what they had done."

4445. Narrated Ubaidullāh : 'Āishah said, "I argued with Allāh's Messenger ﷺ repeatedly about that matter [i.e., his order that Abū Bakr should lead the people in *Salāt* (prayer) in his place when he was ill], and what made me argue so much was, that it never occurred to my mind that after the Prophet ﷺ, the people would ever love a man who had taken his place, and I felt that anybody standing in his place, would be a bad omen to the people, so I wanted Allāh's Messenger ﷺ to give up the idea of chosing Abū Bakr [to lead the people in *Salāt* (prayer)]."

4446. Narrated 'Āishah رضي الله عنها : The Prophet ﷺ died while he was between my chest and chin, so I never dislike the death agony for anyone after the Prophet ﷺ.

4447. Narrated 'Abdullāh bin 'Abbās رضي الله عنهما : 'Alī bin Abī Tālib came out of the house of Allāh's Messenger ﷺ during his fatal illness. The people asked, "O Abū Hasan (i.e., 'Alī)! How is the health of

64 – THE BOOK OF *AL-MAGHĀZĪ* — ٦٤ - كتاب المغازي — 445

Allāh's Messenger ﷺ this morning?" 'Alī replied, "He has recovered with the Grace of Allāh." 'Abbās bin 'Abdul-Muttalib held him by the hand and said to him, "In three days you, by Allāh, will be ruled (by somebody else)[1]. And by Allāh, I feel that Allāh's Messenger ﷺ will die from this ailment of his, for I know how the faces of the offspring of 'Abdul-Muttalib look at the time of their death. So let us go to Allāh's Messenger ﷺ and ask him who will take over the caliphate. If it is given to us, we will know as to it, and if it is given to somebody else, we will inform him so that he may tell the new ruler to take care of us." 'Alī said, "By Allāh, if we asked Allāh's Messenger ﷺ for it (i.e., the caliphate) and if he refused to give it to us, the people will never give it to us after that. And by Allāh, I will not ask Allāh's Messenger ﷺ for it."

4448. Narrated Anas bin Mālik رضي الله عنه : While the Muslims were offering the *Fajr* prayer on Monday, and Abū Bakr was leading them in *Salāt* (prayer), suddenly, Allāh's Messenger ﷺ lifted the curtain of 'Āishah's dwelling and looked at them while they were in the rows of the *Salāt* (prayer) and smiled. Abū Bakr retreated to join the

(1) (H. 4447) He means that the Prophet ﷺ will die and you will be under the authority of a new ruler.

Öndə gələn sünni uləma Hz.Peyğəmbərin Hz. Əli'ni xəlifə təyin etməsiylə əlaqədar bütün rəvayətləri ələ aldıqdan sonra bu cür rəvayətlərin hamısının çox zəif və sabit olan səhih rəvayətlərə müxalif olacaq şəkildə etibarsız olduqları nəticəsinə varmışdılar.

Əhməd İbni Teymiyyə yazır: ***"Əhl'ul Nəql'in (hədis əhlinin) qatında Hz.Peyğəmbərin Əli'ni xəlifə təyin etdiyini isbat edən səhih bir şey yoxdur. Ancaq Əbu Bəkr'in xilafətini isbatlayan səhih hədislər vardır".*** *(Minhəcus Sunnə, c.6, s.317-318)*

مِنهاجُ السُّنَّةِ النَّبَوِيَّةِ
في نقض كلام الشيعة القدرية
لابن تيمية
تحقيق
الدكتور محمد رشاد سالم
الجزء السادس
١٤٠٦ - ١٩٨٦

شيء من الحديث المعروف عند أهل النقل أنه جعل عليًّا خليفة. كما في الأحاديث الصحيحة مايدل على خلافة أبي بكر. ثم يدّعون مع هذا أنه كان قد نصّ على خلافة عليّ نصًّا جليًّا قاطعا للعذر، فإن كان قد فعل ذلك فقد أغنى عن الكتاب، وإن كان الذين سمعوا ذلك لا يطيعونه فهم أيضا لا يطيعون الكتاب. فأي فائدة لهم في الكتاب لو كان كما زعموا؟

-٣١٧-

-٣١٨-

İbni Kəsir yazır: *"**Bir çox cahil şiə və axmaq hekayə izah ediciləri Hz.Peyğəmbərin xəlifəliyi Hz. Əli'yə miras buraxdığını uydurmuşlar ki, bu yalan, böhtan və dəhşətli bir uydurmadan başqa (bir şey) deyildir**"*. (Əl-Bidayə vən Nihayə, c.7, s.225)

أبو الفداء
الحافظ ابن كثير
الدمشقي المتوفى سنة ٧٧٤هـ
البداية والنهاية
الجزء السابع
١٤١٣هـ - ١٩٩٢م
مكتبة المعارف
بيروت

٢٢٥

ابن الوليد ، ثم وافى رسول الله صلى الله عليه وسلم عام حجة الوداع ، إلى مكة ، وساق معه هديا ، وأهل كاهلال النبي صلى الله عليه وسلم ، فأشركه في هديه ، واستمر على إحرامه ، [ونحرا هديهما بعد فراغ نسكهما كما تقدم](٢) ولما مرض رسول الله صلى الله عليه وسلم قال له العباس : سل رسول الله صلى الله عليه وسلم فيمن الأمر بعده ؟ فقال : والله لا أسأله فانه إن منعناها لا يعطيناها الناس بعده أبدا . والأحاديث الصحيحة الصريحة دالة على أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يوص إليه ولا إلى غيره بالخلافة ، بل لوح بذكر الصديق ، وأشار إشارة مفهمة ظاهرة جداً إليه ، كما قدمنا ذلك ولله الحمد .

وأما ما يفتريه كثير من جهلة الشيعة والقصاص الاغبياء ، من أنه أوصى إلى علي بالخلافة ، فكذب وبهت وافتراء عظيم يلزم منه خطأ كبير ، من تخوين الصحابة وممالأتهم بعده على ترك إنفاذ وصيته وإيصالها إلى من أوصى إليه ، وصرفهم إياها إلى غيره ، لا لمعنى ولا لسبب ، وكل مؤمن بالله ورسوله يتحقق أن دين الاسلام هو الحق ، يعلم بطلان هذا الافتراء ، لأن الصحابة كانوا خير الخلق بعد الأنبياء ، وهم خير قرون هذه الأمة ، التي هي أشرف الأمم بنص القرآن ، وإجماع

(١) و (٢) سقط من الحلبية .

١٥م ج ٧

Molla Əli əl Qâri yazır: ***"Bəzi muhəqqiqlər dedi ki, Mənzilət hədisi xaricində "ya(Əli)" nidasıyla Əli'nin qəyyum təyin edilməsi haqqındakı bütün rəvayətlər mövzudur (uydurmadır)".***

(Əsrarul Mərfua fil Əhbəril Məvzua, s.376, #614)

درهمٌ ولا دينار، ثم أمر بنضحه، أي برشه، وصلّى فيه ركعتين.
ذكره غير واحد من الأئمة.

٦١٢ — حديث: «يا عليُّ! إذا تزودت فلا تنس البصل».
قال السخاوي: هو كذب بحت.
وكذا ما أورده الديلمي عن عبد الله بن الحارث الأنصاري، أخي جرير، به مرفوعاً: «عليكم بالبصل، فإنه يطيب النطفة ويصح الولد».

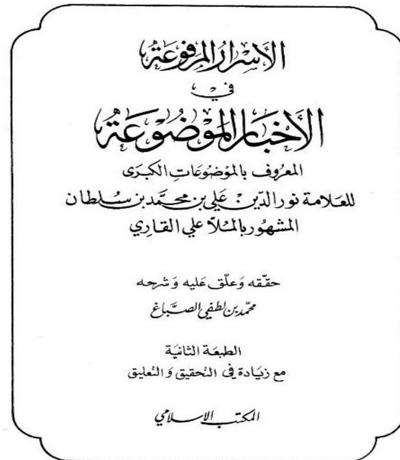
٦١٣ — حديث: «يا عليُّ! اتخذ لك نعلين من حديد، وأفنهما في طلب العلم».
قال ابن تيمية: موضوع. وفي «الذيل»: هو كما قال(١).

٦١٤ — حديث: «يا عليُّ! ادع بصحيفة ودواة» فأملى رسولُ الله ﷺ، وكتب عليٌّ، وشهد جبرائيل. ثم طويت الصحيفة. قال الراوي: فمن حدثكم أنه يعلم ما في الصحيفة إلا الذي أملاها وكتبها وشهدها فلا تصدقوه. وهذا في المرض الذي توفي فيه.
قال الصغاني في «الدر الملتقط»: إنه موضوع. انتهى.
وقد قال بعض المحققين: إنَّ وصايا عليٍّ المصدرة بياءِ النداءِ كلها موضوعة غير قوله عليه الصلاة والسلام:
«يا عليُّ! أنتَ منّي بمنزلةِ هارونَ مِنْ موسى، إلاَّ أنَّه لا نبيَّ بَعْدي»(٢).

٦١٥ — حديث: «يا وَيْحَ مَنْ نَالَ الغِنى بَعْدَ فَاقةٍ».
كلامُ بعضِ الكرام، وليس على إطلاقه في المرام.

(١) انظر «الذيل» ٢٠٣ و«الفوائد» للكرمي رقم ١٥٣ و«الفوائد» للشوكاني ٢٨٥ و«تذكرة الموضوعات» ٢٠ و«تنزيه الشريعة» ١/٢٨٤ و«الكشف» ٢/٢٨٣.
(٢) وهو صحيح في مسلم ٧/١٢٠ وليس في نص الحديث عند مسلم (يا علي).

٣٧٦

الأسرار المرفوعة
في
الأخبار الموضوعة
المعروف بالموضوعات الكبرى
للعلامة نور الدين علي بن محمد بن سلطان
المشهور بالملا علي القاري
حققه وعلق عليه وشرحه
محمد بن لطفي الصباغ
الطبعة الثانية
مع زيادة في التحقيق والتعليق
المكتب الإسلامي

İmam Əl Qurtubi yazır: ***"Əksər Şiələr və rafizilər batil və yalan hədislər gətirərək Nəbinin Hz. Əli'ni xəlifə təyin etdiyini söyləyən saxta dəlillər meydana gətirmişlər və iddia etmişlər ki, onlar bunlara görə təvatür dərəcəsindədir.Bunların hamısı mürəkkəb yalanlardır. Əgər bu səhih bir şey olmuş olsa idi yaxutda Səhabənin qatında bilinən olsaydı Səhabələr bunu Səqifə günü zikr edər və ona dönərdilər. Əli də bunu özü üçün hüccət (***

dəlil) olaraq zikr edərdi. Ayrıca onun bunun kimi bir məsələdə sükut etməsi caiz olmazdı. Çünki bu Allah'ın haqqı, Nəbinin haqqı, özünün haqqı və bütün müsəlmanların haqqıdır. Üstəlik Əli'nin elmdəki əzəməti, dindəki möhkəmliyi bilinməkdədir və şücaəti Allah'ı diniylə əlaqədar məsələlərdə kimsədən qorxmamasını tələb etməkdədir. Necə ki, ona müxalifət etdiklərində Muaviyyə'dən və Şam əhlindən qorxmadı. Əlavə olaraq Hz. Osman şəhid edildiyində müsəlmanlar ictihadlarına söykənərək Hz.Əli'ni xəlifə seçdilər. Nə Əli nə də başqa bir səhabə bu mövzuda bir nass zikr etmədilər. Qəti bir şəkildə bilinməkdədir ki, onu iddia edən kimsə yalançıdır". *(əl-Mufhim limə əşqalə min təlhisi Kitabi Muslim, c.4, s.558-559/ c.4, s. 557)*

٥٥٧ (١٩) كتاب الوصايا والفرائض ـ (٣) باب: ما وصّى به النبي ﷺ عند موته

[١٧١٥] وعن الأسود بن يزيد، قال: ذكروا عند عائشة: أنّ عليّاً كان وصيّاً. فقالت: متى أوصى إليه؟! فقد كنت مُسنِدتَه إلى صدري ـ أو: قالت: حِجْرِي ـ فدعا بالطَّست، فلقد انخنث في حِجْري، وما شَعَرْتُ أنّه مات. فمتى أوصى إليه؟.

رواه أحمد (٦/ ٣٢)، والبخاريّ (٢٧٤١)، ومسلم (١٦٣٦)، وابن ماجه (١٦٢٦).

عليه؛ لأنّه أعظمُ، وأهمُّ من كلّ ما وصّى به. وأيضاً: فإذا استوصى النّاسَ بكتاب الله، فعملوا به قاموا بكلّ ما أوصى به. والله تعالى أعلم.

وأمّا (قول عائشة ـ رضي الله عنها ـ: ما أوصى رسول الله ﷺ بشيءٍ) فإنها أرادت في شيءٍ من أمر الخلافة، بدليل الحديث المذكور. ثانياً: إنهم لما ذكروا: أن عليّاً كان وصيّاً قالت: ومتى أوصى إليه؟ وذكرت الحديث.

هل استخلف النبي ﷺ أحداً؟

وقد أكثرَ الشّيعةُ والرّوافضُ من الأحاديث الباطلة الكاذبة، واخترعوا نصوصاً على استخلاف النبيّ ﷺ عَليّاً، وادعوا: أنّها تواترت عندَهم. وهذا كلّه كذبٌ مركبٌ. ولو كان شيءٌ من ذلك صحيحاً، أو معروفاً عند الصحابة يوم السّقيفة لذكرُوه، ولرجعُوا إليه. ولذكرَه عليٌّ محتجاً لنفسه، ولما حلّ أن يسكت عن مثل ذلك بوجهٍ، فإنّه حقُّ الله، وحقُّ نبيّه ﷺ وحقّه، وحقُّ المسلمين. ثمّ ما يُعلم من عظيم علم عليٍّ ـ رضي الله عنه ـ، وصلابته في الدّين، وشجاعته يقتضي: ألا يتّقيَ أحداً في دين الله، كما لم يتّقِ معاويةَ، وأهلَ الشّام حينَ خالفوه، ثم: إنّه لما قُتل عثمان ولّى المسلمون باجتهادهم عليّاً. ولم يذكر هو، ولا أحدٌ منهم نصّاً في ذلك. فعُلم قطعاً كذبُ من ادّعاه. وما التوفيق إلا من عند الله.

و (قولُها: ولقد انخنثَ في حَجْري) انخنث: مال. تعني: حين مات. والمخنَّث من الرّجال: هو الذي يميل ويتثنى تشبُّهاً بالنّساء. واختناثُ السّقاء: هو

المفهم

لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم

تأليف

الامام الحافظ أبي العبّاس احمد بن عمر بن ابراهيم القرطبي

٥٧٨ ـ ٦٥٦ هجرية

الجزء الرّابع

حققه وعلّق عليه وقدّم له

محيي الدين ديب مستو
أحمد محمد السيّد

يوسف علي بديوي
محمود ابراهيم بزّال

دار ابن كثير
دمشق ـ بيروت

دار الكلم الطيّب
دمشق ـ بيروت

Şiə Arqumenti # 13

Şiə saytı yazır: Əhl'i Sünnə'nin böyük alimlərindən İmam Abdulhəmid əl Qazali'nin fikri açıqca göstərməkdədir ki, Hz.Peyğəmbər Qadir Xum 'da elan etdiyi şeyi kağıza yazdırmaq istəmişdir.

"Rasulullah (Qadir Xum'da) mən kimin mövlasıyam Əli də onun mövlasıdır dedi. Ömər də bunu "Təbriklər ya Əli, indi sən bütün mömin kişi və qadınların mövlası oldun" deyərək qəbul etdi. Lakin bundan sonra onda iqtidarı ələ keçirmə ehtirası artdı və Hz.Peyğəmbər "mənə bir kağız və qələm gətirin ki, (məndən sonra) kimin qənaət sahibi (xəlifə) olacağı mövzusunda şübhələri qaldırım" dediyi zaman Ömər belə dedi: "Buraxın onu o sayıqlamaqdadır". *(Sirrul Âləmin, Abdulhəmid Qazali, s.9)*

سر العالمين

و

كشف ما في الدارين ويسمى بالسر المكنون

للامام ابي حامد محمد الغزالي
عليه الرحمة

محل بيع هذا الكتاب في بندر بومبئي ويطلب من جناب الاجل
ميرزا احمد ملك الكتاب

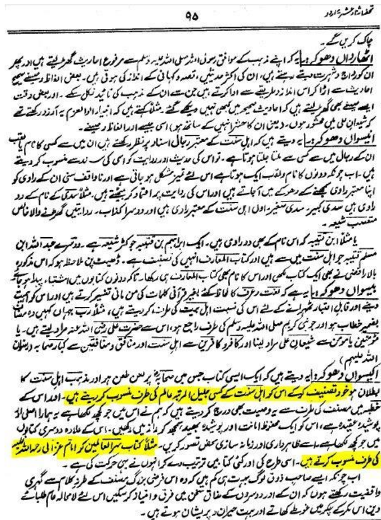
جملة ما يتعلق به القائلون بالنصوص ثم تأولوا وقالوا لو كان علي عم
اول الخلفاء لانسحب عليهم ذيل الفناء ولم يأتوا بفتوح ولا مناقب ولا
يقدح في كونه رابعا للخلفاء كما لا يقدح في نبوة رسول الله صلى الله عليه
وسلم لما كان اخر الانبياء والذين عدلوا عن هذه الطريقة زعموا ان هذا
تعلق فاسد جاء على زعمكم واهوائكم فقد وقع ميراث في الخلافة
والاحكام مثل داود وسليمان وزكريا ويحيى قالوا كان لازواجه ثمن الخلافة
فبهذا تعلقوا وهذا باطل اذ لو كان ميراثا لكان العباس اولى لكن
اسفرت الحجة وجهها واجمع الجماهير على متن الحديث عن خطبته يوم غدير
خم باتفاق الجميع وهو يقول صلعم من كنت مولاه فعلي مولاه فقال عمر
بخ بخ لك يا ابا الحسن لقد اصبحت مولاي ومولى كل مؤمن ومؤمنة
فهذا تسليم ورضى وتحكيم ثم بعد هذا غلب الهوى بحب الرياسة
وحمل عمود الخلافة وعقود البنود وخفقان الهوى في قعقعة الرايات و
اشتباك ازدحام الخيول وفتح الامصار سقاهم كأس الهوى فعادوا الى
الخلاف الاول فنبذوه وراء ظهورهم واشتروا به ثمنا قليلا فبئس ما
يشترون ولما مات رسول الله صلعم قال قبل وفاته ايتوني بدواة و
بياض لازيل عنكم اشكال الامر واذكر لكم من المستحق لها بعدي قال
عمر دعوا الرجل فانه ليهجر وقيل يهذي فاذا بطل تعلقكم بتأويل النصوص
فعدتم الى الاجماع وهذا منقوض ايضا فان العباس واولاده وعليا و
زوجته واولاده لم يحضروا حلقة البيعة وخالفكم اصحاب السقيفة في
مبايعة الخزرجي ودخل محمد بن ابي بكر على ابيه في مرض موته فقال يا بني ائت
بعمك عمر لاوصي له بالخلافة فقال يا ابت كنت على حق او باطل فقال
على حق فقال اوص بها لاولادك ان كان حقا والا فقد مكنتها بك
لسواك ثم خرج الى علي عليه السلام وجرى ما جرى فقوله على منبر

رسول الله

Cavab:

"Sirrul Âləmin" kitabı şiələr tərəfindən İmam Qazali'yə ətf edilmiş saxta bir kitabdır. Şiələrin etdiyi bu aldatmacalardan utanmaları lazımdır və onlar qürurla bu kitabdan alıntı edərək avam insanları aldatmağa çalışmaqdadırlar.

Əllamə Şah Əbdüləziz Dəhləvi şiə yazarların kitablar yazaraq Səhabələri tənqid etmək və Əhl'i Sünnə əqidəsini hökmsüz qılmaq üçün əhəmiyyətli şəxsiyyətlərə ətf etdiklərini yazmaqdadır… Bunun bir nümunəsidə İmam Qazali'yə ətf edilmiş *"Sirrul Âləmin"* adlı kitabdır. *(Bax: Ət-Tuhfətu'l İsnə Əşəriyyə, s.95, #21)*

تحفہ اثنا عشریہ اردو

۹۵

اکیسواں دھوکہ: یہ دیتے ہیں کہ ایک ایسی کتاب جس میں صحابہؓ پر طعن ہو اور مذہب اہل سنت کا بطلان ہو خود تصنیف کر کے اس کو اہل سنت کے کسی جلیل المرتبہ عالم کی طرف منسوب کر دیتے ہیں۔ اور اس کے خطبہ میں مصنف کی طرف سے یہ وصیت بھی درج کر دیتے ہیں کہ ہم نے اس میں جو کچھ لکھا ہے یہ ہمارا اصل اور پوشیدہ عقیدہ ہے، اس کو ایک محفوظ امانت اور پوشیدہ بھید سمجھ کر راز میں رکھیں۔ اس کے علاوہ دوسری کتابوں میں جو کچھ لکھا ہے اسے ظاہرداری اور زمانہ سازی محض تصور کریں۔ مثلاً کتاب سر العالمین کو امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ کی طرف منسوب کرتے ہیں۔ اسی طرح کی اور کئی کتابیں ترتیب دے کر انہوں نے یہی حرکت کی ہے۔

اب چونکہ ایسے صاحب ذوق لوگ بہت ہی کم ہیں کہ وہ اس فرضی بزرگ مصنف کے طرز کلام سے گہری واقفیت رکھتے ہوں کہ ان کے اور دوسروں کے طرز سخن میں فرق و امتیاز کر سکیں اس لئے لامحالہ عام طلبائے دین اس مکر کے چکر میں غوطے کھاتے اور بہت حیران و پریشان ہوتے ہیں۔

Bənzəri şeyi Şeyx Əbdurrahmən Bədəvi də söyləmişdir. *(Bax: Əbdurrahmən Bədəvi, Mu'əlfət əl-Qazali, s.271-272)*

مؤلفات الغزالي

تأليف

عبد الرحمن بدوي

الطبعة الثانية

١٩٧٧

الناشر

وكالة المطبوعات

٢٧ شارع فهد السالم - الكويت

أما مارجرت سمث (« الغزالى المتصوف » ص٢١٢ تعليق ٥) فتقول إنه لاشك فى أن الرسالة للغزالى .

ومونتجمرى وت (« صحة ... » ص ٣٣ — ص ٣٤) يرى رأى أسين بلاثيوس ، أى يرفض أن الرسالة للغزالى .

وأخيراً يأتى الأب مكارثى فى نشرته لِمُمع الأشعرى (بيروت سنة ١٩٥٣) فيقول بمناسبة عثوره على مخطوط جديد « للرسالة اللدنية » إن هذه المخطوطة ، وهى سابقة على زمن ابن عربى ، تدل على أن « الرسالة اللدنية » هى للغزالى .

— ٩١ —

عود إلى « سر العالمين وكشف ما فى الدارين »

يقول شاه عبد العزيز الدهلوى فى كتابه « تحفه" اثنا عشريه » ص ٨٧ :

« إن الكتاب منحول وليس للغزالى »

ويرى جولدتسهر فى :

Abhandl. d. k. G. d. W. zu Göttingen, Phil-H. Kl. N* F., IX (1907), p. 12* - 13*

أن الكتاب منحول ؛ وعلى هذا الرأى أيضاً بويج . ومكدونلد (« دائرة المعارف الإسلامية » جـ ٢ ص١٥٧ ب من النسخة الفرنسية) يرجح أنه منحول .

والغريب أن مؤلف الكتاب يذكر عدداً كبيراً من الكتب على أنها مؤلفاته :

« الإحياء » (ص ١٠٣ س ١ ؛ ص ٢١ س ٣ ، ص٧٩ س ١٠) .

« الاقتصاد فى الاعتقاد » (ص ٢١ س ٤) .

« الرسالة القدسية » (ص ٢١ س ٢) .

« قواصم الباطنية ومنتظرم » (ص٣١ س ٦) .

٢٧١

« كتاب عين الحياة » (ص ٦١ س ٦ ؛ ص ٦٣ س ٣ ، س ٩ ؛ ص ٦٤ س ٣ ؛ ص ٦٥ س ٥) .

« كتاب السبيل » (ص ١٩ س ٥ ؛ ص ٢١ س ٧) .

« كتاب نسيم التسنيم » (ص ١٠٧ س ١٠)

« كتاب مغايب المذاهب » (ص ١٠٥ س ٢)

« كتاب نجاة الأبرار » (ص ١٠٤ س ٢ ، ويقول إنه آخر ما ألف فى أصول الدين) .

والأمر الذى يقطع بأن الكتاب ليس للغزالى هو ما ورد فى ص ٨٣ من قوله : « أنشدنى المعرى لنفسه وأنا شاب فى صحبته يوسف بن على شيخ الإسلام » — فإن المعرى توفى سنة ٤٤٨ ، بينما ولد الغزالى سنة ٤٥٠ فكيف ينشده لنفسه ! كذلك ما ورد ص ٩٥ بشأن المعرى أيضاً : « وأنشد الشيخ أبو العلاء المعرى لنفسه رحمه الله : يا قوم أذنى لبعض الحىّ ... » وينشد ثلاثة أبيات مقطوع بأنها لجرير .

— ٩٢ —

غاية الوصول فى الأصول

ذكره حاجى خليفة [برقم ٨٥٥٠ ، جـ ٤ ص ٣٠٥] وقال إن حسن بن مطهر الحلّى شرحه . وحسن بن مطهر الحلّى [GAL II, p. 164] فقيه شيعى توفى سنة ٧٢٦ .

ولم يذكره من ترجم للغزالى من القدماء .

ويتساءل بويج لعل ثمت خلطاً وقع فيه حاجى خليفة .

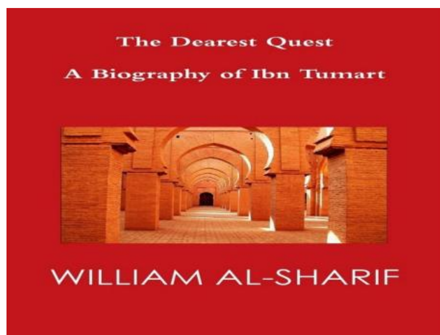
٢٧٢

Əl Qazali web saytı (https://www.ghazali.org/site/pseudo.htm?fbclid=IwAR0idfT8W3Ng3zT0A8GEadk2S-DqRiRp1Foi5rma3reNXqRhxHA-aV0Kepw) yazır: "Professor Məşhəd əl Əllaf Beydavi'nin çalışmasına bir haşiyə yazmış və yuxarıdakı çalışmaların (Sirrul Aləmin'də daxil olmaqla) niyə Qazali'nin çalışmalarından ola bilməyəcəyinin detaylı səbəblərini vermişdir. Qazali'nin digər kitablarında (bu kitabdan) bəhs edilməməsi, burada istifadə edilən dilin Qazali'nin digər çalışmalarında istifadə etdiyi üslub olma-

ması, Qazali'nin vəfatından illər sonra doğulan insanların əsərlərindən söz edilməsi, Qazali'nin digər kitablarında heç istifadə etmədiyi terminologiyanın olması, Qazali kimi alimlərin heç bir zaman istifadə etməyəcəyi xarab bir dilin istifadə edilməsi kimi (bir çox) səbəblər (zikr etmişdir).

Daha çox məlumat üçün: (Bura baxın: https://www.ghazali.org/articles/not-ghazali.htm)

Vilyam əş-Şərif yazır: *"Sırrul Âləmin"* ***kitabı Əl Qazali'yə ətf edilə bilməz. Kitabdakı bir cümlə deyir: "Əl Məari özü haqqındakı bu şeiri mən gənc bir adamkən mənə oxudu".*** *(Sirrul Âləmin, s.80)* ***Bu doğru ola bilməz, Çünki Məşhur şair Məari 449/1057 ci ildə vəfat etmiş, Əl Qazali'nin özü isə 450/1058 ildə doğulmuşdur".*** *(The Dearest Quest, İbn Tumartin biografisi, William əş-Şərif, s.68)*

68 *The Dearest Quest*

in a book, *Sirr al-'Alamin wa Kashf ma fi al-Darayn*, wrongly attributed to al-Ghazali, we find the following statement:

> The first one, who appreciated and read it before me at the Nizamiyya School secretly, away from the people, in the second shift after my return from travel, was a man from the land of the Maghrib. He is called Muhammad Ibn Tumart from the people of Salamiyya,[61] and I saw in him (promising signs of) rule.[62]

This statement is very controversial for several reasons. First, al-Ghazali was not at the Nizamiyya School when Ibn Tumart arrived at Baghdad. Second, the book, *Sirr al-'Alamin*, cannot be attributed to al-Ghazali. A sentence in the book says: "And al-Ma'arri recited poetry to me about himself when I was a young man."[63] This cannot be true, because the famous poet al-Ma'arri died in AH 449/CE 1057,[64] while al-Ghazali was born in AH 450/CE 1058.[65] Third, the handwritten manuscript of the book

[61] The Egyptian manuscript (no. 89, *tasawwuf*) at Dar al-Kutub al-Misriyya says "the people of Salima," but most Arab historians mention "the people of Salamiyya."
[62] *Sirr al-'Alamin wa Kashf ma fi al-Darayn*, eds. Muhammad Hasan Muhammad Hasan Isma'il and Ahmad Farid al-Mazaydi (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyya, 2003), 8.
[63] *Sirr al-'Alamin*, 80.
[64] See Carl Brockelmann, *Tarikh al-Adab al-Arabi*, trans. Ramadan Abd al-Tawwab (Cairo: Dar al-Ma'arif, 1983), 5:36.
[65] See al-Subki, *Tabaqat al-Shafi'iyya*, 6:193, and Duncan B. MacDonald, "The Life of al-Ghazzali," 74.

Bu səbəblə şiələrin alıntılar etdiyi bu kitab Əl Qazali'nin adına ətf edilmiş uydurma bir kitab olduğu üçün orada keçən məlumatlar Əhl'i Sünnə üçün hüccət deyil və rədd edilər.

<u>Sünni inanc və fikirlərini müdafiə etmək üçün sünni qaynaqların şiələr qarşısında istifadə edilməsi uyğundurmu?</u>

Qələm və kağız hadisəsinin səhih Sünni qaynaqları işığında araşdırılması xüsusunda gözlənilən şiə etirazlarına gəlincə yuxarıda zikr etdiyimiz nümunələrdən başqa daha bir çox yolla bu etiraza cavab verilə bilər: Bu rəvayətləri zikr etməmizin səbəbi Sünni kəsimi bu mövzuda məlumatlandırmaqdır və bu hədislər onlar üçün hüccətdir. Buna görə də onların səhih rəvayətlər işığında hadisəni doğru bir şəkildə anlamaları lazımdır. Şiələrə gəlincə bunu deyərik: İlk etapda bu hadisəni Hz.Ömər'ə hücum etmək üçün istifadə edə bilməzlər. Çünki şiə qaynaqlarında bu mövzuda gələn bütün rəvayətlər zəifdir. Bu səbəbdən bir sünni onlara belə cavab verə bilər: "Bu hadisə şiə kitablarına görə mötəbər deyil.

Çünki şiə kitablarında bu mövzuyla əlaqədar olan bütün rəvayətlər şiə hədis elminə görə zəifdir. Şiə kitablarında bu mövzuda mötəbər rəvayət olmadığı halda əgər bir şiə səhih sünni rəvayətlərini istifadə edərək sünnilərlə edilən bir mübahisəyə qatılmaq istəyərlərsə bu vəziyyətdə bu hissədə göstərdiyimiz kimi onların səhv anlamalarını və fərziyyələrini təməl alaraq iddialarını çürüdən əhl'i sünnə kitablarından gələn digər səhih rəvayətləri də qəbul etmələri lazımdır. Onların əhl'i sünnə kitablarındakı rəvayətlərin bəzilərini albalı alar kimi seçərək digər səhih rəvayətləri rədd etmə haqqları yoxdur.

"Onlar bir ümmət idi gəlib keçdi. Onların qazandıqları özlərinə, sizin qazandıqlarınız da sizə aiddir. Siz onların etdiklərindən sorğuya çəkilməzsiniz". *(Bəqərə, 141)*

Valhəmdulilləhi Rabbil Ələmin